

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU

**AZƏRBAYCAN
FOLKLORU
KÜLLİYYATI**

II cild

NAĞILLAR

II kitab

BAKI - 2006

AMEA Folklor İnstitutu
Elmi Şurasının qərarı ilə çap olunur

REDAKSİYA HEYƏTİ

Hüseyn İsmayılov, filologiya elmləri doktoru (**sədr**);
İsrafil Abbashı, filologiya elmləri doktoru, professor;
Teymur Bünyadov, akademik;
Tofiq Hacıyev, AMEA-nın müxbir üzvü;
Paşa Əfəndiyev, filologiya elmləri doktoru, professor;
Oruc Əliyev, filologiya elmləri namizədi;
Qara Namazov, filologiya elmləri doktoru, professor;
Azad Nəbiyev, AMEA-nın müxbir üzvü;
Seyfəddin Rzasoy, filologiya elmləri namizədi (**məsul katib**);
Kamal Talıbzadə, akademik.

TƏRTİB EDƏNLƏR: f.e.d. **Hüseyn İSMAYILOV**
f.e.n. **Oruc ƏLİYEV**

NƏŞRİNƏ MƏSUL: f.e.n. **Əziz ƏLƏKBƏRLİ**

Azərbaycan folkloru külliyyatı, II cild, Nağullar (II kitab),
Bakı, “Səda” nəşriyyatı, 2006, 400 səh.

"Azərbaycan folkloru külliyyatı" (AFK) çoxcildliyinin 2-ci cildi, Azərbaycan nağullarının 2-ci kitabı kimi geniş oxucu kütləsinə təqdim olunan bu nəşrdə nağullarımızın kamil örnəkləri toplanmışdır.

ISBN-586886-036-9

©“Səda” nəşriyyatı, 2006

TAPDIQ

Sizə hardan xəbər verim, az danışanlardan, qaradinməzlərdən, mırt-mırt arvadlardan, hürməyən itlərdən, ulamayan çaqqallardan, dilli arvadlardan, küsəyənlərdən, oğrulardan, yalançılardan, yoldaşa xain olanlardan, vəfasızlardan, əhdinə əməl etməyənlərdən, buzov minib çay keçənlərdən, yaba ilə dovğa içənlərdən xoruz belində bostan əkənlərdən, kosassaqqalardan, göygülərdən, nə bilim nədən, nə bilim nədən ... Lənət quyruqlu yalana, rəhmət quyruqsuz düzə, bir qoz pozana, iki qoz düzənə. Rəhmət yazana, lənət pozana. Söz qalsın, insan getsin, yaxşılıq qalsın, pislik getsin. Dost var olsun, düşmən puç olsun, ağıllı yesin, ağılsız hesablasın. İndi gələk mətləbə.

Biri var idi, biri yox idi, allah var idi, şəriki yox idi, bir şəhərdə Süleyman adlı bir tacir var idi. Bu tacir çox varlı bir adam idi, dövlətdə heç bir padşah onun qabağına çıxa bilməzdi. Bunun Qəmər xanım adlı bir qızından başqa övladı yox idi. Oğul adı gələndə bu kişinin dodağı yeddi yerdən partlayırdı, ürəyi ütülüb soyuyurdu. Süleyman tacir qızı Qəmər xanıma baxıb öz qəmini dağıdırdı. Qəmər xanım da bir Qəmər xanım idi ki, gün kimi işıq salırdı, ay kimi parıldayırdı. Aya deyərdi mən olan yerdə sən çıxa bilməzsən, günə deyərdi mən ki, varam, sən işıq sala bilməzsən. Firiştə girdarı, gəl məni gör, dərdimdən öl, incəmiyan, nazik bədən, billur buxaq, alma yanaq. Bütün aləm onun gözəlliyinə heyran idi. Bir yaxşı ustadlar ustadı olmalıdı ki, onun gözəlliyini tərif etsin. Qəmər xanım Süleyman tacirin yanında olanda deyərdi: "Qadam eymə ağız oğlanın ağzına, qızımı min oğlana dəyişməyəm". Kənara gedəndə oğul həsrəti çəkirdi.

Bir gün Süleyman tacir evdə oturub əlini alınə qoymuşdu, qəm dəryasına qər q olmuşdu, aranı dağa, dağı arana köçürürdü. Arvadı Minagərdən xanım onun yanına gəlib dedi:

– Ay kişi, niyə fikir eləyirsən, nəyin əksikdi. Süleyman peyğəmbər kimi sədd açmısan, heç padşah sənə qabağına çıxa bilmir, bu nə fikirdi, bu nə qəmdi?

Süleyman tacir başını yuxarı qaldırıb dedi:

– Ay mənim məhəbbətli arvadım, bəs mən fikir eləməyim kim eləsin, saqqalıma dən düşüb, bu gün-sabah dar-fənadan dar-üqbaya rəhmət təbilini vuracam. Bəs mənim bu dövlətimə, cahicəlalıma kim sahib duracaq?

Minagərdən xanım dedi:

– Oğul fikrini eləyirsən?

Süleyman tacir dedi:

– Bəs nə? Bir oğlum yoxdu ki, yerimdə qalsın. Çırağım keçəcəkdir.

Minagərdən xanım dedi:

– Mən qızım Qəmər xanımı min oğlana vermərəm. Bütün oğul sahibləri köksün ötürüb deyir ki, kaş mənim Qəmər xanım kimi bir qızım olaydı, sən də fikir edirsən. Aqlını başına cəm elə.

Süleyman tacir dedi:

– Qızdı, çıxıb birinə gedəcək, mənim dövlətimə sahib durmayacaq. Oğul, oğul!..

Minagərdən xanım ona təsəlli verdi. Süleyman tacirin aynası açıldı, durub şəhərə çıxdı ki, bir qədər gəzsin, qəmi dağılsın. Süleyman tacir bir neçə küçə gəzdi, bir neçə hücrə keçdi, axırda gecə yarı oldu. Süleyman tacir evə tərəf gəlirdi, bir də gördü bir nəriltili gəldi, bir işıq qaranlığı yara-yara yerə düşdü. Süleyman tacir bu işə məəttəl qaldı, yavaş-yavaş işıq düşən yerə gəlib gördü ki, burada bir uşaq var. Süleyman tacir öz-özünə dedi: "Xudaya, sənə çox şükür. Yəqin rəhmin gəlib, göydən bu uşağı mənə saldın". Süleyman tacir uşağı qucağına alıb düz evinə gətirdi. Gördü ki, Qəmər xanımın gözəlliyi birdisə, bunun gözəlliyi ikidir. Bütün əhvalatı arvadına nağıl eləyib dedi:

– Bu uşaq günün işığıynan göydən düşdü.

Onlar sözü bir elədilər ki, bu sirri heç yerdə deməsinlər. Çox sevindilər, böyük şadlıq keçirdilər. Süleyman tacir xəzinəsinin ağzını açıb yoxsullara, əlsiz-ayaqsızlara pul payladı. Uşağın adını Tapdıq qoydular.

Uşaq böyüyüb məktəb yaşına çatdı. Onun adı elə Tapdıq qalmışdı. Süleyman tacir bir molla tutdu, Tapdığı onun yanına qoydu. Tapdıq elə zəhinli uşaq idi ki, mollanın ağzından çıxan sözü o saat

sinədəftər eləyirdi.

İndi al xəbəri Qəmər xanımdan. Qəmər böyüyüb on beş yaşa dolmuşdu, dünyanın hər yerindən ona elçi gəlirdi, amma Süleyman tacir qızı heç birinə vermirdi. Onun fikri bu idi ki, Tapdıq böyüyəndə sirri açıb, qızını ona versin. Bu əhvalatdan Qəmər xanımın da xəbəri yox idi.

Süleyman tacir Qəmər xanımı tək heç bir yerə buraxmırdı, qorxurdu ki, onu oğurlayıb aparalar. Günlərin bir günü şah Süleyman taciri arvadı ilə qonaq çağırırdı. Süleyman Qəmər xanıma dedi:

– Qızım, biz şahın qonaqlığına gedirik, sən evdən heç yana çıxmazsan.

Qəmər xanım dedi:

– Ata, gedin, çıxmaram.

Bəli, onlar şahın qonaqlığına getdilər, evdə Tapdıqla Qəmər xanım qaldı. Bir az sonra Tapdıq da kitablarını götürüb mollasının yanına getdi, Qəmər xanım tək qaldı. Qəmər bir qədər tək oturdu, çox darıxırdı. Necə deyərlər, qəza ki səndən əydi, çətin düzəlersən, bəzən adamı bədbaxlıq çağırır. Öz-özünə dedi: "Gedim, bağçada bir az gəzim". Qəmər bağçaya gəzməyə çıxsın, al xəbəri Gündən.

Günün Qəmər xanımla ədavəti var idi, Qəmər xanım bayıra çıxanda onun gözəlliyinin qabağında utandığından üzünü buludların dalında gizləyirdi. O istəyirdi ki, Qəmər xanımı işıqlı dünyadan yox eləsin, qaranlıq dünyaya salsın. Gün xanım Qəmər xanımın bağçaya çıxmasını gördü: "Yaxşı axtardığımı tapmışam" – deyib, bayaqdan Qaf dağının dalına getdi.

Gün xanımı Zülmat padşahı sevirdi; lap getmə gözümdən, gedərəm özümdən idi. Gün xanım hər nə desə idi, Zülmat padşah yerinə yetirərdi, ölümə desəydi, gedərdi. Gün bayaqdan özünü saldı Qaf dağının başına, bir nərə çəkib, Zülmat padşahı, Tufan devini çağırırdı. Tufan dev hazır olub dedi:

– Ləbbeyk, xanım, mənim üçün nə qulluq? Can-başla yerinə yetirməyə hazırım.

Gün xanım dedi:

– Bəs, Süleyman tacirin bir gözəl qızı var ki, bütün dünyada

olan gözəllikləri batil edir. İndi bağa səyahətə çıxmışdı. Onu mənə qulluqçu gətirərsən, sənə gələrəm.

Tufan dev yeddi qat əyilib dedi:

– Xanım, gözünü açıb yumunca gətirim, ona nə var. Kaş mənə həmişə buyruqlar buyurasan.

Tufan dev tənur eləyib havaya qalxdı, yeddi illik yolu bir saata gedib Süleyman tacirin bağına çatmaqda olsun, indi görək Qəmər xanım necə oldu.

Qəmər xanım bağçaya gəldi, bütün otlar, ağaclar, güllər onun gözəlliyinə heyran qaldı. Oxuya-oxuya bir dəstə gül-bənövşə dərib yaxasına sancdı, sonra bir ağacın dibində bənövşələrin üstündə oturdu. Qəmər xanım evə qayıtmaq istəyirdi, birdən bərk gurultu qopdu, ildırım çaxdı, Tufan dev ildırım içindən əl atıb qızı götürdü. Dev qızı Zülmat dünyasına aparmaqda olsun, sizə xəbəri verim Tapdıqdan.

Tapdıq mollanın yanından qayıdıb, evə gəlmişdi, gördü, Qəmər xanım yoxdu. Bildi ki, o, bağçaya səyahətə çıxıb. Durab bağçaya getdi, uzaqdan gördü ki, Qəmər xanım bir alma ağacının dibində durub. Ona tərəf getmək istəyəndə gördü bir gurultu, nə-rilti qopdu, göydən bir əl uzanıb Qəmər xanımı götürdü, yox oldu. Tapdıq ağlaya-ağlaya gedib əhvalatı Süleyman tacirə söylədi. Süleyman tacir arvadı Minagərdənlə bağa gəlib nə gördü, elə bil Qəmər xanım heç yox imiş. Başlarına döyüb şivən elədilər. Bütün ölkə qara geydi, yasa batdı. Şəhərin günü batmışdı. Padşah əmr elədi, hər yerə adam saldı, qoşun göndərdi. Qəmər xanımdan xəbər bilən olmadı.

Süleyman tacir də hər yerə elçi saldı ki, hər kəs onun qızının yerini bilsə, onu dünya malından qani edəcəkdir. Genə də bir xəbər bilən olmadı. Süleyman tacirlə arvadı Minagərdən xanımı gözü yaşlı qoyaq, indi görək Qəmər xanım necə oldu. Tufan dev Qəmər xanımı düz Qaf dağının başına aparıb, Gün xanımla vədə yerində qoydu. Qəmər xanım ürəyi keçmişdi. Bir vaxt ayılıb gördü, elə bir yerdədi ki, az qalır başı göyə dəyə. Mat qaldı, yana dönəndə yanında Tufan devi gördü. Bərk qorxdı, başına döyüb ağladı, bildi ki, onu dev, oğurlayıb gətirmişdir. Tay haray hara çatacaq,

özünə toxtaqlıq verib dedi:

– Ey div, sən kimsən, bura haradı ki, mənə gətirmisən?

Tufan dev dedi:

– Ey dünya gözəli, heç qorxma, səni Gün xanıma qulluqçu gətirmişəm.

Qəmər fəğan əyləyib Tufan devə dedi:

– Ey dev, mənə burax, baş götürüm gedim.

Tufan dev bərkdən qışqırıb dedi:

– Ey qız, sənə nıcat yoxdu, ölüncə Gün xanıma qulluq etmə-lisən.

Qəmər xanım nə qədər yalvardısa, dev onun sözünə fikir vermədi, axırda qaçmaq fikrinə düşdü. Tufan dev bunun fikrini bildi, bir lövh oxuyub onu bihuş elədi. Bəli, Qəmər xanım yeddi gün Qaf dağının başında bihuş qaldı. Tufan dev nə qədər gözlədisə, Gün xanım gəlib çıxmadı, axırda qızı burda qoydu, özü göyün lap qurtaracağına getdi, Gün xanım tapıb dedi:

– Xanım, Qəmər xanımı gətirmişəm, Qaf dağının başındadı, gedək apar.

Gün xanım bərkdən zəbanə çəkib dedi:

– O nə qədər ki, Qaf dağının başındadı, mən o tərəflərə gələ bilmərəm. Onu zülmət dünyasına apar, ölü tilsiminə at, sonra gəl, Qaf dağına gedim.

Tufan dev dedi:

– O sənə qulluqçuluğa yarar, çox gözəl qızdı. Onu Gülistani-Baği-İrəmə apar. Heyifdir, ölü tilsimə aparmayım, ölü tilsimə düşənlər həmişə ölü qalırlar, onların dirilmək çarəsi ancaq məndədi.

Gün xanım dedi:

– Ey Tufan dev, iki qoçun başı bir qazanda qaynamaz, o, olan yerdə mən nəyə lazımam. Dediklərimə əməl etməsən, səni dindir-məyəcəyəm, səndən küsəcəyəm.

Tufan dev dedi:

– Xanım, amandı, küsmə, gedim bu saat onu aparıb, ölü til-siminə atım.

Gün xanım dedi:

– Dayan, sənə bir sözüm var.
Tufan dev dedi:
– Xanım, buyur.
Gün xanım dedi:
– Ey Tufan, gərək and içəsən ki, Qəmər xanımı mənsiz azad etməyəcəksən.
Tufan dev dedi:
– Xanım, elə gözəli həmişə tilsimdə saxlamaq insafsızlıqdır.
Gün xanım dedi:
– Gərək and içəsən ki, onun ixtiyarını verdim sənə, sənsiz onu azad etməyəcəyəm.
Tufan dev nə qədər yalvar-yaxar elədi, Gün xanım razı olmadı. Axırda xanım acıq eləyib getmək istədi. Tufan buna tab gətirə bilməyib dedi:
– Xanım, and olsun Süleyman peyğəmbərin cıqqasına, Qəmər xanımı sənsiz tilsimdən azad etmərəm.
Gün xanım çox şad olub onun boynunu qucaqladı, hər ikisi qol-boyun olub doyunca öpüşdülər. Tufan dev ondan ayrılıb düz Qəmər xanımın yanına gəldi, əhvalatı ona söylədi, dedi:
– Gözəl qız, sevgilimin əmridir, səni ölü tilsimə salacağam. Səni tilsimdən ancaq Gün xanım qurtara bilər.
Qəmər xanım gözlərinin yaşını sel kimi töküüb dedi:
– Ey xudaya, kaş məni gözəl yaratmayaydın, Gün xanım da məni bu bəlaya salmayaydı.
Tufan dev dedi:
– Ey qız, ağlamaqdan bir fayda çıxmaz.
Tufan dev onu götürüb, düz ölü tilsimə apardı, öldürüb bir zərli pərdənin dalında qoydu, özü də genə Qaf dağının başına gəldi, Gün xanımla həmin gecə kef keçirdi. Belə-belə Gün xanım gündüzləri gözəli, gecələri Qaf dağının başında Tufan devlə kefə baxırdı. Öpüşün birini bir quruşa alan yox idi.
İndi sizə hardan xəbər verim, Güllüstani-Baği-İrəmdən, Gün xanımın qızı Şəmsi xanımdan. Güllüstani-Baği-İrəm Gün xanımın yaşadığı yer idi. O, hər gün bir dəfə bura gəlirdi. Onun bir gözəl qızı var idi ki, adı da Şəmsi xanım idi. Şəmsi xanım vaxtın

tamamında ha gözlədi anası gəlib çıxmadı, o biri gün genə gəlmədi. Belə-belə yeddi gün gəlib keçdi. Axırda qız darıxdı, öz-özünə dedi: "Bir Qaf dağının başına çıxım görüm, anam hardadı". O, qanad açıb Qaf dağının başına çıxdı, bir də gördü ki, paho, anası burda bir devlə qol-boyun olub yuxuya gedibdi. Şəmsi xanım bərk qəzəbləndi, düz Güllüstani-Baği-İrəmə qayıtdı, başladı anasının yolunu gözləməyə. O gün də keçdi, Gün xanım eşq bihuşluğundan ayılmadı. O biri gün birdən bihuşluqdan ayılıb dedi:
– Ey dili-qafil, nə qayırırsan, indi qızım mənim yolumu gözləyir. Durum evə gedim.
Tufan devlə görüşüb, öpüşüb Güllüstani-Baği-İrəmə yola düşdü. Gəlib evinə çatdı, qızının boynunu qucaqlayıb öpmək istəyəndə, qızı qoymayıb dedi:
– Ana, de görüm bu günlərdə harda idin?
Gün xanım qızarıb-bozarıb iki rəng alandan sonra dedi:
– Bəs bilirsən, yolumu əjdaha kəsmişdi, gələ bilmirdim.
Şəmsi xanım dedi:
– Ana, de görüm rəngin niyə solub, üzünə niyə ləkə düşüb? Düzünü de.
Gün xanım dedi:
– Neçə gündü yuxusuz qalmışam, ona görə də rəngim qaçıb.
Şəmsi xanım dedi:
– Gizlətmə, düzünü söylə!
Gün xanım dedi:
– Elə budu.
Şəmsi dedi:
– Ana, sən bütün yerə-göyə işıq salırsan. Heç utanmırsan gedib bir devlə qol-boyun olub, kef eləyirsən? Sənə çox ayıb olsun!
Gün xanım baxdı ki, qızı hamısını bilir, tay danmağın yeri deyil, dedi:
– Qızım, indi ki, əhvalatı bilirsən, qoy düzünü deyim. Mən Tufan devini sevirəm, o da məni sevir.
Şəmsi xanım dedi:
– Sən gözəl bir xanım, onu – o ifritəni necə sevirsən? Mən

onun üzünə heç tükürməyəm.

Gün xanım dedi:

– Qızım, sənin eşqdən, sevgidən başın çıxmır. Tufan dev mənə özümdən gözəl görünür. Könül sevən göyçək olar. Mən onu sevmişəm.

Şəmsi xanım dedi:

– Mən könül-zad bilmirəm, bir də Tufan devlə görüşməzsən. Əgər görüşsən, hər ikinizi parça-parça edib, özümü də öldürəcəyəm.

Gün xanım başını aşağı salıb, hönkürə-hönkürə ağlamağa başladı, dedi:

– Qızım, axı onu sevirəm, nə təhər onunla görüşməyim?

Şəmsi xanım dedi:

– Çox ayıb olsun sənə, Ay kimi gözəl-göyçək bir oğlanı sevmirsən, bir qara kərtənkələyə oxşayan devi sevirən. Mən nə qədər ki, sağam, elə şey olmayacaq. Ərə getmək könlündə varsa, get Aya, öz əlimlə toyunuzu edim.

Söhbətin kəsəsi, Şəmsi xanımın qorxusundan o gündən sonra Gün xanım Tufan devlə çox az-az görüşürdü. Qaf dağının lap dalında bir gizli yer düzəltdilmişdilər, ayaqüstü orada gündə bir saat, yarım saat görüşürdülər. Tufan devin baxtından idi, nədən idisə, Gün xanım Zulmata getmirdi, onun Zulmatdan zəhləsi gedirdi. İki aşıq-məşuq yanıb qovrulurdular. Günlərin bir günü Tufan dev Günə dedi:

– Ey mənim həbibim, bil və agah ol, nə qədər ki, qızın Şəmsi xanım var, biz bir-birimizə çata bilməyəcəyik. Bir çarə elə.

Gün xanım dedi:

– Nə çarə eləyim? Bilirsən de.

Tufan dev dedi:

– Onu öldür, gəlim Gülistani-Baği-İrəmdə yaşayaq.

Gün xanım bir qədər fikirdən sonra Tufan devin sözünə razı oldu. Gün xanım o gündən qızı Şəmsini öldürmək fikrinə düşdü. Eşit Şəmsidən.

Şəmsi hər bir gizlin sirri bilirdi. Dünyada heç bir lövh, tilsim ona kar eləməzdi. Axşam anası evə gələndə o saat bildi ki, anası

onu öldürmək fikrinə düşüb. Şəmsi xanım bu işi açıb, faş eləmədi. Bir sərv ağacını tilsimbənd elədi. Axşamlar o sərv ağacının dibində yatırdı. Sərv ağacı onu yarpaqları arasında gizləyirdi, anası tapmırdı. Belə-belə bir müddət gəlib keçdi. Bir gecə genə Şəmsi gəlib, sərv ağacının dibində yatmaqda olsun, al xəbəri cin padşahının oğlu, şahzadə Nurəddünyadan.

Şahzadə Nurəddünya özünə söz vermişdi ki, gərək bütün dünyanı gəzəmə elə bir gözəl tapıb alam ki, yaranmışlar içərisində ondan gözəli olmasın. O, nə müddət idi dünyanı gəzirdi, istədiyi gözəli tapmırdı. Bir gün Qaf dağının üstündən keçirdi, gördü ədə, bir ağacın dibindən işıq gəlir. Şahzadə Nurəddünya aşağı endi ki, görsün bu nə işıqdı. Gördü vallah burda bir qız yatıb ki, gözəllikdə dünyada misli-bərabəri yoxdu. Elə istədiyi gözəl budu. Nurəddünya bir könlüdən min könlü Şəmsi xanıma aşıq oldu. Şəmsi xanımı oyatdı ki, görsün bu kimdi. Şəmsi xanım yerdən qalxıb gördü nə, yanında elə bir oğlan var ki, belə gözəli allah tək yaradıbdı, dedi:

– Ey cavan, sən kimsən, nə hədlə Gülistani-Baği-İrəmə qədəm basmısan?

Nurəddünya dedi:

– Xanım, mən cinlər padşahının oğlu Nurəddünyayam, göynən keçirdim, sənin işığını gördüm, gəldim ki, baxam görəəm nə işıqdır, səni gördüm.

Şəmsi xanım dedi:

– Gəldiyin yolla düz get, bu saat əmr elərəm səni tikə-tikə edərlər.

Nurəddünya dedi:

– Xanım, əmr lazım deyil, özün parça-parça elə.

Şəmsi xanım dedi:

– Cavansan, sənə hayıfım gəlir, tez burdan get.

Şahzadə Nurəddünya dedi:

– İzin ver, bir söz deyim, sonra gedim.

Şəmsi xanım dedi:

– Buyur de.

Nurəddünya dedi:

– Ananın südünə and iç ki, səni öldürməyəcəyəm, deyim.
Şəmsi dedi:
– Anamın südünə and içirəm, səni öldürməyəm, de.
Nurəddünya dedi:
– Ey gözəl, səni sevirəm, səndən cavab istəyirəm.
Şəmsi dedi:
– Heç kəs cürət edib bu sözü mənim gözümlənin içinə deyə bilməzdi. Sən ki, cürətlə bu sözü dedin, günahından keçdim. Çıx get, bu sevdadan əl çək, çox adam sən düşən sevdaya düşüb sayıqlayıb, əlinə bir şey keçməyib.
Şahzadə Nurəddünya dedi:
– Xanım, ürək bir şişə deyil ki, hər toz qonanda silib atasan, göz gördü, könül sevdi, öldü var, döndü yoxdu. Əl mənim, ətək sənin.
Şəmsi xanım gülüb dedi:
– Xam xəyalə düşmüşən.
Şəmsi xanım diqqətlə oğlanın gözlərinin içinə baxdı, onun ürəyi döyündü. Şahzadə Nurəddünyanın gözlərindən eşq odu sıçrayıb, onun ürəyinə girdi, yerə baxdı. Nurəddünya onun ayaqlarına yıxılıb dedi:
– Xanım, ölsəm də səndən əl çəkməyəcəyəm.
Şəmsi xanım lap əldən getmişdi. Bir azdan özünə gəlib Nurəddünyanı sakit edib dedi:
– Bir otur söhbət edək, görüm sən nəçisən, nə sənətin sahibisən. Nə hədlə mənim üzümə belə sözləri deyirsən.
Nurəddünya yerə əyləşdi, bütün əsil-nəcabətini qıza nağıl elədi. Qız baxdı ki, doğrudan da şahzadədi, özü də Tufan devlə qanlıdı. Öz-özünə dedi: "Dünyada bundan gözəl, qanacaqlı oğlan tapılmaz, elə buna gedərəm".
Nurəddünya qızın fikrə getdiyini görüb, bildi ki, eşq oxu ilə qızın ürəyindən vurub. Ürəklənib dedi:
– Xanım, quluna rəhm elə.
Şəmsi xanım dedi:
– Bir şərtim var, yerinə yetirsən, sözünü qəbul elərəm.
Nurəddünya gülümsünüb dedi:

– Xanım, şərtini söylə, ya ölərəm, ya da yerinə yetirərəm.
Yox olsun o can ki, yar yolunda cəfalar çəkməyəcək.
Qız dedi:
– Gərək Zulmat dünyasının padşahı Tufan devini öldürəsən.
Nurəddünya ikiqat olub dedi:
– Ey mənim gözəl, o mənim əlimdə, tək qoy sən kənlün şad olsun.
Nurəddünya ilə Şəmsi xanım görüşüb ayrılmaqda olsun, al xəbəri Gün xanımdan.
Obaşdan Dan Günü çağırırdı, Gün ərsə çıxdı, axşama kimi seyr edib, axşamçağı ayaqüstü Tufan devlə görüşdü. Tufan dev dedi:
– Ey həbibim, necə oldu, Şəmsi xanımı öldürə bildinmi?
Gün dedi:
– Qız çox sehrkardır, dünyada olan gizli sirlərin hamısını bilir. Deyəsən, bizim bu fikrimiz də ona əyan olub. Gecələr yerində olmur, öldürməyə gedirəm, görürəm yoxdu.
Tufan dev hərif idi, o saat barmağını dişləyib dedi:
– A gidi, o qız bizi öldürəcək. Tez bir çarə.
Gün xanım dedi:
– Nə çarə, öldürəcək, öldürəcək də. Amma məndən arxayın ol, məni çox istəyir, öldürməz.
Tufan dev dedi:
– Onda mən bir lövh oxuyum, ikimizin canını bir şişəyə salım, özümdə saxlayım, bəlkə sən sənəbinə məni də öldürməyə.
Gün xanım razı oldu. Tufan dev bir lövh oxudu, ikisinin də canını bir şişəyə saldı. İndi ölsələr, ikisi də birdən öləcəklər, qalsalar ikisi də qalacaqlar.
Gün xanım qızının qorxusundan tez Gülistani-Baği-İrəmə qayıtdı. Şəmsi xanım anasının üzünə baxan kimi o saat ona əyan oldu ki, Tufan dev onun canını öz canı ilə birləşdirib özündə saxlayıbdir. Genə də özünü bilməməzliyə vurdu. Ancaq ürəyi döyülməyə başladı, anasına dedi:
– Ana, sən yeməkdən-zaddan hazırla, mən bu saat gəlirəm.

Ürəyim darıxır, bir az gəzəcəyəm.

Şəmsi xanım anasını evdə qoyub, bağa çıxdı, baş-gözünə döyüb dedi:

– Ay aman, Nurəddünya gedib Tufan devi öldürəcək, anam da öləcək. Mən gərək onu tapam.

Şəmsi xanım qanad açıb Qaf dağının başına çıxmaqda olsun, al xəbəri Nurəddünyadan. Nurəddünya yeddinci göylə uçub özünü cin ölkəsinə çatdırdı, atasının yanına gedib dedi:

– Ata, mən Zulmat dünyasına gedəcəyəm.

Padşah dedi:

– Ay oğul, Zulmat dünyasında sənə nə işin var?

Nurəddünya dedi:

– Ata, mən gərək Zulmət dünyasının padşahı Tufan devi öldürəm.

Cin padşahı dedi:

– Ay oğul, onu öldürə bilməzsən, o çox sehrkardır.

Nurəddünya dedi:

– Ata, ölsəm də gedəcəyəm.

Nurəddünya bütün fikrini atasına söylədi. Cin padşahı baxdı ki, oğlu eşq divanəsidə, onu yoldan qaytarmaq olmaz. Çar-naçar razı olub dedi:

– Oğul, indi ki gedirsən, sözlərimə qulaq as. Tufan devlə üz-üzə gələndə çalış, onun gözlərindən və ürəyindən vur. Özü də fürsəti ona vermə, girəvəni əldə saxla, o, səndən çox sehr bilir.

Nurəddünya atasının tapşırıqlarını sinədəftər eləyib yola düşdü. Yolda öz-özünə dedi ki: "Gedim Şəmsi xanımla görüşüm. Şər deməsən xeyir gəlməz, bəlkə Tufan devin əlində həlak oldum". Nurəddünya qanad açıb, düz Gülüstani-Baği-İrəmə, vədə yerinə gəldi, ancaq Şəmsi xanımla görüşmədi. O yan-bu yan gəzirdi, bir də gördü, Şəmsi xanım ayağı dəryadan, başı buluddan nəm çəkən bir imarətin eyvanında gəzir.

Tez özünü eyvanın yanına saldı, üzünü ona çevirib dedi:

– Ey mənim gözəl, gəlmişəm əhdini yerinə yetirəm, bəlkə bu səfərdə öldüm, gəl bir üzünə tamaşa eləyim.

Sən demə, bu eyvanda gəzən Şəmsi xanımın anası Gün

xanım imiş. Bunu deyim ki, Gülüstani-Baği-İrəmdə yaşayanların hamısı on beş yaşında olurdu. Onun üçün də Gün xanım on beş yaşında idi, qızı da. Özləri də bir-birinə elə oxşayırdılar, elə bil bir alma idilər, yarı bölünmüşdülər.

Bəli, Gün xanım Nurəddünyanı görəndə kimi bərkdən bir zəbanə çəkdi, o saat bərk gurultu qopdu, bir quyu açıldı, Nurəddünya içinə düşdü. Eşit Şəmsi xanımdan.

Şəmsi xanım Qaf dağının başında Nurəddünyanı gözləyirdi ki, tapşırırsın, Tufan devi öldürməsin. Birdən anasının səsinə eşitdi. Şəmsi xanım o saat bildi ki, Nurəddünya bağa gedib, anasını ona oxşadıb. Tez geri qayıtdı. Xəbər ağacının yanına gəldi. Xəbər ağacı bütün əhvalatı ona söylədi. Şəmsi tez quyunun başına gəldi, mələikələrinə əmr elədi, Nurəddünyanı quyudan çıxartdılar. Nurəddünya onun ayaqlarına yığılıb dedi:

– Ey fəzalar padşahı, mənə niyə qəzəbin tutdu, mən nə cür danışdım ki, məni tilsimə saldın?

Şəmsi yavaşca ona dedi:

– Ey Nurəddünya, bil və ağah ol, sən danışdığın mənim anam imiş. Yaxşı ki, o səni parça-parça etməyib. Mənlə onu bir-birimizdən ayırmaq üçün həmişə mənim başımın üstünə baxarsan. Mənim başımın üstündə Ülkər ulduzu dayanır, anamın başımın üstündə Ay.

Nurəddünya dedi:

– Xanım, gedirəm Tufan devi öldürməyə.

Şəmsi dedi:

– Ey Nurəddünya, mənim anamın canı Tufan devdədi, əgər onu öldürsən anam da öləcək. Sən Tufan devi öldürmə. Sözlərimə qulaq as, əməl elə. Ey Nurəddünya, mən bir lövh oxuyacağam, Qaf dağı qırx yerə bölünəcək. Zulmat dünyası lap axırıncı dağda qalacaq. Gərək yeddi il Qaf dağına qarovul çəkib, Tufan devi anamla görüşməyə qoymayasan. Əgər bu şərtimi yerinə yetirsən, nə desən, razıyam.

Nurəddünya dedi:

– Ey dünya gözəli, ölümə göndərsən də gedəcəyəm. Yeddi il deyirsən, on yeddi il də gözləyəm.

Şəmsi xanım ona qıyqacı baxıb dedi:

– Onda sən mənim olacaqsan, mən də sənin. İndi tez get, anam durub bizi görər.

Onlar bir-birindən ayrıldılar. Nurəddünya düz Qaf dağının başına, Şəmsi də öz evinə getməkdə olsun, al xəbəri Tufan devdən.

Tufan dev Qaf dağının başında neçə gün idi ki, Gün xanımın yolunu gözləyirdi. Onun səbri lap tükənmişdi. Bir də gördü ki, cin padşahının oğlu Nurəddünya budur, Qaf dağının başına tərəf gəlir. Tufan dev başında qırx dəyirman daşı olan əmudunu götürüb, Nurəddünyaya tərəf getmək istəyəndə bir şaqqıltı qopub, Qaf dağı qırx parça oldu. Qaranlıq dünyası lap axırıncı dağa düşdü. Tufan dev başına-gözünə döydü, fəğan eləyib ağladı, gördü ki, haray hara çatacaq, ağlamaqdan, sızlamaqdan bir şey çıxmaz, tədbir görmək lazımdı.

Tufan dev barmağını dişləyib öz-özünə dedi: "A gidi, yəqin ki, bu işi düzəldən, Qaf dağını parçalayan, məni sevgilimdən ayrı salan Şəmsi xanımdır". Çox götür-qoydan sonra tənur eləyib, işıqlı dünya olan Qaf dağına gəldi, gördü ki, Nurəddünya burda qarovul çəkir. Tufan dev bir böyük daş götürüb, yavaş-yavaş gedib, onun başına salmaq istəyəndə, Gün böyürdən çıxdı, onun biləyindən tutub dedi:

– Bu kimdir, niyə öldürürsən?

Tufan dev dedi:

– Bəs bilmirsən? Şəmsinin qarovulçusudur.

Gün dedi:

– Ey Tufan, sən nə qayıırırsan, Şəmsi bütün dünyanı alt-üstünə çevirər. Ayrı tədbir lazımdı. Sən gizlən, mən bununla söhbət edəcəyəm. Bəlkə aldada bildim.

Tufan dev gizləndi. Gün xanım Nurəddünyanın bərabərinə gəldi. Nurəddünya Günü görən kimi genə öz sevgilisi hesab edib dedi:

– Ey mənim sevgilim, nə bildin ki, mənim ürəyim səni arzulayır, gəldin.

Gün xanım çox ağıllı idi. O saat başa düşdü ki, ey dili-qafil,

bu mənim qızıma aşığı, dedi:

– Ey cavan, mən sənin sevgilin deyiləm, onun anasıyam, yamilma.

Nurəddünyanın yadına Şəmsinin dedikləri düşdü, o saat yuxarı baxıb gördü ki, doğrudan səhv olub. Bunun başının üstündə Ay durub. Başını aşağı salıb sakit dayandı.

Gün xanım dedi:

– Olmaya səni Şəmsi xanım bura göndərüb ki, məni Tufan devlə görüşməyə qoymayasan?

Nurəddünya gizlədə bilməyib dedi:

– Bəli, xanım, elədi ki var.

Gün xanım dedi:

– Ey avam, o, səni aldadır. Sənə gəlməyəcək.

Nurəddünya dedi:

– O, məni aldatmaz.

Gün xanım gülüb dedi:

– Doğurdan da, avamsan. Qız mənimdi, xasiyyətini bilirəm.

O istəyir ki, səni burda öldürtsün.

Bu söz Nurəddünyanın ağına batdı, əl-ayağa düşüb dedi:

– Bəs mən nə cür eyləyim, axı ondan ötrü ölürəm?

Gün xanım baxdı ki, ovu bərəsində vurubdu, dedi:

– Bir müddət burda qarovul çəkərsən, sonra mən fəndini deyərəm, hasantlıqla onu alarsan. Bu şərt ilə, sənin Tufan devlə işin olmasın, həm də qız gələndə deyərsən ki, tay qoymuram görüşələr.

Nurəddünya onun sözünə aldanıb dedi:

– İşim yoxdu, ancaq sən qızını mənə verəsən.

Gün dedi:

– Verdim. Bizim qarovulumuzu çəkərsən, gələnlə olanda bizə xəbər verərsən.

Nurəddünya razı oldu. Gün xanım devə çağırırdı. Tufan dev gəldi. Onlar arxayın kefdirdilər, Nurəddünya da onların qarovulunu çəkirdi. Belə-belə bir müddət gəldi keçdi. Günlərin bir günü Gün Qaf dağına gələndə Şəmsi onu gördü. Öz-özünə dedi: görəsən, Nurəddünya hardadı ki, anam Qaf dağına gedir. Tənur eyləyib

göyə qalxdı, düz Qaf dağına gəlib nə gördü, Nurəddünya qarovul çəkir, anası ilə Tufan dev kef edirlər. Çox qəzəbləndi, istədi hər ikisini parça-parça eləsin, özünü saxlayıb, analıq südünü yadına saldı. Şəmsi xanım sehr oxuyub Tufan devi bir meymun elədi, qaranlıq dünyaya tulladı, Nurəddünyanı da yüz ərşin quyunun dibində tilsimə saldı, anasını götürüb evinə gəldi.

Gün xanım bu gündən gününü ağlamaqla keçirsin, qayıdaq geri, görək Süleyman tacir nə eləyir.

Süleyman əlini Qəmər xanımdan üzüb, arvadı Minagərdən xanımla günlərini ağlamaqla keçirirdilər. Ağlamaqdan onların gözləri tutulmuşdu. Tapdıq da boyüyüb yekə oğlan olmuşdu. Bir gün ata-anası genə ağlayırdılar. Tapdıq onları sakit eləyib dedi:

– Ata, izin ver, mən Qəmər xanımla axtarmağa gedim, bəlkə allah yar oldu, tapdım.

Süleyman tacir dedi:

– Oğul, elə sözü danışma, biz səndən təsəlli alırıq, sən bir yana getsən, hər ikimiz ölərik.

Tapdıq dedi:

– Xeyir, ata, mən gedəcəyəm.

Süleyman tacir nə qədər elədisə, Tapdıq razı olmadı, axırda çar-naçar razı oldu. Tapdıq ata-anası ilə görüşüb, öpüşüb yola düşdü. Dərələrdən yel kimi, təpələrdən sel kimi gedib bir xarabalığa çıxdı. Tapdıq baxdı ki, bura elə xarabalıqdı ki, adamın bağı yarıdır. Bir neçə qədəm getməmişdi ki, bir gurultu qopdu, qaranlıq düşdü, bir tufan oldu. Tufan Tapdığı götürüb uzaq bir yerə tulladı. Sonra hava sakit oldu. Tapdıq gözünü açıb gördü ki, bir mağaranın içindədi. Hər yanı gəzdi, dolaşdı, bir yana çıxa bilmədi. Ac-susuz burda qaldı. Bir gün Tapdığın ürəyi bitaqət olub, bir sərv ağacının dibində huşa getmişdi. Bir də gördü üç göyərçin gəlib sərv ağacının başına qondular. Göyərçinlərdən biri dedi:

– Bacılı, bilirsən bu oğlan kimdi?

O biri dedi:

– Bilmirəm bacılı, kimdi?

Dedi:

– Bu, Süleyman tacirin oğulluğu Tapdıqdı. Süleyman tacirin

qızı Qəmər xanımla axtarmağa gedirdi. Gəlib Ağ devin məkanına çıxıb. Ağ dev onu tilsimə salıb. Yazıq nə vaxtdı ki, tilsimin içində sərgərdan gəzir, acından ürəyi bitaqət olub.

O biri göyərçin dedi:

– Bacılı, bu yazıq bəs nə eləsə tilsimdən qurtara bilər?

Dedi:

– Bacılı, Ağ dev öldürməsə, qurtara bilməz. Ey cavan, ayıq-sansa eşit, ayıq deyilsənsə, ayıl, bil və agah ol. Ağ dev yeddi ağaclıqda bir mağara içərisindədir. Hər dəqiqədə bir vəhşi heyvan donuna düşür. İndi öz hünərinə baxır, bir yol tapıb onu öldürə bilsən, canın qurtarar.

Göyərçinlər Tapdığa bir lələk salıb dedilər:

– Ey Tapdıq, al bu lələyi burnuna tut, aclığın sönsün, tox ol.

Göyərçinlər sözlərini tamam eləyib, qanad-qanada verib getdilər. Tapdıq lələyi götürüb burnuna tutan kimi aclığı söndü, dizlərinə qüvvət gəldi. Lələyi cibinə qoyub, göyərçinlər isnad verdiyi səmtə yol aldı, ta ki yeddi ağaclıqda qarşısına bir qapı-bacasız mağara çıxdı. Mağaranın ətrafını gəzdi, dolandı, bir balaca kuful* tapdı. Kufulun ağzında bir eybəcər əjdaha gördü. Tapdıq bildi ki, bu mağaranın qarovulçusu budu. Tez qılınca əl atıb əjdahaya hücum elədi. Əjdaha ağzını açıb, Tapdığı qılınclı-zadlı uddu. Tapdıq gördü, baho, əjdahanın qarnı pəhlivanlarla doludu. Pəhlivanlar onu gören kimi dedilər:

– Ey cavan, sən hardan bura gəldin? Bu əjdaha çoxlu igidlər uddmuşdu. Bunun udduğu adamlar qırx gün sağ qalırlar, qırx gündən sonra əriyib gedirlər.

Tapdıq çox kefsiz oldu. Onun üzünün işığı əjdahanın qarnını gün kimi işıqlandırır, işıqlı dünya eləmişdi. Tapdıq əjdahanın qarnını gəzib dolandı, onun bağırsaqlarını tapdı, qılınclı sivirib bağırsaqları doğradı, əjdahanı bir qədər heydən saldı. Sonra gəzib, arayıb onun ürəyini tapdı, qılınclı çəkib ürəyi parçaladı. Əjdaha o saat zəbanə çəkib öldü. Tapdıq onun qarnını cırıb, orada olan adamları azad elədi, özü mağaraya girdi. Tapdıq mağarada çox gəzdi, dolandı axırda gəlib gözəl bir otağa girdi, baxdı ki, burada bir dev başını gözəl bir qızın dizi üstünə qoyub yatıbdı. Qız onu

görəndə köksünü ötürüb dedi:

– Ay aman, oğlan, buraya nə cür gəlmisən, tez elə də çıx get. Ağ div indicə durub səni parça-parça edəcək. O, adam ətinə yerikləyir.

Tapdıq dedi:

– Gözəl xanım, qorxma, bura gələn oğlan öz hünərinə güvənib.

Qız dedi:

– Ey cavan, min sənin kimi oğlanlar bu tilsimə gəlib, devlə bacarmayıb həlak olub. Bu dev başdan ayağa tilsimdi, ayılmamış burdan uzaqlaş, dursa səni parça-parça elər.

Tapdıq gülüb dedi:

– Mən qarpız-qovun deyiləm ki, parça-parça eləyə. Bu nə vaxt duracaq?

Qız dedi:

* Yeraltı su yolu

– İndi ki, getmirsən sözümə qulaq as. Ey cavan, bu devin canı yuxarıdan asılan qəfəsin içindəki bayquşdadı. Hər kəs bir oxla o bayquşu vursa dev ölər, vura bilməsə, özü daşa dönüb tilsimdə qalar. İndi gör, bir oxla vura bilərsənmi? Devlin yuxudan oyanmağına az qalıb.

Tapdıq dedi:

– Ey qız, mən gərək dev ayıldıb öldürəm. Yatdığı yerdə onu öldürmək igidlik deyil. Qoy dursun, görsün ki, analar nə cür oğlan doğub.

Qız dedi:

– Ey cavan, inad eləmə, ayılsa, onu öldürə bilməzsən. Allaha təvəkkül de, oxu at. Bəlkə baxtın yar oldu, ox dəydi.

Tapdıq dedi:

– Üz vurma, mən yatdığı yerdə ona çırtıq da vura bilmərəm. Bəli, qız nə qədər yalvardı, oğlan ox atmadı, ta ki devlin ayılmaq vaxtı gəldi, bərkdən asqırıb yerdən qalxdı. Tapdığı görün kimi bərkdən zəbanə çəkib dedi:

– Ey Tapdıq, mən səni göydə axtarırdım, yaxşı ki, yerdə əlimə düşmüşən.

Tapdıq dedi.

– Ey dev, nə bildin ki, mən Tapdığam?

Dev dedi:

– Yaxşı bilirəm. Bu saat səni parça-parça eləyib dişimin acısını alacağam, elə könlüm bəni-adəm əti istəyirdi.

Tapdıq dedi:

– Can yiyəsi hələ ölməyib ki, yeyəsən. Boyu uzun, ağıl kəm dev, adam arxı tullanar, sonra bərəkallah deyər.

Dev bu sözü eşidən kimi qəzəblənib, əl atdı başında qırx dəyirman daşı olan ağacını götürdü, dedi:

– İndi anan gəlsin sənlin tozunu torpaq içindən ayırsın!

Dev ağacı yuxarı qaldırıb, Tapdığın qalxanına elə bir ağac vurdu ki, Tapdıq boğaza qədər torpağa batdı. Tez sıçrayıb torpaqdan çıxdı, əl atdı qılınca. Devlin təpəsinə nə qədər çırpısa, qılinc devə batmadı, çünki dev tilsimli idi. Tapdıq qılincə kənara tulladı, başladı devlə güləşməyə. Bunlar qırx gün, qırx gecə güləşdilər, bir-birini yıxa bilmədilər. Axırda Tapdıq bir nəre çəkib, onu yerə çırpdı, qılincə götürüb nə qədər sürtdüsə, qılinc devlin boğazını kəsmədi. Onu buraxıb, kənarda bir daşın üstündə oturdu, fikrə getdi. Dev də nə qədər lövh oxudusa, Tapdığı daş eləyə bilmədi.

Bir qədər dincələndən sonra bunlar yenə didişməyə başladılar. Qırx gün didişdilər, yenə də bir-birinə güc gələ bilmədilər. Axırda Tapdıq qəzəblənib, əl atdı devlin boğazından tutdu, elə boğdu ki, devlin gözlərinin ikisi də bərəldi. Dev bərkdən qıyya çəkəndə bayquş qəfəsdən çıxıb istədi Tapdığın iki gözlərini çıxartsın. Tapdıq devlin boğazını buraxıb, cəld bayquşun boğazından tutdu. Bayquş elə güc verdi ki, əgər dağ olsaydı yerindən qopardı, ancaq Tapdığın qolları yerindən qopmadı. Qoçaq Tapdıq onu elə boğdu ki, bayquş heydən düşdü. Dev bunu görəndə Tapdığın ayaqlarına yıxılıb ağlaya-ağlaya dedi:

– Ay Tapdıq, amandı o quşu burax, ölüncə sənə qul olaram. Amandı burax!

Tapdıq dedi:

– Xeyir, buraxa bilmərəm.

Tapdıq onun yalvarmasına fikir verməyib, elə güc verdi ki, bayquşun boğazını üzdü. Bayquşun boğazı üzülən kimi, dev bərkdən zəbanə çəkib öldü. Qız Tapdığın ayaqlarına yıxılıb dedi:

– Ey cavan, mən cinlər padşahının qızıyam. Bu dev məni yeddi ildir ki, bu tilsimdə saxlayır, nişanlığımı da daş eləyib. Deyildiyinə görə, devin qanından daşa vursan, yenə özəlki halına gələr. Məni bu zalım devin əlindən qurtardın. Devin qanından da sevgilimin daşına vur, bəlkə əvvəlki halına gəldi.

Tapdıq bu sözü eşidən kimi qılıncı sivirib, devin meyitini parçaladı, onun qanından oğlanın daşına çilədi. O saat oğlan əvvəlki halına düşdü. İki aşiq-məşuq qucaqlaşib özlərindən getdilər. Tapdıq onların üzünə su çiləyib özlərinə gətirdi. Bunlar Tapdığın ayağına yıxılıb dua elədilər. Tapdıq dedi:

– Deyin görüm, siz kimsiniz, dev sizi niyə tilsimə salıbdı?

Qız dedi:

– Ey cavan, mən cinlər padşahının qızıyam, bu da vəzirin oğludu. Mənin atamla bunun atasının övladı olmurdu. Bunlar nəzir-niyaz edirlər, axırda biz anadan oluruq. Atamla vəzir şərt qoyub, bizi bir-birimizə nişanlayırlar. Biz məktəbdə bir yerdə oxuduq, həddi-buluğa çatdıq. Bir-birimizdən bir dəqiqə ayrı dura bilmirdik. Bir gün vəzir atamın yanına gəldi, razılıq alıb toyumuzu etdilər. Demə, bu dev məni aşiq imiş. Məni toy-nağara ilə oğlan evinin həyətinə gətirdilər. Mən içəri girmək istəyəndə göydən bir əl uzanıb məni havaya çəkdi. Mən o saat özümdən getdim. Bir vaxt gözümü açıb özümü burada gördüm. Bu zalım dev məni gündə döyüb, saçlarımdan asdı, mən onun rəyinə tabe olmadım. Aradan bir müddət keçdi, bir də gördüm nişanlığım gəlib çıxdı. Dev onu gören kimi ofsun oxuyub beləcə daş elədi. İndi sən bizi devin əlindən azad elədin, heç olmasa görüşdük. Ancaq ey cavan, buranın qarışığı bir əjdahadır, içəri girən bayıra çıxma bilmir, həməni əjdahaya yem olur.

Tapdıq dedi:

– Ey qız, qəm yemə, gələndə əjdahanı öldürmüşəm.

Bundan çox sevindilər, Tapdığın igidliyinə afərin söylədilər. Hər üçü bir-birinə qoşulub kənara çıxdılar. Oğlanla qız dedilər:

– Ey cavan, bizə yaxşılıq eləmişən, bizdən bir dilək istə.

Tapdıq dedi:

– Ayrı diləyim yoxdu, Qaf dağının yerini mənə söyləyin.

Qız dedi:

– Biz səni aparıb Qaf dağında qoyub, sonra öz evimizə gedərik.

Bəli, bunlar yola düşüb, mənzilbəmənzil, teyyi-mənazil, gedib Qaf dağına çıxdılar. Qız dedi:

– Ey cavan, Qaf dağının gün doğan tərəfi Gülüstani-Baği-İrəmdi, gün batan tərəfi Zulmat dünyasıdır. Gülüstani-Baği-İrəmin sahibi Gün xanım, Zulmat dünyasının padşahı da Tufan devdir. Buralara gedə bilməzsən.

Tapdıq fikirləşib dedi:

– Mən əvvəlcə Gülüstani-Baği-İrəmə gedəcəyəm, bəlkə bacımın sorağını orada aldım.

Bunlar dedilər:

– Ey cavan, Gülüstani-Baği-İrəmə bəni-adəm ayağı deyəndə, o adamı yüz ağac kənara tullayır. Sən bu sevdadan əl çək.

Tapdıq razı olmadı. Onlarla xudahafizləşib, Gülüstani-Baği-İrəmə getməyə başladı. Az getdi, çox getdi, gedib Gülüstani-Baği-İrəmə çatdı. Tapdıq bağa girdi, bağ onu kənara tullamadı. O, gəzə-gəzə bir sərv ağacının yanına gəldi. Gördü ki, sərv ağacının dibində on beş yaşında bir gözəl yatıb ki, misli-bərabəri dünyada yoxdu. Onun üzünə işıq verib, par-par parıldayır. Tapdıq bir könlüdən min könlə qıza aşiq oldu. Bu qız kim ola, Gün xanımın qızı Şəmsi xanım. Tapdıq ayağını sərv ağacının dibinə qoymaq istəyəndə sərv ağacı bərkdən silkələndi, hər yarpağı bir zıncırova döndü, çalmağa başladı. Şəmsi xanım yerdən qalxınca, Tapdıq qaçıb gizləndi, Şəmsi xanım nə qədər gəzdisə, heç kimi tapmadı, qayıdıb yenə yerində uzandı, yuxuya getdi. Şəmsi xanım yatmaqda olsun, eşit Gün xanımla Tufan devdən. Tufan dev Zulmat dünyasında küllüklərdə, zibilliklərdə sümsünüb, qır-qırıntıdan tapıb yeyirdi,

axşam da Gün xanımdan ötrü ağlayırdı. Onun gözündən tökülən yaş havaya qalxırdı, ordan damla-damla yerə süzülürdü. Ustadlar deyirlər ki, bulud, duman, yağış, qar, dolu Tufan devin gözündən tökülən yaşdan əmələ gəlir. O biri tərəfdən Gün xanım o qədər ağlamışdı ki, gül kimi solmuşdu. Gözəl saçları qarğa yuvasına dönmüşdü, üzünə tökülmüşdü; sərsəri kimi dolanırdı. Onun işığı dünyanı toran kimi işıqlandırırdı.

Günlərin bir günü, Gün xanım Gülistani-Baği-İrəmin bir ucqar yerində oturub, qəmə batmışdı. Öz-özünə deyirdi, bəs bunun axın nə olsun, sevgilim Zulmat dünyasında həmişə meymun olacaq. Başına döyüb, göz yaşını axıdırdı. Onun göz yaşları damla-damla düşüb gül olurdu, ay parçası kimi açılib pardaqlanırdı. Gün xanım çox fikirdən sonra öz-özünə dedi: "Mən qızımı öldürməyəm, ürəyim soyumayacaq. Onu öldürsəm, bəlkə sevgilimə çatam".

Gün xanım tez yerindən qalxdı, bir dağ böyüklükdə daşı götürüb havaya qalxdı. Havadan yavaş-yavaş sərvi ağacının üstünə endi. Daşı qızın başına salanda, Tapdıq bunu gördü. O saat daşı göydə tutub kənara tulladı, qoymadı Şəmsi xanımın üstünə düşsün. Səmə Şəmsi xanım yuxudan qalxdı, genə heç kimsəni görmədi. O, bildi ki, bağda adam var, Şəmsi xanım gecə yatdı. Səhər durub bağa çıxanda gördü ki, bağın ortasında dağ böyüklükdə bir daş var. O saat bildi ki, anası onun başına daş salıb öldürmək istəyirmiş, nə təhər olubsa, kənara tullayıb, yəqin öldürmək istəməyib. Şəmsi xanım daşı görəndən sonra bağa başqa adam girdiyini gümanına gətirmədi. Çünki bu bağa günəş nəsindən olan pərilərdən, cinlərdən başqa kimsə girə bilməzdi. Şəmsi xanım əhvalatı açıb əyan eyləmədi, anasına bir söz demədi. Özünü elə saxladı ki, guya bu işdən heç xəbəri yoxdu.

Bəli, bir neçə gün belə gəldi keçdi. Bir gecə genə Gün xanım bir dağ böyüklükdə daş götürüb, havaya qalxdı, qızının başına salanda genə də Tapdıq tutub, kənara tulladı, qoymadı qızın üstünə düşsün. Genə səhər açıldı, Şəmsi xanım gördü ki, bağın içində bir daş da var. Qız öz-özünə dedi: "Yox, burda başqa iş var, bu gecə yatmayacağam". Qız özünü bilməməzliyə vurdu, barmağını yarıb

içinə duz doldurdu, o biri gecə yatmadı. Gecənin bir aləmində gördü ki, anası bir dağ böyüklüyündə daşı götürüb havaya qalxdı, onun üstünə salanda, bir oğlan çıxdı, əl atdı göydə daşı tutdu, kənara tulladı. Şəmsi o saat əl atıb Tapdıqın biləyindən tutdu, dedi:

– Ey cavan, sən kimsən ki, məni ölümdən qurtarırsan, mənin bağına nə cür gəlib çıxıbsan?

Tapdıq dedi:

– Ey gözəl qız, mən Süleyman tacirin oğlu Tapdıqam. Bacımı oğurlayıb aparıblar, onu axtarıram.

Şəmsi xanım dedi:

– Bacının adı nədi?

Tapdıq dedi:

– Qəmər xanım.

Şəmsi xanım bu sözü eşidəndə rəngi dəyişildi, bir balaca fikrə getdi. Tapdıq onun sifətindən mənə anlayıb dedi:

– Ey gözəl, sən sifətində mənə var. Əgər mənim bacımın yerini bilirsənsə, de, ölüncə sənə duaçı olaram.

Şəmsi xanım dedi:

– Ey Tapdıq, bil və agah ol, sən bacını Tufan dev ölüm tilsiminə salıb. O tilsimə düşən çıxmaz. Əlini bacından üz.

Tapdıq bu sözü eşidəndə çox kefsiz oldu. Qəm dəryasına batdı. Şəmsi xanım onu götürüb öz otağına gəldi, ona təskinlik verdi. Bir neçə gün belə keçdi. Bir gün Şəmsi xanım ona dedi:

– Ey Tapdıq, Gülistani-Baği-İrəmə bəni-adəm girə bilməz. Onu kənara tullayar, bəs nə təhər oldu sən bura girdin?

Tapdıq dedi:

– Mənim canım tamam tilsimdi, heç bir sehr kar eləməz. Xanım, yaxşı yadıma düşdü, bəs sən başına daş salmaq istəyən kim idi?

Şəmsi xanım ondan danıb dedi:

– Bir pəri qızdı, mənle düşməndi, girəvə axtarır ki, məni öldürsün.

Tapdıq bu sözə inanıb, sözün gerisini çevirmədi, dedi:

– Şəmsi xanım, mən bacımı ölüm tilsimindən azad eləməyə gedəcəyəm. Ya ölüb orda qalaram, ya da bacımı tilsimdən qurta-

raram. Ancaq sənə bir deməli sözüm var, qəzəbin tutmasa deyərəm.

Şəmsi dedi:

– Qəzəbim tutmaz, de. Sən məni ölümdən qurtarmısan.

Tapdıq ürək eləyib dedi:

– Ananın südünə and iç ki, acığın tutmayacaq, deyim.

Şəmsi dedi:

– Anamın südü haqqı, sənə heç-zad eləməyəm, de.

Tapdıq dedi:

– Ey qız, sənə ürəkdən aşıq olmuşam, səndən ötrü ölürəm!

Əl mənim, ətək sənə, ya məni öldür, ya mənə gəl.

Şəmsi gözlərini yerə tikib dedi:

– Mən elə bilirdim ayrı söz deyirsən. Bu sözlərdən əl çək.

Tapdıq ürəkləndi, dedi:

– Şəmsi xanım, öldü var, döndü yoxdu. Məni özünə qul qəbul elə.

Şəmsi xanım dedi:

– Sən mənə çox yaxşılıq etdiyin üçün dinmirəm. Bu sevdadan əl çək. Ayrı adam mənə bu sözü desə, onu parça-parça edərdim.

Tapdıq dedi:

– Mən bacımı tilsimdən qurtarmağa gedirəm, Odur ki, məni qəmgin yola salma. Bəlkə öldüm, heç geri qayıtmadım, ürəyimdə intizar qalmasın.

Şəmsi xanım dedi:

– Get bacımı qurtar, gəl, o vaxta kimi fikirləşərəm, bəlkə sözünü qəbul elədim.

Tapdıq əlacsız qalıb, bu sözə razı oldu. Qızla xudahafizləşib yola düşdü. Tapdıq gedəndən sonra qız öz-özünə dedi: "Əgər Tapdıq məndən güclü olsa, ona gedəcəyəm. Gedib onun gücünü sınayım". Şəmsi xanım bir dəst pəhlivan paltarı geyib, kəsə yolla gedib bir dar yerdə oğlanın qabağını kəsdi. Tapdıq gəlib keçmək istəyəndə gördü ki, yolu bir pəhlivan kəsibdi.

Şəmsi xanım dedi:

– Ey, kimsən? Nə hədlə bura qədəm basmısan?

Tapdıq dedi:

– Ey pəhlivan, bacımı tilsimdən qurtarmağa yol ver keçim.

Şəmsi dedi:

– Sən ancaq mənim meyidimin üstündən keçə bilərsən.

Tapdıq dedi:

– Xoşam-xoşluqla yol verməsən, güclə keçəcəyəm.

Deyirəm, kişilik eləyib yol verəsən. Mənim ki, sənə bir işim yoxdu.

Şəmsi qəzəblənib qılıncı çəkdi, ona hücum edib dedi:

– İndi davam gətir, sonra öyün.

Bunlar üç gün, üç gecə bir-birinin qalxanına qılınc çaldılar. Hər ikisinin qılıncı sındı, əl atdılar nizəyə. Üç gün də nizə davası elədilər. Nizələri də sındı. Qollarını çirməyib küşkü tutdular. Yeddi gün, yeddi gecə biri-birini didişdirdilər. Heç biri güc eliyə bilmədi, axırda Şəmsi bir nəərə çəkib Tapdığı yuxarı qaldırdı, yerə çırpıb, sinəsi üstündə əyləşdi. Başını kəsmək istəyəndə Tapdıq dedi:

– Ey pəhlivan, igid basdığını kəsməz. Məni öldürmə, qoy gedim bacımı azad edim. Bacımın üzünü görməmiş olsəm, ruhum sənə qarğış edər.

Şəmsi dedi:

– Sənə aman yoxdu.

Tapdıq elə bir ah çəkdi ki, ağızından qalxan alov Şəmsini az qaldı yandırsın. Şəmsi dedi:

– Ey pəhlivan, niyə belə ah çəkdin?

Tapdıq dedi:

– Ona görə ah çəkdim ki, ürəyimdə arzum qaldı, nakam getdim. Sevgilimə çatmamış öldüm.

Şəmsi dedi:

– Sevgilin kimdi?

Tapdıq dedi:

– Gün xanımın qızı Şəmsi xanım.

Şəmsi xanım onun döşünün üstündən durdu, rübəndini kənara atdı. Onu görəndə Tapdığı heyrət apardı. Şəmsi xanım dedi:

– Ey Tapdıq, sənin gücünü sınamaq üçün belə eləyirdim. Doğrudan da çox qüvvətli pəhlivansan. Qayıt gedək. O tilsimi heç kəs dağda bilməz.

Tapdıq dedi:

– Ey gözəl, ya bacımı tilsimdən azad eləməliyəm, ya da ölməliyəm.

Şəmsi dedi:

– Mən də səni sevirəm. Gedək Gülistani-Baği-İrəmdə eyş-ışrət eləyək, naz-qəmzə içində ömür sürək. Sonra bacını qurtarmaq üçün çarə eyləyərək.

Tapdıq dedi:

– Gözəl xanım, nə qədər ki, bacım tilsimdədi, işrət, kef mənə haramdı. Üz vurma, qoy gedim. Ancaq məni sevirənsə, gözlə. Ölmərəm, qayıdıb gələrəm, ölərəm, dünyadan nakam gedərəm.

Şəmsi xanım dedi:

– Mərhəba, sən ki, bacını belə istəyirsən, onsuz keyfi haram bilirənsən, sevgilinə də belə etibarlı olacaqsan. Get, Allah sənə yar olsun. Ancaq o tilsimi dağda bilməyəcəksən. Al, sənə bir qılınc verirəm, dara düşəndə qılıncı çəkib məni çağırarsan. Köməyinə çatıb, səni dardan qurtararam.

Tapdıq Şəmsi xanımla xudahafızlaşib yola düşdü. Az getdi, üz getdi, dərə, təpə, düz getdi, gedib bir xaraba qalaya çıxdı. Qalanı çox gəzdi, dolandı, bir quş da belə tapmadı. Bir bariya rast gəldi. Tapdıq kəmənd atıb barının başına bənd elədi, üstünə çıxıb, gördü ki, dünyada nə qədər əcayib, qorxulu heyvan, əcinnə varsa, hamısı bu barının içindədi. Onun tükləri biz-biz oldu. Barıdan düşmək istəyəndə, hər tərəfdən çığırtılar qopdu:

– Ey Tapdıq, səni biz çoxdan gözləyirdik, yaxşı ki, gəlmisən.

Tapdıq qılınc çəkib barıdan içəri tullandı. Bütün əjdahalar, pələnglər, ifritələr ağızlarını açıb onun üstünə od tökməyə başladılar. Tapdıq özünü alovun içinə atıb, qılıncı çala-çala bir böyük daşın üstünə çıxdı. Onun canı tamam yanıb yara olmuşdu. Paltarı yanıb çılpaq qalmışdı. Bir böyük pələng onun üstünə hücum elədi.

Tapdıq onun başına nə qədər qılınc çəkdisə, kar eləmədi. Axırda sıçrayıb onun ağzına düşdü, bir əli ilə alt çənəsindən, bir əli ilə də üst çənəsindən tutub elə bir güc verdi ki, pələngin çənəsini dartıb ayırdı. Pələngin qarnından qırx özü kimi böyük pələng çıxıb, hamısı Tapdığın üstünə həmlə elədi. Tapdıq bunları da öldürdü, hər birinin qarnından qırx pələng çıxdı. Belə-belə pələnglər artıb dünyanı tutdu. Tapdıq tamam heydən düşdü, daşın üstündə oturdu. Birdən bərk nərilti qopdu, daş parçalanıb, altından bir külək qopdu. Tapdığı götürüb bir yekə əqrəbin qarnına tulladı. Tapdıq əqrəbin qarnında nə qədər gəzdisə, bir yana çıxa bilmədi. Axırda bir mağara tapdı. Tapdıq bacısının ölüsünü gördü. Ona tərəf yüyürdü, bacısının meyiti yox oldu. Tapdıq bir müddət yol getdi. Bir də gördü bacısını çarmıxa çəkib döyürlər. Qılıncı çəkib irəli yüyürdü, kimsəni görmədi. Belə-belə bacısı minbir əzab çəkdiyi vaxt onun gözünə görünürdü. Tapdıq lap dəli-divanə olmuşdu, az qalırdı öz-özünü öldürsün. Bir dəfə yenə gördü ki, bacısına əzab verirlər. Bacısı zarıya-zarıya onu haraya çağırırdı. Tapdıq qılıncı çəkib elə bir nərə çəkdi ki, tilsim tamam titrədi, ulduzlar hərəkətə gəldi. Onun bu nərəsi həmişə havada qaldı, ildırım, göy gurultusu oldu. Yeddi əjdaha peyda olub ağızlarını açdılar. Tapdığın üstünə hücum elədilər. Tapdıq bərk qəzəblənmişdi. Bir saatın içərisində onların yeddisini də parçaladı, amma çifayda, əjdahanın qarnından qırx özü böyüklükdə əjdaha çıxıb onun üstünə töküldülər. Tapdıq bunların hansını öldürürdüsə, qarnından qırx əjdaha çıxırdı. Tapdıq baxdı ki, xeyr, işlər şuluqdu, bu, əjdahaları qırmaq əvəzinə artırır. Gördü ki, bir əjdaha peyda oldu ki, əjdahaların hamısından böyük. Tapdıq nə qədər elədisə, bu əjdahanı öldürə bilmədi. Axırda oxu çilləyə mindirib, yayı qurdu. Əjdahanın hər gözündə bir ox vurdu. Əjdaha nərə çəkib, qaçmaq istəyəndə Tapdıq sıçrayıb onun belinə mindi. Əjdaha onu götürüb ilim-ilim itdi, ta ki, aparıb bir dağa çıxartdı. Tapdıq dağda əjdahanın belindən sıçrayıb yerə düşdü, onun kor gözlərinə genə də iki ox vurdu. Əjdaha yerə yığılıb öldü. Tapdıq qılınc çəkib əjdahanın qarnını yardı. Əjdahanın qarnından ağsaqqal bir kişi çıxdı. Kişi Tapdığın alnından öpüb dedi:

– Ey cavan, mən qırx ildi ki, bu əjdahanın qarnında əziyyət

çəkirəm, sən məni əzabdan qurtardın. Ölüncə sənə duaçıyam.

Tapdıq dedi:

– Ey qoca, sən kimsən, niyə tilsimə düşmüşən?

Qoca dedi:

– Ey cavan, mən cin padşahının oğluyam. Bir gözəl sevgilimi bu dev gətirmişdi. Onu qurtarmağa gəlmişdim, axırda mən də tilsimə düşdüm.

Tapdıq dedi:

– Ey qoca, yəqin indi cavanlıq eşqin sönüb, məhəbbət çiçəklərin saralıb, solubdu.

Qoca bir ah çəkdi. Onun ağzından bir qırımızı alov qalxdı, alov dönüb bir misli görünməmiş nazənin qız oldu. Qoca qızı görən kimi hönkürtü ilə ağladı, saqqalının, birçəklərinin tükünü yolub yerə tökdü. Sonra qəşş edib yerə yıxıldı, Tapdıq baxırdı. Qız irəli gedib, onun ağarmış saçlarını sıgalladı, gözlərinin hər birindən onun üzünə damla-damla yaş axıtdı. Yaş dönüb oldu gülab, hər tərəfə ətir saçdı. Qız bircə kəlmə bərkdən dedi:

– Qalx ayağa, qoca aşiq!

Kişi o saat sıçrayıb ayağa qalxdı, əllərini yuxarı qaldırıb, yazıq seslə dedi:

– Gəl, mənim gözəlim!

Qız o saat qırımızı alova dönüb, geri qayıtdı, qocanın ağzından içəri girdi. Qocanın göz yaşları ağ saqqalını islatdı. Tapdıq ona təsəlli verdi. Qoca bir az sakit olub, göz yaşlarını sildi, üzünü Tapdığa tutub dedi:

– Mənim ürəyimdə olan məhəbbət çiçəyi ot çiçəyi deyil ki, vaxt çatanda saralıb solsun. Mən onu saralıb solmayan, həmişə pardaqlanan toxumdan əkmışəm.

Tapdıq bir az fikrə gedib, dedi:

– Mən səhv etmişəm bağışla. Bəs sənin gözəl sevgilin hardadı?

Qoca dedi:

– Bu tilsimdədi. Yəqin ki, o da mənim kimi qocalıbdı.

Tapdıq dedi:

– Ölmərəmsə sən sevgilini də tilsimdən qurtararam.

Qoca dedi:

– Ey cavan, bu tilsimdən adam azad eləmək çətindi. Biz bu saat bir əqrəbin qarnındayıq.

Tapdıq soruşdu:

– Bəs bu tilsimi nə cür sındırmaq olar?

Qoca kişi dedi:

– Ey cavan, bil, agah ol, bu tilsimin Tufan dev adlı bir sahibi var. O dev öldürülsə, tilsim dağılar. Tufan devə də heç bir qılinc, nizə batmır. Onu ancaq Günün qızı Şəmsi xanım öldürə bilər. O da öldürmür, çünki Tufan dev onun anasının ürəyini özündə saxlayır. Onu öldürsə, anası da ölür.

Şəmsi xanımın adını eşidəndə Tapdığın rəngi saraldı, ürəyi döyündü. Qoca onun gözlərinin içinə diqqətlə baxıb dedi:

– Niyə rəngin saraldı, olmaya sən də sevgilini bu zalım dev gətirib?

Tapdıq dedi:

– Xeyir, mənim sevgilimi gətirməyib, bacımı gətirib. Bacımı azad etmək üçün gəlmişəm.

Qoca dedi:

– Bacının adı nədi?

Tapdıq dedi:

– Qəmər xanım.

Qoca dedi:

– Sənin bacın bu yaxındakı mağaradadı. Onu Tufan dev yatırıb. Özündən başqa heç kəs ayılda bilməz.

Tapdıq fikrə getdi. Onun gözlərinə bacısı göründü. Bacısı yerə uzanıb inildəyirdi. Tapdıq ona tərəf yüyürdü, genə onu görmədi. Qoca onu sakit eləyib dedi:

– Gözünə bacın görünür? Mən də elə olurdum. Sakit ol, allah kərimdi.

Bəli, bunlar bir-birinə qoşulub, yeddiəgəclik yol gedib bir dağa çıxdılar. Dağın başında bir barı gördülər. Barının hər tərəfində əcəyib heyvanlar qarışqa kimi qaynaşırdı. Bu heyvanlar Tapdıqgili görən kimi ağız-ağıza verib başladılar ulaşmağa. Tapdıq qılincı çəkib özünü heyvanların içinə vurdu.

Nə qədər qılınc çaldısa, yol aç bilmədi. Heyvanlar onun ətinə parça-parça edib, kənara tulladılar. Tapdıq qəşş edib yerə yığıldı. Qoca özünü ona çatdırıb başını dizinin üstünə aldı, qollarını ovub ayıltı. Tapdıq bir neçə gün burda qaldı. Qoca onun yaralarını sağaltdı. Tapdıq qocaya dedi:

– Biz Tufan devi hardan tapaq? Onunla qabaq-qabağa gəlsəydim, ya mən onu öldürərdim, ya da o mənə öldürərdi.

Qoca dedi:

– Ey Tapdıq, Tufan devin yeri bu mağaradır. Ancaq o burda çox az olur. O, vaxtının çoxunu Qaf dağının təpəsində keçirir.

Tapdıq dedi:

– Sən burda qal, mən özümü heyvanların içinə vurum, bəlkə barıdan keçə bildim.

Qoca dedi:

– Mən də gedəcəyəm, səni tək buraxa bilmərəm. Ey Tapdıq, sıçrayıb heyvanların belinə minərik, onlar bizi barıdan o tərəfə salarlar, yoxsa ayrı yolla ora girə bilmərik.

Bəli, bunlar özlərini heyvanların içinə vurdular. Hər biri sıçrayıb bir əjdahanın belinə düşdü. Əjdahalar onları götürüb barının içinə tulladılar. Onlar barının içində əjdahaların belindən sıçrayıb yerə düşdülər. Tapdıq qılınc çəkib əjdahaların ikisini də öldürdü. Bunlar bir bağça gördülər. Bağçaya girmək istəyirdilər ki, birdən bir meymun bunların üstünə hücum elədi. Bunlar meymunla qırx gün, qırx gecə dava elədilər. Tapdıq nə qədər qılınc, nizə vurdu, heç biri ona kar eləmədi. Axırda kəmənd atıb onun boynuna bənd elədi, aldı yedəyinə. Tapdıq bağda bir otaq gördü. Otağa girib baxdı nə, bacısı burda bir taxtın üstündə yuxuya gedib. Nə qədər çalışdı onu ayılda bilmədi. Baxdı ki, başının üstündə bir lövhədə yazılıb ki, bu qızı Tufan devdən başqa heç kəs ayılda bilməz. Tapdıq burda çox qaldı, Tufan devi gözlədi, o gəlib çıxmadı. Axırda qocaya dedi:

– Bu dev harda olur?

Qoca dedi:

– Qaf dağının başında. Ey Tapdıq, o, Günə aşıqdır. Günün qızı da anasını ona vermir.

Tapdıq dedi:

– Burda qalmağın adı yoxdu, Qaf dağına gedək. Orda ya allah ona verər, ya da mənə.

Bunlar burdan kənara çıxdılar. Hər ikisi meymunu mindilər. Baxdılar ki, hara gedirlərsə, bütün heyvanlar onlara yol verirlər, hamısı bu meymundan qorxurlar. Tapdıq dedi:

– Yaxşı oldu, bu meymunu da aparacağam. Bəlkə genə buraya gəldim. Bu çox sirrli heyvandı. Onlar meymunu da götürüb gecəni-gündüzə qatıb, uzaq yolu yaxın edib. Gülüstani-Baği-İrəmə gəldilər. Tapdıqgil Gülüstani-Baği-İrəmə getməkdə olsun, al xəbəri Gün xanımdan.

Gün xanım Tufan devi bir dəqiqə də olsun yadından çıxartmırdı. Gecə-gündüz onun xəyalı ilə yaşayırdı. Gün xanımın nə gecəsi gecə idi, nə gündüzü gündüz. O biri tərəfdən Ayın eşqi artmışdı. O, Günün dalına düşmüşdü, ondan əl çəkmirdi. Günlərin bir günü Ay göydə Günə yaxaladı, dedi:

– Ey dünyaya işıq verən gözəl, mən eşqindən qovruldu, dərd çəkməkdən yoruldum. Ürəyinə bir zərrə rəhm sal! Mənə özünə qul qəbul elə, ya da öldür, qurtar!

Gün xanım dedi:

– Ey gözəl oğlan, hər kəsin bir sevgilisi olar. Mənim də sevgilim var. Məndən uzaq gəz.

Ay dedi:

– Sən mənim ürəyimə girmisən, səndən dönə bilmirəm. İxtiyar öz əlimdə deyil. Mənə rəhm elə, ey gözəl!

Gün qəzəblənib dedi:

– Səni elə vuraram ki, parça-parça olarsan. Səni sevmirəm, məndən nə istəyirsən? Get özünə ayrı sevgili tap.

Ay dedi:

– Gözəllikdə misli-bərabərim yoxdu. Sənin kimi bütün dünyaya işıq verirəm. Özünə bərabərəm. Sən mənim babımsan, mən də sənin. Sənə yaraşmaz gedib devə aşıq olasan. O sənin babın deyil. Ondan əl çək, gəl bir yerdə öluncə dövrən sürək.

Gün xanım dedi:

– Könül sevən göyçək olar. Qara dev mənə səndən gözəl

görünür.

Ay onun ətəyindən yapışib dedi:

– İnad eləmə, səndən əl çəkən deyiləm.

Gün xanım dartışib dedi:

– Ətəyimi burax, gedirəm.

Ay buraxmaq istəmədi. O qucaqlayıb Gün xanımı öpmək istəyəndə, Gün xanım dartışib onun əlindən çıxdı, başladı qaçmağa. Ay qovdu, Gün qaçdı. Axırda Gün xanım əyilib bir ovuc palçıq götürdü. Ayın üzünə çırpdı, onun üzünü ləkəli elədi. Ayın başı qarışdı, su başına endi ki, üzünü yusun. Gün də onun əlindən qurtarıb Gülüstani-Baği-İramə gətirdi. Gün xanımı ora çatanda Tapdıqgil də yenicə gəlmişdilər. Gün xanım Tapdığı yedəyindəki meymunu görən kimi bərkdən qışqırıb yerə yıxıldı, özündən getdi. Meymun da yerə çöküb gözlərinin yaşını toküb ağlayırdı. Meymunun gözlərindən çıxan yaş böyük dəryalar, ümmanlar, göllər əmələ gətirirdi. Günün gözlərindən tökülən yaşın da hər damlası bir qızıl gül kolu olub, hər rəng çalır, qəh-qəhə çəkib gülürdü. Lap əcəyib iş idi, göz yaşı gül olub gülürdü. Tapdıqgil yerlərində donub qalmışdılar, bilmirdilər bu nə sirrdir

Bu zaman Şəmsi gəlib çıxdı, meymunu görəndə dəhşətləndi. Meymun da onu görəndə qəzəblənib, onun üstünə dartışmağa başladı. Tapdıq onu buraxsaydı, Şəmsi xanımı parça-parça elərdi. Şəmsi xanım dedi:

– Ey Tapdıq, bu meymunu nə cür tutmusan? Bu çox dəhşətli heyvandı.

Tapdıq dedi:

– Ey gözəl, məni bu sirrdən agah elə görüm, o qız bu meymunu görən kimi niyə qəşş elədi?

Şəmsi xanım dedi:

– O mənim anamdı, yəqin meymundan qorxmuşdur.

Şəmsi xanım anasının yanına getdi, onun başını dizinin üstünə aldı, üzünə su səpib, özünə gətirdi. Qolundan tutub evə apardı. Şəmsi xanım anasını rahat eləyəndən sonra Tapdıqgilin yanına gəldi, onları da bir ayrı evə apardı. Tapdıq bütün başına gələnə qıza danışdı. Şəmsi onun igidliyinə afərin söyləyib dedi:

– Ey Tapdıq, bu meymunu tutan bələ anasından olmayıb. Bu heyvan tərədən dırnağa tilsimlidi. Sənin igidliyinə heyranam.

Tapdıq dedi:

– Mən Tufan devi axtarmağa gedəcəyəm. Bacımın tilsimdən qurtarması ancaq ondan asılıdır.

Şəmsi dedi:

– Hələ bir az dincəl, sonra danışarıq.

Bəli, Tapdıq bir həftə burda qaldı, gözəl güllüklərdə, bənövşəliklərdə gəzdi. Bir axşam o Şəmsi xanıma dedi:

– Ey Şəmsi xanım, mən Qaf dağının başına gedirəm. Olsun ki, Tufan dev ordadı.

Şəmsi dedi:

– Tufan dev orda yoxdu, olsa da sən onunla bacarmazsan, yerində rahat otur.

Tapdıq qəzəblənib dedi:

– Mən burda kefdə əyləşəm, Qəmər orda ölü kimi əziyyət çəkə, bu olası iş deyil. And olsun namusuma, bacımı azad eləməyincə diz qatlayıb oturmayacağam.

Şəmsi çox dedi. Tapdıq az eşitdi, axırda Şəmsi xanım ona icazə verib dedi:

– Meymunu qoyub gedin.

Tapdıq razı oldu, sevgilisi ilə xudahafizləşib yola düşdü. Bərkitdi çarıqların dabanın, qırdı yerin damarın, az getdi, çox getdi, qoca ilə gedib Qaf dağına çıxdı.

Qoca dedi:

– Biz Qaf dağının lap başındakı mağaraya getməliyik. Tufan dev ora çox gəlir.

Bunlar mağaraya çıxdılar. Ha gözlədilər, bura heç kəs gəlmədi. Belə-belə bir il gəldi keçdi. Axırda naələc qalib geri qayıdıb Gülüstani-Baği-İramə gəldilər. Tapdıq Şəmsinin yanına gedib dedi:

– Biz Tufan devi tapmadıq. Deyildiyinə görə o sənin anana əşiqdi. Bəlkə yerin bilərsən. Şəmsi dedi:

– Yerini bilmirəm. O mənim düşmənimdi.

Tapdıq bir müddət sevgilisinin yanında qaldı. Bir gün bacısı

onun yuxusuna girdi. Yerdən sərsəm qalxdı, qocanı da oyadıb dedi:

– Dur gedək. Bacım yuxuma girib, mənı haraya çağırır.

Qoca dedi:

– Mənim də sevgilim yuxuma girib. Ancaq çox şad idi, deyirdi, hər şey düzəlib. Deyəsən, işləriniz yaxşı olacaq, gedək.

Bunlar getmək istəyəndə, Şəmsi onları qabaqlayıb dedi:

– Tapdıq, hara gedirsən?

Tapdıq dedi:

– Ey mənim ciyərim. Gözümün nuru, bacım yuxuma girib, tilsimə gedirəm. Bu dəfə ya ölürəm, ya da Tufan devi tapıb bacımı azad edərəm.

Şəmsi dedi:

– Tufan dev orda yoxdu, getmə.

Tapdıq dedi:

– Ey mənim gözəlim, bacımın iniltisi qulağıma gəlir, mən gedəcəyəm.

Şəmsi onları dayandıra bilmədi. Tapdıq sevgilisi ilə görüşüb yola düşdü. Onlar gedəndən sonra Şəmsi elə bil yatmışdı oyandı. Barmağını dişləyib dedi: "Ey dili-qafıl, mən onları niyə buraxdım. O ki mənim sevgilimdi, axı onu niyə incidirəm".

Şəmsi xanım qanad açıb havaya qalxdı, onları tapdı, dedi:

– Ey Tapdıq, gərək geri qayidasınız. Tapdıq haşa dedi, sözünün üstündə durdu. Şəmsi gördü sirri açmasa, onları geri qaytara bilməyəcək, dedi:

– Ey Tapdıq, axtardığın Tufan dev Gülüstani-Baği-İrəmdədi, qayıt.

Tapdıq dedi:

– Yalan deyirsən.

Şəmsi dedi:

– Anamın südü haqqı düz deyirəm qayıt geri.

Onlar geri qayıdıb Gülüstani-Baği-İrəmə gəldilər. Axşam oldu, qabağa çörək geldi. Tapdıq çörək yeməyib dedi:

– Tufan devin yerini deməsan, çörək yemərəm.

Qız nə qədər yalvar-yapış elədi, gördü xeyir, sirri açmasa

Tapdıq çörək yeməyəcək, dedi:

– Ey Tapdıq, bu sirri mən heç kəsə açmazdım, ancaq sənə açıram. Sən axtardığın Tufan dev getirdiyiniz meymundu. Onu mən meymun donuna salmışam. Bu saat onu dev halına salım.

Şəmsi bir lövh oxudu, Tufan dev öz cildinə düşdü. Tapdıq çox şad olub dedi:

– Ey dev, mən bacımı səndən istəyirəm. Yoxsa səni öluncə yarımcan saxlayacağam.

Tufan dev dedi:

– Ey Tapdıq, bacını məndən niyə istəyirsən? Şəmsi xanımdan istə.

Tapdıq üzünü Şəmsi xanıma tutub dedi:

– Şəmsi, bacımı səndən istəyirəm.

Şəmsi dedi:

– Bacın devin tilsimindədi, məndə deyil. Bu dev yalan danışır, iş özündədi.

– Yox, burda bır iş olmasa, bu dev o sözü deməzdi.

Şəmsi dedi:

– Ey dev, niyə qızı məndən istəsin? O nə sözdü, mənə deyirsən?

Tufan dev dedi:

– Düz deyirəm, sən istəsən, bircə dəqiqədə azad edərsən.

Tapdıq Şəmsidən əl çəkmədi, bu sözün mənasını öyrənməyə çalışdı. Şəmsi demədi. Axırda dev özü açıb dedi:

– Ey Tapdıq, sənın bacını Şəmsinin anasının əmri ilə mən gətirib tilsimə salmışam. Şəmsinin anası mənim sevgilimdi. O icazə versin, bu saat buraxım. O da Şəmsinin əlindədi.

Bəli, Gün xanımı çağrdılar. Gün xanımla Tufan dev bir-birini görəni kimi qəşş eləyib yerə yıxıldılar. Tapdıq baxıb nə gördü, Tufan devin gözlərindən tökülən yaş od olub ətrafi yandırır, hər tərəfdə alovla Gün yazır. Günün gözlərindən tökülən yaş isə qızıl zərlə sevgi yazır. Bu göz yaşları bir-birinə qarışanda min bir rəng verirlər. Tapdıq dedi:

– Ey Şəmsi, bu yazıqlara rəhmin gəlsin, qoy kama yetsinlər. Səni nalələri tutar.

– Elə sözü bir də danışsan, səndən inciyrəm. Tapdıq bunların üzlərinə güləb səpib, özlərinə gətirdi. Sonra Günə dedi:

– Ey Gün, mən bacım Qəmər xanımı səndən istəyirəm.

Gün xanım dedi:

– Sənin bacından mənim xəbərim yoxdu.

Tapdıq dedi:

– Xəbərin var, mənim bacımı ver.

Gün dedi:

– Məndən istəyincə, Şəmsi xanımdan istə. İxtiyar ondadı.

Tapdıq genə Şəmsi xanımın üstünə düşdü. Şəmsi xanım tamam boynundan atdı.

Axırda Gün dedi:

– Şəmsi razı olsun, mən öz sevgilimə gedim, mən də sənin bacımı gətirdim.

Tapdıq Şəmsi xanıma yalvarmağa başladı. Bir müddət belə gəldi keçdi. Axırda Şəmsi xanım razı oldu və şərt qoydu ki, Tufan dev Güllüstani-Baği-İrəmdə olsun. Tufan dev razı oldu, tənur edib havaya qalxdı, beş dəqiqənin içində Qəmər xanımı gətirdi. Qəmər Tapdıqla qucaqlaşdı öpüşdü. Qoca bunu görüb başladı ağlamağa. Tapdıq Tufan devə dedi:

– Ey dev, bu kişinin sevgilisini də səndən istəyirəm. Dev genə tənur elədi, az zamanda kişinin nişanlısını da gətirdi. Qız ağbirçək bir qan olmuşdu. Qoca aşıq-məşuq qucaqlaşdı, özlərindən getdilər. Şəmsi bunları özlərinə gətirdi. Tapdıq eşq atəşi içində qovrulurdu. Axırda bir gün Şəmsinin razılığını aldı, Günə dedi:

– İzin ver, sevgilimi, bacımı götürüb atamın, anamın yanına gedim, genə qayıdaram.

Gün bir söz demədi, burda toy edilməsinə icazə verdi.

Eşit, qoca ilə sevgilisindən. Onlar həmişə məyus idilər. Qaş-qabaqları açılmırdı. Bir səhər Şəmsi onlara yanaşdı. Qocanın sevgilisi bir ah çəkdi. Şəmsi ondan soruşdu:

– Niyə ah çəkdin?

Qocanın sevgilisi dedi:

– Ona görə ah çəkdim ki, dünyada heç dövrən sürmədik.

Qoca vaxtı sevgilimə yetdim. Tez də ölüb ayrılacağıq.

Şəmsi onların hərəsinə bir alma verdi. Onlar almanı yeyən kimi oldular 15 yaşında oğlanla qız. Şəmsiyə dua elədilər. Şəmsi xanım əmr elədi, bir dəstə çalan, oyuyan pəri hazır oldu. Pərilər qırx gün, qırx gecə toy eləyib Gün xanımı Tufan devə, qoca sevgililəri bir-birinə, Şəmsi xanımı Tapdığa verdilər. Gəlin oğlanın evinə gələn gecə Gün xanım Tapdıqla Şəmsi xanımın otağına gəlib dedi:

– Dayanın, sizə bir yaxşı nağıl edim, sonra hər kəs öz otağına getsin, öz yan ilə eyş-ışrət etsin. Dedilər:

– Nağıl elə!

Gün xanım dedi:

– Biri var idi, biri yox idi, Gün xanım adlı bir qız var idi. Bu qız Ay kimi dünyaya işıq verən gözəl oğlanı qoyub, bir qara devə sevmişdi. Amma onun qızı bu işə razı deyildi, qoymurdu ki, anası devlə görüşsün. Gün xanım devlə görüşürdü. Bir müddət belə keçdi. Gün xanımın Tufan devdən bir oğlu oldu. O qızının qorxusundan bu uşağı aparıb, Süleyman tacirin yolunun üstünə tulladı. Süleyman tacir bu uşağı aparıb öz oğlu kimi böyütdü.

İndi ey Tapdıq, bil və ağah ol ki, sən mənim oğlumsan, Şəmsi xanım da sənin bacındı. Sən bacını ala bilməzsən, sənə Qəmər xanımı alıb toy etmişəm. Allah toyunuzu mübarək eləsin.

Tapdıqla Şəmsi xanım bu sözü eşidən kimi qışqıraraq özlərindən getdilər. Onları özlərinə gətirdilər. Tapdıq Şəmsinin üzünə baxdı, qılıncı çəkib öz ürəyinə soxdu, özünü öldürdü. Şəmsi xanım da onu qucaqlayıb, başına döydü, özündən getdi. Toy məclisi yas məclisinə döndü, toy-nağara yerinə şivən qopdu. Gün xanım dirilik ağacından bir yarpaq gətirib Tapdığın yarasına çəkdi, sağaltdı, dirilik gülünü onların burnuna tutdu. Hər ikisi axsırıb durdular. Şəmsi xanım Tapdığın boynunu qucaqlayıb, özündən öpdü, dedi:

– Qardaş, fikir eləmə, qardaş bacını, bacı qardaşı sevgilisindən artıq sevər. Biz də, şükür allaha, bir-birimizi bacı-qardaş kimi sevmişik. İndi mən qardaşımın toyunu özüm eyləyəcəyəm.

CİNLƏR PADŞAHININ QIZI

Gün xanım dedi:

– Ey Tapdıq, bacın Şəmsinin Nurəddünya adlı bir sevgilisi var idi. Nurəddünya cin padşahının oğludu, Şəmsi xanımın acığı tutub, onu dərin quyunun dibinə tilsimə salmışdı. Mən deyirəm, Şəmsi xanım öz sevgilisini çıxartsın.

Hamı Şəmsi xanıma təvəqqe edib yola gətirdilər. Şəmsi xanım bir pəri çağırıb dedi:

– Nurəddünyanı bura gətir.

Pəri gedib Nurəddünyanı gətirdi. Onlar təzədən qırx gün, qırx gecə toy eləyib, Şəmsi xanıma Nurəddünyaya, sevgilisini qocaya, Gün xanıma Tufan devə və Qəmər xanıma Tapdığa verdilər. Tapdıq gedib, Süleyman taciri və Minagərdən xanıma da gətirdi. Tapdıq həm işıqlı dünyanın, həm də zülmət dünyanın padşahı oldu. Onlar Gülistani-Baği-İrəmdə keflə, damağı çağ dolanıb, dövrən keçirdilər. Sizin də damağınız çağ, kefiniz şad olsun.

Biri varıymış, biri yoxuymuş, bir cin padşahı varıymış. Bu cin padşahının da bir qızı varıymış. Bu qıza qonşu ölkənin padşahı aşıq olur, qıza elçi göndərir. Ancaq qızın atası razılıq vermir. Bu vaxt qonşu ölkənin padşahı deyir:

– Bu işdə öldü var, döndü yoxdu.

Qoşun düzəldir, yeddi il cin padşahı ilə döyüşür. Hər dəfə də cin padşahının vilayətinə gedən qoşun qırılır. Axırda padşah bu sevdasınan əl çəkir. Qızın şəklini alıf qırx birinci otağı tikdirir, şekli də orda qoyur.

Bir müddətdən sonra qonşu ölkənin padşahı başqa bir qızla evlənilir, ancaq padşahın uşağı olmur. Bir gün bir qoşa qarı padşahın elçi daşının üstündə oturur. Padşah öz adamlarına deyir ki, aparın ona nəzirdən, niyazdan verin, çıxıf getsin.

Qarı deyir:

– Padşah sağ olsun, mən pay alan yox, pay verənəm.

Padşah fikrə dalıf barmağını dişdiyir. Bu qarı bir alma çıxarır. Padşaha verif deyir:

– Ay padşah, apar bunu arvadına ver yesin, onnan sonra övladınız olajax.

Padşah qarının dediyi kimi arvadına almanı verir. Arvad almanı soyuf yeyir, almanın qabığını isə zibilliyə atır. Bu vaxt kasıf qonşunun arvadı həmin qabığı zibilləhdən yığıf yeyir. Bu əhvalatdan bir müddət keçir. Kasıf qonşu ilə padşahın hərəsinin bir oğlu dünyaya gəlir.

Kasıf oğlunun adını Əhməd, padşah isə Məhəmməd qoyur. Ay keçir, il dolanır, Əhmədlə Məhəmməd böyüyürlər. Onlar beş yaşa çatanda Məhəmməd Əhmədə uyur, həmişə Əhmədlə bir yerdə olur. Bir gün padşah kasıf qonşunu çağırif deyir:

– Nə qədər qızıl, pul istəyirsən verim, Əhmədi mənə ver, başqa vilayətdə öy tik, orda yaşa.

Padşah nə deyir, kasıf ona əməl eliyir. O başqa yerə köçür. Əhmədlə Məhəmməd bir yerdə oynayır, bir yerdə durarlarmış. Bir gün onlar oynuyarkən görürlər ki, yoldan bir qoşa qarı bardağını

götürüf su gətirməyə gedir. Onlar qarının bardağına daş atmağa başlayırlar. Birdən Məhəmmədin daşı qarının bardağına dəyir. Bardax qırılır. Qarı qarılıf Məhəmmədə qışqırır:

– Ay bala, mənim bardağımı qırmaqdanısa, get atanın dərini çək.

Məhəmməd deyir:

– Ay nənə, atamın nə dərdi var, çəkəm?

Qarı deyir:

– Atan cin padşahının qızına aşıq olmuşdu, düz yeddi il qoşun çəkdi, qoşun qırıldı. Axırda qızı ala bilmədi, qızın şəklini alıf saxladı.

Məhəmməd deyir:

– Ay nənə, mən neyə eləyim ki, şəklə baxa bilim.

Qarı deyir:

– Pul gətir, yanıma gəl, sənə öyrədim.

Ertəsi gün Məhəmməd Əhmədlə pul gətirif qarının yanına gəlidi. Qarı söyləməyə başladı:

– Ay bala, atan həmin şəkli qırxıncı otağın yanında bir otax tikdirif, şəkil ordadı. O, şəklə yalnız özü boş vaxdında baxır. O şəklə baxmaq üçün sən qırx otağı gəzə-gəzə gəl, qırx birinciyə çatanda qarının ağzında yıxılıf çapala. Bu vaxt atan gələjək, onda sən açarı atanın cibinnən çıxart, qarını aç, sonra bax.

Məhəmməd qarının dediyi kimi eliyir və qırx otağı gəzir, qırx birinciyə çatanda yıxılıf çapalayır. Bu zaman xidmətçilər qışqırır:

– Ay şah, Məhəmməd ölür.

Şah gəlif görür ki, Məhəmməd yıxılıf. O, Məhəmmədə tərəf öyiləndə Məhəmməd açarı götürür. Atasına deyir:

– Ay ata, o qırx birinci otaqdakı şəklə qoy mən də baxım.

Atası deyir:

– Ay bala, o şəkildəki qızı mən alammadım. Sən neyə alajaxsan. Məhəmməd cavab verir:

– Mən alajam.

Atası qarını açır. Şəkli Məhəmmədə göstərir. Məhəmməd şəklə baxanda ağı başınan çıxır. Baxır ki, qız nə qız, dümağ

kağız kimi, ay parçası, gün parçası.

Məhəmməd deyir:

– Bu işdə öldü var, döndü yox.

Anası Məhəmmədlə Əhmədin yoluna yemək hazırlıyır. Məhəmmədlə Əhməd yola düşür. Yola düşməzdən əvvəl atası məsləhət verir:

– Bu səfər üçün iki yol var. Biri üç günnüh yol, biri isə üç illiy yol. Üç günnüh səfər qorxuludu, üç illiy yol isə yox.

Bunlar gedərkən Əhməd deyir:

– Gəl üç günnüh yolla gedək.

Onnar üç günnüh yolla gedirlər. Gəlif bir imarətə rast gəlillər. İçəri girillər, bir tərəfdə stolların üstündə yeməh-icmeh, başqa bir səmtdə tövlədə atlar, atların qabağında arpa. Ancaq burda adam yoxdu. Əhməd deyir:

– Deyəsən, buraya gələn adamları öldürüf atlarını buraya bağlayırlar.

Onlar atlarını bağlıyif, özləri stolda olan yeməklərdən yeyir, bir yerdə yatırlar. Yatan vaxt Əhməd barmağını kəsif içinə duz basır ki, görüm bu nə olan şeydi ki, at var, adam yoxdu. Birdən bir vaxt Əhməd görür ki, bir kölgə qarını açdı, dedi:

– Salam əleyküm.

Əhməd deyir:

– Əleykəssalam.

Kölgə dedi:

– Bilirəm, siz buraya cin padşahının qzını almağa gəlifsiniz. Burdan gedərsiniz bir dərya kənarına. Orda bir qara daş var, onun altında bir qamçı var. O qamçını götürərsiniz, suya vurarsınız, bu zaman sudan bir cüt at çıxajax, onda oları minif suyun o tayına keçərsiniz. Gedif cin vilayətinin padşahının yanına çatacağsınız.

Kölgə bu sözləri deyif getdi. Səhər açıldı. Əhmədlə Məhəmməd burdan durdular. Getməyə başladılar. Dərya kənarına gəlif çatdılar. Atlarını açıf buraxdılar. Əhməd qara daşın altınan qamçını götürdü, suya vurdu. Bu zaman sudan iki at çıxdı. Əhmədlə Məhəmməd ata mindilər, dəryanın ayağına getdilər. Bunlar yenə atdan düşüf qamçını qara daşın altına qoydular.

Cin padşahının vilayətində bir qoja kişiyyə rast oldular.
Kişiyə deyillər:

– Ay əmi, biz neyə eliyək ki, cin padşahının qızını alax.

Kişi söylüyür:

– Ay bala, bu qıza yeddi il bir padşah elçi düşdü alammadı, siz onu neyə ala bilərsiniz.

Məhəmməd deyir:

– Ay əmi, al bu qızılı, sən bizə yol göstər.

Kişi deyir:

– Onda siz burda bir müddət qalın, mən sizə bir çarə taparam.

Kişi həmin qızıla bir yekə təkə alır. Həmin təkəni dırnağınan başına qədər soyur. Məhəmmədi keçinin dərisinin içinə salır, sora da keçini bəziyir. Keçiyə o qədər muncux vurur ki, onu oynada-oynada cin padşahının həyətinə aparsın və o zaman qız bu keçini görüf xoşuna gəlsin.

Bu yolla onlar cin padşahının həyətinə gəlillər. Hamı həmin keçinin tamaşasına durur. Padşahın qızı da bu tamaşaya gəlir. Qız deyir:

– Ay əmi, nə yaxşı keçidi, bunu ver mən saxlıyım.

Kişi deyir:

– Ay bala, bu mənim çörəh ağacımdı, bunu verim, mən neynən dolanım.

Qız deyir:

– Ay əmi, nə desən, mən səni qane eliyəjəm.

Kişi keçini verir. Əhməd özü qayıdır.

Qız keçiyə ilə əyləşir. Yatanda oğlan ağzını qızın yanağına vurur. Qızın üzünə xal düşür. Qız səhər qalxır, görür üzündə xal var. Xidmətçiyə deyir:

– Sən evi neyə yığıfsan ki, mənim üzümə qurum düşüf.

Xidmətçi and içif yalvarır ki, mən evi təmiz yığmışam. Səhəri gün qız o biri yanağında da xal olduğunu görür. Xidmətçiyə yenə söyləyir, o deyir:

– Ay qız, sənün yanağındakı qurum yox, oğlan olajax.

Qız bu minvalla hər şeyi öyrənir. Axırncı gün oğlan dəridən

çixır və qıza deyir:

– Mən səni almağa gəlmişəm.

Qız oğlanı görən kimi bir könüldən min könülə ona aşıq olur. Deyir:

– Ay oğlan, üç günnən sonra gəl gedəh.

Kişi gəlif keçini aparır. Bir müddətdən sonra oğlan Əhmədlə birlikdə gəlif qızı aparır. Qız özü ilə yumurta, duz, torpax, tük, bir də qılnc götürür. Onlar yola düşüllər. Birdən padşaha xəbər çatır ki, qızını apardılar. Qız deyir:

– Atam gələndə duzu atın, qoy qar olsun, gözü görməsin, biz gedəh.

Bir azdan görürlər ki, padşah gəlir, duzu atırlar, hər tərəfə qar yağır. Bunlar qaçırlar.

Bir az keçmiş görürlər ki, padşah yenə gəlir. Bu dəfə qız deyir:

– İndi də torpağı atın.

Torpağı atıllar. Onların arasında dağ yaranır.

Padşah yenə gəlir, qız deyir:

– Yumurtanı atın dərya olsun, tükü atın meşə olsun, sonra biz gedəh.

Elə də eliyillər, gəlif tövlüyə çıxırlar. Tövlüyə çatanda Əhməd Məhəmmədi orda qoymaq istəmir.

Qız deyir:

– Qoy bir tərəfdə qısılıf yatsın.

Əhməd razı olur. Onlar yatırlar. Birdən kölgə gəlif deyir:

– Siz qızı gətirdiniz, indi qızın atı ilan oluf, daldan sallanıf.

Əhməd qılncı çəkir ki, ilanı vursun, səsə Məhəmməd oyanır. Deyir:

– Əhməd, sən məni vurmax isdiyirdin?

Əhməd nə qədər yalvar-yaxar eliyirsə, xeyri olmur. Söz padşaha çatır. Əhmədi zindana salırlar. Bu zaman Məhəmmədin bir uşağı olur. Məhəmməd Əhmədin fikrinnən dəli-divanə olur, çöllərə düşür. Bir gün o, dəli sifətində evlərinə gəlir, qız onu tanıyır. Sonra o, Əhmədi zindandan çıxartdırıf onu söylədir. Əhməd əvvəlcə kölgənin dedihlərini xatırlayır. Kölgə ona

tapşırırmışdı ki, bu sözləri deyəndə, bu sirri bir adama söyləsən, daşa dönərsən.

Əhməd əvvəlcə dəryaya qədər olanları söylədi. Bu zaman dizlərinə qədər daş oldu. Sonra cin padşahının vilayətinə getdihlərini söylədi. Bu vaxt sinəsinə qədər daşa döndü. Axırda cin padşahının qızını necə gətirdihlərini söylədi, başına qədər daş oldu.

Məhəmməd nə qədər ağladı, faydası olmadı. Axırda bu fikrə gəldi ki, gedif həmin tövlədə yatsın, görsün Allah nə məsləhət görür.

Məhəmməd gəlif tövlədə yatır. Kölgə yenə qapını açıf salam verir, deyir:

– Məhəmməd, Əhməd sənə nə qədər yaxşılıx elədisə, sən onu bilmədin. İndi sənənin bircə yolun var, get oğlunun başını həmin daşın üstündə kəs. Qan daşa tökülsə, onda Əhməd diriləjəh. Bir oğlun olajax, sonra firavan ömür sürəjəhsən.

Məhəmməd kölgənin dediyi kimi oğlunun əl-ayağını bağlıyır, daşın yanına gətirəndə camaat qışqırır qaçır. Atası padşahlığı atır. Məhəmməd oğlunu daşın üstündə kəsir, qanı daşa çəkir. Bu vaxt Əhməd dirilir. Məhəmmədin oğlu da sağalır. Onlar şad-firavan yaşayıllar.

Göydən üç alma düşdü, biri mənəm, biri özümün, biri də nağıla qulaq asannarın.

DAŞA DÖNMÜŞ ŞAHZADƏ

Biri vardı, biri yoxdu, uzax vilayətlərdən birində bir padşah yaşayırdı. Onun gözünün ağı-qarası bircə oğlu varıydı. Onun adı İsmayılıydı. İsmayıl həddi-buluğa çatanda atası ölür. Atasının qırxı çıxmamış anası vəfat etdi. Vəzir, vəkil fikirrəşif İsmayılı atasının yerinə şah qoydular. Amma bircə İsmayıl dərd, fikir içindəydi. Ev, həyət elə bil onu yeyirdi. Bu qərara gəldi ki, baş götürüf bu yerərdən getsin. İsmayıl çox getdi, az getdi, gəlif bir bulağın başına çıxdı. Burada dincini almax üçün uzandı, özü də bilmədən yuxuya getdi. Elə bir vaxtda da şahzadə Məmməd başının atdıları ilə ova çıxmışdı. O, gəlif İsmayılın yatdığı bulağın başına çıxdı. İsmayılı görüf dayandı, atdan düşdü. İsmayılı oyatdı. İsmayıl başına gələn-nəri danışdı. Onda Məmməd dedi:

– Lap yaxşı oldu. Mən də təkəm, indi sən mənəm qardaşım olarsan.

O, İsmayılı atına mindirif öylərinə gətirdi. Anasına dedi:

– Ana, köynəyinnən keçirt, o da olsun mənəm qardaşım.

Məmmədin anası İsmayılı köynəyinnən keçirtti. Beləliknən şahın bir oğlu vardı, oldu iki. Bu iki qardaş deyə-gülə vaxtlarını çox şən keçirirdilər. Şahın qırx gözəl bağı varıydı. Məmməd gündə atasınnan bir bağın açarını alıf baxırdı. Növbə qırxıncı bağa çatanda şah oranın açarını vermədi. Məmməd əl çəkmədi. Axırda şah, İsmayılı yanına çağırır dedi:

– İsmayıl, oğlum, sən bir ağıllı oğlansan, açarı vermədiyim üçün ürəyinə başqa şey gəlməsin. O, bağda gözəl bir qız şəkli var. Məmməd onu görəndə kimi vurulajax. Onun dalınca gedəjəh, ancaq məqsədinə nail olmuyajax. Çünki çox padşahlar o qızın yolunda qərqlə oluf. İndi mən açarı sana verərəm. Sən qapını açanda sol tərəfdəki divarda qızın şəkli asılıf, tez onu götürüf gizlədərsən.

Şah açarı İsmayıla verdi. O, Məmmədnən bağa girdi. Qapını açanda İsmayıl tez şəklə yaxınnaşdı. Amma Məmməd onnan qabax şəkli görmüşdü. O, yalvarır şəkli İsmayıldan aldı. Qızın gözəlliyini görəndə Məmməd bir könlədən min könlə qıza vuruldu. Halı

xaraflaşdı, taqəti kəsildi, dedi:

– Yox, qardaş, mən mütləq bu qızın arxasınca gedəjəm.

Məmməd öylərinə qayıtdı. Ata-anası nə qədər yalvardılar, ağladılarsa, Məmmədi yolunna saxlıya bilmədilər. Atına minif yola düşdü. İsmayılın ürəyi durmadı. Şahdan Məmmədin dalınca getməyi üçün izin istədi. Şah dedi:

– Oğul, İsmayıl, Məmməd heş nə bilmir. Ona yoldaş ol, kömək elə. Amma ağlım kəsmir ki, o qızı ala biləsiniz. Çünki çox padşahlar o qızın arxasınca getdilər. Amma bir şey hasil edə bilmədilər.

İsmayıl atını minif bir qədər yeməh götürüf Məmmədin dalınca getdi. O gəlif Məmmədi bir bulağın üstündə tapdı. Bir az çörəhdən-zaddan yeyif yatdılar. Savax tezdən duruf üz tutdular getməyə. Gəlif bir şəhərə çatdılar. Gördülər bu şəhərin kənarında çoxlu çadırrar qurulu. İsmayıl Məmməd bir qarının evində qonax qaldılar. Qarıya pul verdilər ki, bazarrıx eləsin. İsmayıl qarından soruşdu:

– Ay qarı nənə, sizin şəhərin kənarında nə çox çadır qurulu, bunnar nə üçündü?

Qarı dedi:

– Oğul, bizim məmləkətin Mahmud şah adında padşahı var. Onun da Səltənət adında bir gözəl qızı var. İndi gördüyünüz çadırlar o qıza gələn elçilərin çadırrarıdır. Ancax Mahmud şah qızını heş kimə verməh istəmir.

İsmayıl başa düşdü ki, bu həməən axtardıkları qızdı. Nə isə, axşam yeyif-içif rahatlaşdılar. Amma İsmayıl çox fikirriydi. O düşünürdü:

– Ay dadi-bidad, iki qardaş gəlmişih qızı aparmağa. Bir halda ki, bu cür məşhur şahlara, şahzadələrə o qızı vermillər, bəs bizə verəllərmi? Yox, burada hiylə işlətməh lazımdı.

Onu da deyim ki, İsmayıl öydən çıxanda xeyli qızıl götürmüşdü. Səhər açılan kimi İsmayıl qızıl götürüf bir zərgərin yanına gəldi.

– Zərgər qardaş, bu qızıldan mənə bir ceyran düzəldə bilərsənmi?

Zərgər dedi:

– Düzəldərəm, nə üçün düzəltmirəm.

Onda İsmayıl dedi:

– Bunnan mənə bir ceyran düzəlt, artıx qalan qızıl sənin olsun.

İsmayıl zərgərin düzəltdiyi ceyranı alif qaytardı. Məmmədə dedi:

– Qardaş, oynamax bilirsənmi?

Məmməd dedi:

– Bir az bilərəm.

İsmayıl fikrini ona söylədi. Sən ceyranın içərisinə girəjəhsən. Mən çalajam, sən oynuyajaxsan. Biz şəhərdə beləjə tamaşa göstərəjijih. Onda Mahmud şah bizim soracağımızı eşidif saraya aparajax. Onun qızının sənən xoşu gələjəh, öz otağına aparajax.

Məmməd onnan razılaşdı. Səhərdən başdıyarax onnar tamaşa çıxarırdılar. Şəhərin camaatı onların başına topladılar. Baxıf pul verirdilər. İsmayıl yığılan pulların hamısını qarıya verirdi. Qarı isə gətirif öyə qoyurdu. Pulun sayı-hesabı yoxuydu. Söyündüyünnən qarı bilmirdi nə eləsin.

Beləlihnən, bir neçə gün keşdi, bütün aləmə səs yayılmışdı ki, bəs şəhərə belə bir adam gəlif, ceyran oynadır.

Bir gün Səltənət xanım qaravaşı göndərdi bazara ki, lazım olan şeyləri alsın. Qaravaş bazara gedəndə gördü ki, vallah, o qədər adam, yığılıf ki, iynə atsan, yerə düşməz. O, nə qədər boylandısa, heş nə görə bilmədi. Axırda pulu verif bir hambalın belinə çıxdı. Xeyli tamaşaya baxdı. Sonra xanımın yanına gəldi. Səltənət xanıma dedi:

– Ay qız, bəs şeylər hanı?

Qaravaş dedi:

– Eh, ay xanım, oturmuşux bu divarın arasında, heş nə görmürük. Bazarda camaat yığılıf tamaşaya baxırdı. Bir cavan oğlan mahnı çalırdı, bir ceyran oynuyurdu. Mən də pulu bir hambala verif ayağımın altına yatırdım, çıxıf bir az mən də baxdım. Nə olar, xanım, atannan xahiş elə oğlanı saraya çağırtdırsın, tamaşa göstər-

sinnər, bir az da biz baxax.

Qaravaş elə maraxnan danışdı ki, Səltənət xanımda da baxmağa həvəs yarandı. O, atasının yanına gedif dedi:

– Atacan, deyllər şəhərə tamaşa gəlif, yaxşı da oyun göstərilər. Sən əmr elə onu saraya çağırırsınar, biz də baxax.

Mahmud şah razılıx verdi. Sizə deyim Məmmədnən İsmayıldan. Gündüzdər onnar tamaşa göstərif axşamlar qarının öyündə gejləyirdilər. Yazıx Məmməd gündüzdər oynamaxdan o qədər yorulurdu ki, dildən-nəfəsdən kəsilirdi. Bəli, səhər açıldı. Bu vaxt şahın adamları gəlif ceyranı da götürüf saraya gəldilər. Hamı oturdu. Səltənət xanım da qırx incəbel qıznan burdaydı. İsmayıl çaldı, ceyran oynadı. Bu tamaşa padşahın özünün də xoşuna gəldi. Axşam düşdü. İsmayıl ceyranı da götürüf getdi. Ancaq padşah dedi:

– Savah gənə gəl.

Savah İsmayıl gənə gəldi. Getməh vaxtı gələndə Səltənət atasına dedi:

– Atacan, qoy oğlan getsin. Ceyranı mən öz otağıma aparajam. Gejə oynadajam.

Şah icazə verdi. İsmayıl savax ceyranı aparmax üçün gələcəyini söylədi.

Səltənət xanım ceyranı öz otağına apardı. Qulluxçularnan bir xeyli ceyranı oynatdılar. Yatmax vaxtı gələndə qulluxçuların hamısı öz otağına getdi. Səltənət xanım ceyranı daha oynatmayıf yatdı. Məmməd içəridən baxdı ki, xanım da yatdı. O, ceyrandan ayrılıf əl-üzünü yudu. Sonra stolun üstündəki yeməhlərdən yidi. Sonra Səltənət xanıma yaxınlaşdı. Qızın üzünən öpdü, sonra yenidən ceyranın içərisinə girdi. Savah açıldı. Hamı yuxudan oyandı. Səltənət xanım aynaya baxanda gördü ki, sifətinin bir tərəfinin şövqü sınıf, kimsə üzünən öpüf. Qız hirsəndi. Qaravaşdarı çağırdı:

– Utanmırsınız, yatanda mənə niyə öpüfsünüz.

Qulluxçular təəccübləndilər:

– Ay xanım, sən nə danışırnan, biz dəli-zad deyilih ki, səni öpəh, indiyə qədər niyə öpmürdüh.

Xanım onnara inanmadı. Bəli, İsmayıl saraya gəldi. Yenə tamaşa göstərdi. Arada girəvəyə salıf ceyranın qulağına pıçıldadı:

– Qardaş, neylədin?

Məmməd cavaf verdi:

– Bu gejə qızın üzünən öpmüşəm.

İsmayıl dedi:

– Aya, sən neyniyifsən, ehdiyatlı ol, duyux düşəllər. Səni öldürəllər.

Axşam düşdü. Səltənət xanım ceyranı yenə öz otağına apardı. Qızdarnan çalıf oynadılar. Məmməd yenə də qız yatannan sonra əl-üzünü yudu. Stolun üstündəki yeməhlərdən yedi. Sonra yaxınnaşıf qızın üzünən öpdü. Ceyranın içinə girdi.

Səhər Səltənət xanım gördü ki, indi də o biri üzünü öpüflər. Fikirrəşdi: “Yaxşı, bəs bu kim ola”. Kənzlərdisə, indiyə kimi niyə öpmürdülər. Yəqin iş bu ceyrandadı. Gejə mən onu pusaram. Xanım daha üstünü vurmadi. Axşamı gözlədi. Gənə ceyranı oynatdı. Hərə öz otağına çəkildi. Sonra xanım yerinə girdi, özünü yuxuluğa vurdu. Gejədən xeyli keşmiş gördü, budur ceyranın bir tərəfi açıldı, içinnən bir oğlan çıxdı. Əl-üzünü yuyannan sonra yeməh yedi. Elə yaxınnaşıf qızı öpməh isdiyəndə Səltənət xanım onun qolunnan tutdu:

– Ay oğlan, sən nə cürətnən mənə öpürsən. Mənim üsdümdə aləm bir-birini qırır. Bütün padşahlar mənə elçi düşür, heç biri mənə ala bilmir. Amma sən mənə öpürsən. Bu saat sənin boynunu vurdurajam.

Məmməd dedi:

– Xanım, mən də sənə elçi göndərənnərdən biriyəm. Mən səni aparmax üçün qardaşımnan gəlmişəm. Başqa yol olmadığinnan biz sənin yanına hiylə ilə gəlməyi qərara aldıx. Bura mənə sənin məhəbbətin gətirif. Al, bu da sənin şəkilin. Bir də ki, xanım, sən mənə haqqımda başqa fikirdə olma. Mən də bir şah oğluyam. Sən razı ol, burdan səni qaçırım.

Səltənət xanım gördü ki, bu oğlan həm yaraşılıdı, həm də qorxmazdı. Odur ki, dedi:

– Oğlan, atam mənə sənə xoşduxnan vermiyəjək. Sən mənə

ancaq qaçıra bilərsən.

Beləliklə, onnar savah geję hamı yatannan sonra getməyi qərara aldılar. Səhər İsmayıl saraya gəldi. Yenə də ceyran oynadı. Qızın otağına aparanda o, ceyranın qulağına pıçıldadı:

– Qardaş, neylədin, qıznan danışa bildinmi?

Məmməd ona geję saraydan birlikdə qaçajaxlarını söylədi. İsmayıl dedi:

– Yox, qardaş, bu yaxşı fikir deyil. Sarayın qapıları geję bağlı olur.

Sən qıznan danış, sabah o bağa gəzməyə çıxanda qaçirt.

Axşam hamı dağılannan sonra Məmməd ceyranın içinnən çıxıf qardaşının məsləhətini qıza dedi. Onnar razılaşdılar.

Bəli, savah açıldı, üzünüzə savaxlar xeyirriyə açılısın.

İsmayıl yenə saraya getdi, şahın qarşısında təzim elədi:

– Padşah sağ olsun, artıx mən bu şəhərdən çıxmalyam. Odur ki, bu gün ceyranı aparajam.

Padşah izin verdi. İsmayıl ceyranı apardı. Səltənət xanım səhər atasınnan icazə alıf qırx incəbelli qıznan bağı gəzməyə çıxdı. Vədələşdihləri vaxda Məmmədnən İsmayıl atın belində qızlara yaxınnaşdılar. Səltənət xanımı quş kimi atın üstünə qoydular. Qızdar Mahmud şaha xəbər apardılar ki, bəs nə durmusan, qızı qaçirtdılar. Bu xəvər elçi gələnnərə də çatdı. Onnar atdanıf sel kimi İsmayılğilin dalına düşdülər. İsmayıl gördü ki, yox, əşi, bu xına o xınadan deyil. Qızı alajaxlar. Odur ki, qıza dedi:

– Sən tez paltarını çıxart, ver mən geyinim. Sən oğlan paltarı geyin.

Səltənət xanım paltarını İsmayıla verdi. İsmayıl geyinif üzgözünü də bürüdü, atdan düşüf yolun qırağında oturdu. Lap qavaxda gələn atlılar qızla İsmayıla çatdılar. Elə bildilər ki, bu həmin qızıdır.

Gedən atdılarının dalınca dedilər, ay qorxaxlar, bir qızı ki, apara bilməyəjəhsiniz, niyə qaçırırsınız? Dəstənin başçısı qızı atın üstünə alıf geri qayıtdı. O biri elçilər gördülər ki, daha qızı alıflar, ona görə də əllərini üzüf getdilər.

Hə, yadınıza salım ki, İsmayıl qıznan paltarını dəyişəndə demişdi ki, gecələdiyi bulağın başında mənə gözləyirsiniz. İsmayılı qız bilif aparən oğlan həmin geję onun yanına gələndə dedi:

– Ay qız, mən Rum padşahının qızıyam. Özümün də adım Heyran xanımdı. Hər yerdə mənim camalımnan danışılırdı. Ancaq mən eşitdim ki, elə bir qız var ki, mənə öz gözəlliyi ilə kölgədə qoyar. Doğurdan da belə oldu. Sənin şöhrətin, sənin gözəlliyin mənə gözdən saldı. Mənim paxıllığım tutdu. And işdim ki, o qızı özüm gətirəjəm, qoy nə ərə getsin, nə də ki, mənənnən üsdün olsun. Biz elə bajı kimi bir yerdə yaşayarıx. Ancaq başqaları elə bilirlər ki, biz ər-arvadıx. Sən mənimlə razılaşırsanmı?

İsmayıl dedi:

– Xanım, mən sənnən razıyam. Ancaq bu da insaf deyil. Sən üzünü çevir Allaha, dua elə. Bəlkə səsinə eşitdi, səni oğlan elədi. Biz də xoşbəxt oldux.

Aydınnıx gejęydi. Heyran xanım o biri otağa keşdi. Dua elədi, amma kor-peşman qayıtdı. Heş nə olmadığını söylədi. Onda İsmayıl dedi:

– Xanım, mən heş bir günah eləməmişəm. Saf, təmiz bir qızam. Qoy mən dua eliyim.

İsmayıl çölə çıxdı. Bir qədərdən sonra otağa gəlif doğurdan da kişi olduğunu söylədi. Heyran xanım çox söyündü. İsmayıl dedi:

– Xanım, biz burada qala bilmərik. Xəbər tutallar, yaxşı olmaz. Gəl biz buradan qaçax.

Onlar gejęyarısı atlanıf yola düşdülər. İsmayılğil gəlif gördülər ki, Məmmədnən Səltənət xanım həmin bulağın üsdündə gözdüyüllər. Bunlar bir yerdə yedilər, içdilər. Dincəlməyə başdadılar. Burada İsmayıl açıf bütün əhvalatı söylədi. Heyran xanım bildi ki, aldanıf. Artıx gejęydi. Səhərə az qalmışdı. Lakin İsmayıl yata bilmirdi. Bu vaxt gördü ki, bulağın başındakı ağaca üç göyərçin qondu. Onnardan biri dedi:

– Bajılı-bajılı, bilirsən bunlar kimdi?

O biri dedi:

– Bunlar İsmayılın Məmməddi. Öylərinə qayıdılar. Ancaq

bunnarı üç ölüm təhlükəsi gözlüyür. Əyər bu yolda böyühlüyü İsmayıl eləsə, yaxşı olajax, ölmüyəcəklər. Ancaq öyə qayıdanda yazıx İsmayılın axırı heç olajax.

Birinci göyərçin dedi:

– Niyə, ay bajı?

Kiçik göyərçin dedi:

– Bunnarın qavağına bir ağac çıxajax, bu ağacın üsdündə yaraşxılı bir qırqovul görəcəklər. Əyər onu tutsalar, vəhşi çöl quşlarına dönəcəklər. Ancaq vuruf öldürsələr heş nə olmaz. İkinci, bunnarın qavağına yəhərri bir at çıxacaq. Kim o ata minsə, dönüf vəhşi at olajax. Üçüncü dəfə qavaxlarına bir arx çıxajax. O sudan kim işsə, zəhərrənif öləjək. Mənim dedihlərimi kim yerinə yetirsə, yaxşı olajax. Amma bu sirri kim açsa, daşa dönəcəjək.

Göyərçinnər uçuf getdilər. Səhər açıldı. Yola düşməyə hazırşanda İsmayıl dedi:

– Məmməd, əzizim, bu yolun böyühlüyünü mənə etivar eləsən, siznən gedərəm. Yox, razı deyilsənsə, getməərəm.

Məmməd güldü:

– Ay qardaş, sən nə danışırsan. Böyühlüh etməh isdəyirsən elə, daha biznən niyə getmirsən?

Bəli, İsmayıl qavağa düşdü. Bir qədər getmişdilər ki, qavaxlarına bir qırqovul çıxdı. Məmməd dedi:

– Yaxşı oldu, elə bunu tutuf atama apararam. O, qırqovulu çox sevır.

Məmməd quşu tutmax istəyəndə İsmayıl oxnan quşu vurub yerə saldı. Məmməd dedi:

– Niyə belə elədin?

İsmayıl dinmədi. Bir qədər getmişdilər ki, qavaxlarına bir yəhərri at çıxdı. Məmməd dedi:

– Yaxşı oldu, atım yoruluf, heş gedə bilmır, elə bunu mən minərəm.

Məmməd sıçrayıf ata minmək istəyəndə İsmayıl xəncərnən atı vuruf öldürdü. Məmməd lap hirsəndi:

– Yox, sən məni isdəmirsən. İsdəsəydin, yorulmuş atımı onnan dəyişərdim. Sən onu öldürdün.

İsmayıl yenə dinmədi. Xeyli getmişdilər ki, qavaxlarına bir arx çıxdı.

Məmməd söyüncəh dedi:

– Bu lap yaxşı oldu. Bir az su içif dincələh.

Bunu deyən kimi İsmayıl suya yaxınnaşıf xəncərnən suyun ortasınnan vurdu. Arx qurquru qurudu.

Məmməd hirsinnən yeri-göyü gəmirirdi. Onlar küsülü kimi öylərinə çatdılar.

Padşah oğlannarını böyüh sevincnən qarşıladi. Məmməddən soruşdu:

– Oğul, nejə gedif, nejə gəldiniz?

Məmməd dedi:

– Ata, lap yaxşı oldu. İsmayıl mənə çox köməhlih elədi, amma qayıdanda o mənə dağ çəkdi.

Məmməd yoldakı hadisələri atasına danışdı. Padşah dedi:

– İsmayıl, oğul, sən niyə belə elədin?

İsmayıl dedi:

– Padşah sağ olsun, bunu mənən soruşmayın.

Padşah dedi:

– Yox, gərəh deyəsən.

İsmayıl dedi:

– Padşah sağ olsun, sonra peşman olajaxsan.

Padşah əl çəkmədi ki, əl çəkmədi.

İsmayıl dedi:

– Padşah sağ olsun, o qırqovulu tutsaydıx, biz hamımız vəhşi çöl quşları olardıx.

Bunu deyən kimi İsmayılın ayaxları daş oldu.

– Əyər o ata minsəydih, biz hamımız vəhşi atlara dönəjəydik.

Bunu deyən kimi İsmayıl yarıya qədər daş oldu.

Padşah qışqırdı:

– İsmayıl, daha bəsdi, danışma.

İsmayıl dedi:

– Yox, padşah sağ olsun, yarı daş, yarı adam kimə lazımdı. Üçüncüsü, əyər o su içilsəydi, hamımız zəhərrənif ölərdih.

Bunu deyən kimi İsmayıl daşa döndü. Hamı yasa batdı. Ağlaşma, şivən qopdu. Ancax artıx gejiydi. Daş olmuş İsmayılı gətirif bir otağa qoydular. Heyran xanım onun üstündə göz yaşları tökdü. Məmməd isə lap dəli kimi olmuşdu. O, baş götürüf öydən getdi. O düşündü ki, bəlkə İsmayıla bir əlac tapa. Çox gəzdi, dolandı, axırda İsmayılın yatdıqları bulağın başına gəldi. Uzandı. Elə bu vaxt üç göyərçin gəlib ağaca qondu. Biri o birinə dedi:

– Bajılı-bajılı, bilirsən, bu kimdi?

O biri dedi:

– Bu, İsmayılın qardaşı Məmməddi. İsmayıl onun ucbatından daşa dönüf. İndi bu onun dərдинə ələj axtarır. Böyüh bajı deyir:

– Ay bajı, onun ələjı yoxdumu? Əyər bilirsənsə, de.

O biri dedi:

– Bajılı, əyər Məmməd bu bulağın suyunnan aparıf daşa dönmüş İsmayılın üsdünə töksə, o sağalar.

Bunu deyif göyərçinnər uçuf getdilər. Məmməd sevincəh bulağın suyunnan götürüf geri döndü. Suyu İsmayılın üstünə tökən kimi o silkinif daşdan qutardı, hamı çox sevindi. Şah qırx gün, qırx geje toy eliyif oğlannarın ikisini də öyləndirdi. Onnar xoşbəxt ömür sürüf, dövran keçirdilər. Siz də muradınıza çatasınız.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıl söylüyənin, biri də özümün.

İLAN ARVAD

Keçmiş zamannarda bir kişi varıymış. Bu kişinin də yeddi balaca uşağı varıymış. O, səhər tezdən qaş qaralana kimi işləyir, ancaq yenə də pis dolanarmış. Günlərin bir günü bu kişi ruzu qazanmax üçün səfərə çıxmağı qərara alır. Arvadına dedi:

– Ay arvad, mən nə qədər çalışsam da dolana bilmirih. İndi isdiyirəm ki, gedif başqa yerdə işliyim, bəlkə bir az ruzu qazana bildim.

Arvadı dedi:

– A kişi, nə deyirəm, məsləhət sənindi. Gedirsən get, daha ayrı əlacımız yoxdu.

Kişi sabahısı günü tezdən yola düşər.

Az gedər, dərə-təpə düz gedər, gəlif bir şəhərə çıxar. Şəhərdə o tərəf bu tərəfə gedərmiş, bu vaxt görər bir arvad aynanın qavağında dayanıf, həməh arvad kişini çağırif der:

– A kişi, yuxarı gəl.

Bunu eşidən kimi yazıx kişi çox sevindi, ürəyində düşündü: "Yaxşı oldu, yəqin bu arvad varrı adamdı, mənə iş düzəldər, mən də çörək pulu qazanaram".

Kişi arvadın evinə getdi, qapının ağzında dayandı. Arvad dedi:

– Keç içəri.

Kişi dedi:

– Ay bajı, nə işin var, de görüm, içəri keçif nağarajam.

Arvad dedi:

– A kişi, sən nə kəmhövsələ adamsan, bir içəri keç, nə lazımsa, nə iş vacibdirsə, onu da deyərəm.

Kişi dedi:

– Yaxşı, nə deyirəm.

O, utana-utana otağa girdi, bir tərəfdə sakitcə durdu.

Arvad dedi:

– Niyə ayax üstə dayanıfsan, otur.

Arvad kişinin qolunnan tutuf oturtdu. Sonra gedif yiməh hazırramağa başdadı.

Yeməyi hazırlayıf gətirdi. Oturuf doyunca yeməh yidilər.
Yeyif-işdihdən sora kişi dedi:
– Bəji, nə iş buyurursan de, yerinə yetirim.
Arvad dedi:
– Hələ bir otur, bir az olannan, keçənnən söhbət eliyəh, ay öyü tikilmişin oğlu, hara tələsirsən.
Bir az söhbət elədilər. Arvad indi də dedi:
– Məni alarsanmı?
Kişi quruyuf qaldı, bilmədi nə eləsin, nə cavaf versin.
Haçandan-haçana dedi:
– Bəji, başa düşmədim, nə deyirsən?
Arvad dedi:
– Niyə başa düşmürsən? Deyirəm məni alarsanmı?
Kişi dedi:
– O nə sözdü, xanım?
Arvad dedi:
– Nejə nə sözdü, deyirəm məni alarsanmı?
Kişi istədi ki, duruf getsin. Arvad onun qolunna tutuf saxladı, dedi:
– A kişi, niyə getməh isdiyirsən, noldu?
Kişi boynunu büküf dedi:
– Ay xanım, mən kasıf bir adamam.
Arvad dedi:
– Eybi yoxdu.
Kişi dedi:
– Mənim bir bölüh külfətim var, kasıf bir adamam, sənin kimi ev-eşik sahibi, varrı xanıma mən nejə ala bilərəm. Mən sənə layiq deyiləm axı?
Arvad gülüf dedi:
– A kişi, dedihlərinin heş birinin eybi yoxdu, mən sənə getməyə razıyam, mənə elə sənin kimi bir kişi lazımdı.
Kişi dedi:
– Xanım, mən səni ala bilmərəm.
Arvad dedi:
– Niyə?

Kişi dedi:
– Mən sənnən qorxuram.
Arvad dedi:
– Niyə?
Kişi dedi:
– Çünki sən varrısan, mən səni nejə ala bilərəm.
Arvad dedi:
– Yoxsa məni bəyənmirsən?
Kişi dedi:
– Bəyənirəm.
Arvad dedi:
– Onda gəl məni al.
Kişi dedi:
– Xanım, qorxuram, mən səni ala bilmərəm.
Kişi yenə ayağa durdu ki, getsin, arvad dedi:
– A kişi, qalmağa bir yerin varmı?
Kişi dedi:
– Yoxdu.
Arvad dedi:
– Bəs onda hara gedəjəhsən.
Kişi ona bir söz demədi, çıxıf getdi karvansaraya. Gejə oldu, uzandı ki, yatsın, ancax nə qədər elədisə, yata bilmədi, gördü birənin, taxtabitinin əlinnən durmax mümkün deyil. Başa düşdü ki, səhərə kimi yata bilməyəjək. Öz-özünə fikirləşdi: "Allah yetirmişdi, gərək o xanımın sözünü yerə salmayaydım, nə olardı onunla öylənəydim. İndi orda təmiz, yumşax, yorğan-döşəkdə uzanıf rahatca yatırdım. Sabah açılan kimi o xanımın yanına gedəjəm, məni çağırsa, daha tərəddüd eləmiyəjəm, onu alıf evində qalajam. Nə olar, olar. Allahdan xəyir".
Sabah açılan kimi kişi hərlənif-fırlanıf yenə də gəldi həmənen öyün qavağına. Elə həmənen xanım pəncərənin qavağında dayanıb-mış, onu görən kimi çağırdı yuxarı. Dedi:
– A kişi, utanma, gəl yanıma.
Kişi keşdi qapının ağzına, ancax yenə də içəri keşməyə ürəh eləmədi, qapının ağzında dayandı. Arvad gəldi, onu görüf

üzünə gülümsündü. Sora kişinin qolunnan tutuf içəri apardı. Tez süfrə aşdı. Yiməh-içməh hazıradı. Oturuf yidilər-işdilər, dincəldilər, bir az söhbət elədilər. Bir az keçənnən sonra arvad dedi:

– A kişi, gəl sən mənim sözümə bax, məni al, peşman olmazsan.

Kişi dedi:

– Ay xanım, mən səni neyə alım, yeməyə çörəh tapmıram.

Özümün də bir bölüh külfətim var.

Arvad dedi:

– Eybi yoxdu, mən razıyam.

Kişi dedi:

– Mən qorxuram.

Arvad dedi:

– Mənim nəyimnən qorxursan, özüm sənə getməyə razıyam.

Kişi dedi:

– Xanım, axı bu var-dövlətin, ev-eşiyin sahibinin yəqin ki, qohum-qardaşı var, gəlif məni öldürəllər.

Arvad dedi:

– Heş bir qohum-qardaşım yoxdu.

Kişi dedi:

– Elə şey olmaz.

Arvad dedi:

– A kişi, mənə nə düşüf ki, sənə yalan danışım. Deyirəm ki, mənim heş bir qohum-qardaşım yoxdu, heş kəsim yoxdu, məni al, heş vaxt peşman olmayajaxsan. Bu gördüyün öylərdən başqa yeddi yerdə də dükanım var, birində özün alış-veriş elə, qalanlarını isə idarə elə.

Kişi ürəyində sevindi. Dedi:

– Yaxşı, xanım, onda mən səni almağa razıyam.

Arvad çox sevindi, ona su qoyuf çimizdirdi, təmiz paltar geyindirdi. Sora dedi:

– Yaxşı, indi get bir molla çağır gəlsin, bizim kəbinimizi kəssin.

Kişi getdi, bir molla tapıf gətirdi.

Molla gəlif onların kəbinini kəsdi. Arvad dedi:

– Mən ət yemirəm, nə vaxt ət yiməh isdəsən, bazarda yeməhxanada al ye, evə gətirmə.

Kişi dedi:

– Yaxşı, gətirmərəm.

Onlar ər-arvad kimi bir yorğan-döşəkdə yıxılıf yatdılar. Xeyli müddət kef-damax çəkdilər. Bu qaydaynan düz yeddi il yaşadılar. Bu kişi günnərin bir günü dükanda oturmuşdu, bu vaxt xəvər yayıldı ki, filan yerdən bir tacir gəlif. Onun gətirdiyi malların misli-bərabəri yoxdu. Hamı onun gətirdiyi mallardan almağa çalışırdı. Bu kişi də çox maraxlandı, öz dükanını bağlıyıp getdi baxsın görsün bu tacirin gətirdiyi mallar neyə maldı. Gedif çatdı tacirin yanına, ədəb-ərkanla ona salam verdi, xeyli söhbət elədilər. Axırda kişi soruşdu:

– Ay tacir qardaş, səndə ən bahalı, ən yaxşı nə var?

Tacir dedi:

– Ürəyin nə isdiyir var.

Kişi dedi:

– İsdüyirəm qiymətli nəyin var, onnan alım aparım arvadıma.

Tacir dedi:

– Lap yaxşı, məndə bir yaxşı ipəh don var, apar arvadına göstər, əyninə olsa, bəyənsə, qoy qalsın, olmasa, qaytar gətir.

Kişi dedi:

– Yaxşı.

Tacir gətirif donu verdi kişiyə. Kişi donu götürüf öyünə gətirdi.

Dedi:

– Ay arvad, sənə yaxşı bir don almışam, baxanda adamın ağı başınnan çıxır.

Arvadı dedi:

– Gətir, baxım.

Kişi donu arvadına göstərdi. Arvadı dona baxan kimi dedi:

– Tez bunu qaytar, mən heş vaxt bu donu geyinə bilmərəm.

Kişi dedi:

– Niyə?

Arvadı dedi:

– Nəsə isdəmirəm.

Kişi dedi:
– Bəlkə bahadı, ona görə geyinməh istəmirsən, əlimizdə olan var-dövlət də, mənim canım da sənə qurvandı, qoy alım, bəlkə bahadı, ona görə almax isdəmirsən? Xəsisliħ eliyirsən?
Arvadı dedi:
– Yox, a kişi, bu donu mən geyinə bilmərəm.
Kişi dedi:
– Mən isdiyirəm, bu donu geyinəsən.
Arvadı dedi:
– İsdəmirəm.
Kişi dedi:
– Niyə?
Arvadı dedi:
– Əyər, bu donu geyinsəm, ölərəm, ölməyimi isdiyirsənsə, onda geyinərəm.
Kişi dedi:
– O nədi ki, deyirsən, isdəmirsən, özün bilərsən, aparıf yiyəsinə verərəm.
Kişi donu qaytardı. Tacir soruşdu:
– Qardaş, nə oldu?
Kişi dedi:
– Arvadım isdəmədi.
Tacir soruşdu:
– Qardaş, bu don arvadının əyninə oldu, yoxsa əyninə olmadı?
Kişi dedi:
– Donu heç arvadım əyninə də almadı.
Tacir soruşdu:
– Niyə?
Kişi dedi:
– Arvadım dona baxan kimi dedi ki, bu donu geyinsəm, o saat ölərəm.
Tacir dedi:
– Qardaş, sən arvadın ilandı, ilannan törüyüf, indi insan cildinə düşüf.

Kişini elə bil ilan çaldı. Quruyuf qaldı, xeyli özünə gələ bilmədi.
Tacir dedi:
– Nooldu, qorxdunmu?
Kişi dedi:
– Ay qardaş, elə söz deyirsən ki, adamın matı-qutu quruyur, ay qardaş, heş adam da ilan olarmı?
Tacir dedi:
– Mən bilmədiyim sözü, bilmədiyim şeyi dilimə gətirmərəm, bu donu geyinirsə, deməli o ilandı.
Kişi təəccüfləndi:
– Bunun onun ilan olmağına nə dəxli var?
Tacir dedi:
– Sən bir sualıma cavab ver görüm, arvadın ət yiyir, yoxsa yox?
Kişi dedi:
– Arvadım heş vaxt ət yemir. Mənə də tapşırıf ki, heş vaxt ət alıf evə gətirmə. Ət yeməh isdədihdə ya bazarda, ya da başqa yerdə ye.
– Qardaş, sən arvadın ilandı ki, var. Mən yerin-göyün sirlərinə bələdəm, dünyada elə şeylər yoxdu ki, mənim onnan xəbərim olmasın. Sənə arvadın yeddi il vaxd verif, yeddi ildən sonra o səni öldürəjək, qalıf dördü, hələ qorxma, sən dörd ilin qalıf. Dörd ildən sonra o səni öldürəjək. Sən arvadın çoxlarını məhv eliyif, onların var-dövlətinə yiyə duruf.
Kişi qorxuya düşdü, dizləri qorxusunnan əsməyə başladı.
Tacir ona ürəh-dirəh verif dedi:
– Qardaş, noldu, qorxursanmı?
Kişi dedi:
– Hə, qorxuram, heç evə getməh isdəmirəm, canıma qorxu düşüf.
Tacir dedi:
– Heç elə fikrə düşmə, sən belə eləsən, arvadın sənə şübhələnər, onda səni öldürər. Sən özünü elə apar ki, guya heş nədən xəvərin yoxdu, həmişəki kimi onunla mehriban dolan, elə elə ki, o

bir şey başa düşməsin. Yoxsa sən onun əlinnən qurtara bilməzsən.

Kişi dedi:

– Qardaş, sənə qurban olum, gərək mənə bu cadugərin əlinnən qurtarasan, əl mənim, ətək sənənin.

Tacir dedi:

– Qardaş, fikir eləmə, səni bu bələdan qurtararam. Sən mənə de görüm, bu arvadla yaşadığın müddətdə heş evə ət gətirmisənmi?

Kişi dedi:

– Heç vaxd evə ət gətirməmişəm.

Tacir dedi:

– Qardaş, özü düşən ağlamaz, sən halını pozma, hər şey yaxşı olajax. Mən nə desəm dedihlərimi heş vaxd yaddan çıxartma. Sən belə elə, axşam arvadına heş nə demə, səhər tezdən gedif bazardan ətənin ən yaxşı yerinnən alarsan, axşama qədər evə gəlməzsən, aldığı ətəni də aparıf öz dükanında saxlayarsan. Şər qarışanda evə gələr-sən. Evə gedəndə arvadına deyərsən: "Ay arvad, mənə bağışda, başım qarışdığınnan hər şeyi unutmuşam. Vaxd tapıf aldığı ətəni bişirdirə bilmədim, səhərdən indiyə kimi acam, ürəyim gedir, al bu ətəni kabab elə, bir yerdə yiyəh". Arvadın əlacsız qalif ətəni kabab eliyə-jək, sən yiyəndə o yeməh istəmiyə-jəh, sən onu məcbur elə, qoy o da yesin. Elə ki, bir tikə də olsa yisə, yatanda sən evdən çıx, gir içəriyə, o da evdən çıxanda, evdə nə qədər su varsa, hamısını boşalt, bir qab su götür, sakitcə yerində uzan. Gejə arvadın yatmıyax, o su içməh isdiyəndə dönüf ilan olajax, elə bu vaxd görə-jəksən ki, bütün bədənin buz kimidi. Sən bunnan qorxuf eləmə, sakitcə dayan, hələ onnan sənə heş bir ziyan dəymi-yə-jək. Qoy o duruf getsin, gedif su içəcəh, sonra da gəlif sənənin yanında uzanajax, indi o dönüf yenə adam olajax. Səhər açılan kimi gəl mənim yanına.

Tacir ne-jə demişdisə, kişi onu yadında yaxşı-yaxşı saxladı. O, axşam arvadına heş bir söz demədi. Kişi səhər tezdən gedif qoyun ətəni aldı. Aldığı ətəni dükanə gətirdi, axşama kimi ətəni dükanda saxladı. Axşam gəldi evinə, arvadına dedi:

– Ay arvad, bu gün müştərim o qədər oldu ki, heş başımı qaşma-ğə da vaxdım olmuyuf, başım çox qarışix oluf. Odu ki,

aldığım ətəni bişirə bilməmişəm, elə də qalif, gətirmişəm evə, indi dur həmənin ətəni yaxşı bir kabab elə, qoyun ətəni, yaxşı kabab çıxar, ajından ölürəm, qurvan olum, yubanma, tez ol.

Arvad dedi:

– A kişi, mən sənə demişdim axı mən ət yemirəm, evə ət gətirmə.

Kişi dedi:

– Arvad, üzr isdəyirəm, bir də evə ət gətirmərəm, ancaq indi ajınnan ölürəm, tez bir kabab elə.

Arvad daha bir söz deyə bilmədi, duruf ojax qaladı, kabab bişirdi, gətirif ətəninə qavağına qoydu, özü isə çəkilib bir tərəfdə oturdu.

Kişi dedi:

– Gəl sən də yi.

Arvad dedi:

– Mən ət yemirəm.

Kişi dedi:

– Ay arvad, sən ət yeməsən, mənim boğazımmnan yeməh keçmir, gəl bir qismət ye.

Arvad dedi:

– Ay kişi, yemirəm.

Kişi dedi:

– Ay arvad, axı belə olmaz, axı mən burda oturuf daddı kabab yiyirəm, sən isə duruf baxırsan, belə olmaz axı, bunu görən nə deyər.

Arvad dedi:

– Nə deyə-jəh, halal xoşun olsun, sən ye, mən elə bil dünyaları yemişəm.

Belə deyəndə kişi gedif onun qolunna tutdu, zorla gətirif yanında oturdu, dedi:

– Yiməsən, çıxıb evdən gedə-jəm, deməli, sən mənə heş isdəmir-sən, əyər isdəsəydin sözü-mü yerə salmazdın, heş olmasa, bir qismət yiyərdin.

Arvad dedi:

– Yaxşı, indi ki, inciyirsən, yiyərəm.

Arvad kababdan bir tikə götürüf zorla yidi.

Sonra arvad süfrəni yığışdırdı, bir az ordan-burdan danışdılar. Sonra arvad yerrərini hazırladı. Onlar yıxılıf yatdılar. Bir az keşmiş kişi qalxıf evdən çıxdı, bir azdan qayıdıf gəldi. Bunnan sora arvadı da bayıra çıxdı, o çıxan kimi kişi evdə nə qədər su varsa, hamısını götürüf tökdü. Kişi bircə qab su saxladı, sonra gəlif yerinə girdi, ancax qorxusunnan gözlərinə yuxu getmirdi, o diqqətlə arvadını izdiyirdi. Arvadı əmin oldu ki, əri artıx yatıf, buna sora fışıldaya-fışıldaya yorğan-döşəyinnən qalxdı, evin hər tərəfin ələh-fələh elədi, su tapmadı, onun ciyəri susuzluxdan yanırdı. O başını o tərəf bu tərəfə vururdu, kişinin bədəni buza dönmüşdü, axırda suyu tapıf acgözlühlə içməyə başladı. Suyun hamısını, işdihdən sora sakitləşdi, gəlif yerinə girdi, dönüf oldu arvad.

Kişi qorxusunnan heş nə demədi, özünü elə göstərdi ki, yatıf, onun gözünə yuxu gedərdi? Qorxusunnan göbəh-bağırsağını udmuşdu. Heş nəfəs alma da isdəmirdi. Səhər açılan kimi kişi özünü tacirin yanına saldı. Tacir soruşdu:

– Qardaş, noluf, nə tezdən gəlifsən?

Kişi dedi:

– Qardaş, məni bu bələdan qurtar.

Tacir dedi:

– Hansı bələdan?

Kişi dedi:

– Qardaş, arvadım haqqında nə demişdinsə, hamısı doğruymuş, neyə demişdinsə, elə də oldu, mən hər şeyi öz gözlərimnən gördüm, geşə səhərə kimi yata bilmədim.

Tacir dedi:

– Ay qardaş, mən yerin altını-üsdünü bilirəm, mənim gəzmədiyim yer, bilmədiyim şey yoxdu.

Kişi başladı tacirə yalvarmağa:

– Qardaş, gəl sən məni bu bələdan qurtar, göydə Allah, yerdə sən məni bu bələdan qurtar, qurtarmasan mən məhv olajam.

Tacir dedi:

– Qardaş, sən heş qorxuf eləmə, mən səni onun əlinnən qur-

tarajam. Arvadın bir yerdə yaşadığınız vaxtda heş təndir bişirifmi?

Kişi dedi:

– Heş yadıma gəlmir, o heş vaxd çörəh bişirmiyif, həmişə çörəyi dükannan almışıx, ya da qulluxçular bişirif.

Tacir dedi:

– Sən elə elə ki, arvadın təndir qalayıf çörək bişirsin.

Kişi soruşdu:

– Necə eləyim?

Tacir dedi:

– Bu gün axşam evə qayıdanda ona deyərsən: "Ay arvad, sən neçə ildi mənə bir yastığa baş qoyursan, ancax bu müddətdə bir dəfə də olsa özün təndir çörəyi bişirməyifsən. Mən isdiyirəm ki, sən bişirdiyin çörəhdən yiyim, bu mənə çox xoşdu, dükən çörəyi yiməhdən doymuşam, isdiyirəm arvadımın bişirdiyi çörəhdən yiyim". Sənin bu sözlərinən sonra arvadın çörəh bişirməyə başlayax. Elə ki, o təndiri yandırıp başdadı çörək bişirməyə, sən onun ayaxlarınnan tutuf itələ təndirə, sora təndirin qapağını ört. Bir-iki saatdan sonra təndirin qapağını qaldır, görəcəhsən iki təndir çörəyi var, onun birini mənə gətir, birini də özünə saxla.

Kişi tacirin sözlərini yaxşı-yaxşı yadında saxladı, axşam dükanın qapısını bağlayıf qayıtdı evinə. Dedi:

– Ay arvad, isdiyirəm sən təndir çörəyi bişirəsən.

Arvad dedi:

– A kişi, ikidən-birdən mən çörəh bişirməmişəm, axı?

Kişi dedi:

– Sənin bişirdiyin çörəh mənim üçün əvəzsizdi, mən sən bişirdiyin çörəhdən yeməh isdiyirəm.

Arvad dedi:

– Yaxşı, sənin sözün yerə düşüncə, qoy düşmənin boynu yerə düşsün. Bir halda ki, sən isdiyirsən, mən onu can-başla yerinə yetirərəm.

Geşəni yatdılar. Səhər tezdən arvadı duruf xəmir yoğurmağa başladı. Təndiri qaladı, suyu qoydu yanına, birinci çörəyin kündəsini götürdü, əyilif təndirə yapdı, elə ikincisini də

götürüf yapmax isdəyirdi ki, kişi onun ayaxlarınınan qaldırif saldı təndirə, sora təndirin qapağını qapadı. Bir saat, iki saat gözlədi, bunnan sora təndirin qapağını qaldırdı. Baxıf gördü ki, təndirin içində heş nə yoxdu, yalnız ikicə dənə təndir çörəyi var. Əyilif çörəhləri təndirdən çıxardı. Gördü əlləri külə bulaşif, həmin qavın içində əllərini yudu. Gördü qavın içindəki su dönüf qızıl oldu, qavın özü də dönüf qızıl oldu. Bir də baxanda gözlərinə inanmadı. Gördü ki, təndirdən çıxardığı çörəhlər də qızıla dönüf. Qızılın yarısını götürüf tacirin yanına yola düşdü. Tacir onu görən kimi dedi:

– Qardaş, nə oldu?

Kişi dedi:

– Tacir qardaş, Allah sənin köməyin olsun, neşə demişdinsə elə də elədim. Al, bu da sənin pəyın.

Tacir dedi:

– Allah pəyını artıx eləsin.

Kişi dedi:

– Allah sənin də köməyin olsun, bu bələdan qurtardın, bütün ömrüm boyu mən sənə boşduyam.

Tacir dedi:

– Yaxşı oldu, mən gəlif bu şəhərə çıxdım. Yoxsa, o ifritə çoxlarının başına gətirdiyini sənin də başına gətirəjəhdi, səni də məhv eliyəjəhdi.

Kişi tacirə alqış elədi, sora onlar görüşüf ayrıldılar. Yazıx kişi ölümdən qurtardığına çox sevindi, onun sevincinin həddi-hududu yoxuydu.

Savağın açılmasını səvirsizlihlə gözlədi, savax açılan kimi, üzünüzə xeyirli savaxlar açılınsın, gedif özünə yaxşı bir at aldı, bir də yaxşı paltar aldı, evini, dükanını da bağladı. Sora atına süvar oluf yola düşdü, az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, şər qarışanda gəlif öylərinə çatdı. Qapını döydü. Qapını arvadı aşdı. Kişi gördü ki, arvadı lap haldan düşüf, cır-cındır içindədi, özü də lap qojalıf. Arvad heş ərini də tanımadı. Əri dedi:

– Məni qonax saxlıyarsanmı?

Arvad dedi:

– Qardaş, Allaha da qurvan olum, onun qonağına da, ancax, ay qardaş, evin kişisi neçə illərdi səfərdədi, öydə yoxdu, mən səni neşə qəbul eliyim.

Kişi dedi:

– Sən qorxma, mən xeyirri qonağam, ayağım ruzuludu, mənənin sizə ziyan gəlməz.

Arvad dedi:

– Yaxşı, nə deyirəm, indi ki, belə təkid eliyirsən, gəl içəri.

Kişi atdan düşüf keşdi içəri. Soruşdular:

– Ay arvad, məni hələ tanımadın?

Arvad dedi:

– Yox.

Kişi dedi:

– Bir yaxşı-yaxşı bax.

Arvad baxıf gördü ki, bu onun əridi. Söyündüyünnən gözləri yaşardı.

Onlar öz qonşularına da xeyli köməh elədilər. Başdadılar xoşbəxt ömür-gün keçirməyə. Kasıfçılığın daşını birdəfəlih atdılar. Onlar öz arzularına çatdılar, siz də öz muradınıza çatasınız.

MƏHƏMMƏDİN NAĞILI

Biri varıydı, biri yoxuydu, bir paçcah varıydı. O paçcahın üç oğlu varıydı. Qızı yoxuydu. Doqquz ay, doqquz saat, doqquz dəqiqə, doqquz saniyədən sora paçcaha didilər ki, arvadın ağrı çəkir. Paçcah didi ki, qız olsa, mamaçaları qızıldan qəni eliyəcəm. Müxdəsəri, bunun qızı olur. Didilər qız döyül, cəvahirdi. Paçcaha xəbər getdi ki, muşdulux bizim, qız sizin oldu.

Saa kimnən xəbər verim, paçcahdan. Hamısını qızılnan qəni elədi. Mamaçaları yola saldı.

Bu uşax olannan sora ilxıdan bi dənə qoyun, bi dənə cöngə, inək yoxa çıxırdı.

Bi günüsü paçcah oğlannarını çağırub diyir ki, gedin görün düşmanımız kimdi? Əzəl böyük oğlunu çağırdı. Böyük oğlunun adı Əhmədiydi. Didi:

– Əhməd, ilxının içində gözdüyərsən, naxırçı nə bilir ki, get

gözdə.

Gedir, gəzir, dolanır. Gəlip ilxının içində də bir az gəzir, gözdüyür. Gedip yatır. Sabayınnan durur görür ki, bir yekə boğaz inək yoxdu. Diyir:

– Mən atama nə cavab verçəm?

Gəlir, sabah üzümüzə xeyirrihnən açılısın, sabah açılır. Gedir atasının yanna. Paççah soruşur:

– Tapdın düşmanını?

Diyir:

– Yox

Diyir:

– Canıva azar, niyə oturmادين, gözdəmədin?

Diyir:

– Ata, çox gözdədim, az gözdədim, yuxu məni həlak elədi, yıxılıp yatdım.

Paççah diyir:

– Çıx, çıx, sən adda oğlum yoxdu. O qan əndərmiş Hümbəti mənim yanıma gətir.

Hümbət gəldi.

Paççah didi:

– Ədə, düşmənivizi niyə tapbırsız?

Didi:

– Atayi-mehriban, məəm gözüm üşdə, taparam. Gedərəm.

Sabayınnan sabah üzümüzə xeyirrihnən açılısın, sabah getdi, gəldi, bir tufəng götdü, xancal götdü, getdi.

Naxırçılardan, güdənnərnən bir az danışdı, söhbət elədi. Qoyun kəsdilər. Kabab çəkip yidilər, işdilər. Didi:

– Bir az gedim yatım, işgimi yuxu aparsın.

Durdu ki, buy qarnı boğaz inək də yoxdu. Qan tökülüf yoxdu. Didi:

– Mən atama nə cavab verçəm? Gedir atasının yanına, diyir:

– Atayi-mehriban.

Paççah qəzəbləndi:

– Çıx, sən adda da məəm oğlum yoxdu. Get ölmüş Məhəmmədi göndər bura.

Gəldi Məhəmməd.

Paççah didi:

– Ə, siz nətəri oğulsuz? Gündə bir cöngəmiz yox olur, inəyimiz yoxa çıxır, qoyunlarımız yoxa çıxır, nətəri oğulsuz ki, tapbırsız?

Diyir:

– Atayi-mehriban, gözüm üsdə, mən gedərəm.

Didi:

– Sən də düşmanımızı tapbasam, üçünüzün də boynunu vurdurcam.

Məhəmməd gəldi, xançalı da götürdü getdi. Az otdu, çox otdu. Gördü yox, baxdı yox, yuxu bunu həlak eliyir.

Bular hamsı yidilər, işdilər, yatdılar. Bu işgi işmədi, kabab yidi. Gördü ki, xoruzdar bannıyır, bu həlakdı yuxudan ötrü ölür. Xançalı götürdü, qolunu belə yardı. Qan şarhaşarınan töküldü köynəyinin üsdünə. Qolunu tutdu bağladı. Qan kəsənnən sora ağrı da kəsdi. Qoysaydılar bu sahat yataardı.

Didi:

– Atama nə cavab verçəm?!

Durdu bir xışma düz tökdü yarasına. Yandı, yandı ərşə çıxdı. Bir də baxdı ki, bir dənə bələk gəlir, uşax bələyi. Bələk gələ-gələ oldu bi dənə əjdaha. Yumuldu cin kimi. Heyvanın qarnın cirdi, qan şarhaşar töküldü. Didi:

– Ədə, buna məəm gücüm çatmıycax, qan töküləndə qanı belə eliyip əlini bələyə vurdu. Ağ bələk. Bələyə qanın şiklini saldı. Bir sahatda qanı təmiz yaladı, bələyə girdi, getdi.

Öz-özünə didi:

– Gördünmü?

Gəldi öyə. Atasının yanına. Atasına didi:

– Atayi-mehriban!

– Nədi, oğul, tapdın?

Didi:

– Tapbışam, bi dənə bələkdi. Dalına da əlimin nişanəsini vurmuşam qannı.

Paççah əmr verdi:

– Bu kənddə, şəhərdə tezə olan uşaqları gətirsinnər. Bələyi də aşmasınar, dəyişməsinər. Mən una baxım.

Otdu paççahın hüzurunda. Qapını açıp gördü. Şəhərdə insan qalmadı, yaxın kətdərdə adam qalmadı.

Didi:

– Atayi-mehriban, yox, mən yalannan diyə bilmərəm. Öz çağamızı gətirin.

Paççah diyir:

– Mən ölmüşəm, məəm dünən olan çağam gələ bura.

Vəzir yanındakı adamlara diyir:

– Aləmin uşağına baxmısan, sən niyə gətirmirsən?

Didi:

– Gedin, gətirin!

Məhəmməd gördü ki, beş barmağını bələyə nətəər basıp, helə də qalıp.

Didi:

– Atayi-mehriban, budu.

Didi:

– Yox!

Didi:

– Atayi-mehriban, bunda gördüyümü görmüşəm.

Paççah didi:

– Bir sən olmuyasan, min sən olasan, mən öz uşağımı öldürərəmmi? Zornan bir qız tapbışam. Öldürməyəm.

Didi:

– Bir zaman bu şəhəri bu xaraba qoymasa, mən heş şey bilmərəm.

Gedə gəldi anasının yanına. Bələk gəldi, beşiyə bələndi.

Didi:

– Ana.

Didi:

– Ha!

Didi:

– Xurcuna bir az şor, pendir, çörək qoy, gedim. Mən baş alıp gedirəm.

Didi:

– Ay oğul.

Didi:

– Ana, mən bunda gördüyümü görmüşəm. Ana, bu əjdahadı. Dədəmi öldürməsə, borc olsun. Mən bunda gördüyümü görmüşəm, buranı xaraba qoycax. Anası didi:

– Nağarax, uşaxdı.

Didi:

– Yox ,bundu gördüyümü görmüşəm.

Çörək qoydu, pendir qoydu, bir az da qızıl tökdü xurcuna, gedə getdi. Bir dənə də at götürdü.

Didi:

– Ana, mən getdim, əma bir bax bu, şəhəri batırcax. Bu yanda gələn kəndi, kəsəyi, hamsını batırcax. Gedə getdi. Gedə az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, bir meşəyə rast gəldi. Gördükü bu meşədə bir şey iqqıldır:

– 1..1..1..

Məhəmməd öz-özünə düşündü: “Görən, bu nədi?”

Gördü ki, bu ahudu. Yanında da balaca balası var. Ahulardan birsinin ayağına kol batıb. Düşdü atı bağladı, kolu ahunun ayağınan çıxartdı, irin töküldü, dəsməlinnən yaranı bağladı. Üsdünə də dərmanı sürtdü. Didi:

– Oğul, isdə görüm, mənnən nə isdiyirsən?

Didi:

– Sənə nə?

Didi:

– Bunun adı Alandı, bununku Talandı. Məəm bu balalarımı apar, bir zaman sən dadıva çatar. Götü, get.

Məhəmməd Alannan Talanı yanna saldı, ata mindi, getdi. Gedə az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi. Getdi bir şəhərə çatdı. Gördükü korun-korun bir şəhərin qırağında yanır. Yanır, keçir. Bir kasıp darvazasıdı bu. Darvazanı döydü, bir qarı çıxdı. Qarı didi:

– Kimsən, a bala?

Didi:

– Ay xala, o yannan. Mən yol adamıyam. Məni beycə Allah qonağı elə.

Qarı didi:

– Allaha da qurban, qonağına da.

Götdü, getdi. Alannan, Talanı da qarının bir qazması vardı, saldı ora, bir az da yem verdi.

Məhəmməd arvadın öyündə qaldı. Arvatnan söhbət elədilər.

Qarı didi:

– Oğul, məm oğlum yoxdu. Bi qızım var, o da şəhərdə. Qal məə oğul ol.

Didi:

– Yaxşı.

Sabayınnan qarı didi:

– Paççahın qızın saa alcam.

Didi:

– Səə qız verəllərmi, ay qarı nənə.

Didi:

– Yox gedəcəm. Elçi daşının üsdündə oturub gözdüycəm.

Getdi. Nökər-nayib çıxdı. Nökər-nayib paççaha didi ki, filan qarı, camahata fitnə-fəsaddıx verən qarı səən elçi daşının üsdündə oturdu.

Didi:

– Gedin, nə isdiyirsə, verin. Parça isdiyir, pul isdiyir, un isdiyir, nə isdiyirsə verin.

Getdi, didi:

– Mən heç şey istəmirəm. Paççahın balaca qızını oğluma almax üçün elçi gəlmişəm.

Didi:

– Gedin, onu gətirin yanıma.

Qarı gəldi. Paççah soruşdu:

– Ay qarı, nəəcəp gəlmisən?

Didi:

– Qızıva elçi gəlmişəm.

Didi:

– Axı, səən oğlun-zadın yoxuydu.

Qarı didi:

– Var.

Didi:

– Yaxşı! Oğlun sabayınnan gəlsin güləfrənginin altınnan belə keçsin, qızım sevsin. Qızım isdəsin, verim.

Didi:

– Baş üsdə.

Arvat yidi-işdi, durdu öyə gəldi. Gedəyə didi ki, sabayınnan o güləfrənginin altınnan keçip get.

Getdi. Paççahın üş qızı vardı. Biri vəzirin oğlundaydı, biri vəkilin oğlundaydı, bu qız səllimdi. Didilər:

– Paççah, taxdın taxd olsun, yəhərin qannan dolsun.

Gedəni görcək qız özünən getdi. Paççah didi:

– Daa özünən niyə gedir, verərəm getsin da. Qarının oğlunna ötrü özündən getdi?

Didilər:

– Hə!

Qızı ayıldılar. Qız getdi.

Baxdı, öyü, eşi, yaxşı şərayitdi. Paççah oğluydu, palı, palazı, hər şeyi.

Bunnarın bir oğlu oldu. Müxdəsəri, iki oğlu oldu.

On il keşmişdi. Gedə yatdı. Atasını da, qardaşlarını da gördü yuxuda.

– Sən ölməyəsən, buların başında bir iş var. Mən getcəm. Sabayınnan durdu, sabah üzümüzə xeyirrihnən açılsın, qıza didi ki, maa çörək qoy, mən gedim.

Qız soruşdu:

– Hara gedirsən?

Didi:

– Orda, o yanda ata, ana qoymuşam, gəlmişəm. Mən paççah oğluyam. Mən gedim, atamnan, anamnan xəbər bilim, gəlim.

Qıza didi:

– Sabayınnan durarsan. Qatığa baxarsan, ağ oldu, yox, qan oldu, Alannan, Talanı açıp buraxarsan, məm dalımca.

Sabah üzümüzə xeyirrihnən açılsın, sabah açıldı, gedə durdu

getməyə, ata mindi, getdi.

Qız didi:

– Tez gəl, ha!

Gedə az getdi, üz getdi, gördükü, bu yollar bağlıdı, açığ yol yoxdu. Gördükü, bu yollarda adam-zad da yoxdu. Atasının yurdu-nan nazik bi dənə tüsdü çıxır. İnsannar necə olup? – düşünür.

Az getdi, üz getdi. Gördü darvazaları taybataydı. Bacısı düşüpdü bir kor pişiyin dalınnan.

Daa insan qalmıyıp dünyada. Qardaşı, arvadı, atası, anası – bi dənə şəhər batıpdı. Bacısı da kor pişiyi qovur, indi tutcax. Öz-özünə diyir: “Yaxşı günə qaldıx”.

Darvaza taybatay açığ. Qız biddən başını döndər-di. Gördü kü, qardaşı Məhəmməd atın üsdündədi. Diyir:

– Hi! Boy, bacın ölsün, a qardaş, gəldin? Hardan çıxdın? Səə qurban olsun bacın.

Didi:

– Ay bacı, anam, atam, qardaşlarım?

Diyir:

– Atı ver maa, aparım qazmaya bağlıyım.

Atı apardı, bağladı qazmaya. Çəkdi bir budunu uddu. Gəldi, didi, booy, bacın ölsün, a qardaş, atın biccə qıçnan gəlipdi?

Didi:

– Hə, bacı.

Getdi, birini də uddu, gəldi. Didi:

– Booy, bacın ölsün, a qardaş, atın ikicə qıçnan gəlib?

Didi:

– Hə, bacı.

Gedip birini də uddu, gəldi. Didi:

– Bacın ölsün, atın biccə qıçnan gəlib?

Didi:

– Hə, bacı.

Dayana bilmədi. Getdi birini də uddu, gəldi. Didi:

– Bacın səə qurban, qardaş, atın cəmdək gəlip?

Didi:

– Hə, bacı.

Getdi, cəmdəyi də uddu. Biccə başı qaldı.

Soruşdu:

– Bacın ölsün, a qardaş, atın başında gəlmisən?

Didi:

– Hə, bacı.

Getdi, başını da uddu, gəldi.

Didi:

– Bacın ölsün, a qardaş, piyada gəlmisən, eləmi?

– Çıx-çix ora, bir ayaxlarıvı yuyum səən, bacın səə qurban ol-sun.

Məhəmməd bildi ki, bunu da udacax. Çəkmələrin içinə qum doldurdu. Ağzını belə atanda gedənin çəkməsini cırdı, bunun gö-zünə qum doldu. Qum, daş.

Didi:

– Səni qan qusasan, Məhəmməd, səni daa yimirəm, gözdərim tutuldu.

Gedə qaşdı. Bu yıxıldı. Gözdərini oxalamağa başladı.

Atasının bir bağı varmış. Hamısı qoax ağacı. Bu ağaclar köl-gəlik, sərinnih gətirirdi. Gedə getdi. Gecə idi. Bağda bir tut ağacı var idi. Bu gecə səhərə kimi əlini sür-tə-sürtə öyləri axdardı. Göz-lərinə qum dolmuşdu. Oldu sabah. Sabah üzümüzə xeyirrihnən açılısın. Sabah açıldı. Hər yanı axdardı, tapbadi. Biddən gördü ki, atasının qələməliyində gedə o kəllədədi. Ağacları qopartmağa başdıyır. Bu ağacı qopardır, gedə o birisi ağaca minir.

Məhəmmədin arvadı da sabayınnan getdi qatığa baxdı. Gördü ki, qatıx qandı. Alanan Talanın başına vurduki, ağavız dardadı, Özüzü yetirin...

Sizə kinnən xəbər verim, Məhəmmədin bacısınnan. Bu qız ağacları bir-bir dişinnən qırdı, saldı. Bir ağac qalmadı. Gedə də on-nan ona, onnan da ona tullanırdı. Bir ağaş qalanda didi:

– Bacı.

Didi:

– Ha. Bıy, iyid öləsən, qan qusasan. Nədi?

Didi:

– Axı mən bacı oynamağı görməmişəm. Bir dini diyim, sən

də oynadı.

Didi:

– Di, qan qusmuş.

Didi:

– Alan, hey! Talan, hey! Cincilmi qırıp, qanımı satın alan, hey! Dinimi bacım, dinimi, hey!

Gedə görür ki, odu hey, üç kilometrədən toz gəlir. Didi:

– Ay igid öləsən, qan qusasan, mən ölürəm, axı acınnan.

Mihəmməd diyir:

– Qoy atamın bağınnan bu ağac nişanə qalsın, özüm düşcəm, yeginən.

Alan, Talan yetirdi özünü.

– Alan hey! Talan hey! Cincilimi qırıp qanımı satın alan, hey!

Onda Alan bi qıçının, Talan da bi qıçınnan tutdular. Uddular. Bi damcı qan qoğun yarpağının üsdünə düşdü. Gedə vurulmuş da odu burda, bunun üçdündə. Gördü ki, cibinnən tullanır bir şey.

Bu vaxt Məhəmməd gördü kü, bi düzüm dəvə gəlir, otuz dənəsi.

Hamısı gəlib çatır. Dəvə başçı didi:

– Salam.

Didi:

– Əleykəsalam.

Didi ki, bu yollar niyə bağlıdır? Bi paçcah vardı. Diyillər, onun qızı əjdaha olub, burdan yol işdəmirdi. İndi yolumuz burdan düşüb. Qorxuruq.

Məhəmməd diyir:

– Qorxmuyun. Kutarıpsız onnan.

Bunun yaanda Alan, Talana baxdı. Xoşdarına gəldi. Didi:

– Qardaş, niyə yorğun otursunuz? Bu ağaşdar da hamısı qırılıb tökülüb.

Didi:

Nə bilim, yorulmuşam da.

Didi:

– Bu dəvələrin yükünü tap, bu dəvələri də səə verirəm, yükünü də. Tapbasan yanındakı heyvanları mən alcam. Bu nə dedi, tapbada, nə didi, tapbada. Bi də gördü ki, cibində qanı qoymuşdu haa, belə pişik oldu, sora dönüb it oldu. Yumuldu. Didi:

– İgid öləsən, qan qusasan, Məhəmməd.

Gedə allandı da. Dəvənin birini də apardılar. İki addım getmişdilər, genə didi:

– İgid öləsən qan, qusasan, Məhəmməd. Niyə dimirsən Narışnan, Turuşdu.

Didi:

– Ay qardaş, çox getməmişik. Narışnan, Turuşdu?

Didi:

– Yox.

Didi:

– Alannan Talan gəlsin!

Alannan Talan gəldi. Otdular. Bunun da canı kutardı. Olar da dəvələrini də götürdülər, getdilər.

Gedə getdi arvat-uşağını, anasını (qoca nənəni) atasının mülkünə gətirdi.

Tezə-tezə camaat yığılmağa başladı. Tezə şəhər oldu.

Olar yidi, işdi, yerə gəldi, siz də yiyin, için ömrünüz də uzun olsun, canınız çağ olsun. Yiyin, için, dünyada çox yaşayın.

PƏRİLƏR PADŞAHININ ƏHDİ

Biri vardı, biri yoxuydu. Keçmiş zamanlarda bir padşah vardı. Bu padşahın var-dövləti başından aşmışdı, amma oğul-uşağı yoxuydu.

Bir gün padşah bərk qüssələndi. Vəzirinə dedi:

– Ey vəzir, bu yaşa çatmışam, Allah mənə bir oğuldan, qızdan verməyib. Mənim bu qədər var-dövlətim, cah-cəlalım kimə qalacaq.

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, övladı Allah verir, biz nə edə bilirik, yaxşısı budur sən get bir qəbiristanlığı gəz-dolan, bəlkə qəm-qüssən azala.

Padşah dedi:

– Vəzir indi ki, belədi onda mən qəbiristanlığa gecə gedəcəyəm.

Axşam olanda padşah gəldi qəbiristanlığa, gördü dörd nəfər qəbir daşlarının dibində oturub mürğüləyir. Padşah öz-özünə fikirləşdi ki, bunlar ya qumarbazlardı, ya da oğrular, çalıb-çapdıqları mal-dövləti bölürlər. Mən də fikirləşirəm ki, mənim məmləkətimdə sakitlikdi.

Bu vaxt orda olanlardan biri axırdı, hamıyı ayıltı. Onlardan biri dedi:

– Qardaşlar, gəlin başımıza gələnlərdən danışaq, vaxtı yola verək.

Bu dedi heç nə bilmirəm, o dedi, heç nə bilmirəm, o biri dedi, mənim başıma heç nə gəlməyib. Axırda püşk atdılar. Püşk Yəmən tacirinin oğluna düşdü.

Yəmən tacirinin oğlu söhbətə başladı:

– Qardaşlar, mən Yəmənnənəm. Mənim atam Yəməninin ən varlı tacirlərindən biri idi. Onun var-dövləti başınnan aşıb daşırdı. Məndən başqa onun bircə qızı vardı. Onu da ərə vermişdi. Vaxt elə oldu ki, ata-anam öldü. Mən qaldım tək. Başladım atamdan qalan mal-dövləti yeyib dağıtmağa. Gündə kef məclisləri qururdum, bütün lotular da başıma yığılırdı. Bir gün bacım gəlib dedi:

– Ay qardaş, belə olmaz axı. Atam sənə bu qədər var-dövlət

qoyub, aqlımı başına yığ, ticarət elə, bu var-dövləti daha da artır.

Mən dedim:

– Xatunun saçı uzun, aqlı qısa olar. Sən kimsən ki, mənə aqlı öyrədirsən. Atam səni ərə verib get öz öyünə, mənim işlərimə qarışma.

Bacım bir söz deməyib çıxıb getdi. Aradan bir xeyli keçmiş bütün var-dövləti sağa-sola səpib qurtardım. Elə oldu ki, üç gün yeməyə bir şey tapmadım. Öz-özümə fikirləşdim ki, gündə yanıma gələn dost-aşnalardan biri də yanıma gəlmir. Aclıx yaman şeydir. Gördüm artıq aclıq mənə güc gəlir, dedim belə etibarsız dost-tanışın yanına getməkdənsə, qoy gedim bacımın yanına. Heç olmazsa, bacım ətimi yesə də, sümüyümü atmaz. Durub getdim bacımın yanına. Bacım məni görən kimi ağlamağa başladı:

– Ay qardaş, Allah məni öldürsün, bu nə haldır düşübsən?

Dedim:

– Bacı, məni bağışla, vaxtında sənin sözüünə baxmadım.

Bacım dedi:

– Qardaş, keçənə güzəşt deyərlər, fikir eləmə, olan olub, keçən keçib. Bacım mənə təzə paltar verdi, geyindim, yemək-icmək verdi, yedim. Sabah açılan kimi dedi:

– Qardaş, gəl hər şeyi təzədən başlayaq.

Dedim:

– Bacı, nəyi?

Dedi:

– Qardaş, atamın yerinə tacirlik elə.

Mən güldüm. Bacım dedi:

– Qardaş, nəyə gülürsən?

Dedim:

– Ay bacı, mən yeməyə çörək tapmıram, nəynən alver eliyim?

Bacım dedi:

– Qardaş, bacın ölmüyüb ki, mən sənə pul verərəm, əlinə maya salıb alver eliyərsən.

O çıxarıb mənə min dinar verdi. Dedi:

– Get, bazarda elan elə ki, mən filan tacirin oğluyam, alverə

gedirəm. Kim istəyirsə getmək, gəlsin gedək.

O vaxtı da beləymiş ki, bir şəhərdən başqa şəhərə alverə gəndə tacirlər yığılıb özlərinə tacirbaşı seçərmişlər, sonra da bütün tacirlər öz qazancının yarısını tacirbaşına verərmiş, çünki bütün dövələr, qatırlar tacirbaşının olarmış.

Getdim bazara, dedim:

– Mən filan tacirin oğluyam, İsfahan şəhərinə ticarətə gedirəm. Kim mənimlə getmək istəyir hazırlaşsın.

Qırx nəfər tacir mənimlə getmək istədiyini bildirdi. Gəlib bunları bacıma danışdım. Bacım dedi:

– Sən narahat olma, hər şey hazır olacaq.

Mən başladım yeyib-içməyə. Nə lazımdısa bacım aldı. Səfərə çıxmaq vaxtı gördüm ki, bacım qırx dəvə yükü mal alıb, bundan başqa bacım mənə min dinar da verib dedi:

– Qoy bu da cib xərcliyin olsun.

Az getdik, çox getdik, gəlib İsfahan şəhərinin 5-6 kilometrə çatdım. Yoldaşlarım dedilər ki, burda düşərgə eliyək, sabah tezdən şəhərə gedirik. Mən razı olmayıb dedim:

– Mən gedib karvansarada yer tutum, sabah rahat yərbəyer olaq.

Yoldaşlarım bir söz demədilər. Atlanıb şəhərə tərəfə üz tutdum. Elə az qalmışdı ki, şəhərə çatım, darvazaları bağladılar. Mən öz-özümə fikirləşdim ki, geri qayıtsam yoldaşlarım üzümə deməsələr də, ürəklərində deyəcəklər ki, biz dedik getmə, niyə getdin, indi də qayıdırsan? Odu ki, burada gecələməyi qət etdim. Atın yəhərini başımın altına qoyub təzəcə uzanmışdım ki, bir də gördüm ki, kölgə mənə tərəf gəlir. Dedim: “İndi məni öldürüb pulumu, atımı aparacaqlar. Odur ki, atımı da, özümü də gizlətdim bunlardan. Bu iki nəfər bir də gördüm ki, bir sandığı hasardan atıb çıxıb getdi. Səhər açıldı, öz-özümə dedim ki, ilk qazancım yaxşı oldu, yəqin sandığın içi qızıl-gümüşlə doludur. Tez bir təhər sandığın ağzını açdım. Nə gördüm, kaş əlim quruyaydı sandığı açınca. Sandığın içində bir qızı al-qana qəltan eliyib qoymuşdular. Qız o qədər gözəldi ki, baxanda adamın ağı başından uçurdu. Nəfəsini dinləyib gördüm ki, hələ nəfəsi var. Tez bir təhər sandığı atın

belinə qoyub gətirdim karvansaraya. Karvansaranın qulluqçularından birini çağırıb dedim:

– Bu şəhərdə yaxşı həkim kimdi, get çağır bura.

Pul da verdim, onu həkimin dalınca göndərdim. Bir azdan həkim gəldi. Qızın üzünü açıb baxdı, dedi:

– Zalım oğlu, zalım, qızı öldürüb sonra da mənə deyirsən dirilt.

Çıxarıb cibimdəki min dinarı həkimə verdim, dedim:

– Bax bu min dinar, 40 dəvə yükü malım var, sabah şəhərə gəlir, o da sənin, bütün var-dövlətimi verirəm, tək bu qızı sağalt. Həkim dedi:

– Bu qız üç gün bundan əvvəl ölmüş də olsa, onu dirildərəm. Sabah yoldaşlarım da gəldi. Dedim dövələrin yüklərini aparıb filan yerə boşaldın. Aparıb boşaltdılar, dedilər:

– Nə yaxşı oldu, bunun atası da xeyirxah adamıydı.

Sonra dedilər:

– İndi nə alıb qayıdırıq?

Dedim:

– Nə qazanc, qazanc da mənimdi, maya da, hərəmizə bir dəvə çatır, götürün aparın.

Bu sözləri məndən eşidən kimi başladılar məni söyməyə, dedilər:

– Elə bunun atası da özü kimi mərdimazarın biriydi.

Qızın xətrinə mən dinmədim, yoldaşlarım çıxıb getdilər. Mən qızın qulluğunda dayanmışdım. Bir neçə gün keçdi, qız gözlərini açıb dedi:

– Mən hardayam, sən kimsən?

Mən dedim:

– Xanım, bura karvansaradır, mən də Yəmən tacirinin oğluyam.

Bundan sonra bütün əhvalatı sizə söylədiyim kimi qıza da danışdım.

Qız dedi:

– Oğlan, ölməyib sağ qalsam, xəcalətindən çıxaram. Allah sizdən razı olsun.

Sonra dedi:
– Oğlan, mənə yemək.
Gedib yemək alıb gətirdim. Qız yeməyi yeyib dedi:
– Oğlan, mənə yemək. Neçə vaxtdı mən ac yatıram, mənə yaxşı yemək al gətir.
Əlimi cibimə atdım, pulum tamam qurtarmışdı. Biixtiyar gözlərimdən iki damla yaş axdı. Qız dedi:
– Oğlan, mən nə dedim ki, belə pərt oldun?
Dedim:
– Xanım, min dinarım vardı, verdim həkimə, qırx dəvə yükü malım vardı onu da verdim, yoldaşlarımın qazancını da verdim. Qalan bir qədər xırda-xuruş pulum vardı, onu sənən birlikdə xərcləmişəm. İndi xanım, mən bir qərib adamam. Bu şəhərdə qardaş-bacım, qohum-qardaşım, ya bir tanışım yoxdu ki, gedib borc pul istəyim, ya yemək-içmək alıb gətirim. Sənin yanında xəcalətliyəm. Ona görə də pərt oldum.
Qız dedi:
– Oğlan, bir qələm, kağız taparsanmı?
Dedim:
– Taparam.
Kağız, qələm verdim. Qız nə isə bir kağıza yazıb mənə verdi, dedi:
– Gedərsən sərraf bazarına, bu kağızı verərsən filan sərrafa.
Dedim:
– Baş üstə.
Axtarıb həmin sərrafı tapdım, kağızı ona verdim.
Sərraf dedi:
– Sən burda çay içib gözlə, mən bu saat gəlirəm.
Bir də gördüm, bir qulluqçu başında dolu bir boxça içəri girdi. Dedim, yəqin bu boxçadakı yeməkdi, aparıb qıznan birlikdə yeyərəm. Elə əlimi boxçaya uzatmaq istəyirdim ki, sərraf dedi:
– Sən dəymə, qulluqçu aparıb verər.
Dünya-aləm başıma fırlandı. Dedim: “Gör nə günə qalmışam ki, mənə belə söz deyirlər.” Xülasə, gəldik qızın yanına. Qız dedi:

– Oğlan, aç boxçanı.
Dedim:
– Xanım, sərraf mənə belə dedi. O yeməyə əl vurmaram.
Qız gülüb dedi:
– Oğlan, aç boxçanı, o yemək deyil.
Boxçanı açdım. Lülə qızıl şarradan ortalığa töküldü.
Qız dedi:
– Oğlan, get indi yemək al gətir.
Gedib dünyanın nə ləzzətli yemək-içməyi vardı alıb gətirdim. Bir müddət də keçdi. Bir gün qız dedi:
– Oğlan, biz nə vaxta kimi burda qalasıyıq. Get bir ev tap, qalaq.
Getdim soraqlaşdım dəllallardan. Bir yaxşı yerdən geniş həyətli, çarhovuzlu, bağ-bağçalı bir ev tapıb aldım. Fayton tutub qızı apardım ora. Qız dedi:
– Oğlan, mən neçə vaxtdı qanın, çirkin içindəyəm, get filan yerdə Camal adlı bir tacir var, ondan bir yaxşı qadın paltarı al gətir.
Soraqlaşa-soraqlaşa getdim tacir Camalı tapdım. Salamlayıb dedim:
– Camal qardaş, mənə bir dəst yaxşı qadın paltarı ver.
Camal olardı bir otuz yaşında. Tez işçilərinə tapşırırdı paltarları gətirdilər. Dedim:
– Qiyməti neçədi?
Dedi:
– Min dinar.
Alıb dükandan çıxmaq istəyəndə dedi:
– Mən paltarı sənə ikiqat baha satmışam, görürəm mərd oğlana oxsayırsan, bu paltarların qiyməti beş yüz dinardı.
Pulun qalanını qaytardı özümə. Sonra dedi:
– Oğlan, apar paltarı ver, gəl bura sən mənə qonaqsan, sənən qardaş olacam.
Paltarı götürüb gəldim evə. Xanım paltarı geyib bəyəndi.
Dedim:
– Ay xanım, nə yaxşı oğlandı bu Camal, mənən qardaş

oldu, bu gün mənə qonaq çağırır.

Xanım dedi:

– Nə olar, çağrılan yerə gedəllər.

Gəldim Camalın dükana, əvvəlcə çay içdik, sonra yemək-
içmək gəldi. Bir xeyli yeyib-içdik. Camal dedi:

– Gedək indi də evə.

Gəldik Camalın evinə. Ev nə ev, bir cənnət. Təzədən yeyib-
içmək başladı. Bir də ayılıb gördüm ki, qonaq gəldiyim vaxtdan
düz üç gün keçib, qızı evdə tək, ac-susuz qoyub gəlmişəm, Camal
da mürgü vururdu. Ona "sağ ol" demək də yadımdan çıxdı, qaçıb
gəldim xanımın yanına. Dedim:

– Xanım, mənə bağışla, sərxoş olmuşam, hər şey yadımdan
çıxıb, düz üç gündü ki, səni ac qoymuşam.

Qız dedi:

– Oğlan, mən ac qalmışam.

Dedim:

– Xanım, heç Camala "sağ ol" da deməmişəm.

Xanım dedi:

– Ayıb olsun sənə, indi o sənə haqqında nə düşünəcək, tez
get qonaq çağır.

Getdim Camalın dükana. Gördüm Camal oturub çay içir.

Məni görəni kimi dedi:

– Ay namərd dos, heç mənimlə sağollaşmayıb mənə qoyub get-
din.

Dedim:

– Bağışla, məst olmuşam. Bu gün gedək bizə qonaq ol.

Camal dedi:

– Yaxşı, gedərik. Hələ bir az çay içək.

Çaydan sonra yenə yemək-içmək gəldi. Bir qədər məst
oldum. Elə dükanı bağlayıb hazırladıq getməyə, birdən öz-özümə
dedim: "Ey dili-qafıl, mən bu kişinin qonaq çağırıram. Evdə qab-
qacaq, yeməyə bir şey yoxdur. Yaxşısı budu özümü sərxoşluğa
vurub bir təhər bundan ayrılıım". Nə qədər abırsızlıq elədim, bu
mənnən əl çəkmədi. Bir faytona minib gəldik.

Camal dedi:

– Budu sənənin evin?

Dedim:

– Bəli.

Dedi:

– A kişi, bəs niyə içəri keçmirsən?

Dedim:

– Qardaş, xanım sərxoş olanda acıqlanır, gəl oturaq səkidə
bir az sərinləşək, sonra keçərik içəri.

Elə təzəcə oturmuşdu ki, qulluqçular gəlib dedilər:

– Ağa, keçin içəri.

Mən gözlərimə inanmadım, həyətdə bir dəstgah vardı ki, gəl
görəsən. Qızıl qurşaq qulluqçular da o tərəf-bu tərəfə qaçırdı.
Öz-özümə dedim: "Bura, görəsən, doğrudan da bizim evdimi, yox-
sa mən yanılmışam? Dedim bizim ev olar daha yaxşı, yox başqa ev
olar deyərəm, məst olmuşam, bilməyib bura gəlmişəm".

Ağa, ağa deyə-deyə bizi evə apardılar. Yemək-içmək gəldi.
Bir qədər keçənnən sonra bir bəhanə ilə otaqdan çıxıb
qulluqçuların birindən soruşdum:

– Xanım hardadı?

Dedi:

– Mətbəxdədi.

Getdim mətbəxə. Gördüm xanım oturub iyirməyə qədər də
qız yemək-içmək hazırlayır. Xanım dedi:

– Get qonağının yanına, yemək-içməyində ol, ayrı şeyin
fikrini çəkmə.

Qayıtdım Camalın yanına. İndi arxayın idim. Odu ki, ürəyim
istədiyi yeməkdən-içməkdən gətirməsini əmr edir, yeyir-içirdik.
O qədər yeyib-içdik, rəqqasələrə baxıb ləzzət ala-ala kef elədik
ki, üç günün necə gəlib keçdiyini bilmədik. Üç gününə sonra Ca-
mal dedi:

– Qardaş, düz üç gündü biz burda yeyib-içirik, mənim
xanımım evdə təkdi, izin verin gedim.

Dedim:

– Qoy xanıma deyim, sonra gedərsən.

Gəlib xanıma dedim ki, qonaq getmək istəyir. Xanım dedi:

– Yaxşı, siz qardaş olursunuz, biz niyə bacılıq olmuruq. Qar-daşlığına de ki, xanımını da çağırıb gətirsin.

Gəlib Camala dedim, bəs xanım belə deyir. Camal dedi:

– Yaxşı, mənim xanımım yanımda olannan sonra qoy dükan lap bir ay bağlı qalsın. Bu saat gedib xanımı gətirərəm.

Dedim:

– Qardaş, sən niyə gedirsən. Qulluqçulardan birini göndərərik xanımı gətirər. Sən bir nişanə ver.

Camal bir nişanə verdi. Yarım saatdan sonra qulluqçu gedib Camalın xanımını gətirdi. Yemək-içmək, oynamaq. Camalın xanımı dedi:

– Bəs evin xanımı hanı? Gəlsin bir tanış olaq.

Qulluqçudan xəbər göndərdik. Xanım dedi:

– Onlar yeyib-içsin, mən də bu saat gəlirəm.

Bilmirəm, nə oldu, nə keçdi. Bir də gördüm quru bir yerdə uzanmışam, nə yemək-içmək var, nə də xanım. Durub otaqları gəzməyə başladım. Gördüm bir otaqda xalçaya bükülü nə isə var. Xalçanın arasını açanda iki baş bir yana getdi, iki bədən bir yana, dedim:

– Bunlar bunun qannıları imiş. "Quşu quşnan tutallar". Xanım mənim əlimnən bunları gətirib öldürüb, özü də aradan çıxıb. İndi gəlib məni də öldürəcəklər. İt də getdi, ip də. Qız da getdi, mal-dövlət də. Yaxşısı budu qaçım gedim Yəmənə.

Bu fikirnən həyətdən çıxıb qaçmaq istəyirdim ki, gördüm qapının ağzında iki nəfər siyirmə qılnc dayanıb, dedilər:

– Gedək, xanım səni istəyir.

Məni gətirdilər bir imarətə. Sən demə, bu xanım buranın padşahı imiş. Yemək-içmək gəldi. Yedik-içdik. Yatmaq zamanı gələndə xanım dedi:

– Oğlan, bax o biri otaq sənindi.

Dedim:

– Xanım, nə otaq, nə bu otaq. Məgər sən mənim xanımım deyilsənmi?

Dedi:

– Oğlan, aman günüdür, bu sözü dilinə gətirmə.

Dedim:

– Mən sənün üçün həkimə min dinar vermişəm, qırx dəvə yükü mal-dövlət vermişəm, atımı satmışam, vətənimə atmışam, demişəm lap başımı da satsam bu qızı sağaldacam. Elə şey yoxdu, ya səni alacam, ya da öləcəm.

Xanım əlini əlinə vurdu bir nəfər gəldi. Dedi:

– Get bir xurcun qızıl, on min dinar pul, bir də bir səmənd at hazırla.

Həmin adam xanımın dediklərini hazırladı. Xanım dedi:

– Oğlan, bax min dinar vermişdin bu on min dinar, qırx dəvə yükü mal vermişdin bu bir xurcun qızıl, atını satmışdın bu da at, yalvarıram, çıx get, məndən sənə arvad olmaz. Aman günüdür, çıx get. Dedim:

– Yox, getmirəm.

Dedi:

– Oğlan, canına yazığın gəlsin, çıx get.

Dedim:

– Yox, getmərim. Canımı, malımı, pulumu, başımı, sənün yolunda qoymuşam.

Xanım əlini əlinə vurdu. Fərraşlar gəldi, xanım dedi:

– Qırx nar çubuğu gətirib məni huşum itənə kimi döydülər. Gözümü açanda özümü bir taxtın üstündə gördüm, dörd-beş həkim də başıma fırlanırdı. Xanım özü də dodağıma su damızdırır, mənə qulluq edirdi.

Qırx gün həkimlər məni müalicə etdi, sağalıb ayağa qalxdım. Mənim sağalmağıma görə xanım böyük bir məclis düzəltirdi. Yemək-içmək, oynamaq, məclis əhli dağılıb getdi. Qalxdıx xanımla mən. Dedi:

– Oğlan, min dinar vermişdin bu on min dinar, mal vermişdin bu dörd put qızıl, at vermişdin bu at, aman günüdür çıx get. Məndən sənə arvad olmaz. Ölən yerdən diriltmişdin məni, ölən yerdən mən də diriltidim səni, aman günüdür çıx get. Gəl bacı-qardaş kimi ayrılmaq.

Dedim:

– Yox, getmərim.

Dedi:

– Oğlan, yazıxsan, çıx get, yenə də döydürüb öldürürəm səni.

Onun ayaqlarına yıxılıb dedim:

– Xanım, aman günüdü, məni döydürmə, taqətim yoxdu, ölləm. Amma sənə üç sualım var, bu üç suala düzgün cavab versən, bir şey, bir qəpik də almayıb çıxıb gedirəm. Birincisi, səni kim ölümcül hala salıb sandığa qoymuşdu, ikincisi, mən səni boş evdə qoyub getmişdim, bu cah-cələl hardan gəldi, ismi-əzəm oxudun nədi, gəldim gördüm taxtın üstündəsən, üçüncüsü, mənim qonaqlarımın başını kim kəsmişdi?

Qız dedi:

– Oğlan, bu suallara cavab versəm, gedərsənmi?

Dedim:

– Bəli, xanım, gedərəm.

Xanım dedi:

– Mən bu ölkənin padşahının qızıyam. Anam öldü, qaldıq ata-bala. Bir müddətdən sonra atam evləndi. Mən analığımla yola getmədim, ona paxıllığım tutdu. Atam mənə dedi:

– Qızım, burda qalıb sən həm öz gününü qara eliyəcəksən, həm də mənim günümü. Yaxşısı budu ki, sənə şəhərin o biri başında bir imarət tikdirim, sən həm mənim qızımsan, həm də oğlum. Ancaq namusnan hərəkət elə. Sən özün üçün hökmranlıq elə, mən də özümçün.

Başladım hökmranlıq eləməyə, hər cümə günü qırx qıznan bağa gəzməyə çıxardım. Bir dəfə də bağa çıxanda bax o başı kəsilən Camalı gördüm. O vaxt yetimin, keçəlin biri idi. Səni ki, yanına göndərmişdim bax o sərrafın yanında nökrəçilik eliyirdi, küçələrdə şərab satırdı. Sərraf da şərabçı idi o vaxt, sonradan sərraf oldu. Nə isə, Camal şərab səhəngi əlində qabağımıza çıxdı.

Qızlar dedi:

– Ay xanım, nə olar istidən ciyərimiz yanır, şərab al, içək.

Qızların sözünü yerə salmadım, bir səhəng şərab aldım qızlar içdilər. Beləliklə, hər həftə bu Camal bir səhəng gətirdi, getdikcə məndə ona məhəbbət yarandı. Başladım bir səhəng şəraba bir səhəng qızıl verdim. Altı ay belə keçdi. Gördüm elə bu

yenə cındır paltardadı, mən də buna belə getsəm, hamı mənə gülər. Bir gün yenə o şərab gətirəndə xəlvətə salıb dedim:

– Ay evi yıxılmışın oğlu, mən sənə vurulmuşam. Altı aydı ki, sənə hər həftə bir səhəng qızıl verirəm, yenə də cır-cındır içindəsən, bəs bilmirsən bu qızılları sənə verirəm.

Dedi:

– Xanım, o şərabın haqqıdı... Mən onu xozeyinə verirəm. Əgər sən desəydin, bu başqa məsələ. Mən mala haram qata bilmərəm.

Dedim:

– Heç olmasa, innən sonra bil ki, o qızılları sənə verirəm.

Dedi:

– Yaxşı, innən belə mən xozeynlə haqq-hesab kəsərəm. Bir manat verib bir səhəng şərab alıb hər həftə sizə gətirərəm. Əvəzində sizdən qızıl alaram.

Camal gedir şərabçıya deyir:

– Mən daha sənə şərab satmıram.

Şərabçı da qızıldan doymuşdu, şərab dükənini də Camala verib gedib bir sərraf dükanı açdı. Camal o gündən sonra hər həftə bir səhəng qızıl alıb əvəzində bir səhəng şərab gətirirdi. Bu minvalla altı ay davam elədi. Artıq Camal özünə yaxşı əyin-baş düzəltdmişdi, mənim də ona olan məhəbbətim günü-gündən artırdı. Bir gün də gəlib dedi:

– Xanım, daha şərab satmaq istəmirəm, filan yerdə yaxşı dükənlər var onu alıb tacirlik eləmək istəyirəm.

Həmin dükənləri ona aldım, bir neçə vaxtdan sonra ona yaxşı bir imarət aldım, sonra yaxşı bağlar aldım. Getdikcə onun ticarəti artırdı. Daha yanıma az-az gəlirdi. Mənim isə ona olan məhəbbətim daha da artırdı. Lağımçıları çağırıb öz bağımın Camalın bağına lağım atdırıb yerin altı ilə gizli yol açdırdım. Ürəyim istiyəndə onun yanına gəldim. Bir gün getdim, gördüm Camalın yanında bir gözəl qız var. Nar ağacının altında oturub şərab nuş eliyirlər. Məni görəni kimi ikisi də ayağa qalxıb təzim elədilər. Camal dedi:

– Bunu sənə kənz almışam.

Dedim:

– Lap yaxşı, belə gözəl qızlardan bizə yenə lazımdı.

Sonra bir də getdim yenə bu qızı onun yanında gördüm, bir belə, beş belə, bir gün də onların yanına gedəndə qız dedi:

– Nə xanım-xanım salmışan, əgər sən belə xanımın vardısı, məni niyə gətirirdin, gah deyirsən kənz gətirmişəm, gah deyirsən nə bilim nə.

Qız bunu deyib qollarını tutdu, bu namərd də məni doğradı, dalını da özün bilirsən, qaldı o qonaqlığa, o bər-bəzəyə, qulluqcu-qaravaşa, onu da mən analığımdan təvəqqe eləmişdim, o gecə o göndərmişdi. Camalla o qızın da başını behuşdarı verdirib mən kəsdirmişəm. Oğlan, aman gününü çıx get, səni öldürtdürərəm. Mənim kişi tayfasını görməyə gözüm yoxdu. Camal kimi lütün, keçəlin biri mənim başıma o oyunu açdı, sən yüz şəhər gəzib yüzlərlə xanımlar görmüsən, mənim qədrimi sən nə bilərsən?

Dedim:

– Xanım, bu çağacan bəlkə də gedərdim, indi ki, bu əhvalatı bildim, məni öldürtsən də gedən deyiləm.

Dedi:

– Oğlan, səni öldürtdürərəm, yazıqsan, çıx get.

Dedim:

– Getməyəm, vəssalam.

Dedi:

– Cəllad.

Yıxıldım onun ayaqlarına dedim:

– Xanım, indi ki, məni öldürürsən, onda səndən bir xahişim var, mənim başımı kəsdir, qapının yanında basdır ki, hər gün girib çıxanda ayaqların ora dəysin.

Dedi:

– Oğlan, yəni sən özünə elə arxayınsan.

Dedim:

– Bəli, xanım.

Dedi:

– Oğlan, onda mən sənə gedərəm, ancaq daha burda qala bil-mərik. Hazırlaşdıq. Nə lazımdısa vəzndə yüngül götürdük, iki atı

yəhərləyib yola düzəldik. Xeyli yol gedib, axşama yaxın dərin bir meşəyə gəlib çıxdıq. Xanım dedi:

– Oğlan, bu yolu azmışıq, sən get axtar yolu tap, sonra gəl birlikdə gedək.

Mən getdim yolu tapdım, qayıtdım ki, xanıma da götürüb yola düşüm, gördüm palıd ağacı yerindədi, xanım yoxdu. Qayıtdım geri gəlib xanımın dayəsindən soruşdum:

– Xanım bura gəlməyib ki?

Dedi:

– Xanım sənnən gedəndi.

Başladım axtarmağa, üç gün, beş gün, bir il, düz beş il axtardım onu tapmadım. Axırda bütün pulum, qızıllar qurtardı. Öz-özümə dedim indi mən nə edim, hara gedim. Axırda fikirləşdim ki, çıxım uca bir qayadan özümü atım. Çıxdım uca bir qayanın başına ki, özümü atım. Gördüm burda bir abid quran oxuyur. Məni gören kimi dedi:

– Oğlan, gəlmisən ki, özünü atıf öldürəsən. Tələsmə, sən get filan qəbiristanlığa. Cümşüd adlı bir padşah var, sənün itgini o tapacaq, səndən əvvəl də üç nəfəri göndərmişəm ora, sizin itgiləri o tapacaq.

İndi düz yeddi ildi ki, bu qəbiristanlıqda daşların dibində oturub Cümşüd padşahı gözlüyürəm. Qardaşlar, bilirəm sizin də hər birinizin başında bir qəza-qədər var, onu gizlətməyin, siz də danışın, Cümşüd padşah gəlib itgilərimizi tapsın.

Yəmən tacirinin oğlu öz macərəsini danışdı qurtardı. Artıq səhər açılırdı. Cümşüd padşah sakitcə aradan çıxıb gəldi saraya, əmr elədi:

– Gedin filan qəbiristanlıqda dörd nəfər var, onları pambığın içində elə gətirin ki, ruhları da inciməsin.

Gedib o dörd nəfəri gətirdilər, yedirdilər, içirdilər.

Padşah dedi:

– Oğlanlarım, gecə mən Yəmən tacirinin oğlunun sərgüzəştlərini eşitdim. Mən Cümşüd padşaham. İndi siz hamınız başınıza gələn sərgüzəştləri mənə danışın, mən də görüm nə edirəm.

Yenə heç biri dillənmədi, bu dedi sən danış, o dedi sən

danış, axırda padşah dedi:

– İndi ki, siz danışmırsınız, onda mən sizə danışım, görün mənim öz vəzirimin qızı başıma nə oyun açıb.

Bunu deyib Cümşüd padşah başına gələnləri söyləməyə başladı. "Cavan padşah idim, məmləkətimdən gəlib keçənləri qonaq saxlayır, onların söhbətlərinə qulaq asır, başqa ölkələr, şəhərlərdə baş verənləri bu yolla öyrənirdim. Bir gün bir taciri də qonaq saxladım, gedəndə tacir mənə yumurta boyda bir ləl bağışlayıb dedi:

– Qibleyi-aləm, təvəqqe eliyirəm, bu hədiyyəni kiçik də olsa, böyük kimi məndən qəbul eliyəsiniz.

Ləli tacirdən aldım, istədim vəzirə deyəm ki, bunu möhkəm, kirami bir yerdə saxlasın, vəzir dedi:

– Bu nədi ki, İsfahanda bir tacir tanıyıram, bunnan tulasının boynuna on ikisini asıb.

Vəzirin sözündən pərt oldum. O saat qışqırdım:

– Cəllad.

Cəllad hazır oldu, dedim:

– Vur bu vəzirin boynunu.

Tacir ayaqlarına yıxılıb dedi:

– Qibleyi-aləm, bütün günahlar məndədi, mən ləli sizə verməşəydim, bu hadisə də baş verməzdi, onun boynunu vurmayın, mənim boynumu vur. Qonağın xətri Allahın, peyğəmbərin yanında da əzizdi, bunu mənə bağışla.

Dedim:

– Yaxşı, onun boynunu vurmaqdan əl çəkirəm, amma ömrü boyu zindanda saxlayacam.

Vəziri saldırdım zindana, bu vaxt vəzirin bir qızı vardı, onun altı yaşı olardı. Aradan aylar, illər keçdi, vəzirin qızı gəlib on səkkiz yaşa çatdı. Günlərin bir günündə dedilər ki, vəzirin qızı səni görmək istəyir, dedim, buraxın gəlsin. Qız gəlib dedi:

– Atamın günahı nədi ki, onu zindana salıbsan?

Dedim belə-belə.

Vəzirin qızı dedi:

– Mənim atam yalan danışan adam olmuyub, əgər gedib

həmin taciri tulası ilə birlikdə sənin hüzuruna gətirsəm, onun günahından keçərsənmi?

Öz-özümə fikirləşdim ki, qız uşağı necə İsfahana gedər, necə taciri tapıb mənim yanıma gətirə bilər, dedim:

– Əgər dediklərimi yerinə yetirsən, atanın günahından keçərəm. Qız çıxıb getdi. Sən demə, bu qız oğlan paltarı geyinib gedir İsfahana. Axtarıb həməən taciri tapır. Tacir deyir:

– Oğlum, kimsən?

Deyir:

– Qəribəm.

Tacir deyir:

– Mənim qonağım ol.

Qız qalır bu tacirin evində. Tacir elə bilir ki, bu oğlandı. Qız görür ki, hər yemək yeyəndə tacir əvvəlcə boynunda ləl olan iti yedirir. Onun artığını isə qəfəsdə saxladığı üz-gözlərini tük basmış adamlara verir. Qız heç nə soruşmur. Aradan bir il keçir. Kişi mehrini buna salır, bir dəqiqə də onnan ayrı dura bilmir. Heç ondan soruşmur da nəyə gəlmisən? Kimsən, nəçisən?

Bir gün bu qız özünü naxoşluğa vurur, gah deyir başım ağrıyır, gah deyir gözüm ağrıyır. Axırda deyir:

– Ata, bilirsən nə var? Mənim ata-anam, evimiz yadıma düşüb, istəyirəm gedim onları görüm gəlim.

Tacir o qədər ona isinibmiş ki, deyir:

– Qoy dükanı, evimi satım birlikdə gedək, mən daha səndən ayrı dura bilmərəm.

Vəzirin qızı deyir:

– Elə şey olmaz, qoy gedim, yenə qayıdaram.

Olmur, tacir evini, dükanı satıb, itini də, qəfəsdəki adamları da götürüb onnan birlikdə yola düşür.

Cümşüd padşah sözünə davam eliyib dedi:

– Günlərin bir günündə taxtda oturmuşdum xəbər gətirdilər ki, bəs İsfahan şəhərindən bir tacir öz oğlunna gəlib.

Dedim:

– Çağırın gəlsin yanıma.

Bir az keçdi. Gördüm bir cavan oğlan girdi içəri.

Dedim:
– Bəs siz dediniz İsfahandan bir tacir gəlib, o hanı?
Dedilər:
– Padşah sağ olsun, yanında bir it, həm də qəfəsdə iki adam da var.
Dedim:
– Qoyun gəlsin, qonağımı əzizləyən itinə də sümük atar.
Tacir içəri girdi yanında tulası, qəfəsdə iki adam. Mən bunlara baxıb mat qalmışdım.
Tacir dedi:
– Qibleyi-aləm sağ olsun, mən sizə qonağam, amma sizdən bir təvəqqem var, məndən ailə sirrimi soruşmayasan.
Yemək vaxtı gəldi, qulluqçular yemək gətirdi, tacir bir qabı öz qabağına qoydu, birini oğlunun, birini də tulanın. Yeyib qurtarandan sonra istədi itin qabağındakı artıq sür-sümüyü qəfəsdəki adamların qabağına qoysun, dedim:
– Sən nə millətisən?
Dedi:
– Əlhəmdullah, müsəlmanam.
Dedim:
– Bəs sən necə müsəlmansan ki, itin qabağından qalan sür-sümüyü insana yedirdirsən? Heç bir şəriətdə heyvan nəfəsi dəyən yeməyi insana verməzlər, bu ailə sirri deyil, şəriətdi.
Tacir dedi:
– Bu mənim ailə sirrimdi.
Dedim:
– Sən kimsən, nəçisən? Nə ixtiyarla insanları qəfəsdə saxlayırsan. Mən padşaham, belə iş tutmuram. Günahı olanın başını vurdururam, zindana saldırıram. Heç mən də sən elədiyini eləməyə cürət eləmərəm. De görüm bu nə işdi?
Dedi:
– Demərəm.
Dedim:
– Deməzsən, boynunu vurdurram.
Dedim:

– Cəllad.
Cəllad hazır oldu.
Tacir boynunu əyib dedi:
– Vurdur boynumu, amma heç nə demərəm.
Təzə vəzirim çox ağıllı bir adamdı, yavaşca qulağıma dedi ki, tacir gözünü oğlundan çəkmir, de ki, oğlunun boynunu vurdurram, hər şeyi açacaq. Əmr elədim elə cəllad oğlanın boynunu vurmaq istəyirdi ki, tacir ayaqlarına yığılıb dedi:
– Yaxşı, hər şeyi açıb danışaram.
Cəllad oğlanın əl-qolunu açıb azad elədi. Tacir sərgüzəştini danışmağa başladı:
– Mən Xorasan tacirinin oğluyam. Mənim atam Xorasanın birinci taciri idi. Bax, o qəfəsdəkilər mənim böyük və ortancıl qardaşlarımdı. Atam öləndə mənim beş-altı yaşım olardı. Atamın ölümünən sonra qardaşlarım məni zirzəmiyə qovdu, bir müddət orda yaşadım, ordan da qovdular. Bircə küçüyüm vardı, onu da götürüb evdən çıxdım, oldum küçə uşağı. Mən ana südü kimi ata payımı qardaşlarıma verib bir daha geri qayıtmadım.
Olardı on-on bir yaşım, başladım xırda-xuruş alver eləməyə. Şəhərin kənarında qoca bir xatun vardı, ona yalvarıb evində yer verməsini xahiş elədim. Qarı razı oldu. Bir müddət belə dolandıq. Bir gün xatun mənə dedi:
– Oğlum, küçələrdə alver eləmə. Bir qapı aç. Gətir malını burda sat.
Evin küçəyə açılan otaqlarından birində dükan açdım. Üç il, beş il, yeddi il alver elədim. Gördüm düz on min manat qazanmışam. Yaxşı dolanırdıq. Gəlib çatmışdım 17-18 yaşına. Bir gün dükanda oturub alver eliyirdim, birdən hay-haray yayıldı ki, Xorasan tacirinin oğlanlarını padşahın borcunu vermədiyinə görə dar ağacından asırlar.
– Bunların nə qədər borcu var?
Dedilər:
– İki min manat.
İki min manat verib onların boynunun halqasını, əl-qolunun zəncirini açıdırıb evə gətirdim. Bir kəlmə də keçmişləri yada sal-

madım. Qalan pulları ortaya qoyub dedim:

– Bax, bu səkkiz min manat, nə istəyirsiniz alın.

Dedilər:

– Sən böyük ol, biz kiçik, sən bizdən ağıllısan.

Bir yerdə yaşamağa başladım. Mən qazanıb gətirirdim, bunlar yeyib yatırdı. Maya, mal, pul mənəniydi, kef çəkmək bunlardan, bir müddət bu minvalla keçdi. Bir gün gəlib gördüm ki, qardaşlarım bərk fikirdədir. Dedim:

– Nə olub?

Dedilər:

– Nə qədər belə yaşayacaq. Görək qaz vurub, qazan doldurasan. Ay bağ belə, bostan belə.

Qardaşlarım məni başdan çıxartdılar. Evi, dükkanı satıb hazırlaşdıq, gəlib bir gəmiyə mindik. Mən iti də özümən götürmüşdüm. Xeyli yol getmişdik ki, qardaşlarım məni yuxarı çağırırdı, dedilər:

– Gör dənizdə nələr var?

Elə dənizə tamaşa eliyirdim, birdən həyəsi bir tərəfdən yapışib məni atdılar dənizə. Suyu batan saman tutar deyirlər. Əl atdım əlim bir şeyə toxundu, sən demə, bu həmin it imiş, itdən möhkəm yapışdım. İt məni gətirib qırağa çıxardı, ayağım torpağa dəydi. O şəhər sənin, bu kənd mənim gözə-gözə gəlib bir şəhərə çıxdı. Bərk xəstələndim, it mənə qarpız qabığından, çörək qırıntılarından gətirib verirdi yavaş-yavaş özümə gəldim. Bir də gördüm qardaşlarım gülə-gülə gedir. Öz-özümə fikirləşdim ki, yəqin dənizdə məni qara basıb, qardaşlarım heç vaxt məni dənizə atmazdı. Bu xəyalnan onlara tərəf yerimək istədim, başladılar məni döyməyə, dedilər:

– Hələ sən ölməmişən?

Camaat, Xorasan tacirinin oğlanlarıyıq, bu da atamızın xəzinədarıdır, atamızın bütün var-dövlətini götürüb qaçıb, yeyib-içib, indi də dilənçi kökünə düşüb bu şəhərdə dilənir.

Mən olan-qalan pulumu verib bunları ölümdən qurtarmışdım, bunun əvəzində qardaşlarım iki min manat verib mənə ölüm hökmü kəsdirtilər.

Söhbətin bu yerində tacir üzünü qəfəsdəki adamlara tutub soruşdu ki, doğrumu deyir, qəfəsdəkilər başları ilə onun dediklərini təsdiqlədilər.

Tacir sərgüzəştini danışmaqda davam elədi:

– Bu şəhərin də adəti beləymiş ki, adama ölüm hökmü verəndə gətirib böyük bir mağara varmış atarmışlar ora. Məni də gətirib atdılar ora.

Oyana-bu yana baxıb gördüm ki, yox, burdan çıxmaq mümkün deyil. Bir az keçmişdi gördüm bir təndir çörəyi atdılar. Başladım yeməyə. Bir də gördüm su gəldi. Öz-özümə fikirləşdim ki, görəsən bunları kim gətirir, bir də "harf, harf" it səsi eşitdim, bildim ki, vəfalı itim məni unutmayıb.

Bir də gördüm səs gəlir:

– Mırç-mırç.

Dedim:

– Axır tikə suxarım qalıb onu yeyirəm.

Bir gün-iki gün keçdi. Axır günlərin necə gəlib keçdiyini, gecə-gündüz itirdim. Aradan bir xeyli vax keçdi. Günlərin birində bir də gördüm bir it gəldi, yuxarıdan səs eşidildi:

– Tez ipi bağla belinə.

Tez ipi bağladım belimə, o biri adamda artıq can qalmamışdı, mən çıxdım yuxarı, o qaldı mağarada. Gördüm mağaranın başında polad geyimli, qızıl qılinc-qalxanlı bir pəhləvan durub. Yanında da yəhərli at. Biz atlara minib yola düzəldik. Bərk qaranlıq idi, nə bu pəhləvan məndən soruşdu ki, sən kimsən, nə də mən. Bir xeyli getdik. Şəhər açılmağa başladı. Dedi:

– Gəl şəhər yeməyi yeyək.

Dedim:

– Yaxşı, yeyək.

Mənim üzümə baxıb dərindən bir ah çəkdi, dedi:

– Gör, mən ipi kimə atdım, kim çıxdı.

Dəbilqəsini başınnan götürdü, gördüm bu pəhləvan yox, bir qız imiş. Qız dedi:

– Mən bu şəhərin padşahının qızıyam. O quyudakı da mənim

əmim oğludu. Biz bir-birimizi sevirdik, atam isə məni ona vermək istəmirdi, ona görə də ona ölüm hökmü kəsmişdi. Onun bəxti anadan gəlmə ölübmüş.

Sonra qız dedi:

– Mən daha geri qayıda bilmərəm, qayıtsam, atam məni öldürər. Gərək burdan çıxıb başqa bir şəhərə gedək.

Dedim:

– Baş üstə, xanım, gedək deyirsən, gedək.

Dedi:

– Nə iş bacarırsan?

Dedim:

– Tacir oğluyam, əlimə maya salmaq üçün mənə üçcə manat lazımdı. Bax, bu iki atları aparıb satırıq, əlimə maya salaram, bir təhər dolanırıq.

Qız dedi:

– Oğlan, nə at, nə üç manat. O atın üstündəki heybəni görürsənmi? O, tamam qızıl, ləl-cavahırdı, gedərik yaxşı ev alırıq, dükan açıb alver edərsən.

Gəldik bir şəhərə ev aldığımız bərli-bəzəkli, bağ-bağçalı, iki mərtəbəli, üst mərtəbəsində özümüz olduq, alt mərtəbələri elədik dükan, başladım alverə.

Alverim tezliklə çoxaldı, yaxşı qazanırdım. Günlərin bir günündə gördüm iki dilənçi yolnan gedir. Gördüm qardaşlarımdı, yenə ürəyim tab gətirmədi, dedim güzəşt deyərlər, gətirdim onları evə, hamama apardım, geyindirdim-keçindirdim, dedim:

– Arvad, bunlar mənim qardaşımdı.

Arvad da düşdü əl-ayağa, yemək-içmək düzəltdi, yedik-içdik, söhbət elədik. O gündən qardaşlarım da bizim yanımızda yaşamağa başladı. Bir neçə vaxt mehriban yaşadığımız qazancım günü-gündən artırdı.

Bir gün gəlib gördüm qardaşlarım bir tərəfdə, arvadım bir tərəfdə qaş-qabaqlı oturub, dərin fikrə gediblər.

Dedi:

– Nə olub, nəyin fikrini çəkirsən?

Qardaşlarım dillənmədi, arvadım dedi:

– Biz dördümüz də bu şəhərdə qəribik, gəlin gedək Xorasana, orda heç olmasa, sizin qohum-qardaşınız var, tək mən qərib olaram.

Dedim:

– Bəs evi-eşiyi, dükan-bazarı nə eliyək?

Dedi:

– Hamısını sataq, Xorasanda ev də alırıq, dükan da.

Mən dillənmədim, namusuma sığışdırmadım deyəm ki, qardaşlarım nə yuvanın quşudu, mənim başıma nə oyunlar açıb, necə etibarsız qardaşlardı.

Dedim:

– Yaxşı, bir halda ki, siz üçünüz də bu fikirdəsiniz, gedək, nə deyirəm.

Satdıq, yığdıq-yığışdırdığımız yola düzəldik. Az getdik, çox getdik, gəlib çıxdığımız bulaq başına. Burda düşərgə elədik, çadır qurduq. Qardaşlarım dedi:

– Qoy arvadın burda qalsın, biz bir az gedək o tərəfə kabab çəkək, dərdləşək.

Dedim:

– Gedək.

Gəldik, odunna, çör-çöpdən yığıb ocaq qaladıq ki, kabab çəkək. Başa aşağı durmuşdum, bir də gördüm başıma nə isə ağır bir şey dəydi, yıxıldım yerə. Qardaşlarım məni doğrayıb əl-üzlərini qana batıraraq qaçdılar arvadımın yanına, dedilər:

– Qardaşımızı bir canavar parçaladı, biz canımızı zorla qurtardıq, tez hazırlaş, burdan çıxıb gedək.

Arvadım bunların hiyləsini başa düşdü, çadıra girib bu da xəncəri soxdu qarnına. Qardaşlarım mal-dövləti yükləyib yola düzəldilər.

Xəbəri xəbərdən, xəbəri bu şəhərin padşahının qızından. Padşah qızı qırx qızınan seyrə çıxıbmuş, görür bir tula hürə-hürə o tərəfə-bu tərəfə qaçır. Qızlar düşür tulanın dalına düz gəlirlər mənim yanıma. Padşah qızı məni görüb bir könlükdən min könlüə vurulur, deyir:

– Dilinizi kəsərəm, bir adama söz desəniz.

Sonra məni gətirdi evinə. Həkim çağırdı, bir neçə gündən sonra yavaş-yavaş özümə gəldim. Qız dedi:

– Oğlan, səni kim bu kökə salıb?

Xəcalətimdən demədim ki, qardaşlarım başıma bu oyunu açıb, dedim:

– Xanım, quldurlar mənim mal-dövlətimi çalıb-çapdılar, özümü də bu hala saldılar.

Qız dedi:

– Ey oğlan, mən bu şəhərin padşahının qızıyam, səni sevirəm. Bir müddət gizli yaşarıq, sonra atama deyərəm, bizə toy edər.

Razılaşdım. Bir gün namaz qılırdım. Birdən qız gəlib məni gördü, dedi:

– Oğlan, nə edirsən?

Dedim:

– Namaz qılıram.

Dedi:

– Oğlan, dədəm bilsə, səni dilinnən dara çəkər.

Mənə bir qədər pul verib dedi:

– Al bu pulu, tez burdan çıx get.

Dünya malınnan ötrü öz dinimdən, məsləkimdən dönmədim, yola düzəlib başqa bir şəhərə gəldim. Başladım burda hamballığa, yaxşı işlədiyimə görə tezliklə məni hambalların üstünə nəzarətçi qoydular, bir az da işlədim, vəzifəmi bir qədər də böyüdüb kömrükçü qoydular. Bir müddət keçdi, özümə ev də aldım.

Günlərin bir günündə gördüm bir gəmidə ağzı bağlı bir sandıq var, dedim gərək bu sandığı açaq. Açdım sandığı, nə gördüm, həmən o məni ölümdən qurtarıb, sonra da çıx get deyən qız.

Dedim:

– Bu nə işdi?

Qız dedi:

– Mən Rum padşahının oğlunna qaçırdım, gəlib bura çıxmışam.

Dedim:

– Onda göndərrəm səni atanın yanına.

Qız yalvarıb dedi:

– Oğlan, amandı, məni atamın yanına göndərmə, atam məni öldürər. Mən səni ölən yerdən diriltmişəm, sən də məni dirilt.

Dedim:

– Bizim dinimizi qəbul edərsənmi?

Dedi:

– Eliyirəm.

Kəbin kəsdirib onu özümə arvad elədim. Beş il yaşadıq, iki uşağımız oldu.

Günlərin bir günündə səhər tezdən dəniz kənarına çıxmışdım. Bir də gördüm bir arvad, bir kişi tamam çılpaq qaçır, camaat da düşüb bunların dalınca. Arvadın qucağında bir uşaq var, kişinin isə çiynində bir kisə. Tez bir çadırı atdım bunların üstünə, paltar tapıb geyindirdim, faytona mindirib evimə gətirdim, otaqlardan ikisini onlara verdim, dedim qalın burda. Kişi dedi:

– İndi qoy mən başıma gələnləri danışım.

Dedim:

– Danış.

Dedi:

– Mən bir padşah oğluyam, dənizdə seyrə çıxmışdım. Gəmimiz qərq oldu, hamı batdı, mən sağ qaldım. Dalğalar gətirib məni sahilə atdı. Gördüm bir abid oturub qum əliyir, yanında bir xəlvir, külüng, ələk. Dedim:

– Acından ölürəm, mənə çörək.

Dedi:

– Bu çölün düzündə mən çörəyi hardan alım, amma bu qumdan bir kisə doldursan, yarım çörək verərəm.

Bir kisə qum doldurdum, abid mənə yarım çörək verdi, sən demə, o qum yox, ləl-cavahirat imiş. Başladım şəhərə tərəf getməyə. Şəhərin kənarında bir pinəciyə rast gəldim. Ona salam verdim. Pinəci dedi:

– Bu şəhərdə salam verənin, bismillah deyənin dilini dibindən kəsirlər, ölmək istəmirsənsə, deynən müsəlman

deyiləm.

Dedim:

– Bəs onda nə edim?

Dedi:

– Get buların kilsəsinin qabağına, deynən mən müsəlmanların əlindən qaçmışam, sizin dininizi qəbul eliyirəm.

Pinəçinin dedi ki kimi elədim. Biri dedi, bu oğlana iki at verirəm, biri dedi, on inək verirəm, biri dedi, yüz qızıl verirəm, padşah da dedi, mən öz qızımı bu oğlana verirəm. Bir saatin içində mən həm varlandım, həm də padşahın kürəkəni oldum. Kefnən yaşayırdım, hər gün də o pinəçinin yanına gedib salamlayırdım.

Bir gün arvadım xəstələndi, gördüm ki, o öləcək, gəlib əhvalatı pinəçiyə danışdım.

– Onda sən də hazırlaş ölməyə. Sənin qismətin dünyadan qurtarır.

Dedim:

– Neyliyim?

Pinəçi dedi:

– Bacarırsan, qaç çıx aradan. Burda dininnən dönəni dilinnən dara çəkirlər. Ölməkdən yaşamaq yaxşıdır, qaç, çıx aradan. Elə hazırlayırdım ki, qaçam, tutub məni gətirdilər, əl-qolumu bağladılar. Gətirib əvvəlcə arvadımı, sonra da məni atdılar bir mağaraya. Mənə bir neçə günlük azuqə də vermişdilər. Bir neçə gününə sonra gördüm bir kişi meyidinin dalınca bir xatunu da atdılar mağaraya. Bir neçə gün onnan tək qaldıq.

Dedim:

– Gəl ər-arvad olaq.

Dedi:

– Nə danışırısan, mən öz dinimdən dönüm?

Bir təhər bu arvadı razı saldım. Başladım mağaranın bir tərəfini yavaş-yavaş eşməyə. Eşhaeş-eşhaeş bir də gördük işıx gəlir. Bura hara ola? Həmin o abidə rast gəldiyim yer. Gördüm boş bir kisə də var, doldurdum ləl-cəvahiratdan kisəyə, başladıq yola. Bilmirəm necə gəlmişik, hardan gəlmişik, indi sənin yanındayıq,

həmin xatun da bu arvaddı.

Kişi hekayətini qurtarıb dedi ki, gərək kisədəki ləl-cəvahiratı yarı bölək. Mən razı olmadım, onlar ikisi də çox and verdilər, axırda onlardan on iki ləl götürüb itimin boynuna taxdım, çünki bu it məni neçə dəfə ölümdən qurtarmışdı.

Bir gündə bazara çıxmışdım, gördüm iki nəfəri döyürlər, irəli getdim gördüm bu iki nəfər mənim qardaşlarımdı. İrəli yeriyib dedim:

– Bunların günahı nədi?

Dedilər:

– Gəmidə oğurluq eliyiblər.

Xeyli pul verib bu dəfə də bir təhər qardaşlarımı ölümdən qurtardım, gətirdim evə. Arvadıma dedim: ”Bunlar sənin qaynındı, uşaqlarıma da dedim bunlar sizin əmilərinizdi.”

Başladılar qardaşlarım da burda yaşamağa. Bir gün elə oldu ki, bir aylığa başqa şəhərə gedəsi oldum. Özümə sığışdırmadım ki, arvadıma deyəm ki, qardaşlarım etibarsızdı, çağırub yavaşca qardaşlığımın qulağına pıçıldadım:

– Qardaş, mən bir aylığa səfərə çıxıram, uşaqlarımmın, külfətimnən göz ol, qardaşlarım namərddi, etibarsızdı.

Getdim başqa şəhərə, bir ay tamam oldu, qayıdub gəldim, qapını döydüm, qapını qardaşlığım açdı. Ürəyimə damdı ki, nə işə olub, yoxsa mənim evdə külfətim var, qardaşlarım var, onlar niyə qapını açmır, kirayəçi açır. Qardaşlığım dedi:

– Qardaş, gəl əvvəlcə bizim otağa.

Keçdim otağa, dedi:

– Qardaş, bir gün gördük ki, sizin otaqda hay-küy var. Gedib gördük ki, qardaşların arvadını da, uşaqlarını da öldürüblər, evdə olanları da yıgıb aparmaq istəyirlər. Tez tutub onların əl-qolumu bağladım. Əvvəl istədik ki, onları aparıb divana verək, sonra fikir elədik ki, bir qəfəsə salıb saxlayaq, gələndə özün nə bilirsən, elə də eliyəsən. İndi qəfəs düzəltirib onları saxlamışıq qəfəsdə, özün necə istəyirsən, elə də elə.

Uşaqlarımı, arvadımı dəfn elədim, o vaxdan da qardaşlarımı qəfəsdə saxlayıram. Tacir sözünü qurtarıb mənə dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, başıma gələn qəzavü-qədər budu. İndi istəyirsən, mənə cəzalandır, istəyirsən də, burax gedim.

Mən üzümü tacirə tutub dedim:

– Sənin dediklərinə heç yalan yoxdumu?

Tacir dedi:

– Xeyr, yoxdu.

Dedim:

– Sən iki dəfə evlənmişən, birinci arvaddan uşağın olmayıb, ikinci arvaddan iki oğlun olub onları da qardaşların öldürüb, bəs onda bu oğlan kimdi?

Tacir mənim bu sözümdən sonra dillənməyib başını aşağı saldı.

Bu vaxt həmin oğlan papağını başından çıxartdı, baxıb gördüm ki, bu vəzirin qızıdır. Bunu görəndə tacir huşunu itirdi.

Vəzirin qızı dedi:

– Padşah sağ olsun, mən zindana saldırdığın vəzirin qızıyam, mən sözümə əməl eliyib həmin dediyim taciri hüzuruna gətirdim, siz də gördünüz ki, atamın dedikləri yalan deyil. İndi vədinizə əməl eliyib atamı azad eliyin.

Cümşüd padşah sözünə davam eliyib dedi:

– Mən köhnə vəzirimi zindandan azad elədim. Onun qızının da kəbinini kəsdirib Xorasan tacirinə verdim, indi onların iki uşağı var. Bəli, oğlanlarım, bax vəzirimin qızı mənim başıma bu oyunu açdı.

Azadbəxt padşah sərgüzəştini qurtarıb dedi:

– İndi siz də başınıza gələnləri danışın, görək nə çarə eliyirik.

İsfahan padşahının oğlu sərgüzəştini danışmağa başladı.

– Mən İsfahan padşahının oğluyam. Günlərin bir günü qoşun-ləşkərimlə ova çıxmışdım. Bu mənim birinci ovum idi. Bir ceyrana rast gəldim. Ceyranı dövrəyə aldım, dedim:

– Bu ceyranı gərək diri tutaq, ceyran kimin ayaqlarının altından keçsə ayaqlarını kəsəcəm, kimin başının üstünnən keçsə, başını kəsəcəm.

Ceyran isə gözlərini zilləmişdi mənə, elə bil ki, dil bilirdi.

Birdən mənim başımın üstən atlanıb qaçmağa başladı, dedim:

– Mən gedirəm ceyranın dalınca, ya onu tutacam gələcəm, ya da özümü həlak eliyəcəm.

Düşdüm ceyranın dalınca, ceyran getdi, mən getdim, ceyran getdi, mən getdim, gördüm ona çata bilməyəcəm, nişan alıb ayağınan oxnan vurdum ki, bəlkə tuta biləm. Amma yenə qanı tökülə-tökülə ceyran qaçıb getdi. Gördüm burda bir qoca kişi oturub ceyranın başını tumarlayır, deyir:

– Sənə kim qıydı, sən insan kimi dil bilirsən.

Gəlib salam verdim, dedim, ver mənim ceyranımı. Kişi dedi:

– Oğlan, bu ceyranı neçə ildir ki, mən bəsləmişəm, adam kimi dil bilir, amma cavab qaytarmır, onun ətinə yemək günahdır.

Bunu eşidib heç nə demədim, geri dönəndə kişi dedi:

– Oğlan, hara gedirsən?

Dedim:

– İsfahana.

Dedi:

– Oğlan, bilirsən burdan İsfahana neçə günlük yoldu?

Dedim:

– Yox.

Dedi:

– Burdan İsfahana düz üç günlük yoldu, sən ceyranı qova-qova dağlarnan, daşlarnan gəlmisən, gecə vaxtı yolu tapa bilməzsən, sabah açılar, yolu tapıb yolnan geri qaydarsan, atalar deyib ki, yolnan gedən yorulmaz. Sən bu gecə mənim qonağımsan.

Qoca bir otağı mənə göstərib dedi:

– Bax, burda yat, dincəl.

Mənim gözümə yuxu getmirdi. O biri otaqda qoca kimnənsə söhbət edirdi, sonra qəhərlənib hündürdən danışmağa başladı:

– Allah xətrinə bir mənə cavab ver, nə vaxtacan mən danışacam, sən susacaqsan?

Kişinin bu sözləri ürəyimi yandırdı, qapını açıb girdim içəri.

Kişi dedi:

– Yaxşı gəlmisən, gəl içəri.

Gördüm taxtın üstündə bir qız oturub yemə-içmə onun xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə.

Tez istədim geri qayıdım, kişi yenə dedi:

– Gəl içəri.

Dedim:

– Axı otaqda zənən var.

Dedi:

– O adam deyil, heykəldi. İraq şəhərinin padşahının qızının heykəli idi. Mən həmin qızı sevirdim, dərdinnən dəli-divanə idim, amma qızı mənə verməyib dedilər ki, qara camaata padşah qızını verməzlər. Mən ən yaxşı rəssamları, heykəltaraşları yığıb qızın heykəlini düzəltməyə çalışdım, qızın paltarlarından da ona geyindirdim, indi düz yeddi ildir ki, buradayam, hər gecə də onunla söhbət eliyirəm, ancaq bu mənə cavab vermir ki, vermir. Düz yeddi ildə mənim günüm belədi. Gündüzlər Allaha ibadət eliyirəm, gecələr bunun ayaqlarına yığılıram.

Dedim:

– Mən padşah oğluyam, gedərəm o qızı alıb gətirərəm sənə.

Dedi:

– Oğlan, o qızı ata-anası kəbinsiz verməz, kəbinlə alandan sonra gətirib mənə versən, bu da qızın adına ləkədi, mən də istəməyəm, o qızın adına ləkə gələ. Onsuz da o qız mənə qismət deyil, əgər bacarırsansa, o qızı get özünə al.

Mən bu kişi ilə xüdəhafızlaşib yola düşdüm. İraqa tərəf az getdim, üz getdim, çaylar dənizlər keçdim, dağlar aşdım gəlib çatdım İraqa. Öz-özümə fikirləşdim ki, indi mən nə eliyim. Gedib qızı ata-anasından istəyəyəm, onda fikirləşərlər ki, bu necə padşah oğludur ki, öz-özünə elçilik eliyir, odu ki, hiyləyə əl atdım. Xırda-xuruş şeylərdən alıb gəzə-gəzə gəldim padşahın qızı yaşadığı yerə.

Qız məni görüb yanına çağırırdı, dedi:

– Oğlan, sən kimsən, nəçisən?

Dedim:

– Xanım, mən filan yerdən gəlmişəm ki, özüm üçün pul qazanıb toy eliyim.

Dedi:

– Sənə nə qədər pul gərəkdi?

Dedim:

– İki min manat.

Belə cavab verəndə qız mənə min manat verib dedi:

– Gedirsən padşahın nar bağına, orda qəfəsdə bir oğlan var, bu kağızı verərsən o oğlana, onnan mənə cavab gətirərsən, min manat da verərəm sənə, sənə də işin düzələr, mənə də.

Dedim:

– Baş üstə, xanım.

Kağızı götürüb getdim bağa, gördüm qız deyən kimi bir oğlanı salıblar qəfəsə. Kağızı verdim həmin oğlana, qələmi də verdim. Elə oğlan kağızı oxuyub istədi ki, nə isə yazsın, bu vaxt bir ox dəydi oğlana, bundan sonra nə oldu bilmirəm. Bir də onda ayıldım ki, pambığın içindəyəm, qız da, qəfəsdəki oğlan da burdadı. Sən demə, oğlanı məhkəmə eliyirlərmiş.

Padşah dedi:

– Vəzir, mən qızımın boynuna heç nə qoya bilmirəm, bəlkə sən bir şey eliyə bildin.

Vəzir dedi:

– Ay qız, sən bu vəhşidə nə görübsən?

Qız dedi:

– O, vəhşi deyil, o mənə əmim oğludur, bunnan başqa mənə onun heç bir əlaqəsi yoxdu.

Vəzir bir qılınc götürüb qıza verib dedi:

– Vur bu oğlanın boynunu!

Onda qız qılıncı götürüb çəkdi vəzirin başına. Bunnan sonra nə oldu bilmirəm, bir də sabahın ayazına gözümü açanda gördüm ki, məni şəhərdən kənardə bir yerə atıblar. Qızdırmadan yanırıdım. Bir də gördüm qara geyimli bir oğlan bir tabutu gəzdirir, bütün şəhər camaatı da onun arxasınca gedir. Bir təhər sürünə-sürünə düşdüm bu oğlanın dalınca, gəlib çıxdım bir qalaçaya.

Tez həkim çağırıldı, yaralarımı sarıdılar. Yavaş-yavaş özümə gəldim. Bir gün bu qalaçanın sahibindən soruşdum.

– Bu nə sirdi?

Oğlan dedi:

– Bu tabut o qəfəsdəki oğlandı, onun atası bu şəhərin padşahı idi, padşah öləndə bu oğlan hələ balaca idi. Həmin bu padşah keçdi qardaşının yerinə taxta, qardaşı oğluna dedi:

– Oğlum, vax gələndə sən həm taxta çıxarsan, həm də qızımı sənə verərəm.

Elə ki, oğlan həddi-buluğa çatdı, əmisinə dedi:

– Əmi, vədinə vəfa elə.

Padşah adam göndərüb oğlanı saldırdı qəfəsə, padşah qızı da onu sevirdi. Elə ki, qız vəzirin boynunu vurdu. Mən də ox atdım ki, padşahı öldürürəm, qəzadan ox gedib qəfəsdəki oğlana dəydi, o oğlan mənim qardaşlığım idi, indi mən ona görə yas saxlayıram.

Oğlan sözünü qurtarıb dedi:

– Bəs sən kimsən, bu şəhərə gəlməkdə qəsdin nədi?

Mən də başıma gələnləri sizə söylədiyim kimi, bu oğlana nağıl elədim.

Oğlan dedi:

– Qardaş, mən bu kağızı verərəm sənə, aparıb qıza verərsən, o daha bu şəhərdə qala bilməz, o qız sənə qismətindi.

Oğlanın kağızını gətirib verdim bu qıza. Qız razı oldu, onu da götürüb yola düzəldim. Az getdik, üz getdik, dərə-təpə düz getdik, gəlib çıxdıq İsfahan şəhərinin yaxınlığına. Gördüm bir qoca kişi yolnan gedir, dedim:

– Əmi, get padşahı muştuluqla, oğlun gəlib.

Qoca getdi. Bir də uzaqdan gördüm atam gəlir, biz də irəli yeridik, qaldı aramızda bir çay. Mən tez atımı vurdum suya ki, tez atama çatım, qız da mənim dalımca, su bizi ağzına alıb apardı.

Atam əmr elədi:

– Bənd vurub tutun bunları.

Bir təhər məni suyun ağzından alıb çıxardılar, amma nə qədər çalışdılsa, qızı suyun ağzından ala bilmədilər. Onnan sonra düz beş il mən su aşağı, su yuxarı gəzdim, amma qızın nə ölüsünü, nə də dirisini tapa bilmədim. Öz-özümə fikirləşdim ki, daha bunnan sonra mən necə yaşayım. Gedib çıxdım uca bir qayanın başına ki, özümü ordan atıb öldürüm, gördüm bir abid

qayanın başında oturub quran oxuyur. Məni görüb dedi:

– Oğlum, gəlmisən bura ki, özünü atıb öldürəsən, amma tələsmə. Gedərsən filan qəbiristanlığa, Cümşüd adlı bir padşah var, sənə itkini o tapacaq.

Cümşüd padşah və qəbiristandakı adamlar da sarayda əyləşib Xorasan padşahının oğlunun sərgüzəştinə qulaq asırdı. Bu vaxt xəbər gəldi:

– Gözün aydın olsun, padşah, oğlun oldu.

Yarım saatdan sonra xəbər gəldi:

– Qibleyi-aləm, uşaq anasının yanında yoxdur.

Dedi:

– Necə yoxdu?

Dedilər:

– Bilmirik, kimsə aparıb.

Bir saatdan sonra yenə xəbər gəldi:

– Uşaq yoxdu.

Padşah yetmiş ildə bir uşaq tapmışdı, o da belə, başladı ağı başından çıxmağa, dedi:

– Vəzir, tədbir!

Vəzir çox ağıllı vəzir idi, yeddi dildə bir kağız yazıb qoydu uşağın qundağının altına. Bir azdan uşaq da gəldi, bir cavab yazılmış kağız da, orda yazılmışdı: "Ey padişah, mən pərilər padşahıyam, sənə uşağın mənə apardıraram. Mənim neçə ildir ki, uşağım olmurdu, əhd eləmişdim ki, uşağım olan günü qara adamdan kimin uşağı olsa, qohum olacam, indi sənə oğlun olub, mənim qızım, biz sizin yanınızda yaşaya bilmərik, gərək gələsiz bizim yanımıza".

Padşah o saat dedi:

– Biz razıyıq ora getməyə.

Pərilər padşahının adamları onların hamısını apardı öz yanlarına, Cümşüd padşah qonaqlarının əhvalatını pərilər padşahına mənə sizə söylədiyim kimi nəql elədi. Pərilər padşahı dedi:

– Onlar ölməyib, tilsimdədi.

Sonra pərilər padşahı həmin adamların itkilərini tapdırıb gətirdi. Onlar hamısı birlikdə ömür sürüb, gün keçirdilər.

Nağıl da burda bitdi, onlar qaldı orada, biz də burda.

QIZIL SAÇLI GÖZƏL

Biri varıydı, biri yoxuydu, keçmiş zamannarda bir qarınan bir qoca varıydı. Bunların uşağı yoxuydu. Onlar bir oğlan uşağını götürüb saxlayırdılar.

Oğlan böyüyüb boya-başa çatdı. O, heç nədən qorxub eləmir. Hamı onu Qorxmaz deyə çağırırdı. O artıq yeddi yaşında ova gedirdi. Heç vaxt ovdan boş qayıtmazdı. Hər dəfə bir quş gətirər, qocalarla birlikdə yeyib dolanırdılar.

Günlərin bir günü bu oğlan ov ovlaya-ovlaya lap uzağa gedib çıxdı. Burada bir dağın ətəyində yeddi çadır gördü. Çadırlardan bir az aralıda mal-qara otlayırdı. Qorxmaz oğlan yeddi çadırın yedisini də bir-bir gəzdi. Burada bir ins-cins gözünə dəymədi. Təkcə yeddinci alaçığa girib baxmadı. Bu alaçığın qapısının ağzına iri daşlar düzülübüdü. Qorxmaz alaçığı gözdən keçirdi. Hər tərəfdə xalçalar, gəvələr, qızıl-gümüş qab-qacaqlar, yaraq-yasaqlar düzülübüdü. Oğlan öz-özünə fikirləşdi ki, görəsən, bu var-dövlət kimindi? Sonra qərara gəldi ki, çadırların sahibini gözləsin. Oturub axşama kimi gözlədi, ancaq heç bir gələn olmadı. O biri gün də heç kim gəlmədi. Üçüncü gün Qorxmaz oğlan daş qalağını təmizləyib içəri girdi. İçəri girəndə oğlan mat qaldı. Burada heç bir bəzək yoxuydu. Çadırın ortasında dərin bir quyu varıydı. Oğlan əyilib baxdı. Quyu çox dərin bir quyu idi. Quyunun dibində bir div varıydı. Div oğlanı görəndə kimi ucadan qışqırdı:

– Oğlan, məni burdan çıxart, sənə atalıq eliyərəm, səni dünya malınan qəni eliyərəm. Çadırda bir kəmənd var, onu at mənə.

Oğlan dedi:

– Mənə sənə kimi ata gərəh deyil, mənə atam var. Mənə heç bir dünya malı da lazım deyil.

Div aşığandan qışqırdı:

– Yaxşı, onda sənə qardaş ollam.

Oğlan dedi:

– Mənə sənə kimi qardaş da lazım deyil.

Oğlan çadırdan kənara çıxdı, sonra daşları qapının ağzına

yığıdı. Gedif qoca ata-anasını bura gətirdi. Onları ən yaxşı çadırda yerləşdirib dedi:

– Burada hər nə varsa, hamısı sizindir. Bu altı alaçıq çadırların hansında isdəsəniz, yaşaya bilərsiniz, ancaq yeddinci çadıra girməyin.

Qoca ilə qarın alaçıqları bir-bir gəzdi. Onların hamısında yaşamaq istədilər.

Qorxmaz oğlan daha ova getmirdi, mal-qaraya qulluq edirdi. Bir il, iki il gəlir keçdi. Oğlan qoca ata-anası ilə qalır burda yaşadı. Heç bir şeydən korluq çəkmədi. Hər bir şeyləri varıydı. Oğlan səhər açılannan gecəyə kimi çöldə, mal-qaranın yanında olurdu, qarının da bir iş-gücü yoxuydu.

Günnərin bir günü qarın ilə qoca oturub söhbət eliyirdi.

Qoca dedi:

– Görəsən, oğlumuz niyə o axırıncı alaçığa girməyi bizə qadağan eliyir?

Qarın dedi:

– Gəl bu gün o axırıncı otağa da girəh. Bizə nə olacaxdı ki?

Qoca dedi:

– Yaxşı, gəl gedif o axırıncı otağa da baxax.

Oğlan bir təhər yeddinci alaçığa gəlir girdilər. Gördülər ki, alaçığın içində bir quyu var. Əyilib quyuya baxmaq istədilər. Birdən quyudan zəif səs gəldi. Qoca ilə qarın quyuda bir div olduğunu bildilər. Div onlara çox yalvardı. Axırda onların yazığı gəldi, kəməndi atıf divi quyudan çıxartdılar. Div bir özünə gələn kimi qoca ilə qarını quyuya saldı.

Axşam Qorxmaz qayıdıb gələndə gördü ki, ata-anası yoxdu. Başladı hər tərəfi axtarmağa. Bir də gördü ki, ata-anasının səsi quyudan gəlir. Bildi ki, div quyudan çıxıb, onları da quyuya salıb. İsdədi ki, onları quyudan çıxarsın, bu vaxt div onun üstünə atıldı. Başladılar vuruşmağa. Onlar bir-birini yıxmağa çalışdılar, ancaq bir-birinə gücləri çatmadı. Bir az keçmiş Qorxmaz divi yıxdı, qılıncı ilə divin başını kəsib öldürdü. Böyük bir tonqal qalayif divin ölüsünü yandırdı, külünü isə havaya sovurdu.

Qorxmaz oğlan ata-anası ilə bir yerdə yaşayıb bollux içində

ömür sürdülər. İllər gəlib keçdi. Oğlan on səkkiz yaşına çatdı. Günlərin bir günü atası dedi:

– Oğlum, sən gərəh evlənəsən, dünyanı gəzib dolaşasan, özünə yaxşı bir qız axtarıf tapasan.

Qorxmaz dedi:

– Sizi tək qoymaqdan qorxuram, bax ona görə də özümə adaxlı axtarmağa getməmişəm, siz təkbaşına necə dolanarsınız.

Atası dedi:

– Oğlum, özümüz mal-qaraya qullux edərik. Sən dur get qonşu şahlığa, şahın qızını isdə, al.

Qorxmaz dedi:

– Yaxşı, nə deyirəm, gedərəm.

Sonra bir pir çubuğunu torpağa basdırıb dedi:

– Bax, nə qədər mən sağam, yağ damcılacaq. Əgər onnan qan damcılamağa başlasa, bil ki, mən ölmüşəm. Bax o vaxt durub düzələrsiz yola, mənim meyidimi axtarıf taparsız. Yadinızda yaxşı saxlayın. Mənim keçib getdiyim ayax izlərinin yerində yaşıl otlar bitəcək.

Qorxmaz gəlib qonşu şahlığa çatdı. O gəlif bir çobanın yanında qonax oldu.

Günnərin bir günü gecə yarısı Qorxmaz parlaq işığa yuxudan oyandı. Gözlərini açdı. Gördü ki, evin içi gündüz kimi işıqlıdı. Qorxmaz gözlərini açanda əlində qızıl qamçı tutmuş qızılı saçlı bir qız gördü. Qızın saçları işıq saçırdı, ancaq üzü solğun idi. Qız ona baxıb dedi:

– Yox, o deyil.

Sonra qız yavaşca çıxıb getdi. Qız çıxan kimi evin içi tamam qarannıxlaşdı. Qorxmaz öz-özünə fikirləşdi: "Bu qızıl saçlı, qızıl qamçılı qız kimdi, görəsən?"

O gördümlərini çobana danışdı. Çoban dedi:

– Bu qızılsaçlı qızdı. Gecələr evlərə gəlir, onu hamı tanıyır.

Oğlan soruşdu:

– O kimdi? Danış bir görüm.

Çoban dedi:

– O, pəri qızıdı. Onun özünən böyüh yeddi qardaşı varmış.

Kim isə gecə qardaşlarının yeddisini də vurub öldürüb. İndi qız tək qalıb. Onun məmləkətində bir nəfər də canlı məxlux yoxdu, bircə atı var. O sehrkardı – havada uça bilir. Qızılı saçlarını açıb uçan zaman heç kəs ona çata bilmir. Qızıl qamçısı ilə vurub isdədiyi canlıni məhv eliyir. O, heç kəsə pislik eləmir, ancaq onun torpağına ayax basanı vurub öldürür. Hər kəs onun torpağına ayax basırsa, o dünyalıx olur.

Qorxmaz dedi:

– Necə olursa olsun, gərək o qızı axtarıb tapam.

O, atını yəhərləyif yola düzəldi. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlif bir yerə çıxdı. Gördü burda bir komadan tüstü çıxır. Oğlan gördü ki, bu komada bir qarı oturuf. Qorxmaz onunla salamlaşdı. Hal-əhval tutdu. Qarı onnan soruşdu:

– Ey iyid, hara belə gedirsən?

Oğlan cavab verdi:

– Bir qızıl saçlı qız var, onu axtarıram.

Qarı dedi:

– Oğlum, onu axtarıf tapmax çətin işdi. Biz üç bacıyıx. Mən o üç bacıdan kiçiyəm. Gedərsən irəli, o biri kənddə mənim bacım olur, bəlkə o, həmin qızın harada olduğunu bilir.

Qorxmaz düzəldi yola, az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlif bir komaya rasd oldu. Gördü ki, burada bir qarı oturuf. Oğlan ədəb-ərkanla onunla salamlaşdı. Qarı xəbər aldı:

– Oğlum, hara gedirsən?

Oğlan hara getdiyini söylədi.

Qarı dedi:

– Eh, oğlum, ora getmək çətindi. Bütün canlılar o qızın məmləkətində məhv olur. Böyüh bacım onun qonşuluğunda yaşayır. O, sehrkardı, get onun yanına, bəlkə Qızılsaçlı qızı necə tapmağı sənə o desin.

Qorxmaz gəlif üç bacımın böyüyünü tapdı. Bu qarı lap qoca idi. Qarı dedi:

– Sənin axtardığın qız mənimlə qonşu olur. Heç cür onun yanına getməh olmaz. Sən onun yanına necə gedəcəksən?

Oğlan dedi:

– Nənə, bunu mənə siz öyrədəcəksiniz.

Qarı dedi:

– Onda yaxşı qulax as, o qızın bir atı var. Həmin at hər şeyi o dəqiqə hiss eləyir, sahibinə xəbər verir. Bu vaxt qız qızıl saçını başına keçirir, qızıl qamçısını əlinə alır, yad adamı yaxalayır öldürür. Gecə gedərsən qızın malikanəsinə, bir çala qazıf, içində gizlənersən. Elə ki hava işıqlaşmağa başladı, at səni görəcəh. Sən gərəh gizlənersən. Qız səni tapa bilməyib qayıdacaq evə, başlayacaq atı qamçılamağa. Elə ki at yıxıldı, bax onda sən qızın yanına gedərsən.

Oğlan qarıya təşəkkür elədi. Gecə o gəlib gözəl qızın torpağına çatdı, bir çala qazdı, içinə girif gizləndi. Səhər tezdən oğlan çalanın içinnən çıxmaq isdədi, bu vaxt at kişnədi. Qız evinnən quş kimi çıxdı. Onun qorxusundan hər tərəf sükuta qərql olmuşdu. Oğlan tez gizləndi, qız heç bir şey tapa bilmədi, geri qayıtdı. Atını qamçılamağa başladı. Dedi:

– Məni niyə aldadırsan?

Oğlan yenə başını çaladan çıxartdı. Yenə sehrli at yavaşca kişnədi. Hər şey əvvəlki kimi təkrar olundu. Qızılsaçlı qız hirsələnib atını möhkəm qamçıladi.

Bu hadisə üçüncü dəfə yenə təkrar olundu. At döyülməkdən yerə yıxıldı. Oğlan yavaş-yavaş qızın otağına irəlilədi. At, demək olar ki, nəfəs belə almırdı, yıxılıb qalmışdı. Ancaq oğlanın içəri girdiyini duydu. Başladı yavaşca xoruldamağa. Oğlan gözəl qızın otağına girdi. Qız yatmışdı. Qızın qızıl qamçısı divardan asılmışdı. Oğlan qamçını divardan götürdü, yavaşca qızın qolundan tutdu, başladı onu qamçılamağa. Qız qışqıra-qışqıra dedi:

– Ey iyid, məni vurma, sənə bacı ollam.

Oğlan dedi:

– Qızılı saçını çıxart, bağışla mənə, yoxsa bax canını alacağam.

Ancaq qız saçını vermək isdəmirdi, bu vaxt oğlan onu daha möhkəm vurmağa başladı.

Oğlan başa düşürdü ki, qızın gücü də, kini də bu qızılı saçlardadı. Ona görə də onu daha bərk vurmağa başladı. Qız

qışqırdı:

– Yaxşı, razıyam, qızıl saçlarımı verrəm.

Oğlan qızın alov saçan saçını başınnan götürdü. Onun saçını və qamçısını yandırır geri qayıtdı. İçəri girəndə qızı tanıya bilmədi. Qızın gözlərindəki parıltı yoxa çıxmış, üzündəki donuxluxdan əsər-ələmət qalmamışdı. Otaxda gözəl bir qız dayanmışdı. O, aya deyirdi, sən çıxma, mən çıxım, günə deyirdi, sən çıxma, mən çıxım. Gəl məni gör, dərdimnən öl. O mehriban-mehriban gülümsəyirdi. Oğlan qızı qucaqladı. Başladılar bir yerdə yaşamağa.

Qız saçlarını hörüb özünə sığal verdi. Onlar xoşbəxt, mehriban günlər keçirirdilər.

Günlərin bir günü gözəl duruf getdi su gətirməyə, sırğasının biri düşdü suya, onu sudan çıxara bilmədi. Qayıdır gəldi evə. Elə bu vaxt qonşu şahlıxdan olan balıxçılar balıx tuturdular. Onların toruna qızıl sırğa düşdü. Onlar sırğanı götürür verdilər şaha. Şah dedi:

– Kim bu sırğanın sahibini tapır yanıma gətirsə, bir kisə qızıl alacaq.

Küpəgirən bir qarı irəli atıldı. Dedi:

– Mən o gözəli taparam.

Bunu deyif qarı gözəli axtarmağa gedir.

Qorxmaz isə gözəl arvadı ilə birləhdə heç nədən xəbəri yoxuydu. O, ova gedir, arvadı isə evdə ona yeməh hazırlayırdı, beləcə dolanırdılar. Heç xəbərləri yoxuydu ki, başlarının üsdünü bəxbəxtlik alıf.

Küpəgirən qarı cildini dəyişif özünü lap qoca bir qarı şəklinə saldı. Birinci o, oğlanla raslaşdı.

Qorxmaz dedi:

– Xoş gördüh, ay nənə, hara belə gedirsən?

Qarı cavab verdi:

– Kimsəsiz, kasıb bir qarıyam, hər ətrafı gəzib dolaşıram.

Oğlan dedi:

– İndi ki elədi, gedək bizə, bizdə qalır yaşayarsınız.

Gözəl qız dedi:

– Mənim yeddi qardaşım vardı, onları öldürən adamı tapa bilmədim, onun cəzasını verə bilmədim. Mən tək qaldım. Ona görə də tək də yaşamalıyam. Adamları heç görməh belə isdəmirəm.

Oğlan dedi:

– Heç bir insan tək yaşaya bilməz. Bu yazıx bir qarıdı, qoy qalif yanımızda dolansın.

Gözəl dedi:

– İndi ki elədi, qoy sən deyən olsun.

Qarı onların yanında qaldı. Bir ay, iki ay, üç ay keçdi. Qarı yağlı, ləzzətli yeməklərdən yeyib kökəldi, özünü yaxşıca düzəltdi.

Qarı dedi:

– Yeməyim yaxşı, bol, qayğısız da yaşayıram. Görürəm ki, gücüm də xeyli artıbdı.

Gözəl dedi:

– Belə yaxşıdı.

Qarı dedi:

– Gözəl qız, sən necə də dözümlüsən. Bütün günü evdə oturursan, heç yerə çıxmırsan ki, bir eynin açılısın.

Gözəl dedi:

– Yox, nənə, mən heç yana getməh isdəmirəm, heç də qəmlənib qüssələnmirəm. Göl kənarınnan xoşum gəlmir.

Qarı onu bir neçə gün dilə tutdu. Bir həftə, iki həftə, bir ay, qırx gün keçdi. Axır ki, gözəl razılıx verdi. Onlar göl qırağına getdilər. Bu vaxt göldə bir qayıx göründü. Qayığı küpəgirən qarı özü qoymuşdu. Ancaq onun guya bunnan xəbəri yox idi. Qayığı görə kimini sevincək dedi:

– Nə yaxşı oldu, burada qayığın olmağı. Bir bura gəl, qızım, tez bura gəl.

Gözəl qadın dedi:

– Yox, nənə, qorxuram, mən heç vaxt qayıxda gəzməmişəm.

Qarı dedi:

– Nədən qorxursan, qızım, heç qayıxda gəzməmişən, yaxşı yerdə üzərik, dərin yerlərə getmərik. Gəl otur.

Qarı onu hey dilə tutdu, axırda qızılsaçlı gözəl razı oldu,

gəlib mindi qayığa. Qarıya da elə bu lazım idi. Qayığı düz gölün ortasına doğru sürdü. Gölün ortasına çatanda qarı öz əsil cildini aldı. O, qəhqəhə çəkib gülərək qayığı o biri sahilə tərəf qovmağa başladı. Qızılsaçlı gözəl bunu görüb ağlamağa başladı. Qarı onu ovundurmağa çalışdı, dedi:

– Sən indi bir ovçunun arvadısan, indi əsil-nəcabətli padşahın arvadı olacaqsan.

Qızılsaçlı gözəl dedi:

– Mən şahın arvadı olmayacağam. Mənim ərim adi ovçu olsa da, onu heç kimə dəyişmərim.

Küpəgirən qarı gülərək dedi:

– Sənin sözüne baxan kimdi ki. Sən böyük padcahın arvadı olacaxsan.

Onlar o biri sahilə çatdılar. Küpəgirən qarı gözəlin əlinə tutub darta-darta saraya apardı.

Şah onu görə kimini özünə getdi. Durub dedi:

– Aman Allah, bu qədər də gözəl olmaq olarmı? Mən belə gözəl görməmişəm.

Gözəl isə yerə baxa-baxa dedi:

– Mən heç vaxt sənə arvad olmayacağam.

Şah soruşdu:

– Niyə? Sən bir mənə bax, gör mən necə də gözələm. Sən axı mənim üzümə, bir dəfə də olsun, baxmamısan? Mən səni qızıla bürüyərəm.

Gözəl başını qaldırıb, şaha diqqətlə baxdı, birdən-birə qışqırdı:

– Bu odu, mən axtardığım adamdı.

Onnan bunnan başqa daha heç bir söz qopara bilmədilər. Onu düz bir il ittihamda saxladılar. Onun üzünə heç vaxt gülmədi.

Şah dedi:

– Sən heç nədən qorxmadın, heç nədən sevinmədin? İndi mən səninlə neyləyim? Qoy səni aparıb zindana salsınlar. Bəlkə orda ağlın başıva gələr.

Gözəli aparıb zindana saldılar. Zindanın qapısına isə bir pələng qoydular, bir də bir şir.

Onların arasından tək cə bir şah keçə bilirdi. Vəhşi heyvanlar daha heç kimi oraya buraxmırdılar. Qorxmaz oğlan ordan qayıdıb gəldi. Gördü ki, evdə heç kəs yoxdu, qarı da, arvadı da. O saat başa düşdü ki, arvadı qarı oğurlayıb aparıb.

Qorxmaz çox axdardı, çox gəzdi, axırda gəlib həmin şahın məmləkətinə çıxdı. O burda qalsın, görək gözəlin başına nə gəldi.

Şah dedi:

– Razi olsan da alacağam, razı olmasan da.

Şah əmr elədi. Toy məclisi quruldu. Elə bu vaxt Qorxmaz gəlib saraya çıxdı. Xəbər aldı:

– Bu nə toydu, görəsən?

Küpəgirən qarı o saat onun yanında peyda olub dedi:

– Bunun hamısını mən düzəltmişəm. Bu gün böyük bir toy olacaq, böyük şah özünə arvad alır. Onu mən axtarıf tapmışam. Ancax gözəl gəlin yaman tərslihdir. Onu qorxudular, bir xeyri olmuyuf, yalvarıblar yenə bir xeyri olmuyuf. Ancax indi böyük şah zorla o gözəli almağı qərara alıb. Bax indi ona görə də hamı toya hazırlaşır.

Qorxmaz soruşdu:

– Nənə, bəs indi o gözəl hardadı?

Küpəgirən qarı dedi:

– Şah onu zindanda saxlayır. Özü də indi ora gedirdi ki, gözəli gətirsin.

Qorxmaz zindanın yanına getdi. Gördü ki, orda bir pələnglə bir şir bağlıyıflar. O, zindanın qabağında gəzişməyə başladı. Arvadı ərini görüb tanıdı, başladı gülməyə.

Şah dedi:

– Sən güldün, nə yaxşı oldu. Axı sən indiyə kimi heç nəyə gülmürdün. Səni birdən-birə güldürən nə oldu?

Gözəl dedi:

– Odu bax, quş tüklərindən tikilmiş kürkdə bir adam o tərəf bu tərəfə hərələnir, ona gülürəm.

Şah o dəqiqə qışqırdı:

– Ey, ayax saxla, kürkünü gətir mənə. Sənin bu kürkün mənim gözəlimin xoşuna gəlib.

Qorxmaz dedi:

– Ey böyük şah, mən kürkümü sənə verə bilmərəm.

Şah dedi:

– Tez ol, soyun əvəzində sənə öz şahlıq libasını verəcəyəm.

Qorxmaz öz kürkünü şahın libası ilə dəyişdi. Şah tez zindana, gözəlin yanına tələsdi. Ancax zindanın qapısındakı şirlə pələng şahı tanımadılar, onu parçalayıb tikə-tikə elədilər. Qorxmaz şah libası ilə pələnglə şirin arasından keçib getdi. Sevimli arvadının əllərindən tutub zindandan çıxartdı. Küpəgirən qarı onları görüb qışqırdı:

– Eşq olsun şaha!

Qorxmaz dedi:

– Heç də sevinmə, küpəgirən qarı, öz şahın üçün ehsan verərsən.

Bu sözdəri eşidən qarı oğlanı tanıdı. Tez atıldı oğlanın üsdünə. Küpəgirən qarı isdədi dişlərini keçirtsin Qorxmazın boğazına batırsın. Ancax Qorxmaz qılıncını çəkib küpəgirən qarını iki böldü. Sonra gözəl arvadının əllərindən tutub öz doğma yerlərinə qayıtdılar.

Ata-anası onu gözləyirdilər. Tezliklə Qorxmaz öz gözəl arvadı ilə qayıdıf gəldi. Onlar uzun müddət bir yerdə yaşayıb şad-xürrəm ömür-gün gördülər.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də bacadan baxıb istəmirəm, deyənlərin.

Əsgərova Sarıbəylim Əbdül qızı. 1921-ci il, orta təhsilli, Qazax rayonu, Xanlılar kəndi.

QIZIL LƏLƏK

Biri vardı, biri yoxuydu, Allahdan başqa heç kəs yoxuydu, keçmiş zamannarda bir padşah vardı. Bu padşah çox güclü bir padşah idi. Onun çoxlu var-dövləti vardı. Qoşununun da sayı-hesabı yoxuydu.

Bu məmləkətdə bir iyid ovçu da vardı. Günnərin bir günü bu ovçu atına minif ova çıxdı. Ovçu az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib bir meşəyə çatdı. Bir az getmişdi ki, onun qabağına bir lələk çıxdı. Lələk par-par parıldıyırdı.

Ovçu heyranlıqla lələyə baxdı, ağı başınnan çıxdı. Fikirləşdi ki, bu lələyi götürsün, ya götürməsin. Birdən ağına gəldi ki, bəlkə bu lələyi götürüf aparsın versin padşaha. Padşah da əvəzinə ona böyüh bəxşiş verər, axı onun var-dövləti başınnan aşır-daşır.

Bu vaxt at dil açıf dedi:

– Sən bu qızıl lələyi götürmə, onu götürsən, başın çox bəlalar çəkəcəh.

Ovçu atının sözlərinə qulax asmadı. Bu lələyi götürüb geri qayıtdı. Sabahı günü lələyi aparıf padşaha verdi. Padşah xeyli bu qızıl lələyə baxdı. Sonra dedi:

– Bu lələyi gətirirsən, çox sağ ol. Ancax mən indi sənə üç gün möhlət verirəm. Gərək sən gedif bu quşun özünü də gətirəsən. Üç günə həmin quşu tapıf gətirməsən, mən öz qılıncımla sənənin boynunu vuracağam.

Ovçu tutduğı işdən peşiman oldu. Atalar yaxşı deyif ki, bəylə bostan əkənin tağı çiyində bitər. Ovçu başladı ağılamağa. Atının yanına gəldi. Atı soruşdu:

– Ey iyid, niyə ağılırsan?

Ovçu dedi:

– Ey vəfalı atım, padşah mənə üç gün möhlət verif, o quşu gətirməsəm, boynumu vuracax.

At dedi:

– Mən sənə dedim axı o lələyi götürmə, götürsən başın bəlalar çəkəcəh.

Sən mənə sözümü o gün eşitmədin, ancax fikir eləmə, keçənə güzəşd deyərlər. Bu hələ başlanğıcdı, əsil bəla hələ qabaxdadı. Ey oğlan, indi sən get padşahdan xahiş elə ki, sabah çoxlu toxumlux göndərsin. Ovçu atın sözünü gəlif padşaha söylədi. Padşah o saat bütün əkin sahələrinə buğda səpməyi əmr elədi.

Sabahı gün ovçu həmin yerə yollandı, atı göy çəmənliyə buraxdı, özü isə bir ağacın arxasında gizləndi.

Birdən böyüh bir quş gəlif buğdaları dənəlməyə başladı. Bu vaxt at quşun qanadına bir təpik vurdu, onu bərk saxladı. Ovçu tez qaçıb quşa yaxınlaşdı. Quşu möhkəm bağlayıf padşahın hüzuruna gətirdi.

Quşu gətirif verdi padşaha. Padşah çox sevindi. Ovçuya çoxlu bəxşiş verdi. Sonra da dedi:

– Ey iyid oğlan, görürəm sən hər şeyi bacarırsan. Sən bu qiymətli quşu tapıf gətirdin. İndi də de görək gedif dünyanın o başındakı padşah qızını gətirərsən? Onu tapıf gətirərsən, səni qızıl-gümüşə tutacağam.

Ovçu qəm dəryasına qər q oldu. Gözlərinnən yaş yağış kimi axmağa başladı. Kor-peşiman geri qayıtdı.

Atı onu görüf soruşdu:

– Ey igid oğlan, niyə ağılırsan? İndi nə oluf?

Ovçu dedi:

– Padşah indi əmr elədi ki, gərək gedif gözəllər gözəli padşah qızını axtarıf tapasan.

Atı bu dəfə də dedi:

– Ay oğlan, qəm çəkmə. Bu hələ bəla deyil, bəla qabaxdadı. İndi isə sözlərimə yaxşı-yaxşı qulax as. Sən get padşahdan bir çadır, bir də yol üçün yiməh isdə.

Ovçu gedif atın dediklərini padşahdan istədi. Padşah ovçuya yol azuqəsi, bir də çadır verdi. Ovçu atına minif yola düzəldi. Az getdilər, üz getdilər, axırda gəlif başqa bir padşahın ölkəsinə çatdılar. Bir də baxıb gördü ki, gözəl padşah qızı qayıqla üzür.

Ovçu atın dediği kimi bir çəmənlihdə oturuf çadır qurdu, bütün yeməh-içməhləri ortalığa düzəf çadırda uzandı. Başladı

yeyif-içməyə.

Padşah qızı bunu görüf sahələ çixdı. Başladı ovçuya tamaşa eləməyə.

Ovçu dedi:

– Xoş gördüh, gözəl şahzadə. Gəlin bir duz-çörək kəsin.

Padşah qızı çadıra gəldi. Onlar yeyif-içif kef elədilər. Padşah qızı şərəbdən içən kimi yuxuya getdi.

Ovçu o saat atını yəhərlədi, çadırını yığışdırdı. Sevimli atına süvar oldu, padşah qızını da götürüf aradan çixdı. Dərələrdən sel kimi, tərələrdən yel kimi, axırda öz torpaqlarına gəlif çixdı. Bir az dincəlif padşahın sarayına yollandı. Padşah onu hörmətlə qarşıladı. Gözəl şahzadə qızını görüf çox sevindi. Ovçunu iyidliyinə görə çox təriflədi, ona çoxlu bəxşislər verdi. Ovçunun şərəfinə böyüh qonaxlıx verdi. Üç gün, üç gecə yeyif-içdilər, kef elədilər.

Bu vaxt gözəl padşah qızı yavaş-yavaş ayıldı. Hər şeyi yadına salmağa başladı. Gördü ki, öz doğma torpaxlarından çox-çox uzaxlardadı, başladı dər-d-qəm çəkməyə. O, ara vermədən ağlayırdı. Dərddən beli bükülməyə başladı. Ay kimi gözəl sir-sifəti də getdikcə dəyişməyə başladı. Padşah onu nə qədər dilə tutdusa, nə qədər yalvardısa, bunun heç bir xeyri olmadı. Günü-günnən gözəl qızın dərdi artırdı. Onun qaş-qabağı açılmaq bilmirdi. Padşah isə onun dərinnən dəli-divanə idi. Tezliklə toy eliyif bu qızla evlənmək isdəyirdi. Padşah qıza o qədər aşiq olmuşdu ki, özündə-sözündə deyildi. Qızsa onu dinləmək isdəmirdi, elə öz evlərinə qayıtmaq haqqında fikirləşirdi.

Bir xeyli keçdi. Günlərin bir günü qız dedi:

– Ey padşah, filan yerdə, deryanın ortasında böyüh daş var, həmin daşın altında mənim gəlinlik paltarım gizlədilif.

Qoy məni bura gətirən indi də gedif həmin paltarı gətirsin, yoxsa mən sənə ərə getməyəcəyəm. Əgər məni isdəyirsənsə, o paltarı gərək gətirdəsən.

Padşah o saat ovçunu yanına çağırtdırdı. Ona əmr elədi:

– Ey oğlan, indi də sənə bir əmr var. Tez ol, səfərə hazırlaş. Gərək indi də deryanın o başına gedəsən, günçixan

tərəfə. Deryada böyüh bir daş var, o daşın altında şahzadə qızının gəlinlik paltarı gizlədilif. Sən get o gəlinlik paltarını gətir bura. Gərək mən onunla toy eliyim. Əyər sən onu gətirif gəlsən, sənə daha böyük bəxşis verəcəyəm. Əyər tapıf gətirməsən, səni öz qılncımla vurub öldürəcəyəm.

Ovçu qəm deryasına qər q oldu, dər-dli-dər-dli ağlamağa başladı. qayıdif evlərinə gəldi. Atın yanına gəldi. Sevimli atı onu dər-dli görüf soruşdu:

– Ay oğlan, nə oluf, niyə qəm deryasına qər q olmusan? Zalım padşah indi nə isdəyir?

Oğlan atın sözlərinnən bir az ürəklənif dedi:

– Ey vəfalı dostum, padşah indi məni daha da çətin bir səfərə yollamaq istəyir. Gətirdiyim qız deyif ki, gəlinlik paltarım bura gətirilməsə mən padşaha getməərəm. Gərək mən gedif gözəl padşah qızının gəlinlik paltarını tapıf gətirim.

At dedi:

– Ay oğlan, sən o günü mənim sözümə qulax asmadın. Sənə demədim ki, qızıl lələyi götürmə, başın bələlar çəkəcəh. Ancaq qorxma, bu hələ bəla deyil, bəla hələ qabaxdadı. Min belimə, yola düşəh.

Az getdi, üz getdi, dərə-tərə düz getdi. Ovçu gəlif həmin yerə çatdı, deryanın sahilinə. Bu vaxt at gördü ki, böyük bir balıx lap suyun kənarındadı, tez onu tutdu. Balıq dilə gəlif dedi:

– Məni öldürmə, mənim nə köməyim dəyər.

At dedi:

– Deryanın ortasında böyüh bir daş var, bu daşın altında gözəl padşah qızının paltarı gizlədilif, o paltarı tapıf gətir.

Balıx dənizə baş vurdu, o saat dəniz başladı dalğalanmağa, hər tərəfdən balıqlar sahələ çixdılar. Balıqlar padşahı əmr elədi, bütün balıqlar suya cumdular, çox çəkmədi ki, deryanın divinnən, daşın altından gözəl padşah qızının gəlinlik paltarını tapıf gətirdilər.

Ovçu sevindi. O, gözəl padşah qızının gəlinlik paltarlarını götürüb sevinə-sevinə geri qayıtdı.

Qoçaq ovçu saraya gəldi, gözəl padşah qızının gəlinlik

paltarını gətirif padşaha verdi. Gözəl padşah qızı bu dəfə də başqa bəhanə gətirdi. O padşaha dedi:

– Gərəh sən ovçuya əmr eliyəsən, girib qaynar hamamda qaynar suda çimsin. Yoxsa sənə ərə getməyəcəyəm. Padşah əmr elədi, hamamı qızdırdılar, sonra da ovçunu qaynar suya atdılar. Hər şeyi hazır elədilər. Su qaynayırdı, ovçunu qaynar qazanın yanına gətirdilər. Ovçu fikirləşdi:

– Gör mən necə dilimin bəlasına düşdüm. Mənə nə eləsələr, doğru eliyirlər. Axı mən quşun lələyini niyə götürdüm ki, başıma da bu bəlalər gətirdi. O vax atın sözlərinə qulax assaydım, başıma da belə işlər gəlməzdi, ancax nə etməh olar, alınma nə yazılıbsa, o da olacaq.

Bu vaxt birdən ovçu padşaha dedi:

– Ey padşah, artıq mən öləcəyəm, icazə verin heç olmasa gedim atımla görüşüm.

Padşah dedi:

– Yaxşı, get.

Ovçu atının yanına gəldi. Onunla salamlaşdı.

Dedi:

– Padşah indi də əmr edib ki, gərək qaynar suda çimim.

At dedi:

– Ay oğlan, qorxma, sən ölməyəcəksən, diri qalacaxsan.

At bunu deyif ovçunun bədənini ovsunladı ki, qaynar su ona təsir eləməsin.

Ovçu padşahın hüzuruna gəldi. Cəlladlar o saat onu götürüf qaynar qazana atdılar. Ovçu rahatca çimib çıxdı. O daha da gözəlləşdi, cavanlaşdı.

Padşah onun daha gözəl bir oğlan görüf, özü də çimməh qərarına gəldi. Soyunub özünü qaynar qazana saldı. O saat da padşah canını tapşırdı. Padşahı dəfn elədilər. Onun yerinə isə ovçunu padşah seçdilər.

Ovçu gözəl padşah qızı ilə evləndi. Qırx gün, qırx gecə toy eləyif kef çəkдилər. Başladılar xoş gün keçirif xoşbəxt yaşamağa.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıla qulax asannarın, biri də isdəmirəm deyib bacadan baxannarın.

BƏSTİNİN NAĞILI

Biri vardı, biri yox idi, keçmiş zamannarda Nadir adında bir şah var idi. Bu şah çox ədalətli, dövlətliydi, amma, nə faydası. Züriyyətdən, oğul-uşaqdan bir kəsi yox idi. Bu dərd şahın saç-saqqalını ağartmış, belini bükmüşdü. Neçə arvad almışdısa, birinnən də uşağı olmamışdı.

Günlərin bir günü Nadir şah ovdan qayıdarkən bulaq başında bir qız gördü. Yazıq qız şahı görəndə özünü elə itirdi ki, az qala səhəng əlinnən düşüb sınısın. Birdən Allahın əmri ilə külək əsib qızın üzündəki rübəndi açdı. Şah baxıb gördü ki, qız nə qız. Ox kimi qara kirpiklər, yay kimi dartılmış qaşlar, püstə dodaqlar, ay sifət. Şah qızı görə-görməz bir könüldən min könülə qıza vuruldu. Şah başındakı adamlarla tələm-tələsik saraya qayıtdı. O saat vəzir-vəkili qızgilə elçiliyə göndərdi. Gəlib sor-sorağnan qızın evini tapdılar. Gördülər ki, bu, kasıb bir kişinin qızıdır. Vəzir-vəkil kor-peşman qayıdıb şaha dedilər:

– Ey şah, bu qız sənə yaraşmaz. Sən şah, o, kasıb bir kəndli qızıdır, gəl bu sevdadan əl çək.

Şah dedi:

– Öldü var, döndü yoxdu.

Vəzir-vəkil gördü ki, şah sözünən dönməyəcək, gözü qızı möhkəm tutub. Odu ki, çar-naçar yenə qayıtdılar qızgilə. Baxdılar ki, qız gözəllikdə doğurdan da şaha layiq qızdır. Əlqərəz, qızın elçiliyini elədilər. Qırx gün, qırx gecə toy eləyib qızı aldılar şaha.

Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz dəqiqə tamam olmuş şahın təzə arvadı bari-həmlini yerə qoydu, ay kimi gözəl bir qız doğdu. Qız anasına elə oxşayırdı ki, elə bil bir almanın iki parası idi. Çox məşvərətdən sonra qızın adını Bəsti qoydular. İllər, aylar, günnər ötüb keçdikcə qız da böyüdü, gözəl, göyçək, yaraşlıq bir qız oldu. Bəsti gözəl olduğu qədər də kişi kimi qoçaq, mərd idi. At oynatmaqda, qılınç çalmaqda, tutmaqda ad çıxartmışdı. Qızda bir pəhlivan gücü var idi. Atası da qızına baxıb ürəyində sevinirdi. Bu minvalla Bəstinin şöhrəti dünyanı tutdu. Hər yerdən ona elçilər gəlməyə başladı. Padşahın elçi daşı boş qalmırdı. Bir

gün Nadir şah qızını çağırır dedi:

– Qızım, mən bu elçilərə nə deyim?

Bəsti utana-utana atasına dedi:

– Ata, sənin sözün mənə qanundu. Elçilərə de ki, hər kim qızımı güləşməkdə, at çapmaqda, qılinc oynatmaqda məğlub etsə, qızımı ona verəcəyəm, yox, əgər məğlub olsa, öldürəcəyəm.

Şah qızının xətrini göylərcən istəyirdi. Ona görə də onun xətrinə dəymək istəmirdi. Dedi:

– Qızım, sən get otağına, indi mən başa düşdüm sənə necə ər lazımdı.

Şah sarayın eyvanına çıxıb Bəstinin şərtini elçilərə çatdırdı. Bunu eşitcək elçilər qorxudan dağılışıb getdilər.

Nadir şah hər gün qız ilə ov ovlamağa, quş quşlamağa gedirdi. Şad-xürrəm belə yaşayırdılar.

Bir gün Rum padşahından bir namə gəldi ki, "Nadir şah, əgər qızını mənə verməsən, sənə bir divan tutacağam ki, gəl görəsən. Torpağını torba ilə daşıtdıracam. Qızı verməsən, zorla apardıracam".

Nadir şah naməni oxuyar-oxumaz bərk təşvişə düşdü. Qızını çağırır Rum padşahın naməsindən onu hali etdi. Bəsti dedi:

– Ata, gəl, Rum padşahının dediyinə razı ol. Qoy, nahaq qan tökülməsin. Mən razı ola bilmərəm ki, xalqın nahaq qanı yerə axsın. Gəl camaatı qırğına verməyə, eşitdiyimə görə o padşah çox güclüdü. Əgər razı olsan, mən özüm onunla üz bəüz döyüşərəm. Ölsəm heç, sağ qalsam, onun başına bir oyun açaram ki, gəl görəsən.

Şah qızının alınından öpüb dedi:

– Yox, qızım, əgər mən onun qabağından qaçsam, bütün aləmdə biabır olaram. Allaha təvəkkül, görək başımıza nə gəlir.

Sonra Nadir şah əmr elədi ki, şeypurlar çalınsın, qoşun Rum padşahı ilə döyüşə hazır olsun. Elə ki, qoşun hazır oldu, Nadir şah qoşunun başında çıxdı Rum padşahın qabağına. Nadir şah atını sürüb düz dayandı Rum padşahının qabağında. Başladılar vuruşmağa. Birdən Rum padşahının qoşununun bir pəhlivan yel kimi çıxıb arxadan Nadir şahı nizə ilə vurub öldürdü. İş belə görəndə

Bəsti qızını nəhər dönüb atını şığıtdı Rum padşahının üstünə. Bəsti döyüş libasında olduğundan, Rum padşahı onu tanımadı. Amma gördü ki, üstünə bir pəhlivan gəlir gəl görəsən. Bəsti ona çatarmaz padşahın qılıncını vurub əlindən saldı. İş belə görəndə padşah bir istədi atının başını çəkib aradan çıxsın. Ta Bəsti aman verməyib, qılıncını onun ürəyinin başından sancdı. Rum padşahının qoşunu yaraq-silahını yerə atıb Bəstiyə təslim oldu. Bəsti atasının qoşunu ilə şəhərə qayıtdı. Nadir şahı kamali-ehtramla dəfn edənən sonra vəzir-vəkil Bəstinin yanına gəlib dedilər:

– Rəhmətlik atanın oğul-züriyyətinən bir kəsi də olmadı ki, atasının taxtında otura. Nə eləmək olar, Allahın işidi. Sən özün beş oğula bərabər qızsan, gəl atanın taxtını boş qoyma!

Vəzir nə qədər and-aman elədisə, Bəsti razılıq vermədi ki, vermədi.

İşin bu gedişi vəzirin lap ürəyinnən idi. Çoxdan elə bir fürsət gözləyirdi ki, Nadir şahın taxt-tacını ələ keçirsin. Bir qədər fikirləşənnən sonra dedi:

– Qızım, indi ki, sən atanın taxtına sahib durmaq istəmirsən, hər yoldan ötəni taxta oturtmayacağıq ki. Əgər məsləhət bilsən, mən sənə yerinə padşahlıq edərdim.

– Nə eybi var. Düz buyurursunuz, vəzir – deyə Bəsti razılaşdı.

Elə ki, təzə şah taxta çıxdı, Bəsti atasının qalan var-dövləti kasıb-kusuba payladı, ləl-cavahirət xəzinəsinin ağzını açdı əlsiz-ayaqsızlara.

Nadir şahın yaylaqda saysız-hesabsız qoyun sürüləri var idi. Bu sürüyə də çoban Həsən deyən bir mərd kişi çobanlıq edərdi.

Bəsti atası Rum padşahı ilə müharibədə həlak olannan sonra sarayda bir qərar tapa bilmirdi. Odu ki, bir gün saray əhlini başına yığıb dedi:

– Hal-qəziyə belə, mən gedirəm Çoban Həsənin yanına, dağda yaşayacağam. Siz də salamat qalın.

Bunlar da qaldılar məttəl nə etsinnər. Gedəni saxlamaq olmaz. Ta bunun qabağında bir söz demədilər. Fikirləşdilər ki, biçarə atası üçün xiffət çəkir, bir az dağda, yaylaqda dolanar, eyni

açılar. Sonra yenə saraya qayıdər.

Çoban Həsən Bəstinin xətrini elə uşaqlığınnan çox istəyirdi. Bəstini görüb “xoş gəldin” elədi, sevindi. Dedi ki, elə yaxşı oldu, yoxsa yalquzaq kimi tək-tənha qalmışam burada. Dağın başında bir mağara var idi. Bəsti elə həmin mağaranı özünə məskən eləyib orada yaşamağa başladı. Həmin dağın ətəyində yekə bir mağara da var idi. Çoban Həsən hər axşam qoyunnarı bu mağaraya salıb ağzına da sal bir daş qoyurdu ki, qoyunnar mağaradan çıxmasın. Özü də elə mağaranın ağzında yatardı.

İndi eşit quldurlardan. Dağın həndəvərində qırx hərəmi deyilən quldurlar yaşayırdılar. Çoban Həsənin sürüsünün sədası çoxdan qulaqlarına gəlib çatmışdı. Bunlara Əhməd hərəmi başçılıq edirdi. Çox zalım, əyyaş adam idi. Bir gün dedilər gəlin gedək Çoban Həsənin sürüsünü sürüb apararaq.

Gecə düşəndə mağaraya basqın elədilər. Amma nə qədər əlləşib-vuruşdularsa, mağaranın ağzındakı qayanı yerinnən tərpedə bilmədilər. Elə əliboş geri qayıtdılar. Çoban Həsən bu işdən xəbərsiz idi. Getmişdi Bəstiyə baş çəkməyə.

Əhməd hərəmi öz-özünə dedi ki, yox, bu yolla qoyunnarı ələ keçirtmək olmaz. Bu işə bir tədbir lazımdır. Quldurları başına yığıb başladı məşvərətə. Qərara aldılar ki, Bəsti səhər ov ovlamağa çıxanda Çoban Həsən də qoyunları mağaradan çıxarıb otlığa ötürəcək. Onda biz də qoyun dərisinə girib, gedib girərik mağaraya. Elə ki, axşam oldu, çoban qoyunnarı salacaq mağaraya, biz də köməkləşib onun əl-qolunu bağlayaq, sonra da sürünü apararıq.

Elə də etdilər. Qoyunnardan kəsib dərisini geyindilər, sonra da mağarada gizləndilər. Axşam olanda Çoban Həsən qoyunnarı mağaraya salıb, özü də mağaranın ağzında yığılıb yatdı.

Quldurlar elə bunu gözləyirdilər. Onlar qoyun dərisindən çıxıb çobanın əl-qolunu bağlamaq istədilər. Amma ip tapa bilmədilər. Mağaradakı ağ keçini tez qırxdıb tüklərinnən ip hördülər. Gətirib Çoban Həsənin əl-qolunu sarıdılar. Çoban ayılında gördü ki, əl-qolu bağlıdır. Bildi ki, quldurlar sürünün dalınca gəliblər. Dedi:

– Bir dəqiqəliyə qolumu açın!

Quldurlar onun qolunu açdılar, qılıncı sinəsinə dirədilər. Çoban qoyunnarı tütəyi çıxarıb çaldı. Tütək birdən özü oxumağa başladı:

– Ay Bəsti, haray Bəsti,
Ağ keçinin tükləri
Daldan qollarımı kəsdi.

Bəsti çobanın harayını eşidər-eşitməz özünü onun köməyinə yetirdi. Quldurlar Bəstini gördüncə qızılquş görmüş cücülər kimi pərən-pərən düşdülər. Bir neçəsi onun qılıncının zərbinin dadını daddı.

Bu minval ilə Bəsti bir neçə ay qaldı Çoban Həsənin yanında. Bir gün Bəsti baxıb gördü ki, böyük bir dəstə şəhər tərəfdən gəlir bunlara sarı. Siftə bir az şübhəyə düşdü, ağına min fikir gəldi. Çoban Həsəni hayladı. Baxdılar ki, yox, bu gələnnər düşməne oxşamırlar. Dəstə gəlib dağın ətəyinə çatdı. Gələnnərdən bir nəfər irəli çıxıb dedi:

– Ay Bəsti, bizi kimə tapşırıb getmişən? Qoyunu qurda tapşırıb getmişən? Rəhmətlik atanın vəziri günümüzü qara eyləyib. Camaat onun əlinnən qan ağlayır. Bizim işə bir çarə eylə!

Bunu eşidəndə elə bil dünya Bəstinin başına fırlandı. Üzünü camaata tutub dedi:

– Daha gözləmək vaxtı deyil. Gedəyin saraya. Mən özüm bilirəm vəzirnən necə danışacağam.

Bəli, bunnar düzəldilər saraya sarı. Vəzir bir də gördü ki, budur, Bəsti başında dəstə doluşdular saraya. Bəstini görəndə vəzirin rəngi-rufu saraldı qorxudan.

– Vəzir, atanın taxtında sən beləmi şahlıq edirsən? – deyib qılıncını çaldı vəzirin başına.

Bu vaxt camaatın içinnən ağsaqqal qoca bir kişi çıxıb Bəstiyə yaxınlaşdı. Atasının tacını onun başına qoyub dedi:

– Qızım, bizə ədalətli şah lazımdı, ya qız olsun, ya oğlan.
Onda Bəsti dedi:

– Onda ki, belədir, qoy, Çoban Həsən də mənə vəzirlik etsin.

O günnən Bəsti atasının taxtına oturub Çoban Həsənlə xalqı ədalətlə dolandırmağa başladılar.

TƏNBƏLİN TƏDBİRİ

Biri varıymış, biri yoxuymuş, keçmiş zamannarda bir kişi varıymış. Bu kişinin də gözünün ağı-qarası bircə oğlu varıymış.

Bu kişi varrı-hallı bir adamıymış. Var-dövləti başınnan aşıf daşırmış. Yaxşı gün-güzəran keçirirmişlər. Oğlan heç bir sənət sahibi deyilmiş. Elə yeyif-içirmiş, heç nəyin də dərdini çəkmirmiş. Atası oğlunu öyləndirir, yaxşı bir ailədən görüf-götürmüş, ağıllı bir qız alır, yaxşı bir toy eliyir. Onlar yeyif-içif, kef damaxda yaşayıllar. Ancax bu uzun sürmür, günlərin bir günü kişi ölür.

Bu oğlan dediyimiz kimi, bir sənət sahibi döydü, işi-peşəsi yeyif-içməh, bir də yatmax idi. Atasının ölümünən sora o, əlini ağdan qaraya vurmadi, yeyif-içif yatdı. Mal-heyvan, qoyun-quzuya baxmadı, qırılan qırıldı, qalanını da yef üsdünnən su içdi. Bir il keçmişdi ki, yeməyə çörəyi də olmadı. Arvadı gördü ki, yox, bu gedişnən işləri daha pis olajax, fikirrəşdi ki, gərəh bir şey tapsın. Bu qızın da ağıllı bir anası var idi. Bir gün o, qızınan soruşdu:

– A qızım, noluf qaş-qabağın açılmır?

Qız dedi:

– Ana, neyliyim, ərim atasınnan qalan bütün var-dövləti nuş elədi. Əlini ağdan-qaraya vurmur, bütün günü yatır, deyir: "Ver yiyim, ört yatım, gözdə canım çıxmasın". Mən bilmirəm neyləyim, nə tədbir töküm. Öydə yiməyə də çörəh tapmırax.

Anası dedi:

– A qızım, fikir eləmə, sən belə elə, al sənə bir az kişmiş verim, öydən qarıyacan bunu aparıf düz, özün də sakitcə bir tərəfdə dur, o, başdıyajax kişmiş yığıf yiməyə. Elə ki, gördün qarıdan çıxdı, tez qarını bağla, nə eləsə də qarını açma, qoy hara gedir, getsin, bunun əlacı budu, onnan sonra görərih ki, bütün günü ağı başına gələr.

Bu oğlanın arvadı elə də elədi. Anasının verdiyi kişmiş öydən eşih qarısına kimi düzdü, özü də bir tərəfdə gizlənilf sakitcə dayandı. Oğlan ayağa qalxdı ki, görsün nə var yif yatsın, gördü yerə kişmiş düzülüf, kişmişləri yığa-yığa gəlif çıxan kimi qarını bərk-bərk bağladı. Oğlan o sahat bildi ki, arvadı hiyləyə əl atıb,

onu qarıdan çıxardıf. Başdadı şirin dilini işə salmağa, nə qədər yalvardısa da, arvadının ürəyi yumşalmadı, qarını açmayıb dedi:

– Bəsdı öydə yatdın, get özünə bir iş tap, çörəh pulu qazan.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, qoy bir az öydə dincəlim, sora gedərəm.

Arvadı dedi:

– Heç elə şey yoxdu, elə indi get, bütün il boyu yatıf dincəldiyin bəsimdi.

Oğlan gördü ki, yox, yalvarmağın heç mənası yoxdu, nələc qalıf yola düzəldi. Elə bir az getmişdi ki, gördü yerə bir üzüy düşüf, tez sevincəh o üzüyü yerdən götürdü, sən demə bu üzüh padşah qızının üzüyü imiş. Padşahın qızı özünün qırx incə belli qızları ilə bağa gəzməyə gələndə əlinən düşübmüş.

Oğlan üzüyü götürüf sevinə-sevinə geri qayıtdı. Arvadına verif dedi:

– Bu üzüyü yoldan tapmışam.

Arvadı üzüyə baxıf dedi:

– Bu üzüh padşahın qızının üzüyüdü, apar ver padşaha, çünki sən nə bunu sata bilərsən, nə də mən barmağıma taxa bilərəm.

Oğlan üzüyü götürüf geri qayıtdı, birdən ağına fikir gəldi, üzüyü bir əskiyə büküf bir divarın arasına qoydu. Bir az getmişdi ki, gördü carçı hay salıf deyir:

– Kim padşahın qızının üzüyünnən xəbər versə, bəxşiş alajax.

Oğlan dedi:

– Mən tapmışam.

Carçı dedi:

– Götür gəl gedəh padşahın yanına.

Carçı oğlanı götürüf gəldi padşahın hüzuruna.

Carçı dedi:

– Padşah sağ olsun, üzüyü bu oğlan tapıf.

Padşah dedi:

– Gəti görüm saa muştulux verəjəm.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ oslun, rəmmalam, icazə verin üzüyün yerini

tapıf sizə deyim.

Padşah dedi:

– Yaxşı, tap de.

Oğlan nə isə bir az o yan bu yana gedif ovcunu aşdı, yumdu.

Padşaha gəlif baş əyif dedi:

– Padşah sağ olsun, qızımın üzüyü şəhərin filan yerindəki uçux divarın arasındadı.

Padşah adam göndərdi ki, gedif üzüyü götürüf gətirsinnər.

Oğlana dedi:

– Əyər dediyin düz olsa, sənə böyük bəxşiş verəjəm.

Gedif oğlanın dediyi yerdən üzüyü tapıf gətirdilər. Padşah üzüyü görüf mat qaldı, dedi:

– Sən lap böyük biliciymişsən ki, sənin adını indiyə kimi eşitməmişəm.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, mən kasıf bir adamam, sizin kimi padşah mənim adımlı hardan eşidə bilərdi, məni tanıyan kimdi ki.

Padşah dedi:

– Bu günnən sənə ayda yüz qızıl verəjəm, özün də sarayda qal.

Oğlan duruf gəldi öylərinə, dedi:

– Gözün aydın, ay arvad!

Arvadı dedi:

– Nöluf, xeyir xavarmı var?

Oğlan dedi:

– Var.

Arvadı dedi:

– Onda de biləh.

Oğlan dedi:

– Daha kasıfçılığın daşımı atdım, padşah ayda yüz qızıl verəjəh, yaxşı yiyif-içif, gezərik, özümüz də sarayda yaşayacayıx.

Arvadı gördü ki, düz deyir, çox sevindi, dedi:

– Görürsənmi, bir ovuc kişmiş səni adam elədi, tənbellih eliyirdin, evdə yatıb, yef-içməkdən başqa heç nə bacarmırdın.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, yaxşı, az danış, köhnə palan içi tökmə, indi bu şəhərdə mənim qədər hörmətdi adam yoxdu, sən bunnan danış.

Aradan günnər, həftələr keçdi, ər-arvad yenə yaxşı dolanıf ömür-gün keçirməyə başladılar.

Günnərin bir günü padşah oğlanı hüzuruna çağırıldı, dedi:

– Gəl gedək bağda gəzəh.

Əslində isə padşah onu yoxlamax isdəyirdi. Bağa girən kimi dedi:

– Sən get o tərəfə, mən indi gəlirəm.

Padşah onnan bir az aralanıf bənövşəni dərif ovcunda gizlətdi. Oğlana yaxınnaşdı dedi:

– Tap görüm ovcumun içindəki nədi?

Oğlan gördü ki, axırı çatıf, arvadının ujbətindən dar ayağına çəkiləcəh, arvadının adı Bənövşə idi, dedi:

– Bənövşə, gorbəgər olsun atan.

Padşah mat qaldı, ovcunu açıf dedi:

– Ay oğlan, sən nədən bildin ki, mənim ovcumdakı bənövşə idi.

Oğlan dedi:

– Bunu bilməyə nə var ki, mən biliciyəm.

Padşah daha bir söz demədi. Dedi:

– İndi sənə hər ay xəzinədən iki yüz qızıl verəjəm. Bunnan sora oğlanın hörməti padşahın yanında birə-beş artdı.

Oğlan şad-xürrəm yaşayıf kef eliyirdi, hər şey yadınnan çıxmışdı. Günnərin bir günü padşahın xəzinəsini qırx quldur yarıf apardı. Hər yerə hay-küy düşdü, quldurrarı tuta bilmədilər.

Padşah dedi:

– Xəzinəni yarıflar.

Oğlan dedi:

– Əmriniz nədi?

Padşah dedi:

– Saa qırx gün möhlət verirəm, qırx günə kimi gərəh bunnarı tapasan, tapmasan boynun vurulajax.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, taparam.

Padşah dedi:

– Yaxşı, qırx günnən sora gələrsən yanıma. Oğlan korpeşman gəldi öylərinə. Dedi:

– Arvad, axır ki, sən məni güdaza verdin. Padşahın xəzinəsini yarıflar, əmr eliyib ki, qırx günə kimi tapmasan boynun vurulajax. Mən indi xəzinəni hardan tapım, nə bilim onu kimlər oğurluyuf. Tez ol yeməh-içməh hazırla, bir az dincəlim çıxıf aradan qaçajam.

Arvadı yeməh-içməh hazırladı, bu gedif bazardan 40 qarpız alıf gətirdi. Oğlan burda qalsın görəh qırx quldurrar nə elədi. Padşahın xəzinəsini yaran qırx quldur eşitdi ki, padşah quldurları tapmağı bu oğlana tapşırıf. Quldurrar dedilər: "Gedək yoxluyaq, görək bu bizim oğru olduğumuzu tapa biləjəkm".

Biri gəlif bajadan qulax asmağa başdadı, bu vaxt oğlan qarpızın birini kəsif doğradı, dedi:

– Bu birisi getdi, bunnan bir şey çıxmadı.

Quldur bunu eşidif mat qaldı, gedif əhvalatı yoldaşlarına nağıl elədi. İndi də ikinci quldur gəlif qulax asdı. Oğlan bir qarpızı da kəsif dedi:

– Bu da ikincisi gəlif getdi, bu da bir şey döy.

Bu quldur da gedif yoldaşlarına eşitdiklərini danışdı. Quldurlar bərk qorxuya düşdülər. Gəlif oğlanın ayaxlarına yıxılıf dedilər:

– Amanın bir günüdü bizi ölümə vermə, xəzinəni biz yarmışıx. Oğlan dedi:

– Mən bilirdim ki, xəzinəni yarısınız. Gedin qızılları qaytarın, sizə heç nə eləməzlər.

Quldurrar çox sevindilər. Gətirif bütün xəzinənin qızıllarını oğlanın qapısına töhdülər.

Sabahısı günü oğlan padşahın hüzuruna gedif dedi:

– Padşah sağ olsun, qızılları tapmışam.

Padşah soruşdu:

– Hardadı?

Oğlan dedi:

– Bizim həyətdədi.

Padşah dedi:

– O qızılların bir kisəsi sənin olsun.

Qalan qızılları daşıyıf xəzinəyə apardılar.

Padşah dedi:

– Sən ki, bu qədər güclü bilicisən, sənin aylığını üç yüz qızıl elədim.

Oğlan padşaha baş əyif gəldi öylərinə. Dedi:

– Arvad, üç dəfə baxtım gətirdi, xilas oldum, gərəh bir şey fikirrəşif canımı bu bələdan qurtaram.

Arvad soruşdu:

– Nə eliyəh?

Oğlan dedi:

– Özümü xəstəliyə vurajam. Bəli, oğlan özünü xəstəliyə vurdu, çox təbiblər gəldi, dərdinə əlac olmadı. Padşah onun yanına gəldi, soruşdu:

– Saa noluf?

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, mən üç dəfə sənin başına gələnnəri tafdım, artıx mənim biliciliyim yox oluf, gecə cinnər məni o qədər döyüf, aqlım başımnan çıxıf, biliciliyim də yox oluf.

Padşah dedi:

– Ay oğlan, ömrünün axırına kimi, mən sənin aylıq üç yüz qızılı verəjəm, başına gələnnəri heç kimə demə, qoy bunu təkcə ikimiz biləh.

Oğlan sevinir, ürəyində deyir:

– Yaxşı.

Beləliklə, bu oğlan tədbirlə vəziyyətdən çıxdı, xoşbəxt yaşayıf dövrən sürdü.

QİSMƏTDƏN ARTIY YEMƏK OLMAZ

Günlərin bir günü cavan bir oğlan peyğəmbərin yanına gəlib deyir:

– Ya peyğəmbər, üzüm ayağının altına, yetiməm, anam-atam yoxdu. Amma xeyli pul qazanmışam. İndi məsləhətin nədi? O pulu neyə xərjləyim?

Peyğəmbər kitaba baxıb deyir:

– O pul sənə qismət deyil. O, deryada qızıl balığın qarnında olacaq.

Cavan oğlan bu sözdən sonra xeyli məyus oldu. Bir gün qızıllarını bir yaxtana yığıb dəsmala bağladı. Yır-yığış etdikdən sora başqa bir məmləkətə baş götürüb getdi. Oğlanın yolu deryadan keçirdi. O, bir neçə gün yol getdikdən sonra tufana düşdü. Derya təlatümə gəldi, gəmini batırdı. Dalgalar oğlanı atıb tuta-tuta sahilə çıxartdı.

Oğlan sahilə bir şəhərə gəlib çıxdı. O, bu şəhərdə hamballıq edib başını dolandırır. Bir gün bazardan şahın qulluqçuları aldıqları ayın-oyunu oğlana şələləyib qarıya gətirdilər. Padşahın qızı küləfirəngidə oturmuşdu. Oğlanı görüb onu yanına çağırırdı. Oğlan çox gözəl idi. Padşahın qızı oğlanı buraxmadı.

Padşahın qızının tapşırığı ilə oğlanı hamama apardılar. Ona gözəl libas geyindirib qızın yaraşlıq otağına gətirdilər. Çalğıcılar, rəqqasələr oğlanı əyləndirirdi. Oğlan diqqətlə qızın qonaq otağını nəzərdən keçirəndə gördü ki, qızılları yığıdığı yaxtan qızın otağındakı taxçadadı, heç bir söz demədi.

Məclis dağıldı. Oğlana qonaq otağında yer saldılar. Oğlan yatdı. Səhər tezdən padşahın qızı ipək donda oğlanın yanına gəldi. Oğlan qızı görəndə huşunu itirdi. Özünə gələndə qız dedi:

– Məni atamnan istə, verməsə, qoşulub qaçarıq.

Oğlan dedi:

– Xanım, mən kasıb bir adamam. Atan səni mənə verməz. Yaxşısı budu ki, o taxçadakı yaxtanı da götürüb elə bir yerdə gedək ki, atan bizi tapa bilməsin.

Qız dedi:

– Yaxtanı, bizim balıqçılar tapıb gətirib. Balıqçılar gözəl bir qızıl balıq tutublar. Gözəl olduğuna görə balığı mənə gətirib verdilər. Qızlar balığı bişirərkən qarnından həmə o yaxtan çıxıb. Mən də onu əntiqə bir şey kimi saxlamaq istəyirəm. İzdıvacımız baş tutsa, yaxtan sənə qurbandı, tutmasa, o, evin yaraşığıdır.

Qızdan bu sözü eşidən oğlan əhvalatı başdan-ayağa ona danışdı. Qız xeyli fikrə getdi.

Qızın tədbirli, qoja bir kənizi vardı. O, padşahın yanında çox böyük bir hörmətə malik idi. Padşah həmişə onun ağıllı məsləhətindən fayda görmüşdü. Qoca kəniz padşahın qızının himayəsində qalırdı. Qız qarını çağırıb əhvalatı ona danışdı. Qarı padşahın yanına gedib dedi ki, padşahi-ələm sağ olsun, çox gözəl, ağıllı, fərasətli bir oğlan məni sizin yanınıza göndərib. Padşah soruşdu:

– Oğlan nə istəyir?

Qarı dedi:

– Oğlan sizin qızınıza vurulub.

Qarı fikirləşib əlavə etdi ki, qızın onu yuxuda görüb mənə danışmışdı. O zaman mən ona dedim ki, o oğlan sənə olacaq. İndi şahım, hökm sənəndi.

Şah bir söz demədi. Oğlanı çağırırdı. Şahın oğlandan çox xoşu gəldi. Oğlan başına gələn əhvalatı danışdı. Şah yaxtanı gətirdi. Yaxtanı açıdırıb gördü ki, qızıdır. Şah balıqçıdan əhvalatı öyrənib dedi:

– Qismətdən artıq yemək olmaz. Bu qızıl mənə qızıma, qızım is bu oğlana qismətdi.

Ədalətli şah yeddi gün, yeddi gecə toy vurdurub qızını həmin oğlana verdi.

ƏMƏMXYIYAR QIZI

Biri vardı, biri yoxuydu, bir padşah vardı, bu padşahın da Əbülfəz adında gözünün ağı-qarası bir oğlu vardı. Günnərin bir günü Şahzadə Əbülfəz öz tay-tuşlarıyan küçədə duruf söhbət eləyirdi. Bu əsnada bir qoca qarı başında kuzə yolla gedirdi. Şahzadə Əbülfəz qarıya sataşmaq adıyla eləmə tənbellik, yerdən bir balaca daş götürüb qarının başındakı kuzəni vurdu. Kuzə darmadağın oldu. Sən demə, kuzədəki ayranıymış. Ayran qarının başınan axıb ayağında dayandı. Qarı da deyingən qarıymış. Gözünü o yana, bu yana gəzdirib qarğışın ağızını açdı, nə açdı:

– Bala, belə səni görüm, Əməmxiyar qızının sehrinə düşsən.

Şahzadə Əbülfəz qabaxca bir az duruxdu, eşitmədi, nədisə, cavab vermədi. Birdən qarıya tərəf yüyürüb dedi:

– Nənəcan, sən inandığın, de görüm Əməmxiyar qızı haradadı?

Qarı dediyinə peşman oldu, amma nə qədər elədi, oğlanı yovuxdura bilmədi. Şahzadə elə ki gördü, qarı bir şey demiyəcək, ona hədə-qorxu gəldi:

– Qarı nənə, deyirsən de, deməsən səni dədəmin yanına aparacam.

Qarı xəbər aldı:

– A bala, dədən kimdi?

Oğlan dedi:

– Qarı nənə, dədəmi tanımırısan? Mən padşahın oğluyam, şahzadə Əbülfəzəm.

Bunu deyən kimi qarının canına vəlvələ düşdü. Gördü yox, gədə əl çəkmiyəcək. Dedi:

– Bax, o uzaxdakı dağı görürsən. O dağın dalında bir dəstə əməmxiyar kolu bitir. Gedərsən ora, amma nə deyirəm yaxşı yadında saxla. Atdan düşərsən, çatarsan əməmxiyar koluna. Əlini atarsan kola, koldan tutanda qışqırıq səsi gələcək: "Amanın günüdür, məni burax, nə istəsən verərəm". Sözüne baxma, qopar kolu, tulla. İkinci dəfə də bir də əlini at kola. Kol yenə qışqırıb yalvara-

caq. Yenə qulaq asma sözüne, qopar kolu, tulla. Üçüncü dəfə yenə yalvarıb and-aman edəcək. Onda sən ona deyərsən: "And iç ki, Süleyman peyğəmbərin barmağındakı üzük hakqı, mən sənə bir şey eləmiyəcəm." O and içmiyincək, əlləşəcək ki, sən kolu əlinən buraxasan, buraxsan daş olacaqsan. Yadında yaxşı saxla, yan-yörənə yaxşı bax, gör nə qədər cavan daş olub. Elə ki, and içdi, kol gözəl bir qız olacaq. Onda alarsan tərkinə, götürüb gələrsən.

Oğlan qarıya qulaq asa-asa, görməzə-bilməzə Əməmxiyar qızına bir könüldən min könülə bənd oldu. Daha durmayıb tez gəldi dədəsinin sarayına. Dədəsi də küləfirəngidə oturub ətrafi seyr edirdi. Gördü oğlu elə gəlir ki, çırtma vursan qanı çıxar. Dedi:

– Deyəsən, şahzadəyə küçədə kimsə sataşıb?

Tez fərraşlara əmr elədi:

– Şahzadəni qarşılıyıb hüzuruma gətirin. Görüm oğluma nə olub, kim xətrinə dəyib?

Fərraşlar şahzadəni padşahın hüzuruna gətirdilər. O qapıdan içəri keçən kimi dədəsinə baş əyib, diz çöküb dedi:

– Atayi-mehriban, rüsxət ver, gedirəm.

– Ay oğul, nə xəbərdir, hara gedirsən? – deyə padşah xəbər aldı.

Dedi:

– Tilsimli dağın dalında Əməmxiyar qızı var, gedirəm onu gətirməyə.

Padşah bilirdi ki, ora gedən qayıtmır. Daş olub elə ordaca qalır. Nə qədər yalvardı-yaxardı, gördü oğlunu yola gətirə bilməyəcək. Axırı ələcsiz qalıb dedi:

– Oğul, indi ki, gedirsən, sənə yaxşı yol.

Əmr elədi şahzadəyə yəhərli-yühərli bir at verib yola salsınar. Şahzadə atasıyla görüşüb ata süvar oldu, yola üz qoydu.

Gethaget-gethaget, oğlan gedib çatdı Tilsimli dağa. Baxdı gördü, doğurdan da dağın dalında böyük bir əməmxiyar kolu bitib. Şahzadə tez atdan düşüb özünü verdi kola sarı. Əlini kola atanda koldan çıxırtı gəlsə də, qoparıb tulladı. İkinci dəfə də elə oldu. Üçüncüsündə koldan çıxan qız səsi başladı yalvarmağa:

– Oğlan, burax məni, səni dünya malınan qəni edərəm, nə

istəsən, verərəm.

Oğlan bərk-bərk koldan yapışıb qoparmağ istəyəndə qarının sözü yadına düşdü. O tərəf, bu tərəfə boylandı, gördü dörd tərəfi daşa dönmüş adamdı. Yoxsa ürəyi lap yumuşalmışdı, az qala kolu buraxacaqdı. Dedi:

– Yox, buraxmaram səni. And iç ki, Suleyman peyğəmbərin üzüyü hakqı sənə mənnən xəter dəymiyəcək.

Qız səsi çar-nacar and içdi. Qabağında nazlı sənəm, gözəllər-gözəli huri-mələk qız dayanmışdı. O baxıb gördü qız lap anadangəlmə lüt-üryandı. Tez qızı yapıncısının altına alıb ata mindi. Xeyli yol getdi. Gəlib bir çay kənarındaki çinar ağacına çatdı. Qıza dedi:

– Əməmxiyar qızı, mən səni lüt-üryan saraya aparammaram. Gəl səni burda düşürdüm. Sən çinar ağacına çıx, yarpaqların arasında gizlən. Mən özümü şəhərə yetirib bir dəst paltar götürüm, geyin. Sonra da gedək şəhərə.

Əməmxiyar qızı şahzadənin bu sözünə razı olub atdan düşdü. Qız çinarın başına çıxıb daldalandı. Şahzadə də atını sürüb şəhərə üz tutdu.

Əməmxiyar qızı çinarın başında qalmaqda olsun, oğlan da şəhərə getməkdə olsun. Eşit qaraçılardan. Çinar ağacının altından qaraçı köçü keçirdi. Bir qaraçı qızı köçdən ayrılıb gəldi çinarın altına. Əyildi əl-üzünü yumağa. Gördü suyun üzünə bir şəkil düşüb. Elə bildi özünün şəkli. Qayıdıb öz-özünə dedi:

– Mən heç bilmirəmmiş bu qədər gözələm.

Əməmxiyar qızı bildi suya düşən onun şəkli. Qaraçı yarpaqların xışiltısını eşidib altdan yuxarı baxanda Əməmxiyar qızını gördü. Baxdı ki, gözəllikdə misli-bərabəri olmayan bir qız çinarın başında oturub. Qaraçı qız ayıq qızıydı. Bildi burada nə isə bir sirr var. Tez ağaca dırmaşıb oturdu Əməmxiyar qızının yanında. Başladı onu dilə tutub danışdırmağa. Xəbər aldı:

– Ay qız, kimsən, nəçisən, burda niyə oturubsan?

Əməmxiyar qızı başına gələnnəri başladı ona danışmağa, o da öz-özünə fikirləşdi: "Bu ağappaq qızdı, onsuz da onu alan olacaq. Dərd mənim dərdimdi, kömür kimi qarayam. Məni alan

olmayacaq. Yaxsı budu, bir fitnə işlədib qızın başını batırım. Şahzadə də gəlib məni alsın". Qaraçı qızı bir mahna eliyib Əməmxiyar qızına dedi:

– Ay qız, yerim elə dardı ki, bir az o yana otursan nə olar.

Əməmxiyar qızı bir az o yana oturdu. Bir azdan qaraçı qızı dedi:

– Ay qız, bir az da o yana otursan, yerim lap rahat olar.

Biçarə qız naəlac qalıb yenə yer verdi. Bu vaxt birdən budaq şaqqıltıyan qırıldı, Əməmxiyar qızı yerə yıxıldı. Qız çayın kənarına düşən kimi bir dəstə bənövşə kolu oldu. Qaraçı qızı o saat soyunub şahzadənin yolunu gözləməyə başladı. Bir də gördü bir atlı gəlir uça-uça. Şahzadə gəlib çatdı qıza. Dedi:

– Düş aşağı.

Qız aşağı düşəndə gördü nə, qız elə olub, elə olub qapqara. Özü də əntərin biri. Şahzadə qızı belə görüb lap pərişan oldu. Öz-özünə fikirə getdi. "Ey dili-qafil, axı qız dümağdı, bəs buna nə oldu belə qaraldı. Görünür günah məndədi. Onu qoyub getməşəydim, o da bu sifətə düşməzdi. Yəqin təkcə qaldı deynən qaraldı". Oğlan pal-paltarı qıza geyindirə-geyindirə ürəyində peşmançılıq çəkirdi, bəs atam qızı bu sifətdə görsə nə deyəcək. Elə birdən gözü sataşdı bənövşə koluna. Əlini atıb bənövşəni kol qarışıq dərdi. Şahzadə iyləyib gördü ki, bənövşədə o qədər iy var, elə bil cənnət bağdı. Dedi:

– Ay qız, hazırlaş gedək.

Qaraçı qız tez ata mindi. Çıxıb gördü şahzadənin əlində bənövşə kolu var, özü də gülün ətrinnən lap məst olub. Bildi ki, bənövşə elə həmin qızdı. Buna da qızın paxıllığı tutdu. Dedi:

– Ey şah oğlu, bənövşə gülünü heç xoşlamıram, iyi başımı ağrıdır. Tulla getsin.

Şahzadə daha qaraçı qızının sözünnən keçməyib yol uzunu bir-bir bənövşəni tullamağa başladı. Axırıncı bənövşəni də lap sarayının qapısının ağzında yerə tulladı. Şahzadə gülləri tulladıqca qaraçı qızı da ona göz qoyurdu.

Xülasə, şahzadə Əbülfəzlə qaraçı qızı gəlib çatdılar saraya. Şah oğlunu qarşılıyanda gördü onun yanında qara bir qız var.

Ürəyində dedi: "Əməmxiyar qızı elə buyuymuş?". Qanı yaman qaraldı. Çar-naçar irəli çıxıb qaraçı qızın alnından öpdü, "xoş gəldin" elədi. Şah qırx gün, qırx gecə toy elədi. Amma, şahzadə qaraçı qızına yaman soyuğuydu, heç ürəyi düzəlmirdi. Gecə yatıb səhəri duranda gördülər ki, qapının ağzında hər yarpağı bir rəng, gözəl sərv ağacı bitib. Bu xəbər bir günün ərzində hər yana yayıldı. Şahlar xonçalar göndərdilər, bəlkə o ağacın yarpağını alsınlar. Qaraçı qızı yaman çoxbilmiş idi, o saat bildi ki, bu ağac həmin qızdı. Paxıllıqdan hər gün şahzadənin başını aparıb deyərki ki, o ağacı kəssinlər. Şahzadə də hər dəfə qaraçı qızını birtəhər yozdururdu.

Günnər, aylar dolanıb keçdi, qaraçı qızının bir oğlu oldu. Qaraçı qızı daha fürsəti əldən verməyib şahzadəyə dedi:

– Qapıdakı sərv ağacı gərək kəsilsə, budaqlarından gərək oğluma bir beşik düzəldilsə.

Bunlar burada qalmaqda olsun, sizə kimdən deyim bir qoca qarıdan. O qoca qarı ki, şahzadəyə çörəh bişirdirdi. Elə ki, xarrat ağacı kəsib beşik düzəldi, qarı ağacın qırtmağlarını yığışdırıb evinə gətirdi. Öz-özünə dedi: "Nə yaxşı oldu, küpələrimin qapağı yox idi". O, qırtmağları evinə gətirib qoydu küpələrinin ağzına.

Ertəsi günü qarı tezdən qarı-bacanı bağlayıb getdi saraya, şahzadəyə çörəh bişirməyə. Çörəyi bişirib günorta evə qayıtdı. Evinin qapısını açıb içəri girəndə gözünə inanmadı. Gördü ev-eşik silinib süpürülüb, kirri yorğan-döşəyi yuyulub. Üstəlik xörək də bişirilib. Bir az yeyilib qalmış da ona saxlanılıb. Qarı öz-özünə təəccübləndi, dedi: "Axırı xeyir olsun, bu nə yaxşı adamdı gəlib daxmamı sər-səhmana salıb". Bunu deyə-deyə gəlib taxtın üstündə oturdu. Gətirib süfrə saldı. Xörəyini yeyib başını atıb yatdı.

Səhəri gün qarı qapıdan çıxan kimi küpənin ağzına qoyduğu ağac parçası dönüb oldu qız. Başladı ev-eşiyi yığışdırmağa. Yenə gətirdi xörəh bişirdi. Özü yedi, qalanını da qarıya saxladı. Qarı gələndə gördü yenə ev-eşiyi təmizlənilib.

Üçüncü gün qarı özünə söz verdi, gərək onu pusam, görəm kimdi? O biri gün qarı pusquda durdu. Qapıdan çıxıb bir tərəfdə gizləndi. Bir də gördü ki, küpənin ağzındakı ağac dönüb oldu qız.

Qarı qorxdı ki, qız birdən qaçar. Odur ki, üzünü yana döndərən kimi pusqudan çıxıb özünü ona yetirdi. Əlini atıb ətəyindən tutdu. Qız dedi:

– Qarı nənə, burax məni.

Qarı qızın cavabında dedi:

– Yox, ay qızım, mənim heç kimim yoxdu. Elə sən gəl mənim qızım ol. Qız gördü qarı çox yalvarır, odur razı oldu. Qarı sevindiyindən qızı qucaqlayıb öpdü. O günnən ana-bala kimi can deyib, can eşidib yaşamağa başladılar.

Günnərin bir günündə qız baxıb gördü qarı elə hey donquldana-donquldana gəlir. Xəbər aldı:

– Nə olub, qarı nənə?

Qarı tumanının balağını çəkə-çəkə gileyləndi:

– Qarı nənən belə sənənin dərdin alsın. Bunnan artıq nə olacaq. Görmürsən, şahımızın bu il otu azdı deynən atlarını camaata paylayır, deyir ki, saxlayıb yedizdirin, yazağzı gətirib özümə verərsiniz. Hələ bir üstəlik mənə də vermək istəyir. Mən də almayıb dedim: "Şah sağ olsun, mən qocalıb əldən düşmüşəm. Mənim saxlayanım yoxdur, büynə-sabaha ölüb gedəcəyəm, atı harada saxlaya bilərəm".

Qız qarı nənənin bu sözünnən qəh-qəhə çəkib güldü. Dedi:

– Qarı nənə, kefini heç pozma. Ölməmişəm ki, bu saat dur get şahın hüzuruna, iki dənə lap düşmüş, qoturlaşmış at alıb gətir.

Qarı dedi:

– Bıy, qarı nənə sənə qurban olsun. Mənim tövləm yox, arpam yox, otum yox. Sən onu nəynən saxlayacaqsan, ay bala? Amanın bir günüdür, at ölər, şahın qəzəbinə düşərək, ikimizin də boynunu vurdurar.

Qız əl çəkməyib dedi:

– Qarı nənə, işin yoxdu, get atdarı gətir.

Qarı çarəsiz gedib iki at gətirdi.

Nağıllarda vaxt tez gəlib keçər. Aylar keçdi, yaz gəldi. Şah əmr verdi atdarı gətirsinlər. Şahın mehtərləri qarının tövləsinə girəndə məəttəl qaldılar. Gördülər ki, qarı nənəyə verdikləri yabılar dönüb köhlən olub. Qarı dedi:

– Di gəlin, atdarınızı aparın.
Mehtərlər nə qədər elədilər, atdara yaxın düşə bilmədilər.
Axırda ona dedilər:
– Qarı nənə, yaxşı, biz nə təhər edək?
Qarı dedi:
– Dayanın, bu saat gəlirəm.
O qızın yanına gəlib dedi:
– Qızım, şahın mehtərləri atdarı apara bilmirlər.
Qız dedi:
– Qarı nənə, get mehtərlərə deynən, qoy şahın oğlu gəlib atdarı aparsın.
Qarı tez özünü yetirdi mehtərlərə, qızın dediyini onlara çatdırdı. Mehtərlər şah oğlunun yanına gəlib dedilər:
– Qarı nənə o yabıları bir bəsləmə bəsləyib ki, onlara yaxın durmaq olmur.
Şah oğlu inanmadı, tez mehtərlərlə qarının evinə getdi.
Məhləyə girib ev yiyəsini səslədilər:
– Ay ev yiyəsi, ay ev yiyəsi.
Qarı tez məhləyə çıxıb gördü ki, şahın oğlu dayanıb bunu gözləyir.
Qarı şah oğluna tərəf gəldi:
– Qarı nənə sənə qurban, nə buyurursan, ay oğlum?
Şah oğlu dedi:
– Atdarı aparmağa gəlmişəm.
Qarı dedi:
– Gedək oğlum, nə deyirəm ki, aparın.
Mehtərlər tez tövlənin qapısını açdılar. Şah oğlu özünü irəli verib atdara tərəf getmək istədi. Mehtərlər şah oğlunu saxladılar:
– Şahzadə, sən nə edirsən? Heç biz ikimiz nə qədər elədik ata yaxın dura bilmədik. Sən istəyirsən ki, atları aparasan.
Şahzadə qapıdan içəri girəndə gözlərinə inanmadı. Atdarı gətirməyə adam axtarırdılar.
Şahzadə qarına dedi:
– Qarı nənə, bunları sən saxlamısan? Heç inanmıram, düzünü de.

Qarı qorxusundan düzünü söylədi.
– Qarı nənə sənə qurdan olsun, bir qızım var, o saxlayıb.
Şahzadə qarını çoxdan tanıyırdı. Axı onların çörəh bişirəniydi. İndiyə kimi bilmirdi ki, qarının qızı var.
– Qarı nənə, sən deyirdin mənim övladım yoxdu?
Qarı dedi:
– Bıy, ay bala, belə bədnəzərdən qorxurdum. Ona görə demirdim.
Şahzadə fikrə getdi.
– Qarı nənə, atı apara bilmirik, onda deynən qızın gəlsin, axı ona öyrənilər.
Qarı döndü evə fərəf. Amma ürəyi qorxu içindəydi. Birdən şahzadənin qıza qəzəbi tutar. Tez evə gəlib başdadı dizini döyəcləməyə.
– Evimi yıxdın, ay bala, sənə dedim ki, atdarı saxlamayaq.
Qız gülüb qarını sakitləşdirdi.
– Qarı nənə, kefini pozma, Allah qoysa, hamısı yaxşı olar.
Şahzadənin dediyini qıza söylədi.
Qız qırx qələmlə özünə bəzək vurub geyinib-kecinib qapıdan eşiyə çıxdı. Şahzadə qızı görəndə kimi bir könüldən min könülə qıza bənd oldu. Əməmxiyar qızı yaxınlaşıb salamsız-kalamsız tövlənin içinə girdi. Yaxınlaşıb: "Yiyənizdən hayalı olun" – deyib hər ata bir sillə vurdu. Qız bu sözdəri deyən kimi atdar elə sakitləşdilər ki, şahzadə təəccüb elədi, bu nə sözüydü. Qız mehtərlərə dedi:
– Gəlin, aparın.
Mehtərlər atı götürüb getdilər. Amma şahzadənin ürəyi qızın yanında qaldı.
İki-üç günüyü ki, şahzadə bu fikirdəyəkən qaraçı qızı əmr elədi ki, gərək mənə qızıl incidən paltar toxunsun. Şahzadənin əmrini bütün şəhərə verdilər.
Əməmxiyar qızı evdə oturmuşdu, gördü ki, qarı nənə danışa-danışa gəlir. Qız tez onu qarşıladı:
– Qarı nənə, gənə nə olub?
Qarı başdadı danışmağa ki, barı bir gözəl arvadı ola, əmr

edib ki, gərək qızıl incidən paltar toxunsun. Onu da heç kim bacarmır.

Qız dedi:

– Dur get denən ki, mənim qızım bacarır.

Qarı nə qədər yalvardı ki, ay qızım, bacarmassan, şahzadənin qəzəbinə rast gələrsən. Məni yazıq eləmə.

Amma olmadı. Qarı kor-peşman şahzadənin yanına gəldi.

Qarı şahzadəyə baş əyib dedi:

– Qızım deyir ki, mən bacararam.

Şahzadə onsuz da qızın həsrətini çəkirdi. Tez əmr elədi:

– Qarı nənə, tez get qızını gətir.

Qız şahzadəyə dedi:

– Mənə bir otaq verin. Qızıl incini də gətirin evin bir küncünə tökün. Gərək mən onu toxuyanda heç kim görməsin. Hazır olanda mən özüm qapını döyəcəm. Gəlib götürərsiniz.

Elə də elədilər. Ancaq şahzadə qızın bu sözünnən şübhələndi. Ona görə qapının dalında durub qızı pusmağa başladı. Açarın deşiyindən qıza baxdı. Birdən qız dedi:

– Düzül incim, düzül.

Şahzadə baxıb gördü ki, qız belə dedikdə incilər bir-birinə düzülüb toxunur.

– Mən bir Əməmxiyar qızıydım, şah oğlu məni dərdi – deyəndə şahzadə qapının dalında özünü itirdi. Az qaldı özünən getsin. Sonra özünü ələ alıb dedi:

– Axıra kimi qulaq asım, görüm nə olur.

Qız yenə deməyə başladı:

– Mən lüt idim, düzül, incim, düzül. Məni çıxartdı çinar ağacının başına, getdi ki, mənə paltar gətirsin, düzül, incim, düzül. Bir qaraçı qızı məni görüb ağacın başına çıxdı. Məni itələyib ağacdan saldı, düzül, incim, düzül. Mən oldum bir dəstə bənövşə, şah oğlu məni dərdi, qaraçı qızı məni ayıra bilmədi, düzül incim, düzül. Şah oğlu məni iylədi, qaraçı qızın sözüylə məni tulladı, düzül, incim, düzül. Birini də gətirib məhəllələrinə tulladı, düzül, incim, düzül. Mən bir sərv ağacı oldum, düzül, incim, düzül. Qaraçı qızının əmri ilə məni şahzadə kəsdi. Mənnən beşik düzəldilər, düzül incim,

düzül. Mənim əl parçası boyda qırıntılarımı qarı nənə apardı evinə, mən qarı nənənin qızı oldum, düzül, incim, düzül. Sonra şahzadənin atdarını saxladım, düzül, incim, düzül. Atdar onu parçalamağa hazır idilər. Mən gəlib şahzadənin yanında atdara sille vurdum yola saldım, düzül, incim, düzül. İndi də gəlmişəm bura – qaraçı qızına don tikməyə, düzül, incim, düzül – deyən kimi don hazır oldu.

Bu dəm şahzadə qapını açıb içəri girdi. Qıza tərəf gedib onu bağrına basdı. Dedi:

– İnan ki, səni hər dəqiqə fikirləşirdim.

Şahzadə tez qapıçını çağırdı. Əmr elədi ki, xalı-xalça döşəsinlər. Şahzadə qızın əlinə tutub atasının yanına getirdi. Şah baxıb məəttəl qaldı. Şahzadə bütün əhvalatı atasına danışdı. Şah əmr elədi ki, qırx gün, qırx gecə toy vurulsun. Qaraçı qızını da bura gətirsinlər. Qaraçı qızı otağa girəndə gözdərinə inanmadı. Əməmxiyar qızı şahın yanında oturmuşdu. Şah dedi:

– Bu qızı tanıyırsanmı?

Qaraçı qızı əməmxiyar qızının ayaqları altına sərildi, yalvardı. Əməmxiyar qızı onu bağışlasa da, şahzadə bağışlamadı. Əmr elədi ki, qaraçı qızını xam dayçaların quyruğuna bağlasınlar. Elə də elədilər.

Şah sarayında qırx gün, qırx geçə yemək-içmək oldu. Onlar mətləblərinə çatdılar. Siz də mətləbinizə çatasınız. Nağılımız da burda bitdi.

Mən yüz yaşımı, siz iki əlli, hansı çoxdu, siz götürün.

PAXIL QARDAŞ

Biri var idi, biri yox idi, iki qardaş var idi. Böyüh qardaş çox aciz və varlı idi. Var-dövləti lap başınnan aşır-daşırdı. Yazıx kiçih qardaş isə nə qədər əlləşib, vuruşurdusa, ailəsini güc-bəla ilə yarı ac, yarı tox dolandırırdı.

Bir gün kiçih qardaş daha belə dolanışığa dözməyib qardaşının yanına gəlib dedi:

– Qardaş, özün görürsən daha dolana bilmirəm. Evdə uşaqlarım ac-yalavacdırlar, çörəh deyib ağlaşırlar. Bir atanın oğluyux, nə olar, mənə bir az pul ver, dolanışığımı düzəldim.

Böyüh qardaş qaş-qabağını turşudub dedi:

– Nə olsun qardaş, elə mən də özümü güclə dolandırırım.

O belə deyəndə kiçih qardaş başını aşağı salıb kor-peşman geri qayıtdı. Kiçih qardaş yolnan geri qayıdanda gördü bir nəfər onun dalınca düşübdü. Ayax saxlayıb xəbər aldı:

– A kişi, kimsən, dalımca düşmüşsən?

Kişi dedi:

– Mən sənə bəxtinəm. Özü də çoxdan sənə dalınca düşmüşəm. İndi bildin mən kiməm? Bir de görüm sən niyə məyussan?

Kiçih qardaş başına gələni ona danışdı. Bəxti ona dedi:

– Kişi, bil və agah ol, nə qədər ki, mən səni hər yerdə izləyirəm, dolanışığın düzəlməyəcəh. Sən gəl bir qəbir qazıb məni orda basdır. Onda işin də düzələ.

Kiçih qardaş tez bir dərin qəbir qazıyıb bəxtini basdırdı. O gündən qardaşın dolanışığı düzəlməyə başladı. Var-dövlət qazandı. Özünə təzə həyəət-baca tikdirdi, kasıblara, yetimlərə əl tutdu.

Böyük qardaş qardaşının bu var-dövlətini görüb yaman qəmləndi. Öz-özünə dedi: "Gərək gedib bu işin sirtini qardaşımnan öyrənim".

Elə də elədi. Qardaşının yanına gəlib xəbər aldı:

– Ay qardaş, dünənəcən sən özünü güclə dolandırırıydın. Bəs bu var-dövləti necə qazana bildin?

Kiçih qardaş ürəyini açdı ona, başına gələnlərin hamısını

danışdı.

Böyüh qardaş kiçiyin evinnən çıxıb düz həməən yerə gəldi. Başladı kiçih qardaşın bəxtinin qəbrini qazımağa. Bir xeyli qazıyandan sonra gördü qəbirdə bir kişi uzanıb. Böyüh qardaş o saat bildi ki, bu kişi qardaşının bəxtidi. Bəxt onnan xəbər aldı:

– A kişi, nə edirsən?

Böyüh qardaş dedi:

– İsdəyirəm yenə qardaşımın yanına qayıdasan.

Kiçih qardaşın bəxti yenə qəbirdən çıxıb dedi:

– Səni buraxıb onun yanına niyə qayıdırəm.

Böyüh qardaş bunu eşidib qorxusunnan qaçmağa başladı. Xeyli qaçannan sonra gəlib evinə çatdı. Qapını açıb içəri girməh isdəyəndə gördü kiçih qardaşın bəxti yanında dayanıb. O günənə paxıl qardaşın dolanışığı pisləşdi, var-dövləti əlinnən çıxdı.

Ona görə deyərlər: "Özgəsinə quyu qazan özü düşər!"

ƏLİNİN NAĞILI

Günnərin bir günündə, Məmmədhəsən tinində, keçmiş əyyamda biri varıymış, biri yoxuymuş, Allahdan başqa heş kəs yoxuymuş. Bir padşah varıymış. Bir gün bu padşah naxoşduyuf yorğan-döşəyə düşür. Loğman gəlir, təbib gedir. Ancax bunun dərdinə çarə qılan tapılmır k1, tapılmır.

Padşah axır günnərini sayır. Öləcəyini bilif oğlanlarını yanına çağırır. Onnara vəsiyyətini edənnən sonra deyir:

– Balalarım, mən torpağa tafsırannan sonra hər geje biriniz qəvrimin üstündə gərək qarovul çəkəsiniz.

Xülasə, padşah ölür. Onu dəfn-kəfn edif, aparif torpağa tapşırıllar. Evə qayıdandan sonra böyük oğlu Qulu deyir:

– Dədəmin vəsiyyətinə əməl eləmək lazımdı. Bu geje qəvrin qarovulunu mən çəkəjəm.

Bəli, şər qarışır, qarannıx düşür. Böyük qardaş altdan geyinir, üstədən qıfillanır, üstədən geyinir, altdan qıfillanır. Qılınç-qalxanımı, yay-oxunu, bir də bir çirax götürüf qəvrin üstünə gedir. Başdıyır qarovul çəkməyə. Gejedən bir xeyli keçmiş, bir də görür kü, bədəni qılan örtülü, eybəcər bir məxlux gəlif qəvrin baş tərəfini başdadı sökməyə. Böyük qardaş fikirreşdi ki, görəsən, bu nə olan işdi? Bu əcayif heyvan qəvirdə nə axtarır? Bir az götür-qoydan sonra əlini oxa atdı k1, bunu vursun. Tez həmin heyvan gözdən itdi.

Savah açıldı. Qulu nəyi vardısa yığışdırıf evə qayıtdı. Amma qardaşdarına heş nə demədi.

Qarannıx basa-basda ortancıl qardaş Vəli silahlanıf dədəsinin qəvrinin üstünə getdi. Ojaq qalıyıf qəvrin yanında oturdu. Başdadı gözdəməyə. Gejənin bir vaxtı bir də gördü kü, qıllı bədheybət bir məxlux gəlif qəvrin yanına yetişdi. Başdadı qəvrin baş tərəfini sökməyə. Vəli onu nişana alıf vurmax istiyəndə, heyvan ıldırım kimi şığıyıf aradan çıxdı. Vəli savah tezdən yığışıf evlərinə qayıtdı. Bu da bu haxda heş kimə bir söz demədi.

İndi növbə Əliyə, kiçik qardaşa çatdı. Şər qarışanda Əli

geyinif, silahlanıf getdi qəvrin yanında qarovul çəkməyə başdadı.

Gejənin bir yarısı Əli baxıf gördü kü, bir heyvərə, qıllı məxlux gəlif qəvrin yanında bir az döyükənnən sonra başdadı onu eşməyə. Əli silaha-zada əl atmıyıf dedi:

– Əyə, sən kimsən gəlif qəviri eşirsən. Görmürsən bu qəvrin qarovulunu çəkən var.

Qılınca dedi:

– Ayə, bəs sən qorxmursan mənim qabağında belə yekə-yekə danışırsan?

Əli dedi:

– Mən qorxsaydım, gejənin bir vaxtı qəbiristanlıxdə nə ölümüm varıydı.

Qılınca dedi:

– İndi ki, sən belə igid oğlansan, onda gəl sənnən bir şərt kəsək.

Əli dedi:

– Nə şərt?

Qılınca dedi:

– Sənnən güləşməliyik. Əgər mən səni yıxdım, onda qəviri öz əlinnən deşif, dədənin başını kəsif mənə verərsən. Yox, əgər sən yendin, mənim qanım sana halaldı. Sən mənim başımı kəs.

Əli dedi:

– Yaxşı, mən razı.

Onnar başdadılar tutuşmağa. Bir xeyli süpürreşənnən sonra Əli qılınca qaldırıf yerə çırpdı. İstədi ki, başını kəssin, bir də gördü kü, qılınca onun əlinin altında bir quşa çevrildi. Çırpınıf əlinnən çıxıf göyə qalxdı. Göyün üzündə dövrə vuruf təzədən şığıyıf qanaddarıynan vuruf ojağı keçirtti. Sonra uçuf gözdən itdi. Əli baxıf gördü kü, yerdə bir şey par-par parıllıyır. Götürüf baxanda gördü kü, bu ləl-gəvahirata tutulmuş bir qızıl bilərzikdi.

Qəvrin üstündəki ojağın sönməsi Əliyə yaman böyük dərd oldu. Çünki dədəsi vəsiyyət eləmişdi ki, gərək savaha qədər mənənim qəvrimin üstündə ojax yana. Əli öz-özünə fikirreşdi ki, qardaşdarım öz borcunu yerinə yetirdi. Bircə mən dədəmin yanında üzü, qara oldum. Bir ojağı savaha qədər qoruya bilmədim. İndi nə

olur-olsun, gərək öz səhvimi düzəldəm, haradan olsa od tapıf ojağı yandıraram.

Əli başını qaldırıp gördü kü, uzaxdan bir işıx gəlir. Qərara aldı kı, gedif oradan od gətirif ojağı yandırısın.

Əli yolu əlinə alif başdadı işığa tərəf getməyə. Bir xeyli at sürənnən sonra gedif iki yolun ayrıcına çıxdı. Baxıf gördü kü, yolun ortasında bir ağsaqqal kişi oturuf əlində yumax yumaxlıyır.

Salam verif, əleyk alannan sonra Əli qoja kişidən soruşdu:

– Bava, o əlindəki yumax nədir?

Qoja dedi:

– Oğul, bu ağ yumax gündüzdü, qara yumax gejə. Əvvəlcə bu qara yumağı ağ yumağın üstünə yumalayıram. Ağ yumaq qurtaranda savah açılır. Sonra da ağ yumağı qara yumağın üstünə yumalayıram. O da qurtaranda qarannıx düşür.

Əli başına gələnnəri qoja kişiye nağıl edənnən sonra dedi:

Bava, bir az əlini saxla mən gedim od gətirim dədəmin qəvrinin üstündəki ojağı qalayım.

Qoja gülüf dedi:

– Ay bala, burdan oraya iki günnük yoldur. Mən belə şey eliyə bilmərəm. Bütün dünya bu yumağın üstündə gejəni gündüz eliyir. Bir sənnən ötrü bu qədər məxluqun işini poza bilmərəm.

Əli nə qədər yalvarıf yaxardısa, qoja kişi öz sözünnən dönmədi. Belə olanda o əlaşsız qalif qojanın əl-ayağını möhkəm-möhkəm bağlyıf bir tərəfə yıxdı. Yumaxları götürüf bir qırağa qoydu. Sonra atına süvar oluf işıx gələn tərəfə üz tutdu.

Az getdi, üz getdi, gəlif bir imarətin yanına çıxdı. Baxanda gördü kü, imarətin qavağında böyük bir ojax yanır. Əli o tərəfə, bu tərəfə nə qədər döyükdüsə də, heş kimi görmədi. İrəli yeriyif bir az köz götürənnən sonra istədi ki, geri dönsün, bu zaman yer-göy lərziyə gəldi, elə bir hay-haray qofdu ku, gəl görəsən. Başını qaldırıp, baxanda gördü kü, həndəvərini bədheybət divlər kəsif. Divlərin hərəsi bir dağ boyda, başdarında isə bir köklü palıd ağacı timsallı buynuz.

Divlərdən ən qorxuncu dedi:

– Ey bəni, adəm, sən hara, bura hara? Buralara quş gəlsə,

qanad salır, qatır gəlsə, dırxax. Sən nə cürətnən bizim ojağımızdan odumuzu götürürsən.

Əli baxdı gördü kü, daha iş işdən keçif. Yalvarmaxnan bunnardan can qurtarılasi döyül. Özünü ələ alif dedi:

– Özümə güvənməsəydim mənəm buralarda nə işim varıydı. Köz lazımıydı. Gəlmişəm aparmağa. Hərbə-zorbadan qorxan deyiləm. Bu meydan, bu da şeytan. Bir özünüzdən deyəndə, beş də mənənnən deyın. Allah ya sizə verər, ya da ki, mana.

Div dedi:

– Görürük, qoçax oğlana oxşayursan. Səni buradan bir şərtənən elə davasız da buraxarıx. Amma bir şərtlə: Bizim böyük qardaşımız Əhməd şahın qızına aşiqdi. Yeddi ildi ki, vuruşurux. Bir şey çıxmır kı, çıxmır. Əgər onu ələ keçirməkdə bizə kömək eləsən, səni sağ-salamat buraxarıx çıxıf gedərsən.

Əli bunnarın razılaşdı. Onlar yaraxlanıf-yasaxlanıf Əhməd şahın vilayətinə keşdilər. İmarətə çatan kimi Əli kəmənd atıf hasardan aşdı. Yerini rahatdıyıf qılncını çıxartdı. Divlər dedi:

– İndi bir-bir aşın hasardan bəri.

Divlər hasardan aşdıxca Əli bir-bir onnarın boynunu vuruf bir tərəfə yığdı. Sonra qulaxlarını kəsif bir torvuya yığdı.

Əli başını qaldıranda gördü kü, böyük bir əjdaha imarətin qarısınnan içəri girdi. O bildi ki, əjdaha orada kimisə öz kamına çəkəjek. Tələsik onun dalınnan özünü içəri verdi. Baxıf gördü kü, əjdaha bir kişini yatdığı yerdə kamına çəkmək istiyir. Qılncı çəkif əjdahaya hücum eliyəndə əjdaha onu quyuğuynan vuruf bir tərəfə tulluyur. Əli heş bilmədi ki, qılncı haraya gedif düşdü. Əjdaha onun üstünə qayıdanda gördü kü, başının üstünnən bir qılncı asılıf. Əlini atıf qılncı qınınnan çıxartdı. Əjdahıya elə bir zərbə vurdu ku, əjdaha qılınşnan barabar evin milinə pərçim oldu.

Əli öz qılncını tapıf divardan asılmış bir qına qoyduxdan sonra səssiz-səmirsiz otaxdan çıxıf getdi. Hasardan aşdıxdan sonra atına süvar oluf dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi ayaq üzəngidə, diz qavırğada üz tutdu iki yolun ayrıcına.

Əlqərəz, gəlif yol ayrıcına çatdı. Gördü kü, qojanın əli-ayağı bağlı neşə qoyuf getmişdisə, eləcə də durur. Kələflər də əvvəlki

kimi öz yerində durur. Atdan düşüf qojanın əl-ayağını aşdı. Ona üzürxahlıx eliyənnən sonra tələsik dədəsinin qəvrinin yanına gəlif ojağı qaladı.

Bir azdan savah açıldı. Əli yığışdırılıf evlərinə qayıtdı. Amma gejë başına gələnnəri heş kimə danışmadı.

Bunlar qalsın burada, sizə xəvəri Əhməd şahdan verim. Padşah savah yuxudan qalxanda görür kü, otağın milinə elə bir əjdaha pərçim oluf ku, adam baxanda ağı başınnan az qalır çıxsın. Tez xoflu-xoflu eşiyyə çıxdı. Baxıf gördü kü, hasarın divi uzununu yan-yana divləri düzüflər. Yaxına gedəndə gördü kü, ayə bunnar ona neçə illərdi ki, ona göz verif, işix vermiyənnən həmin divlərin cəmdəyidi.

Bir də geri dönəndə baxdı kı, çarhovuzun içində elə bil meşə peyda oluf. İrəli gəlif oraya baxdıxda o, divlərin başdarını gördü. Əhməd şah ordan birbaşə öz divanxanasına gəldi. Gejë baş verən hadisələri nağıl edənnən sonra dedi:

– Divləri və əjdahanı kim öldürüfsə, qızımı ona verəjəm.

Ölkənin hər yanına hay düşdü. Bu pəhlivan dedi:

– Bunnarı mən etmişəm.

O biri dedi:

– Yox, bu mənim işimdi. Xülasə, kim bir az qoldan qüvvətdiydi, özünə güvənirdi bu əhvalatı özünə yozdu.

Əhməd şah dedi:

– Özünüzü dağa-daşa salmayın. Kim əjdahanı milə pərçimliyənnən o qılınıcı çəkif çıxartsa, bu qəhrəmannıx da onundu, qız da.

Bu pəhlivannarın hamısı bir-bir gəlif nə illah elədilərsə, o qılınıcı çəkif çıxarda bilmədilər. Hamısı kor-peşman çıxıf getdilər.

Əhməd şah car çəkirdi. Hər yana soraxçı göndərdi, amma əjdahaynan divləri öldürəni tapa bilmədi ki, bilmədi.

İndi sizə kimnən deyim, xəvəri kimnən verim Əhməd şahın vəzirinnən. Bu vəzir dünyagörmüş, həmişə müşkül işdərin açılmasında yol göstərən ağıllı bir qojaydı. Əhməd şahın neyliyim, nejë eliyim etdiyini görüf vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, gəl yeddi yolun ayrıcında bir

karvansara tikdir. Oradan keçif gedənnəri pulsuz-parasız qonax elə. Amma şərt qoy ku, burada olan adam gərək öz sirrini yoldaşdarına açıf söyləsin. Sən də hər otağın qapısına bir gözətçi qoy. Qoy onnar yolçulara qulax assınnar. Bəlkə, bu yolnan biz öz məqsədimizə çatdıx.

Qoca vəzirin bu məsləhəti şahın ağına batdı.

O, yeddi yolun ayrıcında gözəl bir karvansara tikdirdi. Yoldan gəlif keçənnərin hamısını burada qonax eləməyə başladılar. Bu minvalnan bir xeyli keşdi.

Günnərin bir günü Əli qardaşdarına dedi:

– Qulu, Vəli, deyirəm gəlin bir səfərə çıxax. Atamız ölənnən bəri evdən eşiyyə çıxmamışıx. Qardaşdar bir az dərş-kors eliyənnən sonra Əliyənnən razılaşdılar. Bir az yola tədarük görüf atdarının başını buraxdılar. Orda-burda dolandıxdan sonra günnərin bir günü onnarın güzari gəlif yeddi yolun ayrıcına düşdü. Bura çatan kimi atdarının qavağına keçif hörmət-izzənnən karvansarıya dəvət elədilər. Qardaşdar yeyif-içənnən sonra dincəlmək üçün otaxların birinə keşdilər.

Qulluxçu gəlif onnara dedi: – Bizdə bir adət var. Gərək qonaxlar bir-birinə həyatda başdarına gələnnəri, maraxlı əhvalatı nağıl eləsinnər.

Qulluqçu gedənnən sonra qardaşlar qərara gəldilər ki, dədələrinin qəvrinin üstündə başdarına nə gəlifsə bir-birilərinə danışsınnar. Əvvəlcə Qulu başına gələnnəri danışdı. Sonra Vəli gejë baş verən əhvalatı qardaşdarına nağılladı. Vəli danışif qurtarannan sonra növbə Əliyə çatdı. Əli əhvalatı danışif divlərin imarətindən danışanda qapının dalından qulaq asan qulluxçu yanındakı yoldaşına dedi:

– Qaç padşaha xəvər ver ki, deyəsən, axtardığımızı taffmışıx.

Söhbət gəlib divlərin öldürülüf qulaxlarının kəsilməsinə çatanda qapının dalından qulax asan qulluqçu tam əmin oldu ku, divləri öldürəni tapmışıx.

Əli əjdahanı nejë öldürdüyünü danışanda artıx padşah gəlif qapının ağzına çatmışdı. O, oğlanın əjdahanı öldürməsinə öz qulaxlarınnan eşitdi.

Əli söhbətini qurtarandan sora qulluxçu qapıyı döyüf içəri girdi, üzünü qardaşlara tutuf dedi:

– Əhməd şah sizi öz hüzuruna çağırır.

Qardaşlar duruf gəldilər şahın hüzuruna. Baş endirif, ədəb-ərkanın salam verdikdən sonra dedilər:

– Şahım, bizə görə nə qullux.

Şah dedi:

– Balalarım, neçə vaxtdır kı, məni divlərin əlindən, əjdahanın ağzından qurtaran bir igidi axtarıram. Əhd etmişəm, o igid hər kim olsa mənim damadım olajax. Allaha şükür kü,öz məqsədimə çatdım. İndi deyin görüm o igid sizin hansınızsınız?

Qulu kiçik qardaşı göstərif dedi:

– Şah sağ olsun, sizin axtardığımız igidin adı Əlidir. Özü də, bax, budu dayanıf qarşınızda.

Əhməd şah qardaşları bağına basıf duz kimi yaladı. Sonra onları da götürüf öz sarayına qayıtdı.

İmarətin qavağına çatanda Əli dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, divləri bax, burada öldürmüşəm. Qulaxlarını da o vaxt kəsif götürmüşdüm. Hələ də torvamdadı, deyif kəsilməmiş qulaxları şahın ayaxlarının altına tökdü.

Onnar evə keçəndə gördülər ki, əjdaha hələ də milə pərçimlənmiş halda yerində durur. Əli əl atıf qılıncın dəstəyinnən neçə çəkdisə bilmirəm, əjdaha gurultuynan yerə düşdü. Burda nə qədər adam vardısıa yığışib əjdahanın leşini çölə ata bilmədi. Əli irəli yeriyif əjdahanın quyruğundan yapışıf bayax sürüyüf eşiyə tulladı. Qayıdıf gələndə şah dedi:

– Padşah sağ olsun, yaxşı bax gör milə sancılmış qılıncı tanıya bilərsənmi?

Şah baxıf gördü kü, bu, onun qılıncıdı. Əli şahın təəccüfləndiyini görüf dedi:

– O yuxarıda asılmış qılınc mənimdi. Əmr elə özümə qaytarsınlar.

Şahın əmri ilə qılıncı qınından çıxartdılar. Şah gördü kü, bu doğrudan, onun qılıncı deyil. Bu işə tamam mat qalan Əhməd şah dedi:

– Bala, bu nə işdi, bizi bu sirdən agah elə. Mən heş nə başa düşə bilmirəm.

Əli təzədən başına gələnnəri mən sizə nağıl elədiyim kimi şahı danışıf.

Şah onu bir də bağına basıf dedi:

– Bu günnən sonra sən mənim damadımsan.

Əhməd şah qırx gün, qırx geje toy eliyif qızını verdi Əliyə.

Bir müddət burda qalandan sonra qardaşlar evlərinə getmək üçün Əhməd şahdan icazə istədilər.

Əhməd şah qızına yaxşı cehiz verif, kəcavə düzəltdi, sonra onları böyük hörmət-izzətnən öz vilayətnərinə yola saldı.

Qardaşlar xeyli yol gedənnən sonra bir çəmənlikdə dincəlməyi qərara aldılar. Qulluqçular, nöker-nayıf əl-ayağa düşdü. Çadırın quruldu. Süfrələr açıldı. Yeyif-içənnən sonra gəjeləmək üçün öz çadırına getdilər.

Sübh tezdən Əli yuxudan oyanan kimi əl-üzünü yuyuf arvadına baş çəkmək üçün kəcavənin yanına getdi. Ora çathaçatda bir də gördü kü, nəhəng bir ilan duruf düz kəcavənin ağzında. Əli qılınca əl atmax istiyəndə ilan dilə gəlif dedi:

– İgid, qılıncını qınına qoy. Sevgilini sağ-salamat görmək istiyirsənsə, gərək mənim tafşırığıma əməl eliyəsən.

Əli dedi:

– De görüm, məndən nə istəyirsən?

İlan dedi:

– İndi məni diqqətnən dinnə. Zülmət dünyasının Qara Div adında bir hökmdarı var. Onun bağında bitən alma ağaşdarının meyvələrinnən birini mana gətiməlisən. Əgər gətirdin, sevgilinə qovuşajaxsan. Yox gətirə bilməsən, özünən küs. Bir də nişannının üzünü görmüyəjəksən.

Əli baxıf gördü kü, bu xına o xınadan döyül. Bu bədheybət ilanın əlindən heş fil də canını qurtara bilməz. O, qardaşdarının çadırına gedif əhvalatı onlara danışıf. Sonra da onnaran halal-hümmət eliyif yola düzəltdi.

Əli atın başını buraxmışdı. Amma hara getdiyini özü də bilmirdi. Bu minvalnan az getdi, çox getdi, iynə yarım yol getdi. Gör-

dü ki, bir tərəfdən ajdix, bir tərəfdən də yorğunnux onun tamam taqətini kəsif. Atının cilovunu dartıf bir bulağın başında yerə endi. Atın qantarğasını ağzınnan çıxarıf otduğa buraxdı. Özü isə bir az yeyib-içif uzandı kı, gözdərinin çimirini alsın. Elə təzəcə yuxuya getmişdi ki, gördü bir ağsaqqal nurani kişi onun başının üstündə duruf deyir:

– Ey igid, oyaxsansa eşit, yatırsansa oyan, o ilan səni gedərgəlməzə yolluyuf. Qarannıx dünyaya indiyə qədər bəni-insan ayağı dəymiyif. Oranın yolunu təkcə Zümrüd quşu bilir. Səni ora ancax o aparajax. O quşu tapmax üçün gərək üç gün yol gedəsən. Dəryanın qırağında bir xurma ağacı var. Zümrud quşu onun başında yaşayır.

Əli bunnarı eşidif gözdərinə aşdı. Heş kimi görmüyüf qəmgin oldu. Fikirrəşdi ki, əgər bu yuxudusa, onda nə bilirdi ki, məni ilan haraya göndərir.

Əli xeyli götür-qoy eliyənnən sonra, “Allaha təvəkkül”, deyif atlanıf yoluna davam elədi. Dərələrdən sel kimi, təpələrdən yel kimi, badeyi-sərsər kimi, ayax üzəngidə, diz qavırğada, üç gün gejanı gündüzə qatıf yol getdi. Axır kı, gəlif bir dəryanın qırağına çıxdı. Baxanda gördü kü, ağaca bir elə əjdaha sarmaşıf ki, ta nə deyim. Zümrüd quşunun balaları isə onun qorxusunnan tir-tir əsil-lər. Əli başa düşdü kü, əjdaha Zümrüd quşunun balalarını yemək istiyir.

Əli fürsəti əldən vermeyif qılincını çəkif cumdu əjdahanın üstünə. Ona elə bir zərbə vurdu kü, əjdaha iki parça oluf ağajdan düşdü. Sonra Əli atdan düşüf ağajın divində uzandı kı, öz dincini alsın. Bir az keçənnən sonra yuxu onu neyə aparırsa, heş özünün də xəvəri olmur.

Əli yatmaxda olsun, sizə xəvəri Zümrüd quşunna verim. Zümrüd quşu balalarına yem gətirif gördü kü, ağacın divində bir qaraltı görünür. Fikirrəşdi ki, indiyə kimi məni bala üzünə həsrət qoyan yaqın buymuş. Qəzəfli-qəzəfli şığıdı kü, bunu parçalasın. Bu vaxt onun balaları qışqırır dedilər:

– Ana, əjdahanı öldürüf bizi xilas edən budu.

Zümrüd quşu ətrafa baxanda iki parça olmuş əjdahanın leşini

görəndə hər şeyi başa düşdü.

Əli gözdərinə açıf dağ boyda bir quşun başının üstünü aldığı görüf bərk qorxdu. Ayağa duruf əlini qılincına atmax istiyəndə Zümrüd quşu dedi:

– Oğlan, əl saxla, dosta qılinc göstərməzdir. Sən mənim balalarımın xilaskarısən. Bu gününən mən sənin qulluğundayam. Nə istəyin varsa de, cannan-başnan yerinə yetirim.

Əli başına gələnlərin hamısını ona nağıl eləyənən sonra dedi:

– Məni qarannıx dünyaya yetirə bilsən, böyük yaxşılıx eləmiş olarsən.

Zümrüd quşu dedi:

– Min belimə, gözdərinə bərk-bərk yum. Nə vaxt aç desəm, açarsən.

Əli Zümrüd quşunun belinə minif gözdərinə bərk-bərk yumdu. Bir xeyli keçənnən sonra Zümrüd quşunun səsi gəldi:

– Gözdərinə aş.

Əli gözlərini açanda gördü ki, hər tərəf qarannıxdı. Göz-gözü görmür.

Zümrüd quşu onu belinnən endirənnən sonra dedi:

– Əli, bura qarannıx dünyadı. Buraya hələ insan ayağı dəymiyif. Sənin axtardığın bağda divlərdən, huri-mələklərdən başqa heş kim olmuyuf. Bu bağın keşiyini qırax div çəkir. Onnarın gözünən hələ heş nə yayınmayıf. Səni oraya bircə pərilər apara bilər. Bunun üçün yalnız bircə yol var. Yaxınnıxda bir hovuz görəjəksən. Hər cümə günü pərilər gəlif burada çimillər. Əgər sən onnarın gözünən oğurranıf birinin cildini oğuruaya bilsən onda muradına çatajarsən. İndi salamat qal, mən gedirəm. Ancaq dediklərimi yadınnan çıxarma.

Bunu deyif Zümrüd quşu oğlannan görüşüf, halal-hümmət eliyif havıya qalxdı.

Əli bir az burda dolaşannan sonra axır kı, bir hovuzda rast gəldi. Bunun ətrafında özünə bir yer düzəldif pəri qızdarını gözləməyə başladı. Az gözlədi, çox gözlədi bilmirəm, bir də baxıf gördü ki, göydən yeddi quş enif hovuzun qırağına töküldü. Onlar

ora-bura bir az boylanandan sonra çırpınıf qıza çevrildilər. Əli bunları görəndə az qaldı ki, huşu başınnan çıxsın. Onnarın camalının işığınnan qaranlıx dünya dönüf çil-çıraqban olmuşdu. Əli öz-özünə dedi:

– Mən də deyirəm niyə bura qarannıx dünyaymış. İndi bildim ki, günəş buralara gəlməyə, bu gözəlliyi görməyə xəcalət çəkirmiş.

Əli handan-hana özünə gəlif yavaş-yavaş irəli süründü. Xəlvətcə pəri qızdarından ən kiçiyinin cildini oğurruyuf geriyyə qayıtdı. Yenə də qaçıf gizdəndi.

Bir az keçənnən sonra pərilər oynasa-oynasa hovuzdan çıxıf cildlərini geyməyə başladılar. Amma kiçik bəji nə qədər axtardısa, öz cildini tapa bilmədi. Başladı ağlayıb baş-gözünə döyməyə.

Bir az sakitdəşənnən sonra üzünü qırağa tutuf dedi:

– Kimsən, nəkarəsən, inssən, cinssən bilmirəm. Cildimi qaytar. Nə desən, eliyəjəm.

Əli onun sözünə inanmayıf daha da gizdəndi. Pəri bir də başdadı yalvarmağa:

– Ey cildimə sahib olan, and olsun Süleyman peyğəmbərin cıqqasına, cildimi qaytarsan, mən ölüncə sənənin ixtiyarındayam.

Əli pərinin andını eşidən kimi gizdəndiyi yerdən çıxıf cildi ona uzatdı.

Pəri Əlinin boy-buxununa, şəsti-məstinə baxanda ürəyində dedi: “Nə olar bəni-insan olanda. Bu gözəllikdə, bu boy-buxunda məxluqu xaliq hələ yaratmayıf. Alsa, elə buna da gedəjəm.”

Cildini əyninə geyinənnən sonra Əliyə dedi:

– Oğlan, daha mən öz məskənimizə qayıda bilmərəm. Bizim cildimizə kimin əli dəysə, biz onunux. Görünür, tanrı mənim qismətimi bəni-insana yazıfmış.

Əli bu kəlmələri eşidəndə az qaldı sevindiyyənnən ürəyi partdasın. Dili tutar-tutmaz dedi:

– Xanım, görünür, xoşbəxt ulduz altında doğulmuşam. Səni mənə yetirən Allaha canım fəda olsun.

Pəri dedi:

– İgid, sana rast gəldiyimə də peşman deyiləm. İndi danış

görüm, sən buralara necə gəlif çıxıfsan, məramın, məqsədin nədi? Əli başına gələnnəri əvvəldən axıra kimi mən sizə danışdığım kimi pəri qızına nağıl elədi.

O söhbətini qurtarannan sonra pəri qızı dedi:

– O dediyin alma Ağ divin qəsrinin qavağında bitif. Ağ div neyə ki sağdı, o almadan heş kim qopara bilmiyəjək. Çünki o ağac tilsimlidi. Həmin tilsimi Ağ divdən başqa heş kim bilmir.

Əli dedi:

– Mən buraya gələndə kəfənimə boğazıma doluyuf gəlmişəm. Ölsəm də almasız geri qayıdan döyüləm.

Pəri qızı dedi:

– Ağ divi öldürməyin bircə yolu var. Buradan üç günnük yolda bir dağ var. O dağın başında bir zağa yerrəşir. Zağada yeddibaşdı bir əjdaha yaşuyır. Əgər əjdahıyı öldürüf zağıya girə bilsən, orada bir sandıx görəjəksən. O sandığın içində bir üzük var. Onu ələ keçirif üç dəfə silə bilsən, Ağ devin bütün tilsimləri sınajax. Bax o zaman tilsimnən məhrum olmuş Ağ devi öldürmək mümkündür.

Əli sevincinnən halal-hümmət eləyif yola düşdü. Üç gün, üç gejë yol gedənnən sonra böyük bir dağın ətəyinə gəlif çıxdı. Xeyli axtarannan sonra bir cığır tapıf ordan birtəhər dağın başına qalxdı. Bir xeyli gedənnən sonra bir də gördü kü, qavağında elə bir əjdaha duruf ku, ta nə deyim. Əvvəlcə qorxuf geriyyə qaşmax istədi. Amma gördü kü, qaçmaxnan bunun əlinnən yaxa qurtarmax mümkün deyil, Allahı çağırıf qılıncını çəkdi. Əjdaha hücum eləyif onu kamına çəkmək istiyəndə bir "Ya mədəd" deyif qılıncı endirdi. Əjdahanın kəsilməş boğazından elə bil sel açıldı. Az qaldı onu süpürüf aparsın. Bir koldan yapışıf birtəhərnən özünü saxladı. Özünü təzə düzəltmişdi ki, yaralı əjdaha ona bir də hücum elədi. Əli fürsəti bada vermeyif bir də qılıncı endirdi. Bu dəfə əjdahanın iki başı da qopuf düşdü. Əli baxıf gördü kü, əjdaha lap haldan düşüf. Hücum çəkif elə bir zərbə endirdi ki, əjdahanın qalan başdarı da bədəninən ayrıldı. Əjdaha bir az çırpınıf canını Ağ divə tapşırıldı.

Əli zağıya girif sandığı tafdı. Qapağını qaldırif üzüyü gö-

türdü. Üzüyü silən kimi gördü kü, yer-göy lərziyə gəldi. Tələsik üzüyü bir dəfə də sildi. Üçüncü dəfə silməyə başladığında gözdə-rinnən qan daman Ağ div zağıya girdi. Əli tez üzüyü civinə qoydu. Ağ div nəre çəkə-çəkə onun üstünə atıldı. Əlini atf Əlinin kəmərinə yapışdı kü, onu qaldırır yerə çırpın. Amma nə qədər çalışdısa, Əlini yerinə qopara bilmədi. Əli əl atf tutdu Ağ divin boğazınan, başdadı onu boğmağa. Div nə qədər çavaladısa, onun əllərindən qurtara bilmədi. Axır k, Əli Ağ divi boğuf öldürdü.

Əli yenidən əvvəlki cığırnan dağdan enif yoluna düzəldi. Üç gün, üç gejedən sonra gəlif hovuzun yanına çatdı. Yenicə yanını yerə qoymuşdu ku, dincəlsin, bir də gördü kü, pəri qızı onun başının üstündə hazır oldu.

Pəri qızı onun boynunu qucaqlıyif dedi:

– Afərin, sən bəni-insan olsan da, ağlagəlməz bir qəhrəman-nıx göstərdin. Bütün məxluqatı Ağ divin zülmünnən qurtardın.

Onnar Ağ divin qəsrinə yollandılar. Üzüyün köməyinnən qəsrde tilsimə düşən bütün məxluqatı azad etdilər. Almaları dərənnən sonra Əli pəri qızına dedi:

– Mənim gözüümün işığı, indi işıxlı dünyaya qayıtmağın vaxtı çatıf. Səni də özümən aparmax istiyirəm.

Pəri qızı dedi:

– İcazə ver, gedim qohum-əqrabamnan görüşüm, sonra hara istəsən gedək.

Əli izn verdi. Pəri qızı gedif qohum-əqrabalarinnən görüşüf, halal-hümmət eliyif sevimlisinin yanına qayıtdı.

Onnar yola düşmək istiyəndə Pəri qızı dedi:

– Buradan işıxlı dünyaya getmək mənim üçün çətin döyül. Amma sənin buradan çıxmağın çox müşkül məsələdi.

Əli dedi:

– Bu haqda fikirəşməyə dəyməz. Məni bura gətirəndə Zümrüd quşu bir qanad verif demişdi:

– Nə vaxt lazım olsam, yandırarsan.

Əli bunu deyif qanadı yandırdı. Bir də gördülər ki, Zümrüd quşu düz onnarın yanına yerə qondu. Üzünü Əliyə tutuf dedi:

– Mənə görə qulluğun?

Əli dedi:

– Məni işıxlı dünyaya çıxart.

Zümrüd quşu onu belinə mindirif dedi:

– Gözdərini yum.

Bir azdan Əli Zümrüd quşunun səsinə eşitdi.

– Aç gözdərini.

Əli gözdərini açanda özünü nişannısını qoyuf getdiyi çadırın yanında gördü.

Zümrüd quşu onunnan halallaşif geri qayıtdı.

Əli çadıra doğru getmək istiyəndə bir də gördü kü, pəri qızı onun yanında duruf.

Əli almıyı onnan alıf ilanın yanına getdi.

İlan onu görən kimi dedi:

– Əli, almanı gətirdinmi?

Əli dinməz-söyləməz almayı ona uzatdı. İlan almayı dişdiyən kimi dönüf elə bir gözəl qıza çevrildi ki, baxanda adamın ağı başınan gedirdi.

Əli qızdan soruşdu:

– Bu nə sirdi? Məni bu işdən agah elə.

Qız dedi:

– Mənim adım Sənubərdi. Özüm də Yəmən padşahının gözünün ağı-qarası olan bircə balasıyam. Mənə bir cadugər aşiq olmuşdu. Nə qədər çalışdısa, mən ona ərə getmədim. Axırda o məni tilsimə salıf ilana çevirdi. Özü də mana dedi:

– Sənin tilsiminin açarı Qarannıx dünyada Qara Divin bağında bitən almadadı. İndi get, o almayı axtar görüm, tapa bilərsənmi?

Mən düz üç il sərasər dünyanı dolandım. Axırda ilanlar padşahı əhvalatdan hali oluf məni yanına çağıtıdırif dedi:

– Bu bilərziknən sən insannan başqa istədiyən məxluqata çevrilə bilərsən. Özü də necə ki, bu bilərzik səndədi sana heş kimin güjü çatmıyajax. Sənin dərđinə çarə eliyə bilsə bircə Rum vilayətinin hökmdarı ölənnən sonra onun qəbri üstündə keşik çəkən qardaşardan biri sənə yıxajax. Yalnız o sənin dərđinə çarə eliyə bilər. Buna görə qıllica qiyafəsində gəlif gejelər qəvri eşirdim ki, məni yıxan adamı tapım. O adam da sən oldun. Mən

axır ki, bu əzaf-əziyyətdən qurtardım. Əhdim var. Kim məni xilas eləsə, onun olajam. Bu gününə sonra sənə ixtiyarımdayam.

Nə olajaydı, kim belə gözdən keçərdi?

Əli çadıra girif nişannısıyan görüşdü. Bütün başına gələnnəri ona nağıl elədi. Qızların əhvalatını eşidəndə bir az narahat olsa da üzə vurmadi.

Əli hər üç qızı bir-birinnən tanış eləyif dedi:

– Əgər məni istəyirsinizsə, gərək ömrümüz boyu hər nə inciklik olsa, onu yerindəcə yaddan çıxarıf, unudasınız.

Qızdar buna can-başnan razı oldular.

Karvan tərpendi. Onlar sağ-salamat öz vilayətdərinə çatdılar. Əli təzədən qırx gün, qırx gejə toy çaldırif onnaran evləndi. Onlar şad-xürrəm ömür sürüf yerə keşdilər. Siz də xoş günlər keçirif dövrə keçin.

Göydən üç alma düşdü. Biri nağıl danışanın, biri mənim, biri də özümün. Siz sağ, mən salamat.

DAD İLƏ BİDAD

Belə nəql edirlər ki, keçmiş zamannarda ədalətli bir padşah var idi. Bu padşahın böyüh bir meyvə bağı da var idi. Padşah bağındakı meyvələrdən bir nar ağacını bağbana vermişdi. Bağban narı yığib satardı və bu minvalla güzəranını keçirərdi.

Bir il bağban gördü ki, nar ağacı göyermədi. Çox məyus oldu. Evinə gəlib əhvalatı arvadına danışdı:

– Arvad, deyəsən, Allah bu il ruzini kəsdi. Nar ağacı quruyubdu.

Arvad kişiyə dedi:

– A kişi, beli götür, ağacın dibini qaz. Gör, ağac niyə quruyubdu.

Bağban arvadının sözü ilə beli götürüb nar ağacının dibini qazmağa başladı. Bir xeylax qazmışdı ki, gördü ağacın kökü bir zəncirə dolaşib, ağacı böyüməyə qoymur. Bağban ağacın dibinə bir neçə bel vurdu ki, eşib zənciri çıxartsın. Gördü ki, zəncirə bir iri küpə bağlanıb. Bağban küpün ətrafını qazıyıb küpü çıxartmax isdəyəndə baxdı ki, burada bir küp yox, yeddi küp var. Özü də küplər ağzınacan qızılla doludu. Yazıx bağban özünü elə itirdi ki, bilmədi nə etsin. Tez evə qayıdıb arvadına dedi, bəs hal-qəziyə belədi. Axır məsləhət elədilər ki, padşahı məsələdən agah eləsin.

Bağban üz qoydu, gəlib saraya çıxdı. İşin tərsliyinnən o günü padşah demə xəstə imiş, yerində vəziri oturtmuşdu. Vəzir bağbandan soruşdu:

– A kişi, nə işdən ötrü gəlmisən?

Bağban dedi:

– Mənə padşahın özü lazımdı. Ona bir sözüm var.

Vəzir dedi:

– Kişi, sözün var, mənə de, padşah xəstədi.

Bağban çarəsiz qalıb əhvalatı olduğu kimi vəzirə danışdı, dedi:

– İndi adam göndərin gəlib küpləri padşahın xəzinəsinə gətirsinnər.

Vəzir bir qədər fikrə gedənnən sonra bağban dedi:

– Sən get evinə, axşam gəlib gətirərik.
Vəzirin sözü bağbanı heç açmadı. Saraydan çıxandan sonra dedi:

– Ey dadi-bidad, mən nə iş gördüm! Burda nə isə bir hiylə var. Bu axşamdan mən yəqin salamat qalmayacam.

Bağban kor-peşman evinə qayıtdı. Arvad soruşdu:

– A kişi, padşaha sözünü deyə bildin?

Bağban cavab verdi:

– Arvad, padşah mənim bəxtimnən demə xəstə imiş. Odu ki, sözümlü vəzirə dedim. Amma vəzirdən gözümlü su içmir, çox tamahkar adamdı. Dedi ki, axşam gəlib küpləri aparacaq. Bu işin dalında nəşə bir hiylə var. Ürəyimə damıb ki, bu gecədən mən salamat çıxmıyacağam. Arvad, sən dur mənim kitabımı gətir, ora bir tarix yazım. Vaxt gələr sənə lazım olar.

Arvadı o saat durub ərinin kitabını gətirdi. Kişi başına gələni tarixiylə kitaba yazdı. Sonra arvadına dedi:

– Arvad, sənə bir vəsiyyətim də var. Onu da yerinə yetirərsən.

Arvadı soruşdu:

– Kişi, o nə vəsiyyətdi?

Bağban dedi:

– Arvad, qızımız olsa, adını Dad qoyarsan, əyər oğlumuz olsa, adını Bidad qoyarsan.

Bağban bu vəsiyyətini edib vəziri gözləməyə başladı. Gecə yarım olanda gördü ki, həyətdən səs gəldi, kimsə onu adı ilə çağırır. Bağban həyətdə çıxanda gördü ki, vəzir atın üstündə oturub onu gözləyir, başında da bir neçə atlı var. Vəzir bağbanı görüb dedi:

– Kişi, gedək qızılların yerini göstər.

Bağban dedi:

– Qoy evə dəyib gəlim.

Bağban tez evə girib gecə vəzirlə getdiyi tarixi də kitaba yazdı. Arvadı ilə halallaşdı dedi:

– Arvad, sağlıqla qal, mən daha qayıtmaram.

Bağban vəzirin qabağına düşüb bağa gəldi, qızılların yerini nişan verdi. Vəzir yanındakı adamlara əmr elədi:

– Qızılları çuvallara doldurub dəvələrə çatın.

Elə ki, vəzir gördü küpələr boşaldıldı, birdən adamlara dedi:

– Tutun bu kişini diri-diri salın küpə, yerə basdırın.

Vəzirin adamları bağbanın üstünə tökülüşdülər. Vəzir bir qılınc vurub bağbanı öldürdü. Bağbanı küpə salıb nar ağacının dibində basdırdılar.

Bu əhvalatdan bir qədər sonra bağbanın arvadının iki uşağı oldu. Biri oğlan, biri qız. Oğlanın adını Bidad, qızın adını isə Dad qoydular. İllər, günlər dolandı. Uşaqlar gəldi on yaşına çatdı. Bir gün padşahın yolu bağbanın evinin yanından keçəndə eşitdi ki, bir arvad "Ay Dad! Ay Bidad!" deyə çağırır. Padşah bu işə çox təəccübləndi. Öz-özünə dedi ki, görəsən bu nə olan işdi? Başındakı adamlardan birini göndərüb bağbanın arvadını yanına çağırırdı. Soruşdu:

– Ay arvad, dad-bidad deyən sən idin?

Bağbanın arvadı padşaha baş əydi. Salam verib dedi:

– Bəli, qibleyi-aləm.

Padşah soruşdu:

– Dad-bidad nə olan şeydi?

Bağbanın arvadı dedi:

– Dad qızımın, Bidad da oğlumun adıdır.

Padşah yenə bir şey başa düşməyib soruşdu:

– Bu nə addı uşaqlara qoymusan?

Arvad dedi:

– Padşah sağ olsun, uşaqlar olanda elə bu ad ağzımıza gəldi, onu da qoydux.

Padşah arif adam idi. Bildi ki, belə adı uşaqlara hələm-hələm qoymazlar. Burda nəşə bir sırr var. Odur ki, bağbanın arvadına dedi:

– Arvad, sən gəl bu işi mənə gizlətmə. Düzünü de!

Elə bu dəmdə bağbanın uşaqları gəlib çıxdılar. Padşahı görüb ehtiramla təzim etdilər, “xoş gəldin” elədilər. Padşah atdan düşüb evin səkisində oturdu. Bağbanın arvadı çaşdı qalmışdı. Padşah dedi:

– Hə, arvad, sözünü de!

Bağbanın arvadı dedi:

– Padşah sağ olsun, gəl, bu sirri mənə soruşma!

Arvadın bu sözü padşahı daha da maraxlandırırdı. Dedi:
– Arvad, bu sirri öyrənməmiş mən buradan gedən deyiləm.
Bağbanın arvadı gördü ki, danışmasa olmayacax. Bağbanın başına gələnəri əvvəldən axıra kimi padşaha danışdı. Sonra evinə girib ərinin kitabını da gətirdi. Kitabı padşaha verib dedi:
Padşah sağ olsun, bütün əhvalat tarixiylə bu kitabdadı.
Sonra bağbanın arvadı padşaha dedi:
– Mən də ərimin vəsiyyətinə əməl edib qızımın adını Dad, oğlumun adını isə Bidad qoydum. Bu iki uşax sənin bağbanın Həsən kişinin övladlarıdı.
– Padşah Dadla Bidadı yanına çağırıb hər ikisinin alınnan öpdü. Bir az ordan-burdan söhbət elədi. Gördü ki, hər ikisi mərifətli uşaxdı. Fərraşlarını çağırıb dedi:
– Gedin saraydan vəziri əli-qolu bağlı bura gətirin.
O dəqiqə əmr yerinə yetirildi. Fərraşlar vəziri padşahın hüzuruna gətirdilər. Padşah dedi:
– İndi isə boş küpləri qazıb çıxardın.
Padşahın yanındakılar küpləri qazıb nar ağacının dibinnən çıxardılar. Küplərin birinnən bağbanın sümühləri tapıldı. Padşah əmr etdi ki, bağbanı qayda üzrə bağda dəfn etsinlər. Sonra padşah cəllada əmr elədi ki, vəzirin boynunu vurub cəzasına çatdırsın. Vəzirin boynunu vurdurub yenə bağbanın evinə gəldi. Bağbanın arvadını çağırıb dedi:
– Ərinin tapdığı qızıllar sizin öz malınızdı. Əgər razı olsan, oğlunu mən götürüb öz yanımda saxlaram. Allahın işinnən vəliəhdim olmadı. Mənnən sonra sənin oğlun padşahlıx taxtına çıxar.
Sonra padşah üzünü bağbanın qızına tutub soruşdu:
– Qızım, indi sən mənnən nə isdiyirsən?
Qız dedi:
– Padşah sağ olsun, necə ki, atam sənin bağında bağbanlıq edib, mən də bağban olmaq isdiyirəm. Öz bağını mənə bağışla.
Padşah bir kağız yazdı ki, bağ Dadındı.
Padşah kağızı möhürləyib qıza verdi. Deyirlər, sonralar bu kəndin yerində Bağdad şəhəri salındı.
Onlar yeyib-içib muradlarına çatdılar, siz də öz muradınıza

çatın.

Göydən üç alma düşdü, biri nağıl deyənün, biri nağıla qulax asannarın, biri də bacadan baxannarın!

İLANIN MƏSLƏHƏTİ

Keçmiş zamanlarda bir kişi varıymış. Bu kişinin də çoxlu uşaxları varıymış. Həmən bu kişi ailəsini dolandıra bilmirmiş. Yaşayışları çox çətin imiş. Bir parça çörəyə möhtac imişlər. Bu kişi başını qaldırıp arvad-uşağın üzünə baxa bilmirmiş. Bir gün kişi evdən baş götürüb gedər, der ki, uşaqların yanında gözü kölgəli olmaqdansa burdan çıxıf getməh yaxşıdı. Kişi evdən çıxıf gedər. Bir də qayıtmayacağına and içir. Az gedər, çox gedər, yeddi gün, yeddi geçə yol gedər, gəlif bir çay qırağına çatır. Bir ağacın kölgəsində dincəlməh istər. Bu vax otların arasınan bir şahmar ilan baş qaldırıp kişiyə yaxınlaşər. İlan kişini çalmax isdər. İlan kişinin qəmli olduğunu görər, o saat ona hər şey agah olar. Rəvayətə görə, ilan dil açər, kişiyə məsləhət elər. Der:

– Bu ölkənin şahı yuxu görüb. Yuxu yozanlar şahın yuxusunun yozumunu tapa bilmeyiflər. Şah da yuxunu yoza bilməyənnerin başını kəsdirir. Şah yuxusunda görür ki, məmləkətində yaşayan insanlar tülküyə dönüf. Sən get şahın yuxusunu yoz. Şah sənə iki kisə qızıl verəjək. Həmən iki kisə qızılın birini mənə gətirərsən, birini də özünə götürərsən.

Kişi gedif elçi daşının üstündə oturer. Gözətçilər gəlif kişidən soruşarlar ki, burada niyə oturersən. Kişi der:

– Şahın yuxusunu yozmağa gəlmişəm.

Onu şahın hüzuruna aparırlar. Kişi necə olubsa, elə də yozər. Şah kişiyə iki kisə qızıl verer. Kişi qayıdanda şeytan bunu allader. Kişi ilanın yanına getmər, öz evinə geder. O, öz evini saray kimi düzətdirər. Kasıblığın daşını ater. Qapılara isə gözətçi qoyer ki, ilan birdən gələr. Bir müddətdən sora şahın naməsini gətirərlər. Şah yazır ki, yenə yuxu görüb onu yozmax lazımdı.

Kişi götür-qoy edir, torpağı öpə-öpə ilanın yanına geder, ilanı aldatdığına görə onnan üzr istiyer. İlan yenə şahın yuxusunu

yozor. Və der ki, gedif şaha yuxusunun mənasını söyləyərsən. Kişi şahın hüzuruna gəlif der:

– Şah sağ olsun, siz yuxuda görüfsüz kü göydən qılıncaqalxan yağər, qan su yerinə axer. Qonşu şah sizə hücum eliyəcək. Siz gərək ordunu möhkəmlədəsiniz.

Şah kişini bir müddət sarayında saxlader. Bir müddətdən sonra şahın dövlətinə hücum edərlər. Şahın ordusu qələbə çalər. Şah kişiyə üç kisə qızıl, bir də bir at verer. Yolnan qayıdanda şeytan yenə kişini aldader. Kişi ilanı öldürməyə geder. Kişi ilana yaxınlaşanda ilana onun məqsədi agah olər, ilan qaçer. Kişi qılınca vuruf ilanın quyruğunnan kəser. Kişi kor-peşman evə qayıder. Gözətçilərin sayını çoxalder ki, birdən ilan gələr. Kişi şad-firavan yaşayır. Bir müddətdən sonra şah yenə yuxu görer. Kişiyə bir namə göndərer ki, gəlif yuxusunu yozsun. Kişi öz evinnən torpağı öpə-öpə ilanın yanına geder. Qorxer ki, ilan onu öldürər. İlan isə rəhmə gəlif kişiyə heç nə eləmer. Şahın yuxusunu kişiyə danışer. Der:

– Şah yuxusunda göruf ki, göydən qar yağər, yerə düşməmiş suya döner, hər yer gül-çiçəh olər.

Kişi şahın hüzuruna geder. Yuxunu yozer. Der:

– Şah sağ olsun, bu il çox bollux olajax, hamı firavan yaşayacax. Bu o deməkdi ki, heç nədən qorxmuyun.

Şah kişiyə dörd kisə qızıl verer. Kişi evinə qayıder. Yolda da özünə söz verer ki, qızılların hamısını ilana verəjək. O, ilanın yanına gələr. Qızılları ilanın qabağına qoyer, deyər:

– Bu qızıllar sənə çatajax. Birinci dəfə mən səni aldatdım. İkinci dəfə quyruğunu kəsdim, qızılların heç birini sənə vermədim. Bəs nəyə görə sən məni bağışladın.

İlan cavab verir:

– Birinci dəfə mən səni ona görə bağışladım ki, şah yuxusunda görmüşdü ki, bütün insanlar hamısı tülküyə dönüb. Bütün insanlar hiyləgər olub. İkinci yuxu isə o idi ki, düşmən bizə hücum edəcək, hamı qan töküf, baş kəsməliidi. Üçüncü yuxuda isə şah görür ki, hər yer lələdi. Bu da o demək idi ki, hamı bir-birinə can deyif, can eşider və firavan yaşayarlar. Sən də bütün hamı kimi

firavan yaşayacaqsan. Hamıya can deyib, can eşidəcəksən.

Nağıl da burda bitdi. Göydən üç alma düşdü, biri nağıl söylüyənün, biri özümün, biri də nağıla qulaq asanların.

NAXIRÇI QIZININ NAĞILI

Bir ağıllı, tədbirli, ədalətli padşah var imiş. Bu padşah həmişə rəiyyətin qayğısına qalırdı. Onların gün-güzəranını yoxluyurdu. Həmişəki kimi yenə bir gün bu padşah məmləkətini gəzif dolaşmaq istəyir. Dərviş libası geyinib başlayır gəzməyə.

Bulaq başına çatanda bir qız gördü. Padşahın artıq saç-saqqalı ağarmışdı. Bu qızı görəndə onun halı dəyişdi. Bir könlüdən min könlə qıza vuruldu. Padşah gəzintisini yarımçıq qoyub geri qayıtdı. Əvvəl istədi ki, bir az gözləsin, bəlkə ürəyində baş qaldıran istək keçib getdi. Odur ki, istədi bu sirri heç kimə açmasın, hər şeyi yadınnan çıxartsın. Ancaq gördü ki, yox, olmuyajax, odur ki, vəziri yanına çağırdı. Onnan məsləhətləşməyə başdadı, dedi:

– Vəzir, bilirsənmi səni niyə çağırmışam.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, bilmirəm.

Padşah dedi:

– Vəzir, Allahdan gizlin deyil, sənənən nə gizlədim, yaşımın bu vaxtında bir işə düşmüşəm.

Vəzir soruşdu:

– Padşah sağ olsun, o nə işdi?

Bunnan sonra padşah başına gələn əhvalatı vəzirə danışdı.

Vəzir bir xeyli fikrə gedib dedi:

– Padşah sağ olsun, bir müddət səbr elə bəlkə bu qız yadınnan çıxdı.

Padşah dedi:

– Yaxşı.

Bir xeyli keçdi. Günnər, həftələr bir ilə dönmüşdü.

Padşah gördü ki, yox, xına o xınadan deyil. Naxırçı qızını heç yadınnan çıxarda bilmir. Daha gördü bu qızı unuda bilmir,

gecələr də yuxuda bu qızı görür, yeməyi-içməyi də yadınnan çıxıb. Əlacsız qalıb yenə vəzirini yanına çağırdı, dedi:

– Vəzir, bilirsənmi səni niyə çağırmışam.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, hələ ki, bilmirəm.

Padşah dedi:

– Vəzir, o qızı heç cür yadınnan çıxarda bilmirəm, gecəm, gündüzüm yoxdu, yuxuda da onla əlləşirəm. Bir tədbir tök.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, nə eliyək?

Padşah dedi:

– Vəzir, gərək gedib o qıza elçilik eliyəsən.

Vəzir dedi:

– Baş üstə.

Sabah açıldı, üzünü zə xeyirli sabahlar açılısın. Vəzir üz tutdu naxırçının yanına. Gəlif onun evini tapdı, atdan düşdü. Salam-kəlamnan sonra nəyə gəldiyini naxırçıya söylədi.

Naxırçı dedi:

– Padşahla mənimki tutmaz.

Vəzir soruşdu:

– Niyə?

Naxırçı dedi:

– Bax filankəsin kürəkəni qaynatası xəstələnəndə onun yerinə naxıra gedir.

Vəzir dedi:

– A kişi, indi sən nə deməh istəyirsən?

Naxırçı dedi:

– Vəzir sağ olsun, mən naxoşlayanda padşah mənim yerimə naxıra gedəcəkmimi?

Vəzir dedi:

– A kişi, nə danışdığımı bilirsənmi?

Naxırçı dedi:

– Bilirəm, niyə bilmirəm.

Vəzir dedi:

– Bilsən belə danışmazsan.

Naxırçı dedi:

– İndi nə eliyim?

Vəzir dedi:

– Şah gəlib sənə naxır otara bilməz.

Naxırçı dedi:

– Onda mən də ona qızımı verə bilmərəm.

Vəzir dedi:

– A kişi, padşahla padşahlıxımı eliyəcəksən, o hələ sənədən xoşluxla danışır. Əgər sözünü yerə salsan, birdən çomağın yoğun başını çevirsə, neyləyəcəksən.

Naxırçı da qorxub dediyinnən dönmədi, dedi:

– Mən ona nə deyirəm, onda qoy getsin özünün tayını tapsın. Atalar da deyif ki, "Taylı tayını tapmasa, günü ah-vayla keçər".

Vəzir dedi:

– Nə demək istiyirsən.

Naxırçı dedi:

– Sağlığın, mənim kürəkənim gərək mənim naxırımı otara.

Vəzir naxırçını qınıyıf dedi:

– A kişi, indi sən padşahın naxırını otarmırsanmı?

Naxırçı dedi:

– Otarıram, ancax haqqımı da alıram. O mənim kürəkənim olanda daha dəqiq haqq istəyə bilməyəjəm.

Vəzir istədi ki, naxırçını yola gətirsin, ona başa salsın ki, bu bir xəşbəxtlikdi onun qapısını döyür, pirinə təpəh atmasın, dedi:

– A kişi, sən niyə başa düşmək istəmirsən, padşah sənə kürəkənin olannan sonra onun var-dövləti həm də səninki olajax.

Naxırçı çomağını yerə döyə-döyə dedi:

– Allah gərək adamın özünə verə. Padşah naxırını otarsa, qızımı ona verərəm, mənim sözüm budu, vəssalam, ayrı mən heç nə bilmirəm.

Günnər, həftələr keşdi. Padşah vəzirini çağırif dedi:

– Vəzir, get o kəndin ağsaqqalı ilə söhbət elə, gör nə öyrənə bilərsən, sonra get o qızın özünün fikrini öyrən.

Vəzir getdi həmin naxırçı yaşayan kəndə. Kəndin ağsaqqalının evinə düşdü. Ağsaqqal vəziri gülərlə qarşıladı.

Əhvalatdan xəbərdar olub dedi:

– Padşaha canımız da qurvandı. Bizə ruzunu verən gözə görünməzdi. Ancax biz qızı verəndə onun öz sözünü dinniyirik, gərəh biz də qızın sözünü eşidək.

Vəzir dedi:

– Yaxşı, atasının fikrini öyrəndik, indi də qızının fikrini öyrənək, gərəh axırı nejə olur.

Qız öz sözünü bir kağıza yazıf verdi, vəzir də o kağızı gətirif qoyub düz yeddi gün, yeddi gejə üzüqoylu yatdı. Padşah ayılında vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, niyə fikrə qərq olursunuz, o naxırçı qızının istəyi nədi ki, izin verin bir günə onun dediklərini hazır eliyif aparım.

Padşah dedi:

– Vəzir, naxırçı qızı on yeddi quzu, iyirmi beş xoruz, otuz beş ayğır, qırx şir, əlli kəl, altmış dəvə, yetmiş də qoja it istiyir.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, bunnan ötrü ürəyini niyə sıxırsan.

Padşah dedi:

– Vəzir, o naxırçı da, onun qızı da məni ayıldı. Naxırçı ağıllı kişidi, qızı da çox ağıllı qızdı, onnar demək istiyir ki, taylı tayını tapmasa, pis keçər axır günkü, mən onların sözünnən öz payımı götürdüm. O qızla evlənmək fikrimnən əl götürdüm.

Padşah axıra kimi məmləkətini ədalətlə dolandırif ömür gün keçirdi.

TACİR QIZI

Biri varmış, biri yoxmuş, keçmiş zamannarda Əhməd addı bir tacir varmış. Əhməd tacirin gözəl bir qızı, onnan da gözəl bir oğlu varıydı. Tacirin uşaxları gözəl olduqları qədər də ağıllı, bilihli idilər. Əhməd tacirin arvadı Allah rəhmətinə getmişdi. Onun var-dövləti başınnan aşif-daşırdı. Günnər, aylar ötüf keçdi. Əhməd tacirin uşaxları böyüyüf boya-başa çatdı.

Günnərin bir günü Əhməd tacir evlərinə qayıtdı, xəstələnif yorğan-döşəyə düşdü. Bildi ki, ölüm başının üstünü alıf, oğlunu çağırif dedi:

– Oğlum, artıq mən bir də ayağa qalxmıyacam. Mən ölürəm. Mənnən sonra sən boş-bekar gəzmə. Mənim var-dövlətim səni heç bir il də görməz, dilənçi oluf düşərsən çöllərə. Sən də mənim kimi dəvələri yükləyif səfərə çıx, get Qəndahara, orda mənim Məhəmməd adında bir dostum var, onun yanında alver edərsən, ordan da alış-veriş eliyif gətirif burda satarsan. Məhəmməd tacir səni tanımır, deyərsən ki, mən tacir Əhmədin oğluyam. O malları satmaxda, almaxda sənə kömək eliyər, aldığın malları da yükləyif yola salar.

Əhməd tacir oğluna vəsiyyətinə eliyif öldü. Oğlu İbrahim ədəb-ərkanla, el adətiylə atasını dəfn elədi, əlsiz-ayaxsızlara nəzir-niyaz payladı.

Günnər, aylar ötdü, atasının yeddisi, qırxı, ili çıxdı. Bir gün İbrahim bacısına dedi:

– Ay bacı, atamız Allah rəhmətinə getdi. O, mənə vəsiyyət eliyif ki, bekar qalmıyım, burdan Qəndahara mal aparım, atamızın orda bir dostu var, orda aparıf alış-veriş eliyim, ordan da satmax üçün buraya mal alıf gətirim.

Bacısı anlıyif dedi:

– Qardaş, atamız yox, anamız yox, sən də başqa şəhərə getsən, mən burda tək nə cür qalaram? Mən sənsiz bircə gün də qala bilmərəm.

İbrahim dedi:

– Bacı, mən getməsəm, necə olar? Sən mənimlə gedə bil-

məzsən, mən də getməsəm, olmaz. Axı, bu atamızın vəsiyyəti. Əməl eləməsəm, ömürlük borclu qalarım.

Oğlan gördü ki, bacısı heç cür razı olmur. Öz şəklini çəkdirif qoydu onun yanında, bacısının da şəklini çəkdirif özü götürdü.

İbrahim bacısına dedi:

– Al bu şəkli, saxla özündə qalsın, bir-birimiz üçün darıxanda çıxarıl baxarım. Dərdimiz yüngülləşər. Bacı, qoy gedim gəzif axtarım, bir sahibi-qarı tapıf gətirim, sənin yanında qalsın.

İbrahim getdi şəhərə, soraxlaşa-soraxlaşa axırı bir qarı tapdı. Qarıya dedi:

– Qarı nənə, sənə nə qədər istəsən, pul verəcəyəm, gedək bizim evə, bizdə qalarsan, mən səfərdən gələnə kimi ona hayan olarsan.

Oğlan qarını da götürüf bacısının yanına gəldi. Səhəri günü hazırlaşıl səfərə yola düşdü. Yola düşmədən əvvəl nökrərinə tapşırı ki, evlərinə yaxşı baxsınlar, heç bir tanımadıqları adamı evə buraxmasınlar. Bacısı ilə görüşüf üz tutdu Qəndahar şəhərinə.

İbrahim az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gedif Qəndahar şəhərinə çatdı. İbrahim Qəndahar şəhərinə çatan kimi Məhəmməd tacirin yaşadığı yeri soruşuf öyrəndi. Karvanı sürdü düz qapısına. Karvanın yüklərini açıf düşürdü. Məhəmməd tacir bayıra çıxdı, baxıf gördü ki, dəvələr dostu Əhmədindi, ancaq bir cavan oğlandı. Məhəmməd tacir gəlif bu oğlanla görüşdü, xoş gəldin elədi. Hal-əhval tutdu. Dedi:

– Oğlum, sən kimsən?

İbrahim dedi:

– Əhməd tacirin oğluyam.

Məhəmməd tacir dostu Əhməd tacirin öldüyünü eşidif ağladı, sonra da İbrahimə başsağlığı verif dil-ağız elədi. Oğlana hər cür hörmət elədi. Onlar uzanıf yattılar.

Sabahısı günü tacir Məhəmməd İbrahimi padşahın yanına apardı. Sən demə, bu ölkənin padşahı tacir Məhəmmədi yaxşı tanıyırmış. İbrahim padşaha baş əyif özünü təqdim elədi. Padşahın bir oğlu varıydı. O, İbrahimi görən kimi onunla dostlaşdı, ona hörmət elədi. Günlərlə onu gözünnən kənara qoymadı.

Düz bir aydan da çoxuydu ki, İbrahim Qəndahar şəhərindəydi, o bu vaxtı padşah oğlu ilə keçirmişdi.

Bir gün İbrahim tacir Məhəmmədə dedi:

– Əmi, padşahın oğlu mənə böyük hörmət elədi. Nə olar bir gün də mən onu evimizə gətirim.

Tacir Məhəmməd dedi:

– Lap yaxşı, oğlum, gərək bir hazırlıx görək.

Tacir Məhəmməd padşah oğlunu qarşılamaq üçün bərk hazırlıx gördü. Hər tərəfi xalı-xalça ilə bəzətdirdi.

İbrahim saraya girif, padşah oğluna dedi:

– Qardaş, sennən bir təvəqqim var, bir aydı ki, mən bu şəhərdəyəm, hər gün də sizdə oluram. Xahiş eliyirəm bu gün də sən bizə gələsən.

Padşah oğlu dedi:

– Qardaş, mən razı, ancaq atamın icazəsi olmadan mən heç yana gedəmmərəm. İcazə versə, gedərəm.

Padşah oğlu gəlif İbrahimin sözdərini atasına söylədi.

Padşah dedi:

– Yaxşı get, ancaq başqa yerdə qalma, evə qayıdıf gəl.

Şahzadə İbrahimplə birlikdə tacir Məhəmmədin evinə gəldi.

Axşam şahzadə dedi:

– Qardaş, vaxtdı, gərək mən gedəm.

İbrahim ona çox yalvardı ki, bircə gecə burda qalsın. İbrahimin çox yalvardığını görən şahzadə məcbur oluf Məhəmməd tacirin evində qaldı. Onnar yatmamışdan qavax xeyli söhbət elədilər. Sonra yatax otağına getdilər. Şahzadə ilə vəzir yattılar. İbrahimin isə gözünə xeyli vax yuxu getmədi. İbrahim nə qədər çalışdısa, gözünə yuxu getsin, ancaq gözünə yuxu getmirdi ki, getmirdi. Bacısı yadına düqmüşdü. Axırda məcbur oluf bacısının şəklini çıxarıl baxmağa başladı. Yavaş-yavaş ürəyi sakitləşdi, gözünə yuxu getdi. Sən demə, şahzadə hələ yatmayıbmış. O, İbrahimə baxırmış. İbrahimin bacısının şəklini görən kimi ağı başınnan çıxıbmış, ancaq elə bildi ki, bu qız İbrahimin istəklisidi, buna vermiyiblər, o da ürəyini sakitləşdirmək üçün şəkli özü ilə gəzdirir. Əyər doğrudan da

belədirsə, mən çalışacam ki, bu qızı İbrahimə alım.

Şekli vəzir də görüpmüş, o da qızın gözəlliyini görəni kimi ağlı başınan çıxdı. Bunu heç biri üzə vurmadı, ancax səhərə kimi ilan vuran yatdı, nə şahzadənin, nə də vəzirin gözünə yuxu getmədi.

Səhər tezdən üçü də yataxdan durdular. Hamı şahzadənin qulluğunda durmuşdu, ancax şahzadə çox kefsiz idi. İbrahim gördü ki, şahzadə çox pərişandı, halı özündə deyil, nədənsə narazıdı, soruşdu:

– Qardaş, nə oluf, kefin niyə yoxdu? Bəlkə nədənsə narazı qalırsan, xətrinə dəymişik?

Şahzadə dedi:

– Mən elə bilirdim ki, sən mənnən dost yox, qardaşsan. Mənnən heş nə gizlətməzsən, ancax bilmirdim ki, sən mənnən öz sirrini gizlədirsen.

İbrahim mat qaldı, fikirreşdi ki, görəsən, bu nə deməkdi. And-aman eliyib dedi:

– Qardaş, mənim heç bir sirrim yoxdu ki, onu da sənnən gizlədim.

Belə deyəndə şahzadə dedi:

– Yaxşı, onda de görüm, bəs o şəkildəki qız kimdi ki, sən gecə yatmamışdan qavax onu çıxarıf baxdın, sonra yatdın.

İbrahim gördü ki, başqa əlacı qalmayıf, odu ki, açıf hər şeyi şahzadəyə söylədi, dedi:

– Qardaş, o mənim bacımın şəkli. Biz bir-birimizi çox isdiyirik. Mən darıxanda həmişə bacımın şəklinə baxıram.

Bunu eşidənnən sonra padşahın oğlunun daha taqəti qalmadı. O, şəkildəki qıza bir könlüdən min könlü vurulmuşdu. Tez çıxıf saraya getdi.

İbrahim Məhəmməd tacirin evində qalmaqda olsun, görək şahzadə nə elədi. Şahzadə geri qayıdar-qayıtmaz xəstələnif yorğan-döşəyə düşdü. Anası gördü ki, oğlunun halı pisdi, tez padşaha xavar çatdırdı. Padşah vəzir-vəkili ilə oğlunun yanına gəldi. Bütün şəhər əhliyə batdı. Biri dedi, şahzadəyə dərman veriflər, o biri dedi soyux dəyif, biri dedi bədnəzər toxunuf. Təbiblər gəldi,

ancax oğlanın xəstəliyinnən baş aşmadılar. Hamısı çıxıf getdi. Padşah arvadına dedi:

– Sən qal onun yanında, öyrən gör ona nə oluf, heç naxoşa oxşamır, gör dərdi nədi?

Hamı çıxıf getdi, otaxda təkə anası qaldı. Anası başdadı oğlunu dilə tutmağa. Soruşdu:

– Oğlum, dünən gecə sən sağ-salamat Məhəmməd tacirin evinə getdin, sənə nə oldu ki, bu hala düşdün?

Şahzadə dedi:

– Ana, hal-qəziyə belədi. Gərək mənə Əhməd tacirin qızını alasınız, onda dərdim olmaz, naxoşluğum da çıxıf gedər.

Anası bunu eşidəndə mat qaldı. Başdadı oğluna öyüd-nəsihət verif bu fikirdən çəkəndirməyə:

– Mənim əziz balam, sən dünyanın ən böyük padşahlarınan birinin oğlusan. Əhməd tacirin qızı isə adi bir tacir qızıdır. Bu bizə əskiklik gətirər, atan heç vaxt razı olmaz ki, sən gəlif tacir qızı alasan. Nə çoxdu dünyada padşah qızları. Hansını istəsən, atan sənə alar.

Şahzadə dedi:

– Ana, mən heş bir padşah qızını istəmirəm, bu qızı alırsınız mənə alın, almırsınız mən daha ayağa qalxan deyiləm, ölürəm, indi məsləhət sizindi.

Arvad tez getdi padşahın yanına, oğlunun sözlərini ona çatdırdı. Dedi:

– Padşah, oğlun gözü düşüf Əhmədin qızına. Deyir ki, bu qızı mənə alırsınızsa alın, almasanız dərdimin əlacı yoxdu.

Padşah bu xavardan çox pərişan oldu. Arvadına dedi:

– Ay arvad, mən axı bir padşah ola-ola mənə yaraşarmı? Mən necə gedim oğluma bir tacirin qızını alım? Nə çoxdu padşah qızları?

Arvadı dedi:

– A kişi, mən bunnarın hamısını oğluma demişəm. Oğlun belə sözləri eşitməh isdəmir, daha çarəmiz yoxdu, halal oğlunun ölməyini istəmirsənsə onun deməyinə razı olmalıyıx. Bir də atalar deyif ki, "Könlü sevən göyçəh olar". Nə olar, yazıya pozu yoxdu,

görünür, oğlumuzun da qisməti beləymiş, biz də bununla razılaşmalıyıx.

Arvadının bu sözlərinə sonra padşah bildi ki, oğlu dediyinə dönməyəcəh. Adam göndərdi ki, gedif Məhəmməd taciri, İbrahimi onun yanına gətirsinnər. Padşahın adamları gedif dedilər:

– Sizi padşah çağırır.

Məhəmməd tacirlə İbrahim tez padşahın hüsurunda hazır oldular. Padşah dedi:

– Bilirsiniz sizi nəyə görə çağırmışam?

Dedilər:

– Padşah sağ olsun, bilmirih.

Padşah dedi:

– Mənim oğlum İbrahimin bacısını isdiyir.

Onlar əvvəlcə elə bildilər ki, padşah zarafat eliyir. Odur ki, bir söz demədilər. Padşah soruşdu:

– Yaxşı, nə fikirləşirsiniz? Mənim doğru sözümdü, görürəm ki, mənim dedihlərim sizi təəccübləndirir.

İbrahim ayağa duruf padşaha baş əyif dedi:

– Padşah sağ olsun, siz ki bacımı oğlunuza istəyirsiniz, mən razıyam.

Məhəmməd tacir də dedi:

– Mən də qızımı oğlunuza verməyə razıyam.

Bu xavar gedif padşahın oğluna çatdı. Dedilər:

– Padşah dediyi qızı sənə almağa razıdı.

Bu xavarı eşidən kimi şahzadə sağalif ayağa durdu.

Padşah əmr elədi:

– Qoy bütün şəhər şadyanalıx eləsin, oğlumu evləndirirəm.

Bu xavarı vəzir də eşitdi. Bildi ki, tacirin qızını padşah öz oğluna alır. Öz-özünə fikirləşdi: "Mən necə eliyim ki, o tacir oğlunun başına bir oyun gətirim, bacısını özüm alım".

Belə fikirlərinə vəzir getdi padşahın yanına, dedi:

– Padşah sağ olsun, bu yaxşı deyil, siz bir məmləkətin padşahı ola-ola, gedif əsl-nəcabəti olmuyan bir qızı oğluna almaq isdiyirsən. O qız gündə biri ilə gəzir.

Padşahı təəccüb götürdü. Tez əmr elədi:

– Gedin Məhəmməd tacirlə İbrahimi mənim yanıma gətirin.

Padşahın adamları tez gedif Məhəmməd tacirlə İbrahimi padşahın hüsuruna gətirdilər. İçəri girif gördülər ki, padşah qəzəvinnən dodağını gəmirir.

Padşah dedi:

– İkinizin də boynunu vurduracam.

Məhəmməd tacir dedi:

– Padşah sağ olsun, biz nə günahın sahibiyih.

Padşah dedi:

– Bu qızın nə yolun quşu olduğunu bilə-bilə nə üçün onu mənim oğluma verməh isdiyirsiniz?

İbrahim padşahdan icazə alif dedi:

– Padşah sağ olsun, əyər mənim bacım pis yolun adamıdırsa, mənim də, əmimin də boynunu vurdur, qanımız halaldı. Yox elə deyilsə, bu yalandırsa, onda xəbəri deyəni dara çəkdir.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, mənə qırx gün möhlət verin, əyər mən o qızdan bir nişanə gətirdim, deməh, mən deyəndi, yox əyər bir nişanə gətirə bilməsəm, onda məni dara çəkdir.

Vəzir getdi evinə. İbrahimin adınan bir kağız yazıf hazırladı: "Əziz bacım, bu adam bizim evə qonax gəlir, ona yaxşı hörmət göstərif, sonra yola salarsan". Vəzir məktubu da götürdü, atına minif yollandı İbrahimin doğulduğu şəhərə.

Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, yeddi günün tamamında çatdı həmin şəhərə. Soruşuf öyrəndi ki, Əhməd tacirin evi hardadı. Əhməd tacirin evini ona göstərdilər, atını süruf gəldi qarının ağzına. Evin gözətçiləri gəlif soruşdular:

– Kimsən, nəçisən, nə isdiyirsən?

Vəzir dedi:

– Mən padşah şəhərinə gəlirəm. İbrahimmən bacısına xəbər gətirmişəm. Ona deyin məni içəri buraxsın, qardaşımın məktubunu verim.

Dedilər:

– Qoy gedif icazə alax.

Vəzir dedi:

– Yaxşı, mən burda gözlüyərəm.

Nökərlər gedif qıza dedilər:

– Biri atnan gəlif, özü də başqa yerdəndi, deyir İbrahimmən bacısına məktub gətirmişəm, icazə verirsənmi, içəri keçsin.

Qız dedi:

– Gedin ona deyən məktubu versin, sonra gələr.

Nökərlər gəlif dedilər:

– Məktubu ver, aparıf verəh xanıma, görəh nə deyir.

Məktubu verdilər qıza. Qız baxan kimi bildi ki, bu məktubu qardaşı yazmıyıf, o dəqiqə geri qayıdıf dedi:

– Bu məktub saxtadı, aparın verin o adama, deyən ki, çıxıf getsin.

Nökərlər məktubu gətirif qıza qaytardılar. Qızın sözlərin də ona söylədilər.

Vəzir kor-peşman geri qayıtdı. Axtarıf bir ev tapdı. Onnan-bunnan başladı soraxlaşmağa ki, bu şəhərdə bir iman sahibi qarı varmı?

Bir nəfər dedi:

– Belə bir qarı var, o həmişə Əhməd tacirin qızının yanına gedif-gəlir.

Vəzir bunu eşidən kimi çox sevindi. Axtardı, həmin qarını tapdı. Qarını çox dilə tutdu, ancax bir şey çıxmadı. Vəzir çıxarıf bir ovuc qızıl verif dedi:

– Əhməd tacirin qızının mənə bir nişanını gətir.

Qarı qızilları görən kimi hər şeyi yadınnan çıxardı, qalxıf getdi tacir qızının yanına. Qız çimməh isdədi. Heç nədən xəbəri olmuyan qız paltarını soyunuf bir yana qoydu, barmağındakı bahalı üzüyünü də atdı paltarlarının üstünə.

Tez çimif qurtarannan sonra isdədi ki, paltarını geyinsin. Qarı üzüyü götürüf gizlətdi. Qız paltarını geyindi, üzüyünü isə yadınnan çıxardı. Qarı tez-tələsih üzüyü aparıf vəzirə verdi. Vəzir qarıya indi də bir kisə qızıl verdi.

Aradan bir xeyli keçdi. Üzüh qızın yadına düşdü. Hər tərəfi axtardı. Ancax üzüyü tapmadı. Vəzir isə atını minif Padşahın

şəhərinə üz tutdu.

Vəzir getməhdə olsun, görəh qız nə elədi. Qız başa düşdü ki, üzüyünü kimsə oğurluyuf. Adam göndərdilər, gedif qarını gətirdilər. Qarı and-aman eliyif dedi:

– Üzühdən mənim xəbərim yoxdu.

Qız onun sözünə inanmadı, başa düşdü ki, yəqin o qürbətdən gəlmiş atlının işidi. Qarı üzüyü götürüf həmin o atlıya verif. Qız çox hədə-qorxu gəldi, ancax qarı heç nəyi boynuna almadı ki, almadı.

Qız dedi:

– Ay qarı, üzüyün yerini de, yoxsa sora peşman olacaxsan, çörəyimi çox yemisən, çörəyim sənün gözünü tutar. Bax sonra hər şeyi açıf söyləsən günahınnan keçməərəm.

Qarı yenə and-aman eliyif dedi:

– Üzühdən mənim xəbərim yoxdu.

Qız nöqərlərə əmr elədi. Başladılar qarını kötəkləməyə.

Bunlar burda qalsın, görəh hardan xavar verim, vəzirdən.

Vəzir üzüyü aparıf padşaha verdi, dedi:

– Bu da o tərifi qızın üzüyü.

Bunu bilən kimi Məhəmməd taciri və İbrahimi çağırtdırdı.

Onlar padşahın hüzurunda hazır dayandılar. Padşah soruşdu:

– İbrahim, bu üzüh sənün bacının üzüyüdüürmü?

İbrahim dedi:

– Bəli, padşah sağ olsun, mənim bacımın üzüyüdü.

Padşah dedi:

– Deməli, hər şey düz imiş. Səni də, əmini də dar ağacına çəkdirəcəyəm.

İbrahim irəli yeri yif dedi:

– Padşah sağ olsun, hökm sizindi, ancax sizdən bir xahişim var.

Padşah soruşdu:

– O nədi?

İbrahim dedi:

– Padşah sağ olsun, bizə üç gün möhlət ver, sora asdırarsan.

Padşah bir az fikirləşif dedi:

– Üç gün sizə möhlət verirəm, üç günün tamamında hökm

icra olunacaq.

Tacir Məhəmmədlə İbrahim ata süvar oluf üz tutdular İbrahimgilə. Xavar İbrahimin bacısına gəlif çatdı.

Dedilər:

– Qardaşın gəlir.

Bacısı dedi:

– Yəqin qardaşımın başında bir iş var.

Atdılar gəlif dayandılar, nökərlər onların qavaxlarına çıxdılar. İbrahim atdan düşən kimi dedi:

– Gedin tez bacımı bura çağırın.

Tez çağırtdılar. İbrahim onun üzünə bir şapalax vuruf atını döndərdi padşaha sarı.

Bacısı gördü ki, susmaxdan savayı bir əlac yoxdu, odu ki, dillənmədi. Xeyli fikirləşdi. Bildi ki, qardaşı ilə Məhəmməd taciri padşah öldürəcəh. Odur ki, tədbirə əl atdı. Gedif bazardan əvvəlki üzühdən də gözəl və qiymətli bir üzüh aldı. Belə üzüh Qəndahar şəhərində tapılmazdı. Öz şəhərinin adamlarını yığdı. Onlardan belə bir kağız aldı ki, bu qız kimi dünyada ağıllı, ismətli, namuslu az qız olar. Qız bunu da götürüf atlandı, özünün ən yaxın adamları ilə birlikdə Qəndahar şəhərinə yola düşdü.

Tacir Əhmədin qızı gəlif Qəndahar şəhərinə çıxdı. Başına çarşaf örtüf girdi şəhərə. Girdi bir məscidə. Gördü bir arvad ağlıya-ağlıya dua edir. Qız həmin arvadı gözlədi, məsciddən bir yerdə çıxdılar, arvadın soruşdu:

– Ay bacı, nə oluf, niyə ağlıyorsan?

Sən demə, bu arvad Məhəmməd tacirin arvadı imiş. Arvad dedi:

– Ay qızım, ağlamayım, nə eliyim? Sabah ərimi Əhməd tacirin oğlu İbrahimplə birlikdə aparacaq. Onları bir əxlaqsız qızın ucbatınnan dar ağacına çəkirlər.

Qız dedi:

– Bacı, mən bu şəhərdə qəribəm, tanıdığım bir adam yoxdu. Nə olar, qoy mən də səninlə gedim, bir gecəliyə sizdə qalım, səhər tezdən çıxıf gedirəm. Bir gecəliyə məni Allah qonağı kimi saxlayın.

Arvad dedi:

– Ay qızım, o nə sözdü, Allaha da qurban olum, qonağına da. Gözümüz üstə yerin var, gəl gedəh.

Məhəmməd tacir qızını da götürüf gətirdi evlərinə, səhərəcən ağlayıf fəryad elədi.

Səhər açıldı. Bütün şəhərə düşdü. Təbil çalındı, dar ağacı quruldu. Şəhərdə bir adam da qalmadı. Hamı meydana axışmağa başladı. Məhəmməd tacirlə İbrahimə kəfən geyindirif boyunlarının da padşahın fərmanı asıldı.

Bunu görəndə Məhəmməd tacirin evində hay-küy qopdu ki, gəl görəsən. Əhməd tacirin qızı təmkinlə Məhəmməd tacirin arvadına təsəlli verif dedi:

– Xala, ağlama, Allah kərimdi.

Sən demə, Məhəmməd tacirin arvadı gecə əhvalatı başdan-ayağa qıza danışbmış.

Əhməd tacirin qızı çarşafını başına atıf meydanın ortasına tərəf getməyə başladı. Gördü ki, meydanın ortasında padşah taxtında əyləşif dar ağacınnan asılacaq adamlara tərəf baxır. Bu vax birdən padşah gördü ki, bir çarşafly qadın düz onlara tərəf gəlir. Tez onu yanına çağırtdırdı. Qız padşaha yaxınlaşdı, ədəb-ərkanla təzim eliyif dedi:

– Padşah sağ olsun, sizə bir ərzim var.

Padşah soruşdu:

– Nə isdiyirsən?

Qız dedi:

– Padşah sağ olsun, bir təvəqqəm var, mən sizə bir kəlmə söz deyəcəyəm, sizdən xahiş edirəm ki, sözümlə qurtarana kimi o adamları asmayacağsınız. Sonra hökm sizindi, nə eliyirsiz eliyin.

Padşah dedi:

– Yaxşı, sən sözünü deyif qurtarana kimi heç bir hökm yerinə yetirilməyəcəh.

Təbillərin səsi kəsildi. Hamı sakitcə dayanmışdı ki, görəh nə olacaq?

– Di danış, görüm nə deyirsən?

Qız cibinnən bir üzüh çıxarıf qoydu padşahın qabağına. Padşah baxıf gördü ki, bu üzüh onun bütün xəzinəsinnən

qiymətli. Dedi:

– Padşah sağ olsun, vəzirin mənim bu üzüyümün tayını oğurlay, üzüyümün tayını sizdən isdiyirəm.

Qızı görən kimi vəzirin dizdəri əsməyə başladı. Padşah vəzirdən soruşdu:

– Sən bu qızın üzüyünü oğurlayıfsanmı?

Vəzir diz çökərək dedi:

– Padşah sağ olsun, bu qız deyir mən heç onun üzünü də görməmişəm.

Üç dəfə soruşdu, vəzir hər dəfə and-aman eliyif dedi:

– Mənim bu qızın üzüyünən xəbərim yoxdu. Mən bu qızı görməmişəm.

Qız dedi:

– Padşah sağ olsun, siz şahid oldunuz ki, vəzir dedi ki, mən bu qızın üzünü də görməmişəm. Onda sən məni görmüüfəsən, tanıırsan, onda nə haxla mənim qardaşımı, əmimi mənim üstümdə dar ağacına çəhdirirsən?

Padşah və meydandakı adamlar bunu eşidəndə yerrərində donuf qaldılar.

Qız bütün əhvalatı padşahın hüzurunda mən sizə danışdığım kimi nağıl elədi. Dedi ki, vəzir qardaşının adınnan yalan məktuf gətirif, necə üzüyü qarıya oğurlatdırıf, gətirif buraya.

Qız bunnarı deyənnən sora haqqındakı şəhər ağsaqqallarının yazdığı məktubu çıxarıf padşaha verdi.

Padşah və bütün saray əyanları bu sözü eşidif yerrərində donuf qaldılar. Qız burdaca bütün əhvalatı başdan-ayağa padşaha ərz elədi.

Padşah:

– O iki adamı azad eliyin, onların əvəzində bu vəziri dar ağacına çəkin.

Vəziri dara çəkib cəhənnəmə vasil elədilər. Hamı sevindi.

Padşah Məhəmməd taciri, İbrahimi yanına çağırtdırdı. Qıza təzə gəlin paltarı geyindirdilər.

Padşah düz qırx gün, qırx gecə toy eliyif Əhməd tacirin qızını oğluna aldı.

Onnar öz muradlarına çatdılar, siz də öz muradınıza çatasınız.

TACİR QƏMƏR

Sizə kimnən deyim, hardan deyim. Biri vardı, biri yoxuydu, bir tacir Qəmər vardı. Qum şəhərində bu tacir Qəmər elə bir dolanacağı var idi ki, bütün torpaxlarını çəpər eləmişdi. Böyük bir barı çəkirmişdi. O barının içində imarəti, bazarı, dəyirmanı, çörək bişirmək üçün böyük çörəkxanası, ağac ehtiyacı yoxiydi. Dokqazda billurdan göz yeri qoydurmuşdu, ordan baxıb tanımadıqları adamı içəri qoymazdılar. Beləliklə də içəridə həmişə sakitçilik olardı. Belə də yaşayardılar.

Tacir Qəmər bir qulu vardı. Adı Hazırı Qulam idi. Bu adı ona qoymuşdular ki, Tacir Qəmər ona işarə edəndə o işini bilirdi. İşarəni, yanı kimin boynun vurmax lazımdı vurulardı. Ona görə Tacir Qəmər hara gedirdisə, həmişə onu özü ilə aparırdı. Vaxt oldu ki, bunnar yük bağlayıb İsfahana yol başladılar. Gəlhagəl, gəlhagəl, gəlib bir karvansarada düşdülər. Şəhəri gəzməyə başladılar, burda bir tacirə rast gəldilər. Taciri Qoca Qurvan deyə çağırırdılar. Tacir Qəmər öz qulunu göndərdi və dedi:

– Get, o taciri mənim yanına çağır, söhbət edim görüm o, nə kimi mallar gətirib.

Qulam gedib taciri çağırtdı gətirdi tacir Qəmər yanına. Tacir Qurvan salam elədi. Tacir Qəmər dedi:

– Əleykümə-salam!

Bunnar oturdular, surfə açıldı. Çay-çörək yedilər. Surfa yığıldı. Tacir Qəmər tacir Qurvandan soruşdu:

– Nə kimi mallar gətirirsən və şəhərdə qayda-qanun nə təhərdi, bir söhbət elə görüm.

Tacir Qurvan dedi:

– Bu şəhərdə bir xonça bəzəyirsən, cumanın günündə tacirlər gününü xonçaynan şahın qabağına gedirsən.

Şah orada xonçanı gördükdən sonra malları şəhərdə satmağa icazə verir.

Tacir Qəmər dedi:

– Çox yaxşı. Biz də elə belə eləyirik.

Bunnar çox söhbət elədilər. Söhbət gəldi ordan düşdü ki, do-

lanışından, arvadından. Tacir Qurvan dedi:

– Arvadlarda etivar yoxdu. Heş vədə mən arvada bel bağlıya bilmərəm.

Tacir Qəmər isə dedi:

– Mən öz arvadıma çox bel bağlıyım, ehtivarım da var.

Tacir Kosa Qurvan dedi:

– Gəl onda belə eliyək. Gəl gətirdiyimiz mallardan mərəc gələk. Əgər mən gedif arvadının alt paltarını gətirsəm, onda sənin gətirdiyin mallar mənim olsun. Yox gətirə bilməsəm, onda karvansarada olan mallarımın hamısı sənin.

Hər ikisi razılaşıdılar. Bu tacir Kosa Qurvan durub bir köhlən mindi, yol başdadı Qum şəhərinə. Gəlhagəl, gəlgahəl gəlib çatdı Qum şəhərinə. Atını bir karvansarada bağlatdı. Xəvər alıb Tacir Qəmər evinin yerini öyrəndi. Göstərdilər ki, o şəhərdən kənar o böyük hündür barılı ev tacir Qəmərindi. Tacir Kosa Qurvan gəldi dokqazın ağzına. Darvazanı döydü. Göz yerinnən qaravaşın biri baxıb dedi:

– Kimsən, nəçisən?

Dedi:

– Tacirəm, qonağam.

Qaravaş gedib xanıma dedi:

– Xanım, bir nəfər qapının ağzında durub deyir ki, tacirəm, qonağam.

Xanım dedi:

– Get de ki, qonax Allah qonağıdı, amma biz tacir Qəmər evdə olmuyanda kişi qonağı qəbul eləmirik.

Qaravaş qayıdıb xanımın dediklərini ona çatdırdı. Kosa Qurvan baxdı ki, hər yeri çəpərləyib, heş yerdən keçmək mümkün deyil, qayıtdı gəldi şəhərə. Şəhəri gəzif bir qarı tapdı. Qarı nə qarı, ev dağıdan, evlər sökən. Tacir Kosa Qurvan qarıya dedi:

– Qarı, səni dünya malına qane eliyəcəm, ancax gərək mənə kömək eliyəsən. Sənə bir sirr deyəcəm, düzəlsə də, düzəlməsə də, ikimizin arasında qalsın.

Qarı dedi:

– Buyur görüm, oğul, bu nə sirdir belə?

Dedi:

– Nə təhəri eliyək ki, mən tacir Qəmər evinə girim. Məni ora apara bilərsənmi?

Qarı dedi:

– Ay nənən ölsün, ona nə var ki? Gedək sənin üstünə bir sandıx düzəltdirim, içəridən qıfillansın, içəridən açılınsın.

Tacir Kosa Qurvan dedi:

– Elə elə ki, dörd bir yanından göz yerləri olsun.

Qarıdan yaxşı bir usta yanına gəlib bir sandıx düzəltdirir, dörd bir yanına da billurdan göz yerləri qoydurur. Və qıfılı içəridən bağlanır, içəridən də açılır. Dülğər düzəldib pulunu alır, amma görür ki, qarıda, xeyir yoxdur, alt dodağı yer süpürür, üst dodağı göy.

Qarı bir hambal çağırır deyir:

– Bu sandığı götür mənim evimə.

Sandığı gətirif hambalın evinə qoyullar. Tacir Kosa Qurvan dedi:

– Qarı nənə, elə elə ki, mən gecə qalım, sabahısı yenə məni götürün geri.

Qarı dedi:

– Orası mənim işimdi, heç narahat olma.

Qarı tacir Kosanı sandığa qoydu. Hambal çağırtdırıb dedi:

– Götürün bu sandığı Tacir Qəmər dokqazına qoyun.

Hamballar sandığı gətirib tacir Qəmər dokqazına qoydular, pullarını alıb çıxıb getdilər. Qarı əlində bir çəlik, bir qara təsbəh başdadı öz-özünə çağırmağa:

– Ey Xudavəndi-ələm, mənim də ziyarətini qəbul elə!

Qarı bunu deyənnən sonra darvazanı dakıldadıb elədi. Qaravaşın biri gəlib göz yerinnən baxdı. Gördü ki, bir qarıdır. Dedi:

– Ay nənə, nədi, payımı isdiyirsən?

Qarı dedi:

– Yox, qızım, amanatım var, deyillər tacir Qəmər kimi etibarlı adam yoxdur. Ona görə istəyirəm ki, bir gecəliyinə amanatımı bura qoyum. Get xanımına de ki, ziyarata gedirdim, zavvar gedif daldan çata bilmədim.

Qaravaş gəlib olanları olduğu kimi xanıma çatdırdı. Dedi:
– Bir qarıdır, geyimli-keçimli ziyarata gedir, amanat gətirif.
Xanımın özü durub gəldi. Qapıyı açdırdı, qarı özünü qabağa verib xanımnan görüşdü. Xanım dedi:

– Nənə, buyur, eşidirəm səni.

Qarı şirin dilinə salıf dedi:

– Qızım, şəhərdə sizi umuddu, nəsil-nəcavətdi, halal adam kimi dedilər. Mən də ziyarata gedirəm, bir sandığım var, evimin qırax-söküyüdü, amanatdı, qızım, fikirəşdim ki, sizə qoyub getsəm, rahat olaram. Əgər birdən getsəm, yolda ölsəm, yenə də ananın südü kimi bu sandığı sənə halal eliyirəm. Qaldımsa, sağ qayıtsam, axşam gəlif amanatı götürəcəm.

Xanım dedi:

– Nə olar nənə, o Allah amanatıdı, arxayın get. Bizdə amanata xəyanət yoxdu. Di gəl içəri çay-çörək ye, sonra gedərsən.

Qarı dedi:

– Yox, tələsim, bəlkə zavvara daldan çata bildim.

Qarı sandığı qoyub geri qayıtdı. Xanım əmr elədi ki, sandığı götürün. Qırax dənə də qız sandığı bir təhər götürüb xanımın dediği yerə gətirdilər. Tacir Kosa Qurvanın rəssam gözü var idi. Billur gözdən baxırdı, gördü ki, bir yanda dəyirman, bir yanda bazar, bir yanda dükan, aşbazxanası, yeməxanası, dərzi dükanı, hamamı, bir sözlə lazım olan hər şey var idi. Xanım qızdara dedi:

– Bunu aparın, hamamda paltar dəyişilən yerə qoyun.

Qızdar gətirif onu hamama qoydular. Xanım axşam gəldi hamama. Paltarını soyunub girdi hamama, bu nəhlətə gəlmiş də sandığı içəridən açıb xanımın alt paltarının birini götürüb təzədən sandığa girdi, yavaşca sandığı içəridən örtüdü. Bir azdan xanım ha-mamnan çıxdı, paltarını geyindi, güzgünün qabağında durub onlik-kirşan vurdu getdi.

Bu getməkdə olsun, görək sonra nə oldu. Gecəni yatdılar. Səhər açıldı. Səhərrər üzünüxə xeyirliklə açılsın. Bu nəhlətə gəlmiş qarıya tapşırırmışdı ki, səhər tezdənnən gəl. Qarı tezdənnən gəldi, darvazanı döydü. Qaravaşdardan biri səsə gəldi. Soruşdu:

– Kimsiniz?

Dedi:

– Qızım, mənəm.

Qaravaş baxıb gördü ki, dünənki qarıdı. Qayıtdı gəldi xanıma dedi:

– Xanım, amanatın sahibi gəlib.

Xanım dedi:

– Gedin, amanatı gətirin verək.

Qaravaşdar gedib sandığı gətirdilər. Xanım da gəldi, dedi:

– Ay qarı nənə, nə oldu, niyə belə tez gəldin?

Qarı dedi:

– Neyləyim a bala, getdim zavvar gedif, çata bilmədim. Səni həmişə ümid yeri olasan.

Xanım dedi:

– Götür amanatını apar.

Qaravaşdar sandığı götürüb dokqazın sol üzünə qoyub qayıtdılar. Qarı gəldi şəhərdən hambal apardı ki, sandığı gətirsin. Qarı hambal tapıb sandığı evinə gətirdi. Hambalın hakqını verib yola saldı, hambal getdi. Tacir Kosa Qurvan tez özünü saldı karvansarayaya, köhləni minib yol başdadı İsfahana. Gəlib İsfahana çatdı, karvansarayaya gəldi. Tacir Qəmər eşitdi ki, Tacir Kosa Qurvan gəlib. Onun yanına gəlib soruşdu:

– Nə oldu, nə xəvərnən gəlifsən?

Dedi:

– Ay hay, mən deyim sən də deyəsən ki, yalan deyirsən. Gəl gedək şahın qabağında deyəcəm.

Onnar razılaşdılar. Səhər hərəsi bir xonça bəziyib şahın hüzuruna getdilər. Getdilər ki, camaat yığılıb, şah da çıxıb taxtın üstündə əyləşib tacirrərin xonçasını gözdən keçirir. İxtiyar verirdi ki, sata bilərsiniz. Tacir Kosa Qurvan xonçayı qoyanda dedi:

– Şah sağ olsun, burda bir dolaşix işimiz var. Mən bu tacir Qəmərənən mərc gəlmişik, əgər mən bunun gedif arvadının evinnən alt paltarınnan birini gətirsəm, bunun gətirdiyi mal mənim olmalıdı, yox əgər gətirə bilməsəm, mən gətirdiyim mallar bunun olmalıdı.

Şah dedi:

– İndi dolaşix işiniz nədir?
Tacir Kosa dedi:
– İcazə ver, şah sağ olsun, mən sölüyüm harası səf olsa, tacir Qəmər desin, burası səfdi, harası düz olsa, desin burası düzdü.
Şah dedi:
– Buyur, söylə.
Tacir Kosa dedi:
– Şah sağ olsun, mən burdan getdim tacir Qəmər darvazasını dakıldatdım elədim. Bir qaravaş gəldi darvazanı aşdı.
Tacir Qəmər dedi:
– Yaxşı, yalan deyirəm, bir-bir sölüyüm gör yalan deyirəm, yoxsa yox.
Tacir Qəmər geri çəkildi. Tacir Kosa Qurvan söhbətə başladı. Dedi:
– Darvazadan içəri girəndə sağ tərəfdə ikimərtəbəli binan varmı? Bir az gedənnən sonra sol tərəfdə yaşıl qapılı aynaların varmı, billurdan hamamın varmı, yeməxana, bakalyalar, filan-filan şeylər varmı?
Tacir Qəmər dedi:
– Var, düzdü.
Tacir Kosa dedi:
– Çox şeylər var, amma bunnarın hamısını söyləmirəm. Gətirdiyim nişanəni bircə göstərəciyəm.
Tacir Kosa bunu deyib tacir Qəmər arvadının alt dəyişəyini göstərdi. Dedi:
– Gejə orda yatdım, səhər açılan kimi durub gəldim.
Tacir Qəmər başını yerdən qaldıra bilmədi. Bircə dəfə öz qulunun üzünə baxdı dedi:
– Get o arvadı öldür gəl!
Qul gedib karvansaradan atını minib yol başlamaxda olsun, görək şah nə dedi, Kosa Qurvana nə cavab verdi. Şah dedi:
– Sizin bu işiniz qoy qalsın gələn cumuya.
İndi sizə hardan deyim, kimnən xəbər verim, tacir Qəmər qulunnan. Qul köhləni minif özünü çatdırdı Qum şəhərinə. Tacir Qəmər darvazasını döyüb elə səsləndi ki, şəhərdə qul qaravaş

qalmaq ki, töküldü ora. Hamı zağ-zağ əsməyə başladı. Xanım dedi:

– A çəpəllər, bu nə sədi?
Qaravaş qaşdı xanımın qabağına ki:
– Xanım, tacir Qəmər qulamıdı. Yaman acığı tutub söyüncə eyləyir.

Xanım bu işdən təəccüblənib özü də gəldi darvazanın yanına. Göz yerinnən baxdı ki, Qulamın ağzından köpük daşır. Dedi:

– Dokqazı açın, iyirminiz bir tərəfdə durun, iyirminiz də bir tərəfdə. Qapı açılan kimi basmarrıyın.

Qaravaşları Qulamın qollarını bağladılar. Xanım soruşdu:

– De görək nə olub, niyə belə eliyirsən?

Qulam ağzınnan köpük daşa-daşa dedi:

– Ay çəpəl, hələ danışmağa dilin də var? Hələ danışsın da?

Xanım dedi:

– Bir de görüm niyə danışmayım, nə olub?

Qulam dedi:

– Tacir Kosa Qurvannan yatıfsan hələ bəs deyil, at dəyişəyini də verifsən ki, gətirif göstərsin tacir Qəmərə. O da gətirif göstərdi. Sən hələ bir bunun işinə bax, o da mərc gəlib ki, mənim evimə heç kim girə bilməz mən olmayanda, mənim arvadım mənən başqasına dünyasında belə baxmaz, kişi kimi bir adamdı. O da sənənin adamlığın. Tacir Qəmər həm malını uduzdu, həm də benamusluq qazandı. Açın mənim əllərimi, qıracam sizi.

Xanım fikrə getdi, tacir kimdi, yatmaq nədi, alt dəyişəyi nədi? Bircədən xanım fikirdən ayılıb dedi:

– Ağıllı ol, mən bu işi düzəldəyəm, bu qarının əməli. İndi sən mənim sözümə bax, mən sənənin qollarını açıdım. Ancaq gərək sən and içəsən ki, mən sizə dəymiyyəciyəm.

Qulam and işdi. Dedi:

– Xanım, sənənin dediyini aqlım kəssə, sizə dəymiyyəciyəm, sizi öldürməyəcəyəm.

Xanım dedi:

– Bir qarı qara paltarda əlində də qara təsbəh gəldi qapını döydü, dedi ki, amanatı var, bizi umuddu yer bilir, bizə qoymax istəyir. Gətirdi buraya bir sandıx qoydu. Əngəl bu sandıxdadı. İndi sən gedən şəhərdən mənə qırx dənə qul alarsan, hamısı cavan olsun. Paltar tikdirəciyəm, hamısı firəng formada. Dülgərə deyərsən firəng padşahının oğlunun adına bir möhür düzəldər.

Qul getdi qırx dənə qul alıb gətirdi. Hamısına paltar tikdirdilər, firəng formasında.

Xanım qula dedi:

– İndi isə get firəng padşahının oğlunun adına bir möhür düzəltdir.

Qul gedib xanım dediyi kimi bir möhür düzəltdirdi. Gətirib xanıma verdi. Xanım isə özünə də firəng padşahının oğlunun paltarını tikdirdi. Qulama dedi:

– Tacir Qəmər nə qədər mal aparıbsa, biz də o qədər mal aparax. İki dənə də kəcavə düzəldək, qəflə-qatırı hazırlayax. Yaxşı mallardan götürək yola düşək İsfahan şəhərinə.

Bunu deyib qulları yanına çağırdı. Qırxının da yanına möhür vurdu. Qəflə-qatırı düzəldib, iki qat artığına yük vurdular. Düşdülər yola. Xanım saçını papağın altında elə düzəltdi ki, heç tanınmırdı. Uzun sözün qıساسı gəlib çatdılar İsfahana. Xanım qula dedi:

– Məni apar ayrı karvansarada düşürt.

Qul xanımı gətirif ayrı karvansarada düşürtdü. Yer tutuf atdarını, ulaxlarını rahat elədilər. Xanım qulun birini göndərdi ki, get tacir Qəməri də, tacir Kosa Qurvanı da bura çağır, denən ki, Firəng padşahının oğlu sizi görmək istiyir.

Bunlar gəldilər.

– Salam-əleyküm!

– Əleykimə-salam!

Əyləşdilər. Firəng padşahının oğlu dedi:

– Xörək hazırlayın.

Qullar xörək hazırlamağa başladılar. Bunnar söhbət eliyirdilər. Malın alışınnan-satışınnan danışırtdılar. Xanım bunnardan qanun-qaydanı öyrəndi. Bu zaman qaravaş xəbər gətirdi.

– Xanım, yemək hazırdır.

Surfa açıldı, yemək-ıçmək gəldi. Xanım qabaqcadan aşpaza tapşırımışdı ki, bunların yeməyinə bihuşdarı töksün.

Bunnar bihuş olub yıxıldılar yerə. Xanım qulu çağırıb dedi:

– Tacir Kosa Qurvanın şalvarını soyundur. Möhürü vur yanına, şalvarını çək bağla, sonra get rahat ol.

Gejəni yatdılar, səhər açıldı, səhərrər üzünüə xeyirliklə açılın. Səhər bu tacirlər qalxdılar, dedilər:

– Nə qədər söhbət eləmişik ki, söhbət bizi belə bilmədə məst eləyib aparıb.

Firəng padşahının oğlu dedi:

– Hə, gejəni çox söhbət eləmişik.

Bunnar hərəsi bir xonça düzəldib, yəni Tacir Kosa Qurvan, tacir Qəmər, bir də Firəng padşahının oğlu getdilər camaat yığılan meydana. Padşah öz taxtında əyləşib həmişəki kimi xonçaları gözdən keçirirdi. Firəng padşahının oğlu irəli yeridi, şaha baş əydi, xonçanı şahın qabağına qoydu. Şah dedi:

– Hamıdan qabax sənə icazə verirəm, sənün malın satılmamış heç kimin malı satılmayacax.

Dedi:

– Şah sağ olsun, mənünim bir kəlmə sözüm var, icazə versəydin, deyərdim.

Şah dedi:

– Buyur de!

Dedi:

– Mənünim bir qulum qaçıf, onu da eşitmişəm ki, sizin şəhərdədi. Xahiş edirəm ki, camaatı yığ bir-bir gəlib burdan adlasın, mən qulumu tapım.

Şah əmr elədi. Hamı bir-bir gəlib şahın qabağınnan keçməyə başdadı. Tacir Kosa Qurvan da gəlib keşdi. Bu zaman xanım qışqırdı:

– Mənünim qulum budur.

Tacir Kosa Qurvan özünü öldürdü ki:

– Ayə, mən tacir adamam, mən qul döyüləm.

Xanım dedi:

– Yox, sən mənim qulumsan, inanmırsınızsa, mənim qullarımın nişanası var, şalvarını soyundurun baxın.

Onun şalvarını soyundurdular gördülər ki, doğrudan da firəng padşahının oğlunun möhürü var.

Dedi:

– Şah sağ olsun, mən bir söz də eşitmişəm.

Şah dedi:

– Nə söz?

Xanım dedi:

– Eşitmişəm ki, bu tacir Kosa Qurvan Qəmərən mərəc gəlib gətirdiyi mallardan, yanı ki, Tacir Kosa deyib ki, mən gedib onun arvadının alt paltarını gətirirəm. İndi istəyirəm ki, danışsın görək nətəri getdi gətirdi.

Tacir Kosa Qurvan başdadı yenidən yalan danışmağa:

– Belə getdim, belə yatdım, səhər də durub gəldim.

Firəng padşahının oğlu dedi:

– Yalan deyirsən! Tacir Qəmərin arvadı mənəm, məndə bu qeyrət var, sənə damğa vurdurdum, səni aldatdım. Amma sən məni heç vaxt aldada bilməzsən. Mənim namusumu heç kim tapdalaya bilməz.

Şah əmr elədi tacir Kosa Qurvanın boynu vurulsun. Xanım dedi:

– Şah sağ olsun, onun boynunu özüm vuracağam.

Xanım bunu deyib bıçağı çəkif onun başını kəsdi. Papağı başınan götürdü. Qul yetirif xanımın əlindən öpdü. Dedi:

– Xanım, məni bağışda.

Şah əmr elədi tacir Kosa Qurvanın malı tacir Qəmərinə. Malı verdilər tacir Qəməre. O da satdı. Sonra şəhərə qayıtdılar. Öz vilayətlərinə gəldilər.

Nağıl tamam oldu, Allah müxənnətə nəhlət eləsin.

Göydən üç alma düşdü, biri nağıla qulax asanın, biri nağılı yadında saxlayanın, biri də yemirəm deyib bacadan baxanın.

PADŞAH QIZLARININ QİSMƏTİ

Biri varıydı, biri yoxuydu, bir tacir varıydı. Bu tacirin də gözünün ağı-qarası bircə oğlu varıydı. Bu tacir xəstəlikdən lap əldən düşmüşdü, axırda elə oldu ki, bu tacir yorğan-döşəkdən qalxa bilmədi. Tacir gördü ki, daha ayağa qalxa bilməyəcək, odu ki, qohum-ağrabasını başına yığif dedi:

– Mənim əzizlərim, xəstəlik məni lap əldən salıb, daha ayağa durmağıma gümanım qalmayıf. Mənim gözümün ağı-qarası bircə oğlum var, bu hələ uşaxdı, dünyanın heş bir işinnən baş çıxarmır. Sizdən diləyim budu ki, mən ölənnən sonra evim-eşiyimi, mal-dövlətimi satif pulunu saxlayın, oğluma qalsın, oğlum böyüyəndə verərsiz ona, xərcləyif bir sənət öyrənər.

Bu əhvalatdan bir az keçmiş tacir öldü. Qohum-əqrəba yığılif el adətinnən taciri dəfn elədilər. Üçünnü, yeddisini, qırxını verdilər. Tacirin yaxın qohumları onun vəsiyyətinə yerinə yetirdilər. Onun nəyi vardisa satdılar, pulunu yığif saxladılar. Oğlan gəlif on beş yaşına çatanda dedilər ki, bu oğlanı aparif atasının vəsiyyət elədiyi kimi bir peşə sahibinin yanına qoyax, orda bir peşənin sahibi olsun. Oğlanı apardılar şəhərə, o sənətkarın yanına apardılar, bu sənətkarın yanına apardılar, o yana dolaşdılar, bu yana dolaşdılar, axırda bir zərgərin yanında şeyird qoydular.

Oğlan başdadı hər gün zərgər dükənina gedif-gəlməyə, aradan bir il keçdi. Günnərin bir günü padşah zərgəri yanına çağırtdırdı, dedi:

– Gərək mənə bir üzük düzəldəsən.

Zərgər soruşdu:

– Padşah sağ olsun, neyə üzük?

Padşah dedi:

– Götür bu qızılı, bu ləli, apar bir üzük düzəlt ki, tayı-bərabəri heş yerdə olmasın. Sənə qırx gün vaxt verirəm.

Zərgər dedi:

– Baş üstə.

Zərgər qızılları və ləli götürüf dükənina qayıtdı, bunnarı

dükana qoyuf şeyirdinə tapşırıdı.

– Oğul, bunnardan müğayət ol, mən evə gedif çörək yiyif gəlim, sonra padşahın əmr elədiyi üzüyü düzəltməyə başlayaram.

Usta gedən kimi şeyirdi lap yorulmuşdu, başını yerə qoyuf şirin-şirin yatmağa başladı.

Sən demə, bu vaxt padşahla vəziri dərviş libası geyinib şəhəri gəzməyə çıxıblarmış, görsün nə var, nə yox, camaat neje dolanır, şəhərdə nə hadisələr baş verir. Onnar zərgər dükannın yanından keçəndə baxıf gördülər ki, zərgərin şeyirdi yıxılıf yatır, zərgər də dükanda yoxdu, padşahın verdiyi qızıl və ləl də ortalıxdə qalıf. Padşah sakitcə dükana girdi, hündürdən səsləndi, tez də çıxıb getdi. Şeyird yuxudan hövlank atılıf qalxdı, hər tərəfə baxdı, heş kimi görmədi, dedi:

– Vay, bu mərdimazarrar gəlif məni yuxudan qaldırdı, arzumu ürəyimdə qoydu.

Padşah şeyirdin sözdərini eşidirdi, bir az şəhəri hərlənif qayıtdı saraya. Həmin günü bir təhər gözlədi. Səhəri günü əmr elədi:

– Gedin zərgərin şeyirdini yanıma gətirin.

Padşahın əmrini yerinə yetirdilər. Gedif zərgərin şeyirdini padşahın hüzuruna gətirdilər. Yazıx şeyird qorxusunnan ürək-göbəyini yimişdi. Heş bilmirdi ki, neynəsin. Padşaha ədəblə baş əydi. Padşah xəbər aldı:

– Sən zərgərin şeyirdisənmi?

Şeyird dedi:

– Padşah sağ olsun, şeyirdiyəm.

Padşah xəbər aldı:

– Ay oğul, bir de görüm sənin muradın nə idi ki, mən onu əlinnən aldım, de, səni muradına yetirim.

Şeyird dedi:

– Padşah sağ olsun, mən bir şeyirdəm, mənim nə muradım olacax.

Padşah dedi:

– Oğul, əyər deməsən, axırda ziyan çəkəjəksən.

Şeyird dedi:

– Padşah sağ olsun, ixtiyar sizindi.

Padşah gördü ki, bu oğlannan söz ala bilməyəcək, dedi:

– Aparın, bunu yaxşıca kötəkləyin, sonra da salın zindana.

Aparıf şeyirdi möhkəmcə döydülər, sonra da aparıf zindana atdılar.

O geje zərgərin şeyirdi zindanda qaldı. Sabahısı günü padşah əmr elədi:

– Gedif o oğlanı zindannan çıxarıf gətirin.

Gedif oğlanı gətirdilər.

Padşah dedi:

– Ay oğlan, gəl sən inad eləmə, yuxunu danış, nə istəsən verəcəm, yuxunu söyləməsən, səni öldürəcəm.

Şeyird dedi:

– Padşah sağ olsun, heş nə danışmayajam, əmr elə, nə istəyirsən eləsin.

Şeyirdin sözdəri padşahı yenə hirsləndirdi, dedi:

– Aparın bunu döyün, sonra da atın zindana, qoy ağı başına gəlsin.

Padşahın əmrini yerinə yetirdilər. Aparıf onu möhkəm döydülər, sonra da atdılar zindana.

Yazıx oğlan ac-susuz düz üç gün zindanda qaldı. Gördü ki, yox ajınnan öləcəh, bilmədi nə eləsin. Birdnə gözü bir dəmir parçasına sataşdı. Bu dəmir parçasını götürüf başdadı torpağı eşməyə, yavaş-yavaş bir də gördü ki, bir işıx görünür. Başladı açılmış deşiyi genişləndirməyə. Burdan gördü ki, bir otağa yol var, otax adamı heyran qoyur. Otağın içində qızıl bir taxt var, bu taxtın üstündə gözəl bir qız ipək yorğan-döşəkdə yatır. Qız nə qız, gəl məni gör, dərdimnən öl, aya deyir sən çıxma, mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım, qız nə qız, görəni heyran qoyur, yemə-içmə onun xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Oğlan qızı görən kimi yerindəcə donuf qaldı. O yana, bu yana baxdı gördü ki, stolun üstündə hər cür yimək-içmək düzülüf, yer üzündə nə qədər ləzzətli yemək desən burda var. Oğlan tez özünü saldı yiməklərin üstünə. Sonra ağzını silib kənara çəkildi. Qıza yaxınlaşıf onun o üzünən, bu üzünən öpdü. Sonra da çıxıb getdi zindana. Bu qız

kim ola, kim ola bu məmləkətin padşahının qızı.

Səhər qız yuxudan ayıldı gördü ki, yanağında ləkə var, yeməyinin də bir hissəsini yiyifdilər. Qız bu işə məəttəl qaldı, bu nə olan işdi, öz-özünə fikirreşdi.

Görəsən, bu neyə olan şeydi, buraya kim gəlif girir, həm mənim yeməyimi yiyif, həm də üzümünən öpüf, bu nə sirdi?

Qız hər tərəfi axtardı, o tərəf, bu tərəfə baxdı, ancax heş kimi tapa bilmədi.

Sabax açıldı, üzünüzə xeyirri sabahlar açılsın, həmən gejë şəyird yenə də gəlif padşah qızının otağına girdi, gedif yenə qızın yeməyini yidi, sonra da sakitcə gəlif qızın o üzümünən, bu üzümünən öpdü, elə getmək istiyəndə qız tez yapışdı onun qolunna. Sən demə, qız özünü yalannan yuxuluğa vurubmuş. Elə gözdüyüdü ki, görsün bu cəsəreți eliyənən kimdi. Nə isə, qız oğlanın qolunna tutuf dedi:

– Ay oğlan, sən kimsən, nəçisən, hələ heş kim cürət eliyif buraya gələ bilmiyif, quş quşluğunna buraya uçuf gəlmiyif, sən nə cəsəretnən mənim otağıma gəlifsən, heş bilirsənmi mən kiməm?

Oğlan dedi:

– Bilmirəm.

Qız dedi:

– Bil və agah ol, mən padşahın qızıyam, indi neyəsən, gedif bu əhvalatı atama deyim boynunu vursun.

Oğlan dedi:

– Ay qız, sənin eşqin məni bura gətirif, əyər ürəyin istiyir elə özün boynunu vur, daha padşaha niyə deyirsən canım sənə qurbandı.

Qız oğlana baxdı, gördü ki, bu oğlan şahzadələrə layıx bir oğlandı, boylu-buxunnu, yaraşılı, baxanda adamın ağı başınna çıxır. Oğlanın yar-yaraşığı da, ağıllı cavabı da padşah qızını çox xoşuna gəldi, dedi:

– Ay oğlan, elə isə, bu gününən mən səninem, sən də mənim.

Oğlanın sevincinin həddi-hüdudu yoxuydu, dedi:

– Sən deyən mənim lap ürəyimin başınna.

Qız oğlannan bir yerdə yiyif-içdi, sonra da gejenin yarısına kimi can deyif, can eşitdilər.

Beləliklə, qırx gün gəlif keçdi, şəyird hər gejë gəlif padşah qızı ilə yeyif-içif kef eliyirdi, səhər açılarda da gedirdi zindana.

Gününən bir günü padşah əmr elədi ki, gedif zindana baxsınnar bir görsünlər, zərgərin şəyirdi ölüfdümü, ölmüyüfsə çıxarıf onun yanına gətirsinnər.

Oğlanı gedif padşahın hüzuruna gətirdilər. Padşah onu gören kimi mat qaldı, oğlan bir az da yaxşılaşmışdı ki, padşah onu gören kimi çaş-baş qaldı.

Padşah xəbər aldı:

– Ay oğlan, de görüm, yuxunu danışajaxsan, yoxsa yox?

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, kişinin sözü bir olar, öldü var, döndü yoxdu, yuxumu danışan deyiləm, istiyirsən lap məni ac-susuz zindanda saxla.

Padşah dedi:

– Ay oğlan, yazıxsan, sonra gejë olajax, canına yazığın gəlsin.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, peşman olmaram, alnıma nə yazılıfsa, o da olajax, yazıdan qaçmax olmaz.

Oğlanın sözdəri padşahı yenə qəzəfləndirdi, dedi:

– Aparın bunu zindana atın, qoy ajınna ölüf siçan-siçovullara yem olsun.

Padşahın nədən xəbəri varıydı, hardan bileydi ki, elə şəyirdə də bu lazımdı.

Şəyird yenə hər gejë qızın otağına getdi, gejë düz səhər açılana kimi padşah qızının yanında qaldı, yiyif-içif kef elədi. Səhər açılana yaxın çıxıf getdi zindana. Bu qaydaynan xeyli vaxt gəlif keçdi. Gününən bir günü qonşu məmləkətin padşahı bu padşaha üç at yolluyuf xəbər göndərdi ki, gərək bu atın üçünün də yaşını deyəsən, bunu bilməsən, onda gəlif sənin şəhərini alt-üst eliyəjəm.

Padşah bu xəbəri eşidən kimi elə bil başına bir qazan qaynar su tökdülər, bilmədi nə eləsin. Padşah öz vəzir-vəkilini başına top-

ladı, çox fikirrəşdilər, bir çarə tapa bilmədilər.

Bunnar burada qalsın, görək şeyirdlə padşah qızının başına nə gəldi? Həmən gejë şeyird yenə zindannan çıxıf gizli yolla padşah qızının otağına gəldi.

Padşah qızı dedi:

– Ay allah, bilirsənmi nə olub?

Oğlan soruşdu:

– Mən zindanda hardan bilim ki, dünyada nələr olur.

Qız dedi:

– Qonşu padşah atama üç at göndərif deyif ki, gərək bu atların yaşını tapıf deyəsən, atam da öz vəzir-vəkilini başına yığıf, ancax heş kim buna cavab tapa bilmiyif.

Oğlan fikrə getdi, bir söz deyə bilmədi.

Sən demə, padşahın qızı biliciymiş, hər şeydən xəbər verə bilirmiş. Ancax hamı kimi oğlanın da bunnan xəbəri yoxuymuş.

Qız dedi:

– Ay oğlan, bunun sirrini mən sənə öyrədəjəm, gedif sən bu suala cavab verərsən, bəlkə padşah səni zindannan azad eliyə.

Oğlan sevincək dedi:

– Nə yaxşı oldu, indi məni başa sal, mən də gedim onlara cavabımı deyim.

Qız dedi:

– Ay oğlan, sən gedif o atların cilovunna tutub apararsan suvarmağa, suluyannan sonra gətirif tövlədə bağliyorsan, qabaxlarına da arpa tökərsən yisinlər. Atlardan hansı başını axura soxuf arpanı yisə, bu atın üç yaşı var, hansı arpanı dağıtsa bu iki yaşındadı, hansı arpanı yeməsə bil ki, bu atın bir yaşı var.

Oğlan dedi:

– Çox yaxşı.

Padşah qızı ilə oğlan qalsın burda, görək padşah nə elədi. Padşah bilmədi ki, qonşu padşaha nə xəbər göndərsin, nejë cavab versin. Bir cavab tapa bilmədilər. Birdən padşahın yadına şeyird düşdü. Öz-özünə dedi: “Bəlkə o bildi, Allahın işini bilmək olmaz.

Padşahın əmri ilə şeyirdi gedif gətirdilər. Şeyird gəlif padşaha baş əydi. Padşah dedi:

– Oğlan, bir sualıma cavab ver.

Oğlan dedi:

– De, ay padşah.

Padşah dedi:

– Əyər sən bu atların yaşlarını tapa bilsən, nə istəsən verəcəm.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, bu mənim əlimdə su işmək kimi bir şeydi, şəhəri xilas eliyərsən.

Oğlan atları götürüf suvarmağa apardı, atları suladı, sonra gətirif atları tövlüyə bağladı, atların qabağına arpa tökdü. Qızın dediyi kimi, atlardan biri arpanı yedi, ikincisi də gah arpadan yeyirdi, gah da yemir, üçüncü at isə heş arpanın üzünə də baxmır. Oğlan atlara baxannan sonra dedi:

– Padşah sağ olsun, bu atın üç, bu atın iki, bu atın isə bir yaşı var.

Hamı buna çox təəcübləndi. O biri padşahın elçiləri çıxıf getdilər. Padşah çox sevindi, bilmədi ki, nə eləsin, ona mehribanlıqla baxıf dedi:

– Ay oğlan, yuxunu danış, səni dünya malınnan qane eliyim.

Oğlan heş nə demədi. Padşah yenə qəzəbləndi, əmr elədi.

– Aparın bunu möhkəm kötəkliyin, sonra da atın zindana, qoy ağı başına gəlsin.

Padşahın əmri ilə şeyirdi döydülər, sonra da aparıf zindana atdılar. Bu əhvalatdan xeyli vaxt keçdi. Günnərin bir günü yenə o biri məmləkətin padşahu üç alma göndərdi, üçü də eyni, bir-birinnən ayırmax mümkün deyil. İndi də xəbər göndərdi ki, desin bu almaların hansı neçə illikdi, əyər buna cavab tapa bilməsən, bütün padşahlığı alt-üst eliyəjəm, özünü də götürüf əsr aparajam.

Padşah yenə də məcbur oluf şeyirdi yanına çağırıldı. Qız axşam oğlana başa salmışdı ki, almaları götürüf gedərsən hovuzun yanına, onnarı bir-bir atarsan suya, hansı alma suyun dibinə batsa, yenə üzə çıxsa, birillikdi, hansı ki, azca suya batıf üzə çıxsa, bil ki, o ikiillikdi, amma hansı suya heç batmasa, o alma üçillikdi.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, hər şeyi sən deyən kimi eliyərəm.

Padşah oğlanı çağırırdı hüzuruna. Oğlan gəlif baş əydi, padşah indi də o biri padşahın şərtini oğlana söylədi, sonra üç almanı gətirif oğlanın qabağına qoydu. Oğlan qızın dediyi kimi elədi. Almaları götürüf hovuzun qırağında dayandı. Almaları bir-bir hovuzda atdı, almalar qızın dediyi kimi oldu, sonra padşaha üzünü tutuf dedi:

– Bu birillik, bu ikiillik, bu da üçillik almadı.

Hamı mat qaldı. Padşah da çox sevindi ki, bu oğlan ikinci dəfə onu xilas edir. Gör bir bu oğlan nə qədər bilicidi ki, belə çətin sualı tapa bilir. Padşah sevincinnən bilmirdi ki, nə eləsin. Bir istədi oğlana çoxlu bəxşiş versin, onu zindannan azad eləsin. Birdən yenə oğlanın yuxusu yadına düşdü, dedi:

– Ay oğlan, çox sağ ol, bu dəfə də şəhərimizi xilas elədin.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, bu mənim borcumdu.

Padşah dedi:

– Ay oğlan, gəl daşı tök ətəyinnən, yuxuda nə görmüşdün danış, canını qurtar, nə qədər istəyirsən sənə bəxşiş verim.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim sözüm birdi.

Padşah dedi:

– Bir yaxşı fikirləş, canına yazığın gəlsin.

Oğlan dedi:

– Fikirrəmişəm.

Padşah dedi:

– Onda günah özünüdü, bəxtinnən küs.

Padşah yenə cin atına minif dedi:

– Aparın bunu ölüncəyə qədər döyün, sonra da atın zindana, qoy ağı başına gəlsin.

Aparıf şeyirdi döydülər, düz huşu başınnan gedənə kimi kötklədilər, sonra da atdılar zindana.

Padşah o biri məmləkətin elçilərinə qiymətli hədiyyələr verif yola saldı.

Aradan günnər, aylar keçdi. Qonşu məmləkətin padşahi

daha bu padşaha heş nə göndərmədi. Padşah bunnan çox sevindi. Bir az keçmişdi ki, qonşu ölkənin padşahi qırx uşax göndərdi ki, tap görək bunnarın hansı oğlandı, hansı qızdı. Bu uşaxlar bir-birinə elə oxşuyurdu ki, elə bil hamısı da bir atanın, bir ananın uşaxlarıdı. Qonşu məmləkətin padşahi tələb elədi ki, ey padşah, gərək tapasan, bunnarın hansı qızdı, hansı oğlandı. Tapa bilməsən, mən qoşun göndərif gələjəm, səni taxtdan salıf şəhərini də alt-üst eliyəjəm.

Padşah yenə bərk qorxuya düşdü. Padşah çaşbaş qalmışdı, bilmirdi ki, neyləsin. Padşah burda qalsın, görək şeyirdin başına nə gəldi.

Həmən geje yenə şeyird zindannan keşdi padşah qızının yanına. Qız dedi:

– Ay oğlan, bilirsənmi nə var?

Oğlan xəbər aldı.

– Nə var?

Qız dedi:

– Qonşu padşah yenə adam göndərif atamın yanına.

Oğlan soruşdu:

– İndi nə soruşdu?

Qız dedi:

– İndi də o padşah qırx uşax göndərif ki, bunnarın hansı qız, hansı oğlan olduğunu tapıb desin. Qız hər şeyi bilir. Odu ki, xəbər al.

– De görüm, bunu neje bilmək olar.

Qız dedi:

– Bu mənim əlimdə asan həll olan işdi.

Oğlan dedi:

– Onda məni başa sal.

Qız dedi:

– Baş üstə, gedif bir qabda isti su götürərsən, həmin uşaxlar yuyunanda əllərinə su tökərsən. Suyu tökəndə dikqətlə baxarsan, hansı uşax dözməsə, əlini geri çəksə, ufuldasa, bil ki, o qızdı, hansı uşax ki əlini çəkmədi, istiyə tab gətirdi, bil ki həmən uşax oğlandı. Bu yolla qızları bir tərəfə oğlanları isə bir tərəfə yığarsan.

Sonra da deyərsən ki, bu uşaxların iyirmisi qızdı, iyirmisi oğlandı.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, neyə deyirsənsə, elə də elərəm.

Qız dedi:

– Onda sənə yaxşı yol.

Bəli, şeyird səhərə yaxın qızın yanından getdi zindana. Oğlan zindanda gözləməhdə olsun, padşah qızı da öz otağında gözləməhdə olsun, görəh padşahın başına nə gəldi, padşah nə tədbir tökdü. Yazıx padşah ayax üstə ölmüşdü, çünki xəbər göndərən padşahın gücünə o bələd idi. Bilirdi ki, onun qarşısında o heş vaxt dayana bilməz, həm də o biri padşah çox əzazil, dediyinnən dönməyən bir adamıydı. Bir bəhanə axtarırdı ki, qoşunu çəkif bu yazıx padşahın məmləkətini tar-mar eləsin, özünü də taxt-tacdan salsın. Padşah fikirrəşdi ki, neyləsin, kimi çağırırsın ki, dərdinə əlac tapa bilsin. Axırda yenə zərgərin şeyirdini çağırmaxdan başqa əlacı qalmadı. Əmr elədi ki, gedif şeyirdi hüzuruna gətirsinnər. Gedif oğlanı padşahın hüzuruna gətirdilər. Oğlan gəlif padşaha baş əydi, padşah dedi:

– Ay oğlan, o padşah indi də bir tapmaca göndərif, görəh buna nə cavab verəcəhsən.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, Allahın köməyi ilə tapa bilərəm, ancax mənim bir təvəqqəm var.

Padşah dedi:

– Oğlum, de görüm nə istiyirsən, nə istəsən arzun yerinə yetəcək.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, deyilənə görə sizin bir qızınız var, onu mənə verərsinizmi?

Padşah bilmədi ki, nə cavab versin, qaldı odnan suyun arasında. Odu ki, dedi:

– Verərəm, niyə vermirəm.

Oğlan bir də soruşdu:

– Verəjəksənmi?

Padşah dedi:

– Verəjəm.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, mən onda o padşahın şərtini yerinə yetirməyə hazırım.

Oğlan əlinə bir qab isti su götürüf durdu bir yerdə. Uşaxlar yuxudan duruf əllərini, üzələrini yumax istiyəndə şeyird başdadı irəli duruf onnarın əllərinə su tökməyə. İstiyə tab gətirməyennəri bir tərəfə, istiyə dözüf əl-üzələrini yuyannarı isə o biri tərəfə yığdı. Sonra o biri padşahın adamlarını çağırif dedi:

– Bax bunnar qız uşaxlarıdı, o birilər isə oğlan uşaxlarıdı.

O biri padşahın elçilər baxıf gördülər ki, bu suala da bu oğlan düz cavab tapıf. Oğlan onların üzünə baxıf gülümsüyə-gülümsüyə dedi:

– Görün, düzmü seçmişəm.

Dedilər:

– Hə, düz tapıfsan.

Padşah gətirif elçilərə qiymətli bəxşislər verif, hörmətlə yola saldı. Sonra da əlacı qalmadı, qızını bu oğlana verif qırx gün, qırx gecə toy elədi. Bunnarı evləndirdi. Bu toyda hamı yiyif-içdi, aclar doyduruldu, pay istəyennərə pay verildi.

Bunnarı burda yeyif-içməkdə qoyax, görəh o biri padşah nə elədi.

Onnar az getdilər, çox getdilər, gəlif çıxdılar öz məmləkətdərinə. Gedif padşahın hüzurunda müntəzəb dayandılar. Padşah soruşdu.

– Deyin görüm nə cavab verdilər?

Elçilər dedilər:

– Padşah sağ olsun, o padşahın məmləkətində bir oğlan var, o qədər dərrakəli oğlandı ki, tərif eləməklə qurtarmaz. Nə soruşuruxsa hər şeyə cavab tapa bilir.

Padşah dedi:

– Yaxşı, onda gedin o oğlanı mənim hüzuruma gətirin, görüm o oğlan necə bir adamdı, onda bu qədər bilik hardadı ki, mən nə göndərirəmsə o saat onlara bir əlac tapa bilir.

Padşahın adamları dedilər:

– Baş üstə, böyük hökmdar.

Onnar padşaha baş əyib çıxdılar, təzədən səfər tədarükü görməyə başladılar. Sabahısı günü səhər o başdan yola düşdülər. Az getdilər, çox getdilər, dərə-təpə düz getdilər, gəlif çatdılar həmin padşahın məmləkətinə. Gəlif padşaha dedilər ki, bəs deməzsənmi o padşahın adamları yenə nəyə gəlirlər.

Padşah bu xəbəri eşidən kimi gözü kəlləsinə çıxdı, canına bərk qorxu düşdü, bilmədi nə eləsin, necə eləsin, dərini kimə söyləsin. Axırda onları hüzuruna çağırdı, dedi:

– İndi nə istiyirsən?

Elçilər dedilər:

– Padşah sağ olsun, bizim məmləkətin padşahı bizə əmr elədi ki, gəlif sizin o bilici oğlanı onun hüzuruna aparax.

Padşahın başqa əlacı yox idi, odur ki, tez adam göndərif şeyirdi çağırtdırdı. Şeyird gəlif padşaha baş əydi, əmrə müntəzir bir tərəfdə dayandı, soruşdu:

– Padşah sağ olsun, əmriniz nədi?

Padşah dedi:

– Oğlum, nə desəm eliyərsənmi?

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, sizin hər bir əmrinizi mən can-başla yerinə yetirməyə hazırım.

Padşah dedi:

– Oğlum, bilirsənmi nə var?

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, deyin görüm nə var.

Padşah dedi:

– Oğlum, gərək o padşahın məmləkətinə gedəsən, o padşah səni hüzuruna çağırır.

Oğlan dedi:

– Baş üstə, gedərəm.

Elə bil padşahın üstünnən bir dağ götürüldü, rahat nəfəs aldı, dedi:

– Çox sağ ol, oğlum.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, daha bir əlacımız yoxdu, nə olar, olar, qismətimizdə nə var, alımıza nə yazılıbsa, o da olacax.

Bəli, oğlan bir neçə gün səfər üçün tədarük gördü, sonra elçilərlə qonşu məmləkətin padşahının yanına yola düşdülər.

Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, yeddi gün, yeddi gecə yol gedif, yeddi günün tamamında gəlif çıxdılar həmin padşahın məmləkətinə. Padşahın elçiləri oğlanı onun hüzuruna gətirdilər. Oğlan padşaha baş əyib əmrə müntəzir dayandı. Elçilər padşaha baş əydilər, dedilər:

– Padşah sağ olsun, bu dediyiniz oğlandı, gəlifdi sizin hüzurunuza.

Padşah soruşdu:

– Ay oğlan, mənim bütün suallarına cavab verən sənənsənmi?

– Padşah sağ olsun, həmin dediyiniz oğlan mənəm.

Padşah dedi:

– İndi mən sənə tapşırıx verəcəm görüm onu yerinə yetirə biləjəksənmi?

Oğlan xəbər aldı:

– Padşah sağ olsun, o nədi?

Padşah dedi:

– İndi ki, hər şeydən başın çıxır, onda sənə bir polad parçası verəcəm, mənənnən ötrü gözəl paltar tik ver, onda məlum olajax ki, sən doğrudan da hər şeyi bilirsən. Sənə yeddi gün də vaxt verirəm, əyər əmrimi yerinə yetirsən, sənə çoxlu bəxşiş verəjəm, üstəlik də qızımı verəjəm, yox əgər bacarmasan, səni dar ağacınan asdırajam.

Yazıx oğlan bunu eşidəndə bilmədi ki, nə eləsin. Özünün yarandığı günə lənət oxuyurdu. O padşahın verdiyi polad parçasını da götürüf otaqdan çıxdı. Bıçaq vırsaydın qanı çıxmazdı, dərd-qəm içindəydi. Oğlan elə oldu ki, bu padşahın qızının otağının yanınan gəlif keçirdi. Elə gəlif burdan keçəndə padşah qızı onu gördü. Oğlan onun çox xoşuna gəldi, odu ki, yanına çağırif dedi:

– Ay oğlan, o biri padşahın bilicisi sənənsənmi?

Oğlan qəmli-qəmli dedi:

– Padşah qızı sağ olsun, o başibələli bilici mənəm.

Oğlan başını qaldırır padşah qızına baxanda huşu başınan çıxdı. Qız nə qız, aya deyir sən çıxma, mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım, qız nə qız, bütün günü yemə, içmə, onun xətti xalina, gül camalına tamaşa elə. Oğlan qızı görən kimi hər şey yadından çıxdı. Bir könüldən min könülə qıza aşiq oldu. Ancax qız gördü ki, oğlanın halı heş özündə deyil, üz-gözünnən dərd-qəm yağır. Soruşdu:

– Ay oğlan, niyə belə fikirrisən, yoxsa dəryada gəmilərin batıb?

Oğlan dedi:

– Padşah qızı, qəmli olmayım neyləyim, atan məni dar ağacınan asdıracaq.

Qız xəbər aldı.

– Niyə?

Oğlan dedi:

– Padşah mənə bir polad parçası verib, yeddi günə mən padşaha bir paltar tikməliyəm. Onun əmrini yerinə yetirməsəm, dar ağacınan asdıracaq. İndi bunun dərdini çəkirəm.

Padşah qızı dedi:

– Oğlan, mən ölməmişəm ki, sən dərdinə əlac taparam.

– Nejə tapajaxsan?

Qız dedi:

– Ay oğlan, sən get bir qədər qum götür apar ver padşaha de ki, bunnan sap elətdir ki, sən istədiyən paltarı tikim. Onda o deyəcək ki, heç bunnan da sap eləmək olarmı? Onda sən də deyərsən ki, padşah sağ olsun, əyər qumnan sap düzəltmək olmazsa, poladdan da nejə paltar tikmək olar?

Oğlan qızın sözdərini eşidən kimi halı özünə gəldi, eyni açıldı, sevincinnən bilmədi ki, nə eləsin. Padşahın qəzəbinnən qurtaracağına onda böyük bir inam var idi. Oğlan tez gedif bir ovuc qum götürüb yollandı padşahın hüzuruna. Padşah onu görən kimi təəcübləndi, dedi ki, yəqin oğlanda nə isə var, o nə tez sualına cavab tapıb, xəbər aldı.

– Ay oğlan, nə yaxşı gəldin, yoxsa sualıma cavab tapa bildin?

Oğlan dedi:

– Hə, tapmışam.

Padşah dedi:

– Onda de görüm paltarı hazırrıyfsanmı? Hə, yoxsa mənə bir sözün var?

Oğlan dedi:

– Hə, var.

Padşah xəbər aldı.

– Nədi?

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, bu qumu gətirmişəm ki, bunnan sap əyir-dəsən, çünki siz dediyiniz poladdan paltarı elə-belə sapla tikmək olmaz. Onu yalnız qumnan əyirilən sapla tikmək olar.

Padşah oğlanın bu sözünə mat qaldı. Xeyli fikir-rəşdi, bir söz demədi. Oğlan bunu görüb xəbər aldı.

– Padşah sağ olsun, niyə fikrə getdiniz, burda nə var ki?

Padşah dedi:

– Ay sağ olmuş, ay atası rəhmətliyin oğlu, fikir-rəşməyim, neyliyim, sən elə söz danışırsan ki, bişmiş toyuğun gülməyi gəlir.

Oğlan özünü bilməməzliyə vurub xəbər aldı.

– Padşah sağ olsun, niyə?

Padşah dedi:

– Heç qumnan də sap əyirmək olar?

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, qumnan sap əyirmək olmazsa, bəs onda poladdan necə paltar tikmək olar?

Padşah oğlannan ağıllı cavab eşidib dedi:

– Ay oğlan, sən hər şeyi tapa bildin, qızımı da sənə verirəm, ancaq gərək mənə üç gün möhlət verəsən, mən hazırlaşım sonra sənə danışıraq.

Oğlan dedi:

– Yaxşı.

Padşah vəzir-vəkilini çağırır başına gəlennəri onnara danışdı. Dedi:

– Tez bir tədbir.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, onu elə yerə göndərərəm ki, bir də geri qayıtmaz. Sən oğlanı çağırıb denən ki, gərək mənə Güllüstani-baği-İrəmdən gül gətirəsən, gətirməsən səni dar ağacınnan asdıracam, bu başa bəla oğlan da ora gedər, bir də qayıtmaz. Bizim də canımız onun əlinnən qurtarar, sən də öz qızını bu yetimə verməzsən, özünə layiq bir padşahın oğluna verərsən.

Padşah oğlanı yanına çağırıb dedi:

– Ay oğlan, görürəm sən çox qoçax oğlansan, əlinnən hər şey gəlir, sənə bir iş tapşıracam.

Oğlan soruşdu:

– Nə iş?

Padşah dedi:

– Bu mənim çoxdankı arzumdu. Onu yerinə yetirsən sözüümüz sözdü, qızımı sənə verəjəm. Özünü də buraxajam gedəsən öz məmləkətinə.

Oğlan soruşdu:

– Padşah sağ olsun, əmriniz nədi?

Padşah dedi:

– Ay oğlan, sən gərək gedif Güllüstani-baği-İrəmdən mənə gül gətirəsən. Özünə də qırx gün möhlət verirəm. Gətirdin gətirdin, gətirmədin boynunu vurduracam.

Oğlan gördü ki, yox, deyəsən, yaman pis yerdə axşamlayıb, danışmaxdan bir şey çıxmıyacaq, bikef padşahın yanından çıxdı.

Padşah qızı onu görüb soruşdu:

– Ay oğlan, niyə kefin yoxdu?

Oğlan əhvalatı qıza danışdı. Qız gülüf dedi:

– Elə bu?

Oğlan dedi:

– Hə.

Qız dedi:

– Onda gəl qırx günün otuz doqquzunu yiyif-içək, kef eliyək qırxıncısında Allah kərimdi. Onnar başdadılar otuz doqquz gün yiyif-içməyə, kef eləməyə, qırxıncı günü padşah qızı oğlana bir löv öyrədif dedi:

– Ay oğlan, bu lövü oxuyuf, gözünü yumarsan, nə vaxt ayağın yerə dəydi, gözünü açarsan. Ora Güllüstani-baği-İrəmdi. Orda bir dəstə qız görəcəksən. Al bu kağızı onnarın içində bir qızı tap ver ona. O, sənə gül verəcək. Amma məni yadınnan çıxarma, gərək söz verəsən ki, farağat duracaxsan, qız-zad gətirməyəcəksən, sonra yenə bu lövü oxuyarsan, gəlib çıxacaqsan.

Oğlan qızın dediyi lövü oxuyub sonra gözlərini yumdu. Bir vaxt gördü ki, ayağı yerə dəydi. Gözünü açıb gördü ki, elə bir yerə gəlib çıxıb ki, bura cənnətin bir guşəsidir. Bir yanda bülbüllər cəhcəh vurur, bir yanda güllərin ətri, gül gülü çağırır, bülbül bülbülü. Bu mənzərənin tamaşasının doymaq olmur. Oğlan bir də gördü ki, budur qırx incəbelli qız oynuya-oynuya, oxuya-oxuya gəlir. Qızdar nə qızdar, deyirsən Allah-taala xoş günündə, xoş saatında bunları yaradıb. Oğlan bunnarı görəndə padşah da, gül də hər şey yadınnan çıxdı, ağzı açıq qaldı. O qədər tamaşa elədi ki, bir vaxt gördü ki, az qalıb gözdərinə yuxu getsin, ayaq üstə yatsın. Kağızı da yadınnan çıxarıf, tez geri döndü. Lövü oxudu, gözünü yumdu, bir də gözünü açanda gördü ayağı yerə dəydi. Baxıf gördü ki, gəlif çatıb, istədi gəlif evə girsin birdən yadına düşdü ki, axı o niyə getmişdi. Bilmədi gül hanı, istədi geri qayıda, padşah qızı çağırırdı.

– Ay oğlan, hara gedirsən, bir bəri gəl görəh nə olub.

Oğlan geri qayıtdı, gördü ki, nə, o cənnət bağında gördüyü qız burdadı.

Padşah qızı dedi:

– Ay oğlan, niyə qayıdırdın?

Oğlan bütün əhvalatı mənim sizə nəql elədiyim kimi qıza danışdı.

Bunu eşidən kimi gülüb qah-qaha çəkdi, o güləndə ağzınnan gül tökülməyə başladı. Qız dedi:

– Ay oğlan, bunnarı götür apar ver padşaha.

Oğlan gülləri götürüf getdi padşahın hüzuruna.

Padşah onu görən kimi xəbər aldı:

– Ay oğlan, gəldinmi?

Oğlan dedi:

– Hə, gəldim.

Padşah xəbər aldı:
– Gülü gətirdinmi?
Oğlan dedi:
– Hə, gətirdim.
Gülləri verdi padşaha. Padşahın qarnına sancı düşdü, ancaq nə eliyə bilərdi. Oğlan çıxıf getdi.
Padşah vəzirini çağırif dedi:
– Vəzir, nə eliyək ki, bu oğlanın başını batırx, onu deyəsən, hara göndərsək sağ gələcək. Gərək bunu elə yerə göndərək ki, bir də sağ gedif, salamat gəlməsin.
Vəzir dedi:
– Qoy bir az fikirreşim.
Padşah dedi:
– Vəzir, hara göndərək?
Vəzir dedi:
– Padşah sağ olsun, bu oğlanı göndər gedif qırx qulunnu at südü gətirsin, bəlkə at bunu bir təhər eliyə.
Padşah dedi:
– Buna inanırsanmı?
Vəzir dedi:
– Hə.
Padşah soruşdu:
– Hardan bilirsən?
Vəzir dedi:
– Burda bilməli nə var ki, hələ ora gedən bir adam sağ-salamat gəlmeyif.
Padşah oğlanı çağırif dedi:
– Oğlum, bilirsənmi nə var?
Oğlan dedi:
– Bilmirəm.
Padşah dedi:
– Onda qulaq as.
– Baş üstə.
Padşah dedi:
– Oğlum, mən naxoşam, təbiblər mənə qırx qulunlu at

südüni dərman buyuruf. Gərək nə təhər olsa, onu gətirəsən.
Oğlan bir az fikrə gedif dedi:
– Padşah sağ olsun, onda 40 gün möhlət ver görüm başıma nə çarə qılıram, bunu neyə yerinə yetirəyəm.
O bikef saraydan çıxdı. Padşah qızı onu bikef görəndə dedi:
– Ay oğlan, niyə qəmlisən, niyə qaş-qabağın yernən gedir?
Oğlan başına gələnnəri padşah qızına nağıl elədi.
Padşah qızı dedi:
– Qorxma, hər şey yaxşı olajax. Gəl otuz doqquz gün kef eliyək, onnan sonra hər şey yaxşı olajax.
Bunnar otuz doqquz gün kef elədilər, qırxıncı gün padşah qızı oğlana bir löv öyrətdi dedi:
– Ay oğlan, şəhərdən çıxandan sonra, bu lövü oxuyarsan, gözdərini yumarsan, gözünü açanda görərsən ki, təpənin ətəyindəsən. Burda bir qalaça görəcəksən. O qalaçaya gedərsən, burda bir nurani kişi görəcəksən. Kişi lap qojalif əldən düşüf, sən ona hörmət eliyərsən, qulluğunda durarsan, sonra dərini ona danışarsan.
Oğlan padşah qızı deyən kimi elədi. Gözünü açanda gördü ki, təpənin ətəyindədi. Gördü burda bir qalaça var. Getdi qalaçaya tərəf. Qalaçaya girif gördü ki, burda bir nurani qoca var. Ona qullux göstərdi, əlinnən gələn köməyi elədi. Qoca dedi:
– Oğlum, de görüm nə dərindən var.
Oğlan dərini ona danışdı. Qoca dedi:
– Oğlum, bu çox qorxulu işdi. Padşah səni bu işə göndərif səni öldürmək istəyir. Bax mənəm döşəyimnən bir az pambıq götürərsən, qayıdanda özün bir tütək düzəldərsən. Bu təpənin o biri üzündə bir göl var, gedif o gölün qırağında bir çala qazarsan, girərsən çalaya. Düz günorta lap isti olanda atdar su içməyə gələcək. Atlar suya yaxınlaşanda pambığı suya atarsan. O saat su köprüyüf yuxarı qalxacaq. Onda atlar hürküşüf çəkiləjəklər. O saat sən tütək çalarsan. Onda atlar quyunun başına yığısacaqlar. Sən dayan, onda ana at başdıyajax yalvarmağa ki, "Yenə çal", bunu deyəndə sən də ona söylə ki, and iç mənə dəymiyəjəksən, quyudan çıxım nə qədər istəyirsən tütək çalım. At hər nəyə and işsə də,

sən ona inanma, ancax elə ki, Həzrət Süleyman eşqinə and içdi onda çıxarsan, sonra sən nə desən at yerinə yetirəjək.

Oğlan yavaş-yavaş gedif gölün qırağında bir quyu qazdı. Qoja deyən kimi pambığından bir tütək düzəltdi. Sonra quyuya girdi. Başdadı gözləməyə, elə ki, günorta oldu, oğlan gördü ki, budur at dalında qırx qulunu gəlir. Elə ki atlar gölə yaxınlaşdılar, oğlan qojanın verdiyi pambığı atdı gölə. Gölün suyu başladı köpüklüyüf qalxmağa. Atlar bunu görən kimi fırınıxıb geri çəkildilər. Oğlan tütəyi bir də çaldı. O dəyqə atlar yığıldılar quyunun başına, oğlan tütək çalmağını dayandırdı. Ana at başdadı yalvarmağa.

– Ay oğlan, yenə çal.

Oğlan dedi:

– And iç ki, mənə dəyif dolaşmayajaxsan, özü də mən nə xahiş eləsəm, yerinə yetirəcəksən. Çıxım yuxarı, ürəyin nə qədər istəyirsə tütək çalım.

At hər nəyə and içdisə oğlan inanmadı, dedi:

– Ta Süleyman peyğəmbərin eşqinə and içməsən, çıxımaram. Axırda atın əlacı kəsildi, oğlana yalvarıb dedi:

– Ay oğlan, and içirəm Süleyman peyğəmbərin eşqinə, sənə dəymiyəcəm. Özü də nə desən yerinə yetirəjəm, çıx yuxarı, tütək çal.

Oğlan atın bu sözdərini eşidən kimi çıxdı yuxarı, başdadı tütək çalmağa. Bir az çalannan sonra dedi:

– Qardaş, bilirənmi nə var.

At dedi:

– De görüm, nə diyirsən.

Oğlan dedi:

– Bizim padşahımız xəstələnib, ona təbirlər sənə südünnü dərman deyiflər. Görək sən mənə südünnən verəsən.

At dedi:

– Ay oğlan, bilirən nə var?

Oğlan dedi:

– Nə var?

At dedi:

– Ay yazıx, o padşah səni öldürmək istəyir, gəl sən min mənim tərkimə, yalınnan da bərk bərk tut. Gedək padşahın yanına, sən padşaha denən ki, odu atı gətirmişəm, gəlin özünü onun südünnən nə qədər istəyirsinizsə sağın. Qoy gəlif özləri sağsınlar, görək sağa biləcəklərmi. Sənin işin o olsun ki, mənə padşaha ver, çıx get, sonrasınan işin olmasın, nə lazımsa, mən özüm eliyəjəm.

Oğlan atın dediği kimi elədi. Atın belinə minif gözdərini yumdu, atın yalınnan də bərk-bərk yapışdı. At qanadlandı, quş kimi uçurdu. Bir az keçmiş at dedi:

– Ay oğlan, indi gözdərini aç.

Oğlan gözdərini açıf gördü ki, gəlif şəhərə çatıflar. Atı sürüf padşahın sarayına gəldi. Padşah eyvana çıxanda oğlan dedi:

– Atı gətirmişəm, gəlin nə qədər istiyirsiniz sağın.

Padşah baxıf gördü ki, doğrudan da oğlan atı qulunnarı ilə birlikdə gətirif gəlif. Dedi:

– Tez atı tövlüyə salın, ağzını da möhkəm-möhkəm bağlıyın, onu axşam sağaram. Elə ki oğlan çıxıf getdi, at havaya sıçradı qulunları da dalınnan, üz tutdular qaçmağa. Hamı qışqırdı "qoymayın qaşdı, qoymayın qaşdı". Ancax onun qabağını kəsə bilmədilər, at qabağına gələnin başını üzüf çıxıf getdi. Xəbər gəldi padşaha ki, atlar qaşdı. Dedi:

– Qaçanı saxlamaq olmaz.

O biri günü vəzirə çağırıf dedi:

Vəzir dedi:

– Neyləyim?

Padşah dedi:

– Bunun başını neyə batırax ki, canımız qurtarsın, yoxsa qız əldən gedəjək.

Vəzir dedi:

– Nə eliyək?

Padşah dedi:

– Vəzir, bunu hara göndərsən yenə gəlib çıxajax, buna bir tədbir.

Ancax gərək elə bir tədbir tökəsən ki, bu oğlan gedib məhv

olsun. Yoxsa bağrım çatlıyajax.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, sabah onu çağır yanına, denən ki, gərək gedib o dünyadan mənim ata-anamnan xəbər gətirəsən, onda görək nə eliyəjək.

Padşah çox sevindi, dedi, bu yaxşı oldu, indi gedib bir də geri qayıtmaz. Mənim də canım bunun əlinnən qurtarar.

Sabahısı günü padşah oğlanı çağırıb yanına. Oğlan padşahın hüzuruna gedib müntəzir dayandı, dedi:

– Padşah sağ olsun, mənə əmriniz nədi?

Padşah dedi:

– Ay oğlan, görürəm mənim məmləkətimdə sənnən qoçaq adam yoxdu, indi gərək gedib o dünyadan mənim ata-anamnan xəbər gətirəsən.

Oğlan dedi:

– Padşah, doğrumu sözüdü?

Padşah dedi:

– Sənnən zarafatım varmı?

Oğlan dedi:

– Xeyir.

Padşah dedi:

– Nə deyirəm, doğru deyirəm.

Oğlan dedi:

– Bu heş ağıla batan iş deyil axı.

Padşah dedi:

– Mən sənə nə deyirəm, onu da eləməlisən. Sənə qırx gün möhlət verirəm, gedif o dünyadan xəbər gətirdin gətirdin, gətirmədin boynun vurulacax.

Oğlan bikef çıxıf getdi padşah qızının yanına. Qız gördü ki, onun qaş-qabağı yernən gedir. Bildi ki, yenə nə isə var.

Soruşdu:

– Oğlan, yenə nə oluf, padşah indi nə istiyir?

Oğlan dedi:

– Padşah indi elə şey tələb eliyir ki, ağılasıçası deyil, yatsa da yuxusuna adamın girməz. O deyir ki, gərək mən gedəm o

dünyadan onun ata-anasınnan xəbər gətirəm, qırx günə kimi onun tapşırığını yerinə yetirməsəm, dar ağacınnan asdırajax.

Gül qah-qah xanım dedi:

– Ay oğlan, qorxma, get padşaha deynən ki, odun toplatdırsın, səni də qoysun üstə, od vurub yandırsınar. Odunu lap çox yığdır ki, sən odunun ortasında dayanasan. Tüstü hər tərəfi bürüyəndə mən löv oxuyub səni çöp eliyib ordan götürəjəm, bunnan sonrası ilə işin yoxdu. Gör o padşahın başına nə gətirəjəm.

Oğlanın kefi açıldı. Padşahın yanına gedif dedi:

– Padşah sağ olsun, meydana qırx qatır yükü odun yığdırın, mən sabah çıxıb odunun üstə oturajam. Oduna dörd tərəfdən od vursunnar. Gedif o dünyadan sənə xəbər gətirəjəm.

Oğlan qırx qatır yükü demişdi, padşah on qat artıx odun yığdırdı, dedi:

– Qoy bu köpək oğlunun sümükləri də yansın.

Sabahısı günü hamı yığışdı gəldi meydana. Padşah öz əli ilə oduna od vurdu. Odun alışıf hər tərəfi tüstü bürüyəndə Güllü-qah-qah xanım bir göyərçin oluf qondu oğlanın başına. Bir löv oxuyuf oğlanı çöp elədi, aldı caynağına, odun içinnən çıxartdı, gətirif gizlətdi.

Padşah qızı padşahın vəzirini, vəkilini, yeddinci sahabasınnan başlıyıf siyahı tutdu. Onların dilinnən bir kağız yazdı. Padşahın atasının dilinnən, birini vəzirin atasının, birini də vəkilin atasının dilinnən, kağızları da oğlanın böyürünnən asdı.

Otuz doqquz gün keşdi, qırxıncı günü padşah qızı ilə oğlan gəldilər odun qalandığı meydana. Başdadılar külü kürüməyə. O qədər kürüdülər ki, lap ortaya çatanda oğlanı oraya basdırdılar, o biri tərəfdən padşah vəzirə əmr elədi.

– Gedin, o külü dağıdax, o oğlanın sür-sümüyünnən tapax canımız dincəlsin, bilək ki, ölüb.

Elə də elədilər, birdən külün ortasınnan oğlan pırtlıyıf çıxdı. Gördülər ki, sağ-salamatdı, böyründə də bir bağlama var. Oğlan padşaha baş əyif dedi:

– Padşah sağ olsun, ata-ananı gördüm, kefləri yaxşıdı. Onnar cənnətdə yaşayırlar. Onnarın yanlarınnan süd çayı axır, o biri

yannarında bal gölü var, axşama kimi huri-qılmanlarla oturuf-duruf gəzirlər. Padşah sağ olsun, onnar çox narazıdırlar.

Padşah xəbər aldı.

– Niyə?

Oğlan dedi:

– Özü kağız yazıb, orda hamısı var.

Bu padşahın vəziri də elə özü ağılda idi. O da soruşdu:

– Mənim ata-anamı da gördünmü?

Oğlan dedi:

– Səninkini də, vəkilin ata-anasını da gördüm. Onnarın hamısı padşahın ata-anasının qulluğunda idilər. Özləri də hamısı kağız veriflər, ürək sözlərini burda göstəriflər, budu, yanımdakı bağlamadadı, alın oxuyun.

Bağlamanı aşdılar, gördülər ata-analarının hamısının burda kağızı var, onnarın hamısı da giley eliyirdilər. Onnar yazmışdılar: "Sizin üzünüz qara olsun, bu zərgərin şeyirdi də olmadınız o gəlib bizi gördü, dərd-halımızdan xəbər tutdu, siz bizi heş yadınıza da salmırsınız".

Padşah dedi:

– Ay oğlan, sən mənə de görüm nə qədər odun lazımdı ki, mən gedif ata-anamı görüm.

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, siz padşah adamsınız, gərək sizin odunuzun mənimkinnən yüz dəfə artıx olsun.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, mən də sennən gedəjəm.

Bunun sözünü eşidən kimi vəkil də qışqırdı:

– Mən də gedəjəm.

Oğlan dedi:

– Onda gərək odunu lap çox yığasınız.

Dedilər:

– Niyə yığmırıx, nə qədər desən gətirtdirib odun yığdırarıx.

Oğlan dedi:

– Onda işiniz çox asan olajax.

O sahat padşah əmr elədi, bir dərənin arasına odun yığdılar

ki, ucu-bucağı görünmürdü. Odun yığılannan sonra vəzir-vəkil, bir də padşah, onnarın ən yaxın qohum-əqrəbaları özləri ağılda dostları-tanışları yığışif çıxdılar odunun üstünə. Hər tərəfdən oduna od vurdular. Onların hamısı çığıra-çığıra yanif külə döndülər.

Bu əhvalatdan düz qırx gün keçdi. Qırx günnən sonra gedif odunun külünü dağıtdılar. Gördülər ki, nə padşahdan, nə də vəzir-vəkildən, nə onnarın qohum-əqrəbalarinnan, dost-tanışlarinnan heç əsər-əlamət də qalmayıb. Camaat yığışif dövlət quşu uçurtdu. Quş gəlif oğlanın başına qondu. Onu padşah seşdilər, bir xeyli burda qaldılar. Günnərin bir günü oğlan padşah qızına dedi:

– Bilirsənmi nə var?

Qız dedi:

– Nə var?

Oğlan dedi:

– Gəl gedək bizim məmləkətə, bir qədər orda qalax, yenə gələrik.

Qız dedi:

– Lap yaxşı.

Padşah qızı, Gülü qah-qah xanım yol üçün tədarük gördülər, yüklərini tutdular, düşdülər yola. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, qırx günnən sonra gəlib oğlanın məmləkətinə çatdılar.

Bu məmləkətin padşahına gəlif dedilər.

– Kürəkənin böyük bir köç karvanla gəlif, özü ilə gözəl huri-mələk yaraşlıq qız gətirir ki, görənin ağı başınnan çıxır. Qız nə qız. Görən deyir yemiyim-içmiyim, bunun xətti-xalına, gül-camalına tamaşa eliyim. Aya deyir sən çıxma mən çıxım, günə deyir sən çıxma, mən çıxım.

Padşah qoşun götürüb öz vəzir-vəkili ilə bərabər çıxdılar kürəkənin pişvazına. Padşahla oğlan bir-birini görən kimi sevindiklərinnən dünyaya sığmırlar, duruf gəldilər padşahın sarayına. Burda oğlan başına gələnnəri bir-bir nağıl elədi, dedilər, güldülər, bir-birlərinə can deyif, can eşitdilər.

Padşah dedi:

QARAQAŞIN NAĞILI

– Ay oğlan, indi nə deyirsən, yuxunu danışırısanmı?

Oğlan dedi:

– Padşah sağ olsun, indiyə kimi mən yuxumu danışmamışdım, ancax indi danışacam.

Padşah dedi:

– De görüm, bu necə yuxu imiş ki, danışmaq istəmirdin?

Oğlan dedi:

– Yuxuda gördüm ki, bir güllü bağda oturmuşam, bir də gördüm bu bağın içinnən iki gözəl, yaraşxılı, huri-mələk qızdar çıxıf düz mənə tərəf gəldilər. Bunnardan biri sənin qızın idi, biri də o biri padşahın qızı idi. Onnarın hər ikisi gəlif biri bir dizimin üstə, o birisi o biri dizim üstə oturdu. Mən cavan oğlan, onnar cavan qız, ürəyim tab gətirmədi, padşahın qızının belini qucaqlayıf iki yanağınnan öpdüm, dönüb sənin qızının da yanağınnan öpmək istəyəndə bir də onu gördüm üzümə bir sillə dəydi. Yuxum yarımçıq qaldı. Yuxudan hövlanak atılıf qalxdım, gördüm nə qız, nə bağ, heç nə yoxdu, bunnar hamısı yuxu imiş.

Padşah sağ olsun, onda sən mənə arzumu gözümde qoydun, görüm sən də arzuna çatmayasan.

Oğlan bir az dayanıf dedi:

– Padşah sağ olsun, mənə gördüyüm yuxu bu idi, sən nə qədər əziyyət versən də, onu söyləmədim. Ancax indi danışdım. Çünki artıx öz muradıma çatmışam.

Padşah bunu eşidən kimi taxtdan düşüf oğlanı taxta oturtdu padşah elədi. Oğlan iki məmləkətin padşahı oldu, məmləkətləri ədalətlə idarə elədi. Onnar öz muradlarına çatdılar, siz də öz muradınıza çatasınız.

Göydən üç alma düşdü. Biri mənə, biri özümün, biri nağıl danışanın.

Biri var idi, biri yox idi, allahdan başqa heç kəs, yox idi. Bir odunçu var idi. Bu odunçunun oğlu, uşağı yox idi. Bir gün evdə ər- arvad oturub söhbət edirdilər. Söhbət vaxtı arvad ərinə dedi:

– A kişi, nə olaydı, bu evimizdə oğul adı çəkiləydi. Qorxuram düşüm ölüm, ürəyimdə oğul dağı qalsın. Odunçu dedi:

– Ay arvad, nə səfeh-səfeh danışırısan? Cavanlıqda doğub törəmədin, yetmişində balalamaq istəyirsən?

Arvad kişinin bu sözünün üstündən heç bir söz demədi. Gecəni yatdılar. Səhər tezdən arvad səhəngi götürüb odana suya getdi. Səhəngin odandan doldurub evə gəlirdi, yorulub yolda oturdu. Gördü ki, dizinin üstə bir göy yarpaq düşdü. Amma ətrindən doymaq olmur. Arvad yarpağı dilinin altına qoyub, səhəngi alıb çiyinə yollandı evə tərəf.

Arvad qanov qırağı ilə gedirdi, birdən səbir gətirdi. Yarpaq ağızından düşdü qanova. Su apardı yarpağı. Arvad səhəngi qoyub yerə, yüyüdü yarpağın dalıncan. Ha burda, ha orda yarpağı tuta bilmədi. Bir xeyli yol gəlib çatdı bir qalaçaya. Gördü ki, burada bir dərviş qabağında manqal, kitabdan oxuyub, manqala üfürür. Dərviş birdən qalxıb odunçunun arvadına dedi:

– Xoş gəlmisən!

Bir qaşiq ağzının suyundan damızdırıb qaşığa, odunçunun arvadına verdi. Odunçunun arvadı əvvəl qorxdu, istəmədi alıb içə. Sonra özünə ürək verib, dərvişin tüpürcəyini alıb içdi. İçən kimi dərviş qalxıb ayağa, arvada bir sillə çəkdi, götürüb saldı otaqların birinə.

Odunçunun arvadı haçandan-haçana özünə gəlib gözlərini açdı, gördü ki, balaca bir otaqdı. Amma burda heç kəs yoxdu. Tez durdu ayağa qaçsın, gördü ki, burada bir qapı var. Sındırıb qapını girdi içəri, gördü ki, burada o qədər arvad var ki, gəl görəsən. Saçından asılan saçından asılıb, daşa dönən daşa dönüb. Odunçunun arvadı yapışıb qızların birinin saçından açıb qoydu yerə. Xəbər aldı:

– Ey biçərələr, sizi saçınızdan kim, nə səbəbə asıb?

Qız dedi:

– Mən padşah qızıyam. Bir gün atamın bağında gəzirdim. Gördüm ki, yerdə bir göy yarpaq var. Götürüb əlimdə oynadırdım, birdən yarpaq əlimdən sürüşüb düşdü qanova başladı axıb getməyə. Mən də düşdüm yarpağın dalıncan ki, tutam. Gəlib çıxdım qalaçaya. Qabağıma bir dəriş çıxdı, tüpürçəyindən bir qaşığı verdi ki, içəm. Mən də iyrenib atdım. Acığı tutub, məni bu otağa salıb saçından asdı.

Oduğunun arvadı o biri arvadları da saçından açıb xəbər aldı ki:

– Bu nə əhvalatdı?

Necə ki, padşah qızı danışdı, o biriləri də elə danışanda odunçu arvadı dedi:

– Ey qızlar, bilin və agah olun! Mən də sizin gününüzdəyəm. Qızlar, gəlin qaçaq! Yoxsa bu dəriş bizi qırar. Odunçunun arvadı arvadları qatıb qabağına, iki qapı keçdilər, üçüncüyə çatanda gördülər ki, qapının ağzında əjdaha var. Qızlar qorxub geri qaçanda, odunçunun arvadı dedi:

– Qaçmayın! Bu saat mən bu əjdahanı öldürüm.

Oduğunun arvadı yeriyib irəli, yapışdı sağ əli ilə əjdahanın alt çənəsindən, sol əli ilə üst çənəsindən çəkib-dartıb əjdahanı iki bölüb, atdı bir yana. Qapı açıldı. Keçdilər ikinciyə, gördülər ki, burada bir pələng var. Odunçunun arvadı pələngi də belə öldürüb, keçdilər. Bir qapıda gördülər bir tülkü var. Odunçunun arvadı tülkünü öldürmək istədi. Tülkü dil açıb dedi:

– Məni öldürməyin, sizə yaxşılıq eləyim.

Oduğunun arvadı əl saxladı. Tülkü dedi:

– Dəriş qırx günün yuxusuna gedib. Bu gün qırx günü tamamı. Ayılsa vayınızdı. Bax, bu qapıdan çıxıb qaçın!

Oduğunun arvadı tülkünü öldürmədi, tülkü də bunlara yol göstərdi, qaçıb getdilər. Bir xeyli gedəndən sonra hərə öz evinə dağıldı, odunçunun arvadı da çatdı səhəngini qoyduğu yerə. Gördü ki, səhəng sağ-salamatdı. Alıb səhəngi gəldi evinə.

Oduğunun arvadı gedəndən sonra çox bikeyf idi. Ürəyindən min bir xəyalət keçirdi. Bir də onu gördü ki, arvad budu səhəng

çiyində gəlib çıxdı.

Oduğunun yerindən qalxıb, əl atıb kəsövä dedi:

– Ay itin qızı haradaydın?

Arvad dedi:

– Kişi, bir səbir elə, başıma gələni sənə danışım, sonra neyləyirsən elə!

Oduğunun kəsövä yerə qoyub dedi:

– Danış görək!

Arvad başına gələni, müsibəti ərinə danışdı. Odunçu arvadını çox istəyirdi. Əlacı kəsilib arvadına dinmədi. Birdən baxıb gördü ki, arvadı hamilədi. Od götürüb əl atdı dəyənəyə. Dəyənəyi qoyub yapışdı kəsövdən. Kəsövä qoyub, yapışdı baltadan ki:

– İtin qızı, sən hamiləsən, gərək səni öldürəm.

Arvad dedi:

– Ay kişi, ağzımda sənə bir quran söz danışmışam. Bu olsa dərişin tüpürçəyindən olacaq. Qoy görək başımıza nə gələcək.

Oduğunun əl saxladı. Amma dəriş hərdən gözünün qabağında duranda kişini od götürürdü, yenə şeytana lənət deyib, hirsini alırdı əlinə.

Doqquz ay başa gəldi, arvad yükünü qoydu yerə, bir qaş doğdu. Bu uşağın nə qolu var idi, nə qıçı, nə cəmdəyi, nə başı, nə də gözü. Amma bir cüt çatma qara qaş göz görünürdü.

Oduğunun düşdü qorxuya. Arvad qorxusundan qaçdı.

Kişi yapışdı baltadan dedi:

– Arvad, dur kəlməyi-şəhadətini de, səni öldürəcəyəm, sənənin doğduğun tərənə dəysin.

Arvad dedi:

– A kişi, bura qədər səbir eləmişən, bir az da səbir elə, görək bu işin axırı nə olacaq.

Kişi dedi:

– Axmaq oğlunun qızı, nə səbirbazlıqdı? Doğduğunu gördük də. Odur, çıxıb oturub yükün üstə. Bədən yox, baş yox, göz yox, qıç yox, qol yox, bir cüt qara qaş. Dur, dur, köpək oğlunun qızı! Məni rüsvay elədin. Səni gərək öldürəm.

Arvad yalvarıb-yaxarıb, birtəhərlə canını kişinin əlindən

qutardı.

İndi al xəbəri Qaraqaşdan. Qaraqaş bu qalmaqla bir həftə yük üstündə qaldı. Bir gün arvad xörək bişirirdi, kişi də evdə oturmuşdu, Qaraqaş birdən atılıb yükün üstündən yerə, dedi:

– Mənə pəpə!

Arvad bir nimçə sıyıq çəkib qoydu ortalığa. Bir də onu gördü bir nimçə sıyıq aş qurtardı. Qaraqaş dedi:

– Mənə pəpə!

Arvad bir nimçə də xörək çəkdi. Qaraqaş bu nimçə xörəyi də yedi. Qaraqaş belə-belə bir qazan xörəyi yeyib, düzəldi yola. Kişinin dili-ağzı quruyub, dedi:

– Arvad, bircə qapıları bağla, gəlməsin.

Arvad durub qapıları bağladı. Oturub təzədən xörək bişirməkdə olsun, al xəbəri dərvişdən.

Dərviş ayılıb gördü ki, odunçunun arvadı yoxdu. Durub gəldi o olan şəhərə. Bir də gördü ki, Qaraqaş budu evdən çıxıb gedir. Tez əlin atıb Qaraqaş tutdu. Bir tilsim oxuyub Qaraqaş elədi bəni-insan. Dedi:

– Ey oğul, səni mən dünyaya gətirmişəm. İndi sənə elə bir su verim ki, dünyada heç bir pəhləvanın gücü sənə çatmasın. Amma gərək mənim dediklərimi yerinə yetirəsən.

Dərviş Qaraqaş and verdi. Qaraqaş andı qəbul eləyəndən sonra, dərviş cibindən bir şüşə çıxarıb verdi Qaraqaş. Qaraqaş şüşəni alıb çəkdi başına.

Dərviş dedi:

– İndi mən yatıram. Nə badə mənim bu şeylərimə dəyərsən. Mənim qarovulumu çək!

Dərviş bir tilsim oxudu, Qaraqaş oldu həmin ki Qaraqaş. Özü də yıxılıb yatdı. Haçandan-haçana dərviş ayılıb Qaraqaş dedi:

– Ey oğlan, burdan gedərsən padşahın evinə. Padşahın qızını götürüb gələrsən. Amma qorxma, səni tuta bilməzlər.

Qaraqaş dərvişdən ayrılıb birbaşa gəldi padşahın imarətinə. Açıb qapını, girdi içəri, gördü ki, padşah xörək yeyir. Qaraqaş əlin atıb padşahın xörəyini yeyib qurtardı. Padşah baxıb gördü ki, bu xörəkdən heç doymadı. Aşbazı çağırıb xəbər aldı:

– Ey, vələdüznə, bugünkü xörəyin niyə azdı?

Aşbaz dedi:

– Padşah sağ olsun, həmişəki qaydaynan sənə xörək çəkmişəm.

Qaraqaş vəzirin, vəkilin, padşahın arvadının başına da bu oyunu gətirdi. Padşah bir də baxıb gördü ki, vəzir, vəkil, padşahın öz arvadı da gəlib çıxdı. Başladılar aşbazdan şikayət eləməyə ki, bugünkü xörəyimiz az düşüb. Padşah dedi:

– İndi ki, belədi, vurun aşbazın boynunu!

Cəllad gəldi. Aşbazın qolun bağladılar. Cəllad əl qaldırıb istədi aşbazın boynunu vura, Qaraqaş əlin atıb, tutdu cəlladın biləyindən. Cəllad ha istədi əlin endirə aşağı, baxıb gördü ki, əli qalib göydə. Padşah bir-iki kərə qışqırdı:

– Vur, deyirəm sənə!

Cəllad dedi:

– Qibleyi-aləm, əlimi tutublar, qolum işləmir.

Padşahın acığı tutub, durub düşüb taxtdan, alıb qılıncı cəlladın əlindən, istədi ki, aşbazın boynunu vura, Qaraqaş əl atıb tutdu padşahın biləyindən, elə sıxdı ki, qılınc əlindən düşdü. Padşah iki saat özünə gəlmədi. Vəzir, vəkil padşahı ayıldırıb taxta çıxartdılar. Padşah dedi:

– Vəzir, burada bir sirr vardı. Aşbazlıq iş yoxdu.

Padşah aşbazı buraxdı. Qaraqaş yapışıb padşahın tacından qoydu yerə. Çıxıb getdi. Padşah bu işə lap məəttəl qaldı.

Al xəbəri Qaraqaşdan. Qaraqaş özün yetirdi padşahın xəzinəsinə. Bir böyük çəngə qızıl götürüb üz qoydu evlərinə. Gördü ki, qapıları bağlıdı. Bir təpik qarıya çəkdi, qarı taybatay açıldı. Qaraqaş girdi içəri, qızılları anasının ətəyinə töküüb çıxıb getdi. Odunçunun arvadı qızılı görən kimi gözləri çıxdı kəlləsinə. Kişi dedi:

– Arvad, dur uşağı qaytar!

Arvad durub çıxdı bayıra, gördü ki, Qaraqaş burada neyləyir. Qayıtdı evə. Kişi xəbər aldı:

– Necə oldu?

Arvad dedi:

– Bayırda adam nə gəzir.

Kişi dedi:

– Arvad, ta qapıları bağlama! Qoy tez-tez gəlsin!

Ər-arvad bu pulla qapı-bacalarını qayıtdırır, özlərinə ev azu-qəsi, üst-baş alıb, şad gün keçirməyə başladılar.

Al xəbəri Qaraqaşdan. Qaraqaş bu səfər özün verdi padşahın qızının otağına. Bir təhərlə özün saldı içəriyə. Gördü ki, padşahın qızı xörək yeyir. Qaraqaş oturub qızla xörək yedi. Padşahın qızı baxıb gördü ki, bu gün xörəkdən heç doymadı. Sabahısı günün də xörəyi gəldi. Yenə də doymadı. Birdən başını qaldırır yuxarı, gördü ki, başının üstə bir cüt çatma qaş var. Qız barmağın dişləyib, Dedi:

– Ey dili-qafil, bu filan cadugunun tüpürcüyündən əmələ gələn oğlandı.

Çünki padşah qızı hər bir tilsimi bilirdi, dinməyib gecəni rahat yatdı. Günorta araya xörək gəldi. Qız başlayıb yeyəndə Qaraqaş da oturub xörəkdən yedi. Padşah qızı Pəri əlin uzadıb tutdu Qaraqaşın biləyindən, bir ismi-əzəm oxuyub Qaraqaşın biləyini elə sıxdı ki, Qaraqaş çığırır, oldu 15 yaşında gözəl bir oğlan. Pəri xanım bu gözəlliyi Qaraqaşda görəni kimi könül verib dedi:

– Allah mənim istədiyimi yetirib. Tez durub bir dəst mərdanə paltar çıxardıb geyindirdi Qaraqasha. Hər ikisi sərilib sarmaşığı kimi bir-birinə, yatdılar. Haçandan-haçana ayılıb Qaraqaş Pəri xanıma dedi:

– Ey qız, dərviş məni gözləyir. Mən çox da sənin yanındayam, amma səni gərək dərvişə yetirəm.

Pəri dedi:

– Ey cavan, o çox-çox sənini kimi oğlanlar dünyaya gətirib, mənim kimi qızları həmin oğlanların vasitəsilə apardırır, qızla oğlanı həlak edib. Gəl bu xam xəyaldən daşın! Bir aynaya bax!

Qaraqaş aynaya baxanda özünü aynada gördü.

Pəri qəfildən Qaraqasha bir sillə çəkdi. Qaraqaş öyüyüb ağzından bir qurd saldı. Pəri qurdu maşaynan tutub, Qaraqasha gör-sədid, dedi:

– Bu qurdu görürsən?

Dedi:

– Görürəm.

Dedi:

– Məni buradan aparıb dərvişə yetirincə bu qurd qarnında ilan olub, səni çalır həlak edəcəkd.

Pəri bu sözü deyəndən sonra qurdu öldürüb atdı. Qaraqaş işləri bu halda görəndə Pəriyə ürəkdən inanıb dedi:

– Dərviş lap göyə çıxsa da səni əldən verməyəcəyəm.

İndi al xəbəri sənə verim dərvişdən. Dərviş Qaraqashi çox gözlədi, baxıb gördü ki, Qaraqaş gəlib çıxmıdı. Bir vürd oxuyub oldu göyərçin, qanad çalır gəldi oturdu padşahın qızı Pərinin pəncərəsində. Baxıb gördü ki, Qaraqaş Pəri xanımla bir keyfdə-damaqdadı ki, gəl görəsən. Dərviş bir başına, bir döşünə vurub dedi:

– Qız əlimdən çıxdı.

Pəri xanım bütün tilsimlərin açarını bilirdi. Yalnız bir tilsimdən başqa. Dərviş nə ki tilsim bilirdi oxudu ki, Qaraqashi qara daş eləsin, Pəri xanımla da daşa döndərsin, gücü çatmadı. Çatmayanda Pəri xanım bir qaqqanaq çəkdi. Qaqqanaq çəkəndə ağzından bir qurtum alov çıxıb düşdü dərvişin üstə, dərviş od tutub yanmağa başlayanda tez özün atdı padşahın çarhovuzuna. Baş vurub odun söndürdü, qalxıb göyə qışqırdı:

– Ey Pəri xanım, sənənlə mənim aramda bir tilsim qalıb. O tilsimi öyrəndim, vay halına!

Dərviş uz qoydu İsfahan şəhərinə. Gəzib, qoca bir cindar tapıb bir-bir tilsimləri öyrənməyə başladı.

Xəbər verim sənə kimdən, vəzirdən. Vəzir bir gün səhər namazından qabaq əl qabına çıxmışdı. Gördü ki, padşahın qızı Pəri xanımla otağından işıq gəlir. Tez özün yetirdi bağa. Gördü ki, hasar çox hündürdü. Bir təhərlə dırmaşır hasara, həyəətə atıldı. Amma vəzirin üz-gözü, əl-ayağı cırmaq-cırmaq oldu. Özün bir təhərlə yetirdi Pərinin otağının pəncərələrinə. Pəncərədən baxıb gördü ki, qız 15 yaşında cavan bir oğlanı oturdub dizinin üstə, bir keyfdədi ki, gəl görəsən. Vəzirin ürəyi gedib tappadan gəldi yerə. Vəzir

axsaq qatır kimi ombasını çəkə-çəkə durub getdi, bir təhər özün salıb yorğan-döşəyə, arvadına da tapşırırdı ki, kim məni xəbər alsın, deyərsən ki, vəzir bərk naxoşdu. Vəzirin arvadı, bəli deyib öz işinə getdi.

Sənə xəbər verim Firəng padşahından. Firəng padşahı elçi göndərdi bu padşahın üstünə ki, ya yeddi ilin bac-xəracını versin, ya da ki, qızı Pəri xanımı. Əgər verməsə, davamız davadı.

Firəng elçisi gəlib oturdu elçi daşının üstə. Padşaha xəbər getdi ki, Firəng padşahı elçi göndəriydi. Padşah əmr verdi ki, buraxsınlar gəlsin, görək nə üçün gəlibdi. Firəng elçisi durub gəldi, ədəb salamını yerinə yetirib oturdu. Padşah xəbər aldı:

– Nə üçün gəlmisən?

Firəng elçisi dedi:

– Firəng padşahı deyir ki, yeddi ilin bac-xəracını versin. Əgər xərac vermir, qızından əl çəksin. Yox, qızından da əl çəkmir, davamız davadı.

Padşah dedi:

– Firəng padşahına deyinən on gün mənə vaxt versin.

Elçi durub Firəng torpağına getdi.

Padşah vəzir üçün adam göndərdi ki, Firəng bizdən bac-xərac istəyir, durub tədbirə gəlsin.

Vəzir padşaha xəbər göndərdi ki, bərk naxoşam, gələ bilmərəm.

Axırda padşahın əlacı kəsilib durub gəldi vəzirin yanına. İçəri girib nə gördü. Vəzir baş-gözün sarıyıb, əl-qolunda da sağ islahat yoxdu. Xəbər aldı:

– Vəzir, bu nə gündü düşübsən?

Vəzir dedi:

– Pişik cırmaqlayıb.

Padşah dedi:

– Aşna, bu pişik işi deyil. Səndə sirr var, gəl düzün de! Əgər düzün deməsən boynunu vurdurtduraram. Vəzirin canına qorxu titrəməsi düşüb dedi:

– Padşah sağ olsun, and iç qəzəblənməyəcəksən, arada qan xatası olmayacaq, deyim.

Padşah əlacsız qalıb, öz ana südünə and içdi. Vəzir necə görmüşdü, əhvalatı padşaha nəql elədi.

Padşah yerindən qalxıb dedi:

– Vəzir, qızıma böhtan demə! Vəzir and içib özünü öldürdü.

Padşah dedi:

– İndi ki, belədi, dur məni apar oraya, görüm bu necə olan işdi. O nə nakəsdi ki, mənim qızım ilə eyş-işrətdə ola. Dur məni oraya apar!

Vəzir durub ayağa, düşüb padşahın qabağına, gəldilər Pəri xanım olan imarətin qabağına. Qaş qaralan kimi vəzir padşaha dedi:

– Padşah sağ olsun, çıx pəncərədən bax, gör nə görürsən.

Padşah çıxıb pəncərədən baxıb gördü ki, həqiqətdə qızının yanında bir oğlan var, eyni Rüstəm Zal. Padşah tez düşdü pəncərədən, dedi:

– Vəzir, cəlladı çağır gəlsin.

Vəzir dedi:

– Padşah, özünə toxtaq ver! Burada cəllad iş görə bilməz. Gəl gedək gecəni rahat ol, səhər bu işə əncam çəkərik.

Vəzirlə padşah evlərinə gəldilər. Padşah gecəni səhərə kimi yata bilmədi. Çünki xof almışdı onu. Səhərnən durub vəzirdən məsləhətsiz Bəlg pəhləvanı çağırırdı dedi:

– Qızımın yanında bir oğlan var. Hərəyına o oğlanı öldürsən, qızımı sənə verərəm.

Bəlg pəhləvan çox güclü pəhləvandı. Belə ki, bütün pəhləvanlar Bəlg pəhləvanın əlindən zağ-zağ əsirdilər. Bəlg pəhləvan durub pəhləvanlibas oldu, özün yetirdi Pərinin imarətinin qabağına.

Padşah da çıxıb eyvanından tamaşa edirdi. Bəlg pəhləvan bir-iki meydan gəzib edə bir nərə çəkdi ki, dağ-daş titrədi. Pəri xanım özünü dik atıb pəncərədən boylanıb baxıb gördü ki, Bəlg pəhləvandı. İşı duyub gözlərindən qanlı yaş axıtdı. Qaraqaş Pərinə ağlayan görüb xəbər aldı:

– Ey nazənin, nə üçün ağlayırsan?

Pəri dedi:

– Bir çıx pəncərədən bax, gör!

Qaraqaş pəncərədən boylanıb, Bəlg pəhləvanı görüb Pəriyə dedi:

– Ey nazənin, elə bunun üçün qorxub ağlayırsan? Bu saat düşüb onun atasına od vuraram. Pəri dedi:

– Oğlan, ona Bəlg pəhləvan deyərlər, səni iki barmağında boğar. Hara gedirsən?

Qaraqaş dedi:

– Mən gərək öz gücümü sınaşam.

Pəri çox dedi, Qaraqaş az eşidib özün tez atdı həyəətə, dedi:

– Ey Bəlg pəhləvan, məndə qaydadır yolu düşməne verərəm.

Bəlg bu sözü Qaraqaşdan eşidən kimi, əl atdı Qaraqaşın kəmərinə ki, götürüb vursun yerə. Gördü ki, xeyir, bu bir qarış boy elə ağır şeydi ki, bunu yerindən tərpətmək mümkün deyil.

Qaraqaş dedi:

– İndi ver növbəni mənə!

Bəlg növbəni Qaraqaşə verəndə, Qaraqaş əlini atıb Bəlgin kəməmindən yapışdı bir nərə çəkdi, Bəlgi qaldırıb göyün üzünə, elə vurdu yerə ki, heç tikəsi də ələ keçmədi.

Padşah Bəlg pəhləvanın öldürülməsini görəndə iki əli ilə başına vuraraq, vay sancıldım deyib, düşdü yorğan-döşəyə. Vəzir durub gəldi padşahın yanına ki:

– Sənə demədim səbir elə.

Padşah dedi:

– Vəzir, buna tədbir!

Vəzir dedi:

– Tədbir odur ki, göndər Firəng qoşununun qabağına, canın qurtarsın.

Padşah razı olub Firəngə kağız yazdı ki, davamız davadı. Bu tərəfdən də Qaraqaş üçün adam göndərdi ki, hüzuruna çağırınsınlar.

Pəri xanım Qaraqaş bağda gəzinirdilər. Bir də gördülər ki, budu, yasovulların biri gəlib kəsdirdi bunların başının üstünü.

Pəri xanım dönüb yasovula acıqlandı.

– Ey çəpəldən əmələ gəlmiş, sən nə hədlə bura gəldin?

Yasovul dedi:

– Xanım, bil və agah ol, padşah çox xahiş elədi ki, Qaraqaşın onun yanına göndərəsən.

Pəri xanım qorxuya düşdü. Qaraqaş dedi:

– Ey nazənin, izin ver gedim.

Pəri dedi:

– Qorxuram atam səni öldürdü.

Qaraqaş dedi:

– Nazənin, mən üç aylıgam ki, mənim üçün qorxursan? Bədə-bəddə atanı da göndərəm Bəlg pəhləvanın yanına. Sən izin ver mən gedim görüm nə deyir. Bəlkə bir vacib sözü var.

Pəri izin verdi. Qaraqaş izin alıb düşdü yasovulun qabağına. Padşaha xəbər getdi ki, Qaraqaş gəlir. Padşah qorxa-qorxa Qaraqaşın qabağına çıxıb, yanında oturdub dedi:

– Ey oğlan, bizlərdə adətdi ki, şəhərimizə gələn qərib pəhləvanı birinci dəfə düşmən qabağına göndərərik. Əgər salamat qayıtsa özümüzə dost bilərik. İndi səni Firəng qoşununun qabağına göndərirəm.

Qaraqaş dedi:

– Nə deyirəm ki... Göndərsən gedərəm.

Padşah dedi:

– Bizdən nə umursan?

Qaraqaş dedi:

– Bir dəst dəmir paltar, poladdan qayrılmış. Misri qılınc, otuz pud ağırlığında qalxan, bir yeyin at, dava günündə də beş pud düyünün xörəyin.

Padşah razı olub, əmr verdi bu şeyləri hazırlamağa.

Qaraqaş durub gəldi qızın yanına.

Pəri xanım gördü ki, Qaraqaş sağ və salamat gəlir. Qulaç qolun səridi Qaraqaşın boynuna, xəbər aldı ki:

– Sevgilim, necə oldu? Atam niyə səni çağırırdı?

Qaraqaş əhvalatı nəql elədi Pəriyə.

Pəri dedi:

– İndi ki, belə oldu atam sənə nə cür at versə nəbədə minəsən. Deyərsən ki, bu atlar mənim altımda davam gətirə bilməz. Onda atam sənə deyəcək, bəs hansı at xoşuna gəlir.

Deyərsən ki, qulaqsız boz at. Alıb minərsən.

Pəri Qaraqaşın dərsini verib tamamladı. Vaxt başa gəldi. Firəng qoşunu gəlib yetişdi şəhərə. Qaraqaş üçün adam gəldi ki, padşah hazırlığın görübdü. Qaraqaş Pəri xanımla halallaşib özün yetirdi padşahın hüzuruna. Beş pud düyünün xörəyini sümüksüz ətlə yeyib tamam elədi. Dəmir paltarı geyib üstündən qılıncın bağladı. Padşah əmr elədi ki, at gəlsin. Mehtərlər at gətirdilər. Qaraqaş bir barmağın qoyub atın belinə, elə basdı ki, atın beli sındı, dedi.

– Padşah, bu at çox davamsızdı.

Padşah əmr verdi ki, at gəlsin.

Mehtərlər yüzə kimi at gətirdilər Qaraqaşın qabağına, Qaraqaş baxıb atlara dedi:

– Padşah sağ olsun, bu atlar mənim altımda davam gətirə bilməz.

Padşah dedi:

– Bəs hansı atı istəyirsən?

Qaraqaş dedi:

– Qulağı kəsik boz atı.

Padşah əlacsız qalıb əmr verdi ki, qulağı kəsik atı götürüb gəlsinlər.

Mehtər gedib qulağı kəsik boz atı götürüb gəldi. Qaraqaş minib ata, üz qoydu meydana. Firəng qoşunu baxıb gördü ki, bu padşah qoşun-moşun göndərmədi. Amma haçandan-haçana bir nəfər pəhləvan gəldi. Firəng qoşunu hazırlıq gördü, Qaraqaş da bu tərəfdən qılıncın sıyırıp həmlə elədi qoşuna. Bir gün, bir günorta Firəng qoşunu ilə dava eləyib, Firəng qoşununu qırıb qaytardı dala.

Padşah bu gücü Qaraqaşda görüb adına təbil vurdurdu. Qaraqaş dava meydanından qayıdıb əl-üzünü yuyub, özün yetirdi Pərinin yanına. Pəri Qaraqaşın sağ-salamat qayıtmasından çox şad olub, o günü bütün fəqir-füqəralara aş payladı.

Bunlar burada qalsın, xəbər verim sənə kimdən, dərvişdən.

Dərviş bir çox şəhərlər gəzib bütün dünyada nə ki, tilsim vardı öyrənəndən sonra, bir neçə müddət özünü sınaqdan keçirib,

üz qoydu Pəri olan şəhərə gəlməyə.

Sənə xəbər verim padşahdan.

Padşah bir gün oturub öz-özünə fikir elədi ki, bu nə işdi mən tuturam. Bir gədənin birini salmışam qızımın yanına. Sabah camaat mənə nə deyər? Yaxşısı budu ki, vəziri çağırırdım, bəlkə bir tədbir gördü.

Padşah vəziri çağırırdır dedi:

– Vəzir, Qaraqaş sağ çıxdı davadan. Bir tədbir gör!

Vəzir dedi:

– Necə ki, demisən elə də elə!

Padşah dedi:

– Vəzir, mən onun ata-anasın tanımıram, heç bilmirəm nə məkanın adamıdır. Gül kimi qızı ona necə verim? Bir tədbir gör!

Vəzir dedi:

– Belə sənin gücün ona çatmaz. Yaxşısı budu ki, qonaqlıq elə, xörəyin içinə zəhər tök, ölsün getsin.

Padşah razı oldu, tədarük görüb Qaraqaş qonaq çağırdı. Məclis rast olub, xörəklər çəkilib araya gələndə, Qaraqaşın xörəyinə zəhər tökdü. Qaraqaş xörəyi yeyib üstündən bir qab da şərbət içdi. Padşah baxıb gördü ki, heç bunun halına təfavüt eləmədi. Məclis dağıldı. Bu da durub getdi.

Padşah dedi:

– Vəzir, bəs niyə ölmədi? Zəhəri mən ki, lap öz əlimnən tökmüşdüm.

Padşahı fikir aparmaqda olsun, sən xəbəri al Pəri xanımdan... Pəri gördü ki, Qaraqaş gəlir. Bildi ki, Qaraqaş zəhər veriblər. Tez bir sillə Qaraqaşın üzünə çəkdi, Qaraqaş bütün yediğini sifraqla elədi. Bir qab turş qatığı içib, rəngə-rufa gəldi. Xəbər aldı ki:

– Bu nə olan əhvalatdı?

Pəri xanım dedi:

– Nə işinə? Soruşma!

Qaraqaş dinmədi. Hər ikisi qol-qola verib gül bağına seyrə çıxdılar. Bir xeylaq macal gəzib dolandılar. Pəri xanım dedi:

– Ey sevgilim, mən çox yorğunam. Gəlsənə bu çəmənlikdə

bir qədər uzanaq.

Qaraqaş razı olub, otdan döşək düzəldib, güllərdən yastıq, dodaq-dodağa verib uzandı. Bu uzanmaqla hər ikisini yuxu apardı.

Al xəbəri dərvişdən. Dərviş şəhəri gəzə-gəzə gəlib-çıxdı gül bağına. Girib bağa, bir xeyli gəzib dolandı, gördü ki, bağın bir guşəsində Qaraqaşla Pəri xanım yatıblar. Dərviş Qaraqaşı gören kimi nə ki tilsimlər vardı oxudu ki, Qaraqaş tilsimə salsın. Heç bir tilsim Qaraqaşə kar edə bilmədi. Çünki məqsədi Qaraqaşı aparıb, sonra Pərinə apardırmaq idi, işi belə görəndə birdən Pəri xanım yadına düşdü. Bir vürd oxuyub Pərinə daha da gözəl elədi. Belə ki, baxan Pərinə tanıya bilməzdi. Bir vürd də oxuyub Pəri xanımı yuxulu-yuxulu atdı bir quyuya. Özü də çıxıb getdi.

Al xəbəri Qaraqaşdan.

Qaraqaş ayılıb gördü ki, Pəri xanım yoxdu. Durub hər yan gəzdi, Pəri xanımı tapa bilmədi. Tez pəhləvan paltarını geyib, minib atını, düşdü dəryayi-bidədə. Gəzhagəz gəlib çıxdı qaranlıq bir meşəyə. Gördü ki, qabaqda bir koma görünür. Qaraqaş atın sürüb çatdı komaya. Gördü ki, burada qoca pirani bir kişi oturub qabağında manqal, əlində batman kitab. Kişi Qaraqaşı gören kimi başın qaldırıb dedi:

– Ey Qaraqaş, xoş gəlmisən! Buyur otur! Neçə vaxtdı ki, sənənin yolunu gözləyirdim.

Qaraqaş düşüb atdan, atını yancidar eləyib oturdu.

– Bilirəm, Pərinə axtarırsan, – deyib kişi kitabı açdı:

– Ey Qaraqaş, sən iki zalım padşah, bir də dərviş öldürəcəksən.

Durub ayağa sandığı açıb, Qaraqaşə bir qılınc verib dedi:

– Bu qılınc sənə bütün tilsimlərdən qurtaracaq. Amma eşit və agah ol! Dərviş Pərinə günbatan tərəfdə dağın arasında bir quyu var, salıbdı haman quyuya. Gərək gedib girəsən həmin quyuya. Qabağında dörd qız çıxacaq. Deyəcəklər ki, mən Pəriyəm. Onları vurub öldürərsən. Sonra üç qarıya rast gələrsən, onlar da deyəcək mən ananam. Onları da vurub öldürərsən. Qabağında dərya, meşə, nə çıxdı bu qılıncı vurub qırarsan. Lap axırda qabağında bir qoca

kişi çıxacaq. Deyəcək mən atanam. O haman dərvişdi, bacar onu öldür! Elə ki, öldürdün, Pəriyə oxşar bir qız görəcəksən. O sənənin Pərinədi. Al, götür gəl!

Qoca abid sözün deyib vəfat elədi.

Qaraqaş qocanı dəfn eləyib, getdi. Neçə gün, neçə gecə yol gedib özün yetirdi iki dağın arasına. Gördü ki, burada bir quyu var. Dedi, olsa-olsa bu quyu olacaq. Qaraqaş kəməndlə quyuya düşüb, bir o yana baxıb, bir bu yana baxıb, gördü ki, burda bir qapı var. Girib qapıdan içəri, gördü ki, eynən Pəriyə oxşar bir qız çıxdı, dedi:

– Ey Qaraqaş, amandı, mənə qurtar!

Qaraqaş çəkib tilsimli qılıncı, qızı iki böldü. Qız ölən kimi tilsim qırılıb qabağında bir qapı çıxdı. Qaraqaş gedib gördü ki, bu səfər də Pəriyə oxşar bir qız çıxdı. Amma bu qızın əlində məşəl vardı. Qaraqaş qıza bir qılınc vurdu, tilsimi qırıb irəlilədi. Hə, yavaş-yavaş dörd qızı öldürüb qurtarandan sonra qabağında dərya çıxdı. Bu dəryanın içindən də əjdaha, şir, pələng, bəbir, gürzə, ilan çıxmağa başladı. Qaraqaş bunların hamısını qırıb qurtardı. Lap axırda bir qoca kişi çıxıb dedi:

– Ey oğul, neçə vaxtdı sən haradasan?

Qaraqaş istədi çəkib qılıncı qocanı öldürə, qılınc qocanı tutmadı. Qoca qaçıb oldu bir əjdaha. Qaraqaş tilsimli qılıncı əjdahanı quyruğundan yaraladı. Əjdaha dönüb sərildi Qaraqaşə. Qaraqaş əl atıb əjdahanın ağzına, salıb qılıncı boğazının yoluna, burdu. Əjdaha qışqırdı:

– Vay yandım!

Qaraqaş vay yandıma baxmayıb, əjdahanı öldürdü. Özün yetirib Pəriyə, can deyib, qucaqladılar. Qaraqaş minib atına, Pəri xanımı götürüb gəldi öz vilayətinə.

Al xəbəri padşahdan.

İndi padşaha xəbər getmişdi ki, qızın Pəri xanımıla Qaraqaş yoxa çıxıblar. Padşah çox qəmli olub, qara geyib oturmuşdu. Elə ki, xəbər çatdı padşaha ki, Qaraqaş gəlir, padşah çox şad olub çıxdı qızının pişvazına. Gördü ki, yox, bu, qızı Pəri xanım deyil. Qaraqaşdan xəbər aldı:

– Hanı mənim qızım?

Qaraqaş dedi:

– Budu sənin qızın.

Padşah təəccüb elədi, dedi:

– Vəzir, bu nə olan işdi?

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, bu sənin qızın deyil.

Bunlar bir-birlərilə çəkişmədə olsunlar, Pəri xanım Qaraqaş dedi:

– Mən hələ tilsimdən qurtarmamışam. Gərək mənim üçün ilanlar padşahının qızının ətindən götürəsən ki, mən əti üzümə çəkəm, sağalam.

Qaraqaş dedi:

– O qızı necə ələ gətirmək olar?

Pəri xanım dedi:

– Gedərsən sarı dağa. Həmin qız bir ilandı. Səni görəni kimi çıxıb cildindən gələcək sənə tərəf. Sənə deyəcək:

– Oğlan, al məni! Sən də razı olarsan. Gecə hər ikiniz bir yerdə yatan məqamda onun sağ əlinin çeçələ barmağını kəsərsən. Kəsən kimi qız öləcək. Onda ətindən kəsib yetirərsən. Amma nəbadə başını kəsəsən. O qızın canı sağ əlinin çeçələ barmağındadır. Əgər o qızın ətindən götürüb gəlməsən, mən bir aydan artıq qalmayıb öləcəyəm.

Pəri sözün tamam elədi. Qaraqaş ata minib üz qoydu getməyə. Al xəbəri padşahdan.

Padşah xəbər tutdu ki, Qaraqaş yoxdu, dedi:

– Yaxşı oldu ki, Qaraqaş getdi. Qızı əlindən aldım.

Padşah bir də vəziri çağırırdı dedi:

– Vəzir, bir yaxşı-yaxşı bax, gör bu mənim qızımdı, ya yox?

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, sənin qızın deyil.

Padşah durub bu sözdən sonra gəldi Pəri xanımın yanına, dedi:

– Ey qız, gərək mənə gedəsən!

Pəri xanım dedi:

– Ata, mən sənin qızınam.

Padşah dedi:

– Yalan deyirsən, çəpəl! Sən mənim qızım haradan oldun?

Pəri xanım atasına çox yalvardı ki, mən sənin qızınam.

Padşah az eşidib dedi:

– Yalan deyirsən.

Pəri xanım baxıb gördü ki, atası bundan əl çəkməyəcək, əlacı kəsilib atasını itələyib atdı bayıra. Padşahın başı-gözü əzilib, bir neçə gün yorğan-döşəkdə yatdı, sağalandan sonra durub yenə gəldi qızının yanına, dedi:

– Ey qız, mənə gedirsən, ya yox?

Pəri xanım atasının təklifini rədd edəndən sonra, padşah durub gəldi, taxtına çıxıb, cəllad göndərdi ki, Pərinə tutub salsınlar zindana. Cəlladlar gedib Pərinə tutub saldılar zindana. Pəri xanım zindəndə qalmaqda olsun, al xəbər verim sənə kimdən, Qaraqaşdan.

Qaraqaş gedib həmin yerə çatdı. Bir də gördü ki, qabağına bir qız çıxdı.

Qız dedi:

– Oğlan, gəl al məni!

Qaraqaş razı oldu. Yatmaq məqamı gələndə Qaraqaş qızın çeçələ barmağını kəsib, ilanlar padşahının qızını cəhənnəmə vasil elədi. Qızın ətindən götürüb mindi atına gəldi Pəri xanımın yanına. Gördü ki, Pəri xanım yoxdu, amma bağban qara geyib oturub. Xəbər aldı:

– Ey bağban, niyə qara geymişən?

Bağban dedi:

– Padşah öz qızı Pəri xanımı salıbdı zindana, bu gün boynunu vurduracaq.

Qaraqaş bu sözü eşidən kimi, çəkib atını padşahın imarətinin qabağına, elə bir nərə çəkdi ki, gəl görəsən. Sonra üzün tutub padşaha dedi:

– Ey zalım padşah, Pəri xanımı səndən istəyirəm. Çəkib qılıncı, padşaha danışmağa aman verməyib, özün vurdu dəryayıləşkərə. Qırıb çatdı qoşunu, yetirdi özünü padşahnan vəzirə. Hər ikisini cəhənnəmə vasil elədi. Çatıb zindana, qapıları sındırıb Pəri

xanımı azad elədi.

Pəri xanım dedi:

– Atam məni almaq istəyirdi.

Qaraqaş gülə-gülə dedi:

– Atanı çoxdan cəhənnəmə vasil elədim.

Pəri xanım qucaqlayıb Qaraqaş öpəndən sonra, ilan qızının ətini alıb Qaraqaşdan çəkdi üzünə. Elə orada tilsimdən çıxıb oldu əvvəlki Pəri xanım.

Qaraqaş Pəri xanımı götürüb gəldi, yeddi gün, yeddi gecə toy eləyib aldı. Sonra camaat Qaraqaş tikdi padşah. Bir müddət padşahlıq eləyəndən sonra birdən anası yadına düşdü. Adam göndərilib ata-anasını çağırırdı. Özün onlara tanış verəndən sonra, başına gələni anası üçün danışdı dedi:

– Ata, bu taxt-tac sənin, mən də sən pəhləvanın.

Qaraqaş tacı atasının başına qoyub, özü də oldu atasına pəhləvan. Təzədən toy edib başladılar şadlıqla gün keçirməyə.

QIRA QIZ

Biri var idi, biri yox idi, bir kasıb kişi var idi. Bir dəfə bu kişi yatıb yuxusunda görür ki, yol kənarında üç qıra var. Kişi səhər tezdən durub getdi qıraların dalınca. Yolda kişinin qabağına padşahın oğlu çıxır. Şahzadə kişidən xəbər alır:

– Ay əmi, bu tezdən hara belə gedirsən?

Kişi cavab verib dedi:

– Ay oğul, yuxu görmüşəm, gedirəm yuxumun dalınca.

Şahzadə dedi:

– Yuxunu mənə sat.

Kişi dedi:

– Yox, satmaram.

Şahzadə dedi:

– Bir tükən verərəm. Yuxunu mənə sat.

Dedi:

– Satmaram.

Şahzadə dedi:

– Üç tükən verirəm.

Kişi razılaşdı. Şahzadə kişidən yuxusunu alıb yoluna davam etdi, kişi də qayıtdı evinə.

Şahzadə az getdi, çox getdi, axır gəlib çıxdı kişinin yuxuda gördüyü yerə. Yol kənarındakı qıraları qopardıb qayıtdı geri. Şahzadə əvvəlcə böyük qıranı kəsdi, qıranın içindən bir qız çıxdı, qız şahzadəyə dedi:

– Mənə su.

Şahzadə ora qaçdı, bura qaçdı, su tapa bilmədi. Qız öldü. Şahzadə götürüb ortabab qıranı kəsdi. Bu qıranın içindən birincidən gözəl başqa bir qız çıxdı, o da su istədi. Şahzadə ora qaçdı, bura qaçdı, su tapa bilmədi. Bu qız da su-su deyib öldü. Şahzadə üçüncü qıranı kəsmədi. Əvvəlcədən axtarıb bir bulaq tapdı. Sonra bulağın başında qıranı kəsdi. O saat qıranın içindən əvvəlki qızlardan da gözəl bir qız çıxdı. Qız şahzadəyə dedi:

– Mənə su.

Şahzadə bulaqdan bir ovuc su götürüb qızın boğazına tökdü.

Qız ölmədi. Şahzadə qızı atın belinə qoyub saraya döndü. Onlar az getdilər, çox getdilər, yolda bir çınarla rastlaşdılar. Şahzadə dedi:

– Sən çınarın dibində otu, mən gedim firqun gətirim. Səni firqna qoyum aparım.

Qız razı oldu. Şahzadə gedəndə qıza tapşırırdı:

– Nə badə çınara çıxasan, yıxılırsan. Bel-buxununu sındırarsan.

Qız qah-qah çəkib güldü. Bir göz qırpımında ağaca çıxıb düşdü. Şahzadə onun cəldliyinə heyran qaldı.

Dedi:

– Yaxşı, çıx otur ağacda, ancaq burada bir cadugün qarı var.

Ondan özünü gözlə, səni tilsimə salar.

Qız dedi:

– Arxayın ol.

Şahzadə saraya getməkdə olsun, al xəbəri cadugün qarıdan. Cadugün qarı şahzadənin getdiyini bilən kimi özünü yetirdi çınarın dibinə. Özünü korluğa vurdu ki, qız çınardan düşsün. Qız qarının hiyləsinə aldanıb yerə düşdü, dedi:

– Qarı nənə, qoy sənə kömək edim.

Qız qarının boxçasını əlinə alıb arxı adlamaqda ona kömək elədi. Qızın boynunda bir mıncıq var idi, o qırılanda özündən başqa heş kim onu düzəmməzdi. Qarı tez əlini atıb qızın mıncığını qopartdı. Mıncıqlar yerə səpələndi. Qarı qızın özünü də itələyib dərəyə saldı. Sonra mıncıqları toplayıb sapa düzdü. Qızın paltarlarını da öz qızına geyindirib çınarın başına çıxartdı. Qıra qız da dərədə qızılıgülə döndü. Şahzadə firqonu bəzəyib gətirdi, üzünü qıza tutub dedi:

– Düş gəl, firqonda otur, gedək.

Qız dedi:

– Düşəmmirəm, kömək elə düşüm.

Şahzadə acıqlı-acıqlı dedi:

– Nə oldu, bayağ ağac çıxıb-düşən sən deyildin?

Qız dedi:

– Kömək elə, qorxuram.

Şahzadə qızı zorla ağacdən düşürdü. Firqona mindirdi. Sonra

dərədəki qızılıgül kolundan bir neçəsini çıxarıb özü ilə götürdü ki, baxçada əksin. Şahzadə qızı götürüb deyə-gülə saraya gətirdi. Qızılıgül kollarını da əkdi bağçaya. Aradan bir müddət keçdi. Qızılıgül kolları böyüyüb oldu söyüd. Bir gün qız şahzadəyə dedi:

– Bu ki söyüddü, söyüdü neyliyirsən, at getsin.

Şahzadə əmr etdi, söyüdü kəsib təndirdə yandırdılar. Günlərin bir günü çörəkçi oradan bir çuvalduz tapdı. Çörəkçi dedi:

– Elə yaxşı oldu, aparım evə, gərəyim olar.

Çörəkçinin evində daranmamış çoxlu yun var idi. Bir gün çörəkçi evə gələndə gördü ki, yunun hamısı daranıb, ayrılıb. Bu işə məəttəl qaldı, fikirrəşdi ki, görəsən, bunu kim eləyib.

Bir gün belə, iki gün belə, axırda çörəkçi bu qərara gəldi ki, gərək güdüb görsün ki, bunu kim edir. Ertəsi gün çörəkçi taxtın altında mısdı. Gördü çuvalduz dönüb oldu adam. Taxçadan hoppandı yerə. Çörəkçi əl atıb qızın saçından tutdu. Qız qorxudan bilmədi ki, neyləsin. Çörəkçi soruşdu:

– Sən kimsən?

Qız dedi:

– Biz üç bacı idik, bacımın ikisi öldü. Məni padşahın oğlu götürüb gətirdi. Yarı yolda məni çınar ağacının başında qoyub firqon dalınca getdi. Bir kor qarı gəlib məni aldatdı. Yolu adlayanda əl atıb boynumdakı mıncığımı qırdı. Özümü də itələyib dərəyə saldı. Dərədə mən qızılıgül oldum. O, məni gətirib bağçasında əkdi. Mən dönüb oldum söyüd. Cadugərin qızı söyüdü kəsdirib, atdırdı təndirə. Təndirdə mən dönüb çuvaldız oldum. İndi mənim mıncığım o qarının qızındadı.

Çörəkçi dedi:

– Sən deyən qarının qızı elə şahzadənin yanında saraydadır.

Çuvaldız dedi:

– Mənim adımlı vermə, ancaq get o mıncığı qızdan alıb ver mənə. Düzüm boynuma.

Çörəkçi gedib bir fəndlə mıncığı alıb gətirdi. Qız mıncığı düzüb dedi:

– İndi al, apar ver özünə.

Çörəkçi mıncığı alıb aparıb qarının qızına verdi. Şahzadə bu

əhvalatdan xəbər tutdu. Bir gün gəlib çörəkçinin taxtının altında gizləndi. Gördü ki, bir qız ona sarı gəlir. Şahzadə əlini atıb qızın saçından tutub dedi:

– Ay qız, sən kimsən?

Qız başına gələnləri şahzadəyə danışdı. Şahzadə dedi:

– Günah özündədi, sənə demədimmi qarının felinə uyma.

Daha olan olub, keçən keçib, dur gedək evə.

Qız dedi:

– Əvvəl get qarı ilə qızını bağla atın quyruğuna, qoy getsinlər, sonra gəl məni apar.

Şahzadə razılaşdı. Gedib qarını qızı ilə saraydan qovdu. Qıra qızı saraya gətirdi. Qırx gün, qırx gecə toy eləyib qıra qızı aldı. Onlar kamlarına yetdilər, siz də muradınıza çatasınız.

YEDDİ QARDAŞ, YEDDİ BACI

Varıydı, yoxuydu, Qaragüneytəpə addı təpənin yanında Qaragünə addı qoldan quvatdı, dildən yüyərəh bir igit varıydı. Bunun da Dəmril addı bir dosdu varıydı. Çox dəli-doluydu deyin buna el içində Dəli Dəmril deyirdilər. Dəli Dəmrilin bir dəli ayğırı varıydı, heş minilməmişdi. Ayğırın acığı tutanda ilxıyı qabağına qatıf hara gəldi aparırdı. Bir gün belə, iki gün belə. Bir gün dəli ayğır genə Dəli Dəmrilin atdarını qabağına qatıf apardı. Gəlhagəl gəlif atdar Çıldır gölünə yetişdilər. Elə bu vaxıt göldən bir cüt qız çıxdı. Qızlardan biri dəli ayğırın belinə, biri də başqa bir ayğırın belinə mindi. Nolacax, atdar ürküşdü, hara gəldi dağılışdılar. İndi xəbər verim bu qızlardan. Bu qızdar su pərisinin qızdarıydılar. Eşitmişdilər ki, Dəli Dəmril kimi, Qaragünə kimi igitdər var. Odu ku, bir onnarı sınımax isdiyirdilər. Qızdar qılış-qalxan, cida, kürz də götürdülər. Əmə onu da deyim ki, hər ikisinin üzü də niqaflıydı. Bəli, qızdarın ikisi də gəlif atdı-matdı durdular. Qaragüneytəpənin döşündə haray salıf ün təpdilər:

– Hanı buranın mərtdəri, igitdəri?.. Meydanımıza gəlsinnər.

Bəyax Qaragünə Qaraboz atını minif irəli sürdü, dalıncax boz ayğırını Dəli Dəmril də yetişdi. Qaragünə belə baxdı əyə, Dəli Dəmrilin dəli ayğırına biri, o biri də başqa bir ayğıra minif. Laf cin vurdu başına. Qılınıcı çəhdi, atını onatdı, girdi meydana. Dəli Dəmril də qılınıcı çəkif o biri atdıya hücum elədi. Onnar qırx gün, qırx gecə dava elədilər, əmə heş biri heş birini yenə bilmədi. Onda hərə bir tərəfdə bir çadır quruf dincini aldı. Qaragünə Dəli Dəmrilə dedi:

– A qardaş, bu nə işdi tüşdüh? Əyə bu pəhlivannara güj eliyə bilməsəh, onda işimiz pısdı. Ölümənə qorxmuram. Əmə əlimizdən namərtidəh də gəlmir. Bə sən bu işə nə deyirsən?

– Elə mən də bu işi tüşünürəm, nağayırax? Əmə beynimə bir fikir gəlif.

– O elə nə fikirdi?

– Gecəynən Çıldır gölünə gedif çiməcəm, bir əz də su gətirəcəm. Nə olar, olar. Sabax o pəhlivanı güləşə çağıracam. Bası-

laram da, basılıram. Bir qaşığı qanımla ha qorxmuyacam ki? Yox, yenərəm, daha yaxşı.

– Düz deyirsən, gəl elə barabar gedəh. Çiməh, geri qayıdax.

Bəli, bunnar gecəyənən gəlif Çıldır gölündə çimildilər, çıxdılar, atdarına minif, geri dönəndə baxdılar ki, hərəsinin atının yəhərinin qaşına bir xurcun bağlanıf. Bu işə çox təəccüf elədilər. Atdarı sürüf mənzilə yetdilər. Xurcunnarı aldılar, hərəsinin içinnən bir qara daş çıxdı. Birdən daşdarın hər biri bir pəhlivan oldu. Cumdular bir-birinin üstünə: “Ey, o qız mənimkidi, mənimkinə dəymə, özünkünü götür get”. O biri dedi: “Yox, elə şey olmaz. Bu mənimdi, o sənin”. Nolacax, bunnar bir-birinin üstünə qılış çəhdilər. Bir dava oldu ki, gəl görəsən. Axırda pəhlivannar bir-birinə dəyif kəsəh kimi afılıf töküldü yerə. Baxanda gördülər, onun içinnən bir kağız çıxdı. Baxdılar kağızda yazılıf: “Alacaqsınız qızdarı, əmə aranız soyuyacax“, məəttəl qaldılar. Bəli, əzizdərim, gecənin ömrü üzüldü, sabax oldu. Qaragünə bir yannan, o biri yannan Dəli Dəmril meydana girdi. Yeddi gün, yeddi gecə kuşt tutdular. Nə qədər yeri şum elədilər. Axırda Qaragünəyənən Dəli Dəmril pəhlivannarı yerə vurdular. O sahat pəhlivannarın başdarınnan dəmir papaxlar tüşdü, qulaş kimi saşdarı aşığı tüşdü. Baxdılar bunnar qızıymışdar. Onnarı öldürmədilər. Hərəsi birini aldı, özünə arvad elədi. Əmə o günənən dosdarın arasını dəydi. Dəli Dəmril dedi ki, bu qızdarın ikisi də mənim atdarımı minmişdilər. Bu belə deyəndə Qaragünə elə bildi ki, dostu onun baxtına çıxan qızı da onun əlinnən almaq isdiyir. Kəsüf getdi Dəli Dəmril, çünkü Qaragünə ona çox acıqlı baxdı. Bir də Dəli Dəmril Qaragünənin yanına gəlmədi.

Ay dolanıf, il keşdi. Qaragünənin yeddi oğlu, Dəli Dəmrilin yeddi qızı oldu. Əmə onnarın ürəhlərində bir-birinə nərəzilix qalmışdı deyən, hərə öz tərəfində alınmaz bir qala tihdirdi. Dəli Dəmril qızdarına çox diqqət görsədirdi.

Bu gün Dəli Dəmrilin qızdarınnan biri atasına belə dedi:

– Ay baba, bizə niyə cəng eləməyi, at minif ox atmağı, qılış oynatmağı örgətmirsən. Birdən üstümüzə yağ gəlsə neyniyərih.

Dəli Dəmril baxdı, bu qız düz deyir. Dedi:

– Bu günənən mənnən anan sizə döyüş sirrərini örgədəcih. Təki siz örgənin, yerimizi, yurdumuzu yağılardan qoruyun.

Bəli, beləcə Dəli Dəmril qızdarına təlim verdi, döyüş, dava sirrərini örgətdi. Qızdar addı-sannı pəhlivannar kimi ad alıf san saldılar. Hər yanda onnara yeddi pəhlivan bacı deməyə başladılar. Nolacax, bu əhvalat gəlif Qaragünənin oğlannarına da çatdı. Oğlannar isdədilər bir gedif o qızdarnan güjdərini sınısınnar. Əmə Qaragünə buna razı olmadı.

– Olmaz, siz oğlansınız. Oğlanın qıznan nə işi?

Oğlannar buna narazı olsalar da, atalarının sözünü çevirmədilər.

Bir gün yağılar Dəli Dəmrilin qalasına hücum elədilər. Dava oldu, əmə yağ baxıldı, geri döndü. Bu xəbər o biri yağları bərk acıqlandırdı. Dardarı adında bir heyvərə, neyvət xan vardı. Çox insafsız, qansız bir yağıydı. Bu xəbər ona çatanda dedi:

– Yox, mən buna dözmərəm. Gərəh o Dəli Dəmrilin qalasını yıxax, yemirəh. Üstündə xarabalıx qurax. Gərəh onun yeddi qızını yesir eliyəh, özünün də başını kəsif cidıya taxax. Bunu eləməsəh, mən hersimnən yeddi yerə dağılacam.

Doğrudan da, bu Dardarı xan çox cinni, hersdi bir xanıydı. Bəyax cini vurdu başına. Əmr elədi, döyüş paltarımı gətirin, atımı gətirin. O sahat onun əmrini yerinə yetirdilər. Paltarını geyindi, atını mindi. Bir elə nərə çəhdı ki, dağ-daşa səs tüşdü. Sonra əmr elədi, nə ki qoşunu var hazırransın. Ya Dəli Dəmrilin qalası alınmalıdı, ya da pütün qoşun da, Dardarı xan da ölməliidi.

Bəli, yağının qoşunu qarğa-quzğun kimi töküldü.

Bu tərəfdən də Dəli Dəmril qırx igidi yanına çağırıf dedi:

– Döyüşə hazırraşın, əmə qızdar qalada qalsın. Mən başımda qoşun meydana gedirəm. Qalıyı göz bəbəyi kimi qoruyun.

Bəli, Dəli Dəmril qoşunun qabağına tüşüf bir tərənin döşündə yağ qoşununu gözdədi. Bir də baxdı, yağı budu gəldi. Göydə ulduzun sayı varsa, yağının da sayı var. Qoşunnar üz-üzə gəldi. Bir betər döyüş oldu ki, daha nə deyim? Qan su yerinə axdı, meyit meyidə çitəndi. Hər iki tərəfdən ölən çox oldu. Dəli Dəmril atını düz Dardarı xanın qabağına sürüf dedi:

– Ay namərt adam, xan olanda nə olar. Bir bu qədər adamın qanını töhdürdün. Gəl üz-üzə vuruşax. Kim məğlub olsa, onun qoşunu basılmış hesab olunsun.

Dardarı xan bu sözdəri eşidəndə ac aslan kimi elə kükrədi ki, daha nə deyim?

– Sənin başını kəsif cidiya taxmıyınca, qalanı yıxmıyınca mən rahat olmayacam.

Bəli, pəhlivannar yanı Dardarı xannan Dəli Dəmril üz-üzə, göz-gözə gəldilər. Qılış-qalxannan, ox-nizədən, kürzdən kar aşmadı. Atdan tüşdülər, qollarını çirmələdilər. Meydana girif, qurşax tutdular. O bunu çəhdi, bu onu çəhdi. Xeylax yeri şum elədilər. Axırda Dəli Dəmril bir dəli nərə çəkif Dardarı xanı yerə vurdu. Üstünə qonuf, başını kəsdi. Elə bu vaxt bir ox viyılıtınan uçuf Dəli Dəmrilin sağ qoluna sancıldı. O, dönüf geri baxanda arxasında dağ boyda bir yağı gördü. Bu, Dardarı xanın oğlu Dəlicəydi. Dəli Dəmril tez yüyürüf atına mindi, Dəlicəyə hücum elədi. Əmudunu sol əlinə alıf Dəlicənin kəlləsinə elə vurdu ki, o dığırnanıf atdan tüşdü. O sahat Dəli Dəmril ona aman vermiyif başını kəsdi. Əmə yağının sayı-hesabı yoxuydu. Elə qoşunun dalı bir uşdan gəlirdi. Dəli Dəmrilin igitdəri xeylax seyrəlmişdi, özü də yaralıydı. Elə bu vaxt baxdılar, bir dəli nərə qopdu. Baxdılar, budu Qaragünənin oğlanları hər birinin başında qırx igit budu gəldi. Dava daha da qızışdı. Bir tərəfdən Dəli Dəmrilin igitdəri, bir tərəfdən Qaragünənin oğlanlarının dəsdələri yağıyı arıya alıf qırdılar. Döyüş kutaran kimi Qaragünənin oğlanları Dəli Dəmrili arıya alıf apardılar. Həkim tafdılar, yarasını sarıtdılar, ölənnəri haqqına qoyuf geri qayıtdılar.

Dəli Dəmril öz qalasına gəldi. Qızdarını sağ-salamat, qırx igidini gümrəh görüf çox sevindi. Əmə ürəyində Qaragünənin oğlanlarına qarşı bir möhübbət baş qaldırılmışdı, di gəl bunu üzə vurmadı.

İndi gənə xəbər verim yağılardan. Dardarı xanın hələ beş oğlu qalmışdı, hamısı da ac asdan. Bunnardan biri, yanı Qaraqorxu Dəli Dəmrilə adam göndərdi, xəbər yolladı: ya gərəh yeddi qızını mana verəsən, ya da yurdunu-yuvanı xaraba qoyacam.

Dəli Dəmrilin dəli beyni qızsa da, elçiyə zaval yoxdu deyın hersini boğuf elçiyə belə dedi:

– Get Qaraqorxudu nədi, ona de ki, kişi meydanda tanınar. Mənim ona veriləsi qızım yoxdur.

Elçi o sahat geri qayıtdı, eşitdiyini Qaraqorxunun avcına qoydu. Qaraqorxu özünün yeddi pəhlivanını Dəli Dəmrilin meydanına göndərdi. Bunu eşidəndə Dəli Dəmrilin dəli beyni yerinnən oynadı. Dəmir donunu geyif atını mindi. Pəhlivannarın yeddisi də birdən ona hücum elədi. Az çəhdi, əmə amansız bir döyüş oldu. Pəhlivannarın kəllələri paralandı, yağıya xəbər getdi ki, belə-belə. Qaraqorxu bu dəfə meydana qırx pəhlivan yolladı. Dəli Dəmril yaralı olsa da, kişiliyinə sığışdırmadığı üçün onun üstünə gələn pəhlivannarın üstünə başqa adam göndərsin. Özünə nə olmuşdu ku?.. Tez geyinif atını minif meydana girdi, əmə arvadı da onun dalınca gəldi. Bu döyüşdə genə yağı yenildi, əmə Dəli Dəmril də, arvadı da yaralandılar. Bunu eşidəndə Dəli Dəmrilin qızdarı tişi aslan kimi qızdılar.

– Bunnan sonra yağıya özümüz cavav verəciyih.

Əmə Dəli Dəmril buna razı olmadı.

Deyillər su yatar, tuşman yatmaz. Yağı genə qoşun çəkif Dəli Dəmrilin üstünə gəldi. Dəli Dəmrilin qızdarı zireh geyif, at mindilər. Girdilər tüşmənin qoşununa. Bu başdan vuruf o başdan çıxdılar. Tüşməni qatım-qatım qatdılar. Yağı basılıf geri döndü. Qızdar genə qalıya çəkildilər. Bu xəbəri eşidəndə Qaraqorxu bərk acıxlandı:

– Əyə, mən yeddi qıznan da bacarmıram. Yox, buna bir tədvir töhməh lazımdı. Tez, filan yerdə yaxşı pusqu qurun. Dalda yerrərdə qoşun dursun. Bir kağız yazıf qızları meydana çağıracam. Bilirəm, onnar gələcəhlər, ataları Dəli Dəmril kimi mərtədilər. Hər tərəfdən kəmənd atıf tutarsınız. Əvvəl yesir eliyərih, sonra onnardan intiqamımı alaram. Bəli, yağı pusqu qurdu. Sonra xəbər yolladı Dəli Dəmrilin qızdarına. Onnarı meydana çağırdı. Qızdar o sahat həməh yerə gəldilər. Əmə böyük qız çox axıllıydı, dedi:

– Bacılar, burda bir kələh var. Diqqət eliyin, başımıza bir iş gəlməsin.

Baxdılar Qaraqorxu meydanın düz ortasında durub. Qızdar atdarını düz ona tərəf sürəndə onnara hər tərəfdən bir kəmənd atıldı. Əmə böyüh qız çox çəpih, igit olduğu üçün pütün kəmənləri qılışnan vuruf kəsdi. Əmə tüşmənnər çox, onnar yeddi nəfər-di. Əmə qızdar heş bir yağıyı yaxın qoymadılar. Yerinnən tərpe-nəni vuruf atdan saldılar. Əmə tüşman onnarı yaman qomarmışdı. Get-gedə mühasirə çənbəri daralırdı. Elə bu vaxt bir dəli nəre qofdu. Bu, Qaragünənin böyüh oğlu Qaracanın nərasıydı. Qaraca qardaşarıynan qızdarın köməyinə gəlmişdi. Bəyax, tüşmən gerilədi, Dəli Dəmrilin qızdarı mühasirədən kurtuldular. Qaraca Qaraqorxuyu öldürüf başını cıdıya taxdı. Bəli, onnar, yanı Dəli Dəmrilin qızdarıynan Qaragünənin oğlanları geri döndülər. Əmə bu günənə onnar bir-biriynən əhd-peyman bağladılar. Sözü bir yerə qoydular ki, bu sirri heş kəsə deyib-eləməsinlər. Çünkü ataları bir-birərinnən narazıdılar. Onnarın qavışmasına izin verməzdər. Böyük qız çox axıllıydı deyın, dedi:

– Gəlin belə iş eliyəh. Yanı bizim qaladan sizin qalanın altına yeraltı yol salax. Bunnan sonrası düzələr.

Buna hamısı razı oldu. Xəlvətcə Qaragünə qalasınan Dəmrilin qalaçasına yeraltı yol salındı. Nolacax, cavannar bir-birinə könül verdilər, murada çatdılar. Sonra bu işi böyühlərə deyəndə onnar razı olmax isdəməsələr də, iş işdən keşmişdi deyın, daha razı oldular. Yeddi qardaş, yeddi bacıynan əvlənif əv-eşih, oğul-uşax yiyəsi oldular. Allah sizi də xoşbaxt eləsin.

YUXU

Biri vardı, biri yoxuydu, keçmiş zamannarda bir oğlan vardı. Bu oğlan çox mehriban, igid bir oğlanıydı.

Günnərin bir günü bu oğlan bir yuxu gördü. Gördü ki, iki böyük və bir kiçik ulduz göydən aşağı düz onun çiyinə düşdü.

Bütün günü bu oğlan bu yuxu haqqında fikirreşdi, axşam yuxusunu danışdı. Ata-anasına dedi:

– Mən yuxumu axtarmağa gedəcəm.

Dedilər:

– Oğul, getmə.

Oğlan dedi:

– Getməliyəm.

Daha bir söz demədilər. Oğlan hazırışıb yola düşdü. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib bir çobana rast gəldi. Ədəblə ona salam verdi. Çoban salamı aldı. Oturub bir az söhbət elədilər. Çoban soruşdu:

– Qardaş, hara gedirsən?

Oğlan dedi:

– Öz yuxumun dalınca gedirəm.

Çoban dedi:

– Qardaş, gəl yuxunu mənə sat.

Oğlan dedi:

– Ay qardaş, heç yuxunu da satallar?

Çoban dedi:

– Niyə satmıllar? Bu yuxunu gəl sən mənə sat.

Çoban çox təkid elədi. Oğlan dedi:

– Yaxşı, sat deyirsən sataram, bəs sən mənə yuxunun əvəzində nə verəcəksən?

Çoban gülüb dedi:

– Mən neçə illərdi ki, çobannıx eliyirəm. Bax bir sürü qoyunum var. Bu qoyun sürüsünü sənə verirəm.

Oğlan dedi:

– Yaxşı, razıyam.

Onlar görüşüb ayrıldılar. Onlar burda qalsın, görək çoban nə

elədi.

Çoban yola düşdü. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, dağlar aşdı, dərələr keçdi. Yeddi gün, yeddi gecə yol gedif şər qarışanda hündür hasarla hörülmüş bir qalaya çatdı. Hər tərəf bağlı idi. Çoban bir kölgəlikdə uzandı. Birdən o səs eşitdi. Diqqətlə o tərəf-bu tərəfə baxdı. Hər tərəf qarannıx idi. Səs getdikcə yaxınlaşdı. Çoban bir də gördü ki, bir atlı düz onun üstünə gəlir. Həmin adam atını çobanın yanında saxlayıb dedi:

– Atı min, dalımca gəl.

Çoban ata minib onun dalınca düşdü. Həmin adam dedi:

– Atını bərk sür. Mənim dalımca gəlillər.

Çoban bu adamın dalınca getdi. Atları çapa-çapa onnar bir keyli yol getdilər. Getdikcə hava işıqlaşdı. Çoban baxıb gördü ki, onun yol yoldaşı gözəl bir cavandı. Bu cavan təəccüblə çobana baxırdı. Çobana aydın oldu ki, bu gənc başqa bir adamı gözlüyürmüş.

Onnar yollarına davam elədi. Xeyli yol gedib axırda bir şəhərə gəlib çatdılar. Bu gənc şəhərdə ev aldı, evi bəzədi. Sonra çobana dedi:

– Sən get, hörmətli adamları evimizə qonax çağır.

Çoban bunun dedihlərini yerinə yetirdi. Qayıdanda həmin adam dedi:

– Qonaxlar üçün hər şey hazırıdır.

Bunu deyib o, papağını başınnan götürdü ki, bu gözəl bir qızdı.

Qız dedi:

– Ay oğlan, qonaxlıxdan sonra deyərsiniz ki, bizi evlənmiş saysınar. Bu günnən sən bu evin sahibi, mən də sənın arvadınam.

Toydan bir neçə gün keçdi. Günnərin bir günü arvadı çobana dedi:

– İndi sən şah sarayında özünə tanışlar, dostlar tap, onları qonax çağır, əgər onlar səni çağırırsalar sən də onlara qonax get. Bəlkə sən onların köməyi ilə şah sarayında işə düzəldin.

Xeyli vaxtdan sonra çoban şah sarayında işə düzəldi. Öz ağılı və qoçaqlığı ilə o hamının hörmətini qazandı. Onun işi günü-

günnən yaxşı gedirdi. Getdikcə çobanın dostları ilə bərabər, düşmənnəri də meydana çıxdı. Saray xidmətçilərinin çoxu ona paxıllıx edirdi. Onnar deyirdilər:

– Saraya gəldiyi üç gün deyil, şahdan çoxlu bəxşiş alıb, biz isə neçə illərdi ki, şaha xidmət göstəririk, heç bunun qədər bəxşiş görməmişdik.

Onnar çobanın əleyhinə müxtəlif fitnə-fəsadlar hazırramağa başladılar.

Bir dəfə arvadı çobana dedi:

– Biz şahdan bu qədər bəxşiş almışıq, gəl sən onu evimizə qonax çağır.

Çoban arvadının sözüne diqqətlə qulaq asdı. Şahı öz evinə qonax çağırırdı. Şah razılıx verməmişdən vəzirinə dedi:

– Vəzir, get gör bu oğlan necə yaşır, onun evi-əşiyi, dolanışığı necədi?

Vəzir tacir libası geyinib çobanın evinə yaxınlaşdı, qapıdan baxaraq həyəətə nəzər saldı. Birdən çobanın arvadını gördü. Vəzir özünü itirdi. Həyəətə girib qadının əlinnən tutdu. Çobanın gözəl qadını onun əlinnən dartınıb çıxdı. Çığırıp evə qaçdı. Xidmətçilər qadını zorlamax istəyən vəziri oğru bilib əllərində ağac onun üstünə düşdülər. O, saraya əzilib-döyülmüş halda gəldi. Şahın hüzuruna gələrək çobanın arvadının gözəlliyini tərifləməyə başladı.

– Şah sağ olsun, belə gözəl qadın ancax şahın arvadı ola bilər.

Bunu eşidən şah vəzirrinin hamısını çağırıp onlarla məsləhətləşməyə başladı ki, çobanın arvadını necə ala bilərəm.

Vəzirlər çox fikirəşdilər. Axırda çirkin bir əməl fikirəşib tapdılar. Səhərisi gün şah çobanı yanına çağırıp dedi:

– Mən sənə qonaq gələcəyəm. Bilirsənmi nə üçün?

Çoban soruşdu:

– Şah sağ olsun, nə üçün?

Şah dedi:

– Mənim qızım xəstələnib. Onu ancax şir südü ilə müalicə etmək olar. Gərək sən gedib şir südünü gətirəsən.

Çoban evlərinə çox fikirli qayıtdı. Arvadı onu belə görüb

soruşdu:

– Niyə qəmlisən?

Çoban şahın sözlərini ona söylədi. Arvadı ona qulaq asıb dedi:

– Sən get şahdan qırx gün möhlət al.

Şah bu şərtlə razı oldu. Ancax çoban o saat yola düşdü.

Arvadı onu otuz doqquz gün saxlayıb, sonra dedi:

– Şəhərdən çıxıb günçixan tərəfə doğru get. Xeyli gedib üç yola rast gələcəksən, sən sol tərəfdə bir cığır görəcəksən, həmin yolla gedib bir meydana çatacaxsan. Atının başını günçixan tərəfə çevirib yolun ortasında dayan, barmağındakı üzüyü çıxart. Bu vaxt qarşında bir şir peyda olacaq, sən onnan qorxma. Atı yerində geriyə döndər. O saat səni çoxlu şirlər əhatə eliyəcək. Sən heç qorxub eləmə. Üzüyü əlində tutaraq atın başını gəldiyi yola çevir, düz şahın sarayına yollan. Ona de ki: "Ey şah, budu şirləri gətirdim, nə qədər istəyirsən şiri sağa bilərsən. Mən qorxdum ki, siz istəyən qədər süd gətirə bilmərəm, bir də geri qayıtmamaq üçün şirləri buraya gətirdim".

Çoban arvadı necə demişdisə, elə də elədi. Xan şirləri görüb bərk qorxuya düşdü, çobana dedi:

– Ay iyid oğlan, çox sağ ol. Mən səni yoxlayırdım, çox sağ ol, sən iyid bir oğlan imişsən. Bu qorxulu şirləri burdan uzaqlaşdır ki, bir fəlakət törədib bədbəxtlik gətirməsinnər.

Çoban sakitcə şirləri saraydan çıxartdı, tez üzüyü gizlətdi. Şirlər çıxıb getdilər.

Ancax yenə də şah çobanı dolaşdırmaq fikrinnən əl çəkmədi. Şah vəziri çağırıb onlarla məsləhətləşməyə başladı. Çox fikirreşib indi də başqa bir bəhanə tapdılar. Söz çıxartdılar ki, xəzinədən 4 kisə qızıl yoxa çıxıb. Şah çobanı çağırıb itmiş qızılı tapmağı onnan tələb elədi.

Arvadı çobana dedi:

– Əyər şah sənnən bir şey yenə tələb eləsə, 40 gün möhlət istə.

Şah onu görən kimi dedi:

– Ey iyid oğlan, itən qızılı axtarıb tapmalısən.

Çoban dedi:

– Şah sağ olsun, qırx gün möhlət ver, axtarım tapım.

Şah razı oldu. Çoban arvadının yanına gəldi. Otuz səkkiz gün yeyib-içib kef elədilər. Otuz doqquzuncu gün arvadı üzüyü ona verdi. Onu haraya aparmağı öyrətdi. Çoban yola düşdü. Arvadının dediyi yerdə o gözəl bir bağ gördü. Bu bağda gülgülü, bülbülbülbülü çağırırdı. Ancax heç kəs yoxuydu. Birdən mahnı səsi eşidildi. 40 incə belli qız ona yanaşdı. Qızlardan ən gözəli çobannan soruşdu:

– Ey bəni-insan, sən kimsən, hardan gəlibsən?

Çoban üzüyü çıxartdı, ona uzatdı. Qız üzüyü görüb dedi:

– Sən bizim yeznəmizsən, sənın arvadın bizim bacımızdı, onu oğurlayıb aparıblar.

Qız çobanı qonax evinə çağırdı, gözəl bir qonaxlıx verdi. Səhəri gün qız iki xidmətçi də götürüb çobanla birlikdə yola düşdü.

Onnar gəlib çobanın yaşadığı şəhərə çatdılar. Qırxıncı gün böyük bacı səhər tezdən durub bağda gəzməyə başladı. O gəzdikcə qızıl tökülürdü. Çoban dörd kisə qızıl götürüb saraya apardı. Qızılı şahə verərək dedi:

– Bu da dediyiniz qızıllar.

Şah daha bir söz demədi. Sakitcə pıçıldadı:

– Sənə daha heç bir əmrım yoxdu. Gedə bilərsən.

Çoban çıxıb getdi. Şah yenə vəzirlərini yanına çağırdı.

– İndi nə tədbir tökürsünüz? Siz bir tədbirlə bu çobanı öldürməsəniz onun arvadının dərdi məni öldürəcək.

Vəzirrədən biri dedi:

– Bunun əlacı yoxdu. Onun arvadı sehirridi.

Elə bu sözləri demişdi ki, saray od tutub yandı.

Çoban öz arvadı ilə xoşbəxt yaşamağa başladı. Bir gün çoban öz yuxusunun necə olduğunu söylədi. Çoban dedi:

– Mən indi bildim ki, yuxuda göydən düşən iki ulduz arvadım və baldızımdı, kiçik ulduz isə oğlumdu.

Çoban yuxunu ona satan oğlanı yanına çağırtdırdı. Oğlan şah taxtında əyləşən çobanı görüb tanımadı.

– Padşah sağ olsun, mən gəldim.

NARIN XANIMIN NAĞILI

Çoban dedi:

– Haradan gəlibsən, niyyətin nədi?

Oğlan dedi:

– Məni buraya gətirən adam mənə torpax verəcək.

Çoban soruşdu:

– Sən yuxunu kimə satmışdın?

Belə diyəndə oğlan diqqətlə baxıb şah libasında olan çobanı tanıdı.

Onnar qucaqlaşdıb öpüşdülər. Çoban öz baldızını bu oğlana verib qırx gün, qırx gecə toy çaldırdı.

Çoban məmləkəti ədalətlə idarə elədi, xoşbəxt ömür sürüb gün keçirməyə başladılar. Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri özümün, biri də bacadan baxıb istəmirəm deyənnərin.

Biri vardı, biri yoxuydu, uzax-uzax keçmişlərdə Əhməd addı çox zalım, qaniçən bir padşah vardı. Əhməd şah zülmkarlığınan dünyada ad çıxarmışdı. Kənd-kənd, şəhər-şəhər gəzər, kim onun haqqında bir kəlmə bəd danışsa, onu dar ağacına çəkdi-rərdi. Onun rəiyyətinə elədiyi zülm ərşə dayanmışdı. Əhməd padşah neçə arvad almışdısa da, onun gözünün ağı-qarası bir qızınan başqa övladı olmamışdı. Bir gün padşah vəzirini yanına çağırıf dedi:

– Vəzir, deyirəm, ay dadi-bidad, bu qədər dövlətin olsun, böyük bir ölkənin padşahı ol, ancax bir oğul züryətin olmasın.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, əvvəla, sənin qızın Narin xanım yüz oğula dəyər. İkincisi də qəm-qüssə içərisində özünü üzməkdən bir kar aşmaz. Yenə də allah özü bilən yaxşıdı deyif, yaradanın ətəyindən tutmaq lazımdı.

Hə, əzizdərim! Bu minvalnan xeyli müddət keçdi. Lakin oğul dərdi padşahın bir an belə yadınan çıxmırdı. Günnərin bir günü çox fikir-xəyaldən sonra axşam yatağa uzanan Əhməd padşahı bərk yuxu apardı. Yuxuda gördü kü, bir nəfər pırani adam bir əlində əsa, bir əlində isə çirax gəlif onun yanında oturdu. Əlindəki əsanı və çırağı yanına qoyuf, əlini saqqalına çəkif qəzəfnən dilləndi:

– Ey Əhməd padşah, bil və ağaf ol ki, sən camaata etdiyən zülmələrə görə qarğışa düşüfsən. Böyük tanrının sənə qəzəvi keçif. Əgər zülmkarlığın davam etdirsən taxt-tacın viran olajax, səni rəiyyət tikə-tikə eləyif darvazalardan asajax. Son pənahnın olan aman-zaman bircə balan gözünün qavağında öldürüləjək. İndi sən bircə çıxış yolun var. Əlimdə gətirdiyim çırağı sənə verif gedəjəm. Sən bu çırağı əlinə alif gündoğan tərəfə gedəjəksən. Axır kı, gedif dağların arasında yerləşən Qannı göl deyilən yerə çatajaxsan. Həmin göldə çimif təmizdənərsən. Allaha dua eləyif günahınan keşməsin diliyərsən. Əgər bu gölü tapıf çimə bilsən, bütün günahların əfv olajax. Onu da sənə deyim ki, Qannı göldə çimmək hər kəsə qismət olan şey döyül. Ora gedif çıxana kimi başın çox balalar çə-

kəjək. Ancax bu sehirri çırax sənin köməyinə çatajax. Dara düşəndə çırağı səslərsən. O saat Zəməzəm pəhləvan dadına yetəjək.

Bu sözləri deyəndən sonra qoja qeyb oldu. Yuxudan hövlənak qalxan Əhməd padşah qorxusunnan tir-tir əsirdi. Tər onu basmışdı. İki əlli boğazınnan yapışıf güjnən heyvətdi bir səs çıxardı:

– Vəzir!

Padşahın səsini eşidən vəzir yuxudan qalxıf tez özünü verdi onun otağına. Gördü kü, padşahın halı hal döyül. Az qalır ki, çatlasın. Ancax padşahın taxtının yanında gözəl bir çırax var kı, iki göz istiyir ona tamaşa eləsin.

Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, mana görə qullux.

Padşah udquna-udquna başına gələnin hamısını ona nağıl elədi. Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, bu yuxu döyül. Sənə böyük tanrının görüm-baxımı keçif. Sana çırağı verən adam da, övliyaldan biriymiş. Daha yatmağa dəyməz. Qalx dua elə. Səhər tezdən də səfərinin dalına düş.

Padşah dedi:

– Vəzir, mana bir yaxşı yüyrek at hazırrat. Bu işi də heş kəs bilməsin. Bir sən bil, bir də mən. İşdi, sağ qayıtsam, səni dünya malınnan qanı eliyəjəm. Qayıtmasam da, padşahlıx sana çatajax.

Bəli, belə nağıl eliyillər ki, savahın gözü açılmamış padşah at üstündə şəhərdən çıxdı. Neçə gün, neçə geje at sürdü. Yolun damarını qırdı. At keşməz gədiklərdən aşdı, dağlar, dərələr keşdi. Axır kı, gəlif Qanı gölə çatdı. İstədi ki, soyunuf göldə çimsin, bu vaxt göy gurulladı, yer tərpendi, dünyavi-aləm lərzəyə gəldi. Əhməd padşahın başının üstünü bir qara bulud aldı. Buludun arasınan gözəl bir oğlan çıxdı. Yemə-içmə, onun xətti-xalına, gül camalına tamaşa elə. Oğlan ətrafa çırax kimi işıx salırdı.

Oğlan dedi:

– Ey bəni-insan, sən nə cürətnən bu göldə çimməyə gəlifsən?! Bil və agah ol ku, qara dev bura gələnin insannarın başınnan minarələr ucaltdırıf. Neje ki, o gəlmiyif qaç canını

qurtar.

Padşah dedi:

– Ey gözəl oğlan, sən məni devin əlinnən qurtara bilərsənmi?

Oğlan dedi:

– Mənim adım Tafdıxdı. Qara dev məni də tilsimə salıf. İndi mən tilsimdəyəm. Əgər tilsim sınsa, mən sənə kömək göstərəm.

Padşah dedi:

– Bə tilsimi nə cür sındırmax olar?

Oğlan dedi:

– Bu devi ancax Zəməzəm pəhləvan öldürə bilər. Bunnan sonra sən də, mən də xilas olarıx.

Birdən göy gurulladı, şimşək çaxdı, qara bulud göyün üzünü aldı.

Oğlan dedi:

– Qara dev gəldi. Səni öldürəjək. Mənə də zülm eliyəjək ki, bu bəni-adəmnən nə danışırdın.

Padşah tez çırağı əlinə alıf sildi. O saat çırağın sahibi Zəməzəm pəhlivan nazil oldu. Padşahın qarşısında diz çöküf təzim elədi və dedi:

– Mana görə nə qullux?

Padşah dedi:

– Bizi qara devdən xilas elə.

Zəməzəm pəhləvan baş üstə, deyif ayağa duran kimi qara dev Tafdığa qəzəfnən bir qapaz vuruf dedi:

– Mənim düşmənim sənmi gətirdin? İndi get qarannıx dünyaya!

Həmən saat Tafdıx yox oldu. Tez Zəməzəm sıçrıyif qara devə hücum çəkdi. O qədər qılınc vurdu ku, heş biri o birinə güj gələ bilmədi. Bunu görə Zəməzəm pəhlivan qara divin yaxasına əl atdı. Dəli bir nə'rə çəkif qara divi göyə qaldırıf yerə vurdu. Qılınsınan onun başını kəsdi. Bu vaxt qarannıx dünyadan Tapdığın səsi eşidildi:

– Qanı gölün yaxınlığındakı qayalardan birinin altında gizdənən ilanı tapıf öldürməsəniz, qara dev yenə diriləjək. Qara devin canı o ilandadı.

Zəməzəm pəhləvan ilanı tapıf öldürən kimi Qara devin başı dığırnanıf Zəməzəmin ayağı altına düşdü. Gözdərinnən yaş sel kimi axdı.

Zəməzəm pəhləvan padşaha dedi:

– Nə vaxt lazım olsam, çağırarsan.

Sonra da qeyvə çəkildi.

Padşah soyunuf çimdi və allaha dua elədi. Pis əməllərdən dönmək üçün tövbə elədi. Bunnan sonra elə bil ki, padşahın ürəyinə mərhəmət endi. Tafdığın qarannıx dünyaya düşməsi ona böyük bir dərd oldu.

Xülasə, Əhməd padşah qırx gün, qırx gejedən sonra gəlif öz yerinə çatdı. Vəzir onunun öpüşüf-görüşükdən sonra soruşdu:

– Padşah sağ olsun, deyəsən, uğurun yaxşı oluf?

Padşah dedi:

– Çox əzav-əziyyət çəksəm də, istəyimə çatmışam. Ancax günü savahdan camaata nə ağır vergilər qoymuşam onları azalt.

Padşah başına gəlennəri arvadına və qızı Narın xanıma danışdı. Narın xanım bir könüldən min könlə Tafdığa vuruldu. Narın xanım atasına dedi:

– Atayi-mehriban, elə bir oğlanı qarannıx dünyada qoymax olmaz. Sana də yol göstərif, yaxşılıq eliyif. İcazə ver onun arxasınca gedim.

Əhməd padşah dedi:

– Qızım, sən nə danışırısan?! Uzac yoldu. Qavaxda ölüm-dirim var. Tilsimdə olan adamı sən bir qız xaylağı qurtaramı bilərsən?

Narın dedi:

– Bava, sən çıraqı da mana ver. Bir də üç nəfər qoçax igid qat yanıma. Bunnan sonra sənün işin yoxdu.

Əhməd padşah qızının qeyrətinə, qoçaqlığına bələd idi. Bilirdi ki, o qılinc oynatmaxda, ox atmaxda heş də pəhlivanlardan geri qalmır. Odu ku, razı oluf dedi:

– Qızım, onda sənə qırx gün də vaxt verirəm. Yaxşı-yaxşı hazırraş. Ox atıf, qılinc vurmaxnan məşğul ol.

Bəli, qırx günnən sonra Narın xanım altdan geyinif, üstədən

qıfıllandı, üstədən geyinif, altdan qıfıllandı. Döyüşə hazır igid pal-tarında qabağa çıxdı. Üç nəfər də igid pəhlivan ona qoşuldu. Amma yoldaşları da bilmədi ki, bu igid qızdı. Narın xanım özünü onların yanında Xəlil pəhlivan kimi qələmə verdi.

Başagrisi olmasın, dan ağaranda Xəlil pəhlivan yoldaşlarının yola düşdü. Atdarı ota buraxıf dincələsi oldular. Xəlil pəhləvanın indi yadına düşdü kü, nə çıraqı götürüf, nə də qarannıx dünya deyilən yerin səmtini öyrənif. Bir təhər eliyif qaranlıx dünyanın yolunu öyrənməli idilər. Bir az çörək yeyənnən sonra qalxıf yola düşmək istiyirdilər ki, pəhlivannardan biri uzaxda oturuf maddım-maddım baxan iki ceyran göstərif dedi:

– Qalxın görək bunnardan birini kim vurajax.

Bu söz pəhlivanın ağızından çıxan kimi ceyrannar götürüldü. Pəhlivannar da atdarını minif düşdülər ceyrannarın dalınca. Xeyli gedənnən sonra ceyrannar gözdən itdilər. Atdılar başdadılar ceyrannarı axtarmağa. Bir də gördülər kü, ceyrannar iki ovçunun qavağında duruf göz yaş axıdılar. Xəlil pəhlivan irəli yeriyif dedi:

– Əl saxlıyın, görək bu nə olan sirridi?

Yaxınlaşanda gördülər kü, ceyrannarın balaları ajdı. Əmizdirməyə gəlennən-gələne ovçular buranı kəsif onları tutmağa çalışır. Ceyrannar da balalarından əl çəkə bilmir. Tez-tez hərənilər ki, ovçular buranı kəsif duruf.

Xəlil pəhlivan deyir:

– Ay ovçular, bu heyvanlardan nə istiyirsiniz? Niyə qoymursunuz balalarını əmizdirsinnər?

Ovçular dedi:

– Sizdən nə danax, onları öldürmək istəmirik. İstiyirik diri tutax, balalarından birrikdə evdə saxlıyax.

Birdən ceyrannardan biri dilə gəlif dedi:

– Ey qəriv adamlar, siz yaxşı adama oxşuyursınız. Bizi bu ovçuların əlindən qurtarın. Özünüzlə götürün sizə köməyimiz dəyə bilər.

Onlar ceyrannarı da götürüf yola düşdülər. Bir gün, bir günorta yol gedənnən sonra oturuf dincəlməli oldular. Ceyran-

nardan biri dedi:

– Siz heş demədiniz haraya gedirsiniz? Bəlkə sizə bir köməyimiz dəydi.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Sənnən bizə nə xeyir dəyə bilər?

Ceyran dedi:

– Ey igiddər, biz Əhməd padşahın çırağının pəhlivanı Zənzəm pəhlivanın tafşırığına əməl edif sizin qarşınıza çıxdıx. Fikrimiz sizə kömək etməkdə. İki gün də yol gedənnən sonra biz bir dərənin başına çatajıyıx. Qarannıx dünyanın yolu həməən ordan başdıyajax.

Pəhlivannar bu sözdən çox şad oldular. Bir qədər dincəldikdən sonra yola düşdülər. İki gün yol gedənnən sonra gəlif ceyrannar dəyəən dərənin başına çatdılar. Göy otdarın üstündə dinşdərinə alannan sonra Ceyran dedi:

– İndi siz hamınız qalajaxsınız burda. Xəlil pəhlivanı mən qarannıx dünyaya aparajam. Ceyran yoldaşım sizin köməyinizə çatajax.

Sonra üzünü Xəlil pəhlivana tutuf dedi:

– Sən otur mənə belimə, gözdərinə yum. Bir su içimində gedif qarannıx dünyada olajağıq. Bizi orada çətinliklər gözdüyür. Sən vuruşmalı olajaxsan. Qapıda duran bir qarı istiyəjk səni allatsın. Səni görəən kimi irəli yeriyif deyəjk:

– Oğul, aman günüdü, bu qoca anana yazığın gəlsin. Məni tilsimnən qurtar. Sən ona inanma. O sənə yaxınlaşanda mən ilan donuna girif, onun boğazına dolanıf öldürəjəm. Sən qılinc əlində ehtiyatdı ol. Yuxarıdan, aşağıdan, böyürrərdən üstünə atılmax istiyən bir qanaddı ilan görəjəksən. Aman vermə, qılınşnan doğra. Yoxsa qollarına dolanıf səni tərənəməyə qoymuyajax və zəhəriyif öldürəjək.

İkinci qarı çıxajax. Bu qarının ağzında şir bağlanıf. Bu şir donunda olan, Qara divin yaxın dostu Təpəgözdü. Ona çatana kimi sənə toxunmuyajax. Elə ki, səni arxayın saldı, Təpəgöz donunda üstünə cumajax. Bacar gözünü qılınşnan çıxart. Üçüncü qarıdan sonra isə bir qoja kişi çıxacax. Bu qoja kişi Qara devin qəzəvinə

düşənlərdəndi. O, bizə hər şeyi deyəjk. Biz onun köməyinnən Qara devin tilsimini sındırajax, Qaranlıx dünyadakıları işıxlı dünyaya çıxarajıyıx.

Bəli, elə ki Ceyran sözünü tamamladı, Xəlil pəhləvan ceyranın üstündə oturuf gözdərinə yumdu. Açıanda gördü kü, ceyranın dediyi kimi qarannıx dünyaya çatıflar. Onnar birinci qapıya toxunuf içəri girəndə bir qarı onnara tərəf gəldi, qollarını açarax dedi:

– Çürüyüf, ölürəm bu qarannıx dünyada. Mən illərdən bəridi ki, sənin kimi bir igidi gözdüyürdüm. Gəl səni öpüm. Gəl qolumu boynuna salım. Oğul, aman günüdür, bu qoja anana yazığın gəlsin. Məni bircə bu tilsimnən qurtar.

Bu vaxt ceyran ilan donuna girif onun boğazına dolandı. Qarı boğuluf öldü. Onnar irəliləməyə başdadılar. Dörd tərəfdən cürbəcür səsdər, xışıltilar onnarın canına üşütmə salırdı. Birdən qanaddı bir ilanın Xəlil pəhlivanın üstünə atıldığı ilə doğranmağı bir oldu.

Ceyran dedi:

– Halal olsun sənə. Bax belə. Heş nədən qorxma.

İlanı doğruyannan sonra ikinci qapıya tərəf getdilər. Ceyran dediyi kimi burada bir şir yatırdı. Şir onnara heş fikir vermirdi. Onnar yaxınlaşanda şir dönüf Təpəgöz oldu. Birdən o, Xəlilin üstünə atıldı. Vuruşma başdandı. Qılınşdardan qopan cıncı qarannığı işıxlandırdı. Göydə şimşək kimi parıldıyan qıgılcımların səsinə qulax tutulurdu. Quş kimi sıcıryan Xəlil pəhlivan qılincini birdən Təpəgözün gözünə yeritdi. Təpəgöz qışqıruf yıxıldı.

Ceyran dedi:

– Xəlil pəhlivan, daha çətinliyən çoxu gedif. İnnən belə köməyimiz çoxalajax.

Onlar üçüncü qapıyı açıanda ah-zar edən qoja bir kişi gördülər. Qoja kişi Xəlilin gəldiyinnən sevinif dedi:

– Oğul, tanrı səni bizə çox görməsən. Sən buruya neje gəlifsən? Qara divdən qorxmadımmı? Qapılardan neje keçdin?

Xəlil pəhlivan dedi:

– Qoja, qorxma. Qara div çoxdan öldürüluf. Qapıda duran til-

simləri sındırdıx. İndi gəlif yanına çıxmışx.

Sevincinnən şaddanan qoja dedi:

– Oğul, igid bir oğlanıydım. Güllü addı bir qızın dərdinnən dəli olmuşdum. Güllü məni sevirdi. Ancax imansız bir atası vardı. O, Güllünü mənə vermək istəmirdi. Hə, oğul, elə ki, mən elçi göndərdim Güllünün atası dedi:

– Gərək bu oğlan Qannı göldən su gətirə, mən də həmin suda çimif şəfa tapam. Yoxsa Güllüyü ona vermiyəjəm. Mən özümü sındıra bilməzdim. Odur ki, gejiyi gündüzə qatıf gəlif Qannı gölə çatdım. Haradan biləydim ki, Qara dev buraya gələnə tilsimə salır. Təzəcə gölə yaxınlaşmışdım kı, gördüm yer-göy oynadı. Bulud gəldi. Buludun arasınnan Qara dev çıxdı. Mənim onnan vuruşmağa heç imkanım da olmadı. Boğanax qalxıf məni bir göz qırpımında qarannıx dünyaya tulladı. Ömrüm-günüm keçif getdi. Saqqalım ağardı. Cavannıgım əlimnən çıxdı. Oğul, məni bu qarannıxdan çıxarsaydın, heş olmasa, işıxlı dünyaya baxıf sonra ölərdim.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Qoja, de görüm, biz indi bu tilsimə düşmüş adamları xilas edə biləjəyikmi?

Qoja dedi:

– Bala, indi ki, dedin Qara dev öldürülüf, daha qorxum yoxdu. Hər şeyi sənə danışajam. Bu qarannıx dünyaynan bir qədər gedənnən sonra qavağımıza bir qapı çıxajax. Qapıya nəbadə əl toxundurasan, o saat daşa dönərsən. Bu qapıyı gərək saznan açasan.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Ey ağıllı qoja, mən yaxşı saz çalmaq bajarıram, ancax burada sazı haradan ala bilərik.

Qoca dedi:

– Oğul, mən Qannı gölə gələndə əlimdə balaca saz gətmişdim. Telləri keçı bağırsağınnan olduğuna görə xaraf olmuyuf.

Qoja sazı gətirif oğlana verdi. Xəlil pəhlivan qapıya yaxınlaşdı. Barmaxlarını tellərə toxunduran kimi qapılar taybatay açıldı. Göz önündə gözəl çarhovuzu, gülü, bülbülü olan bir otax cannandı. Xəlil pəhlivan, qoja və ceyran içəri daxil oldular. Bu-

radakı gözəllik onnarı valeh elədi. Ancax yaxınnan tanış olanda gördülər ki, burada hər şey tərsinədi. Bülbülü gülə yaxın qoymullar. Ağaşdar sudan yanır, çarhovuza baxıf göz yaşı axıdılar.

Bülbül dilə gəlif dedi:

– Ey gözəl insannar, özünüə yazıgımız gəlsin. Qara dev gəlsə, sizi də bizim günümüzə salajax.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Qorxmuyun, Qara dev öldürülmüşdür.

Onlar bərk sevindilər. O saat çarhovuz suyunu ağaşdara tərəf axıtdı. Bülbül qəfəsdən atılıf gülə qondu. Qoja Xəlil pəhlivana dedi:

– Bu ağacdarın arasınnan gedək. Qavağımıza çoxlu maral çıxajax. Onnar maral deyil. Hamısı gözəl-göyçək qızdardı. Qara div onnarı tilsimə salıf. Onnar özdərində deyillər. Hamısı üstümüə gələcək ki, əlimizi yalasin. Yaxın buraxmax lazım deyil. Onlar bizə toxunan kimi biz də tilsimə düşəjyik. Maralların içində bir təkə var. O da tilsimə düşmüş oğlandır. Səni görən kimi üstünə atılajax kı, səni vursun. Sən qılınşnan onun buynuzuna vura bilsən, o dönüf oğlan olajax və başdıyajax sənnən güləşməyə. Yıxa bilsən, biz həm oğlanı, həm də maralları xilas edəcəyik. Yox, yıxa bilməsən, marallar bizi buynuzları ilə məhv edəcək.

Ceyran dedi:

– Burada mən sizə kömək eliyəjəm. Maral donuna girif onnarın hamısını suyun üstünə çəkəjəm. Orada başdarını qatajam. Ta ki sən tilsimi sındırasan. Ta ki maralın buynuzuna vuruf oğlan eliyənnən sonra yıxasan.

Bəli, danışdıxları kimi də elədilər. Ceyran maral donuna girif özünü maralların arasına verdi. Onnarı şirin söhbətə tutuf çəkdi suyun başına. Erkək maral gördü ki, iki bəni-adəm gəlir. Höyür çəkif saldı özünü onnarın üstünə. Xəlil pəhlivan tez qılncını sürüyüf başdadı maralnan vuruşmağa. Çox çevik olan maral Xəlil pəhlivanı lap əldən-dildən salmışdı. Xəlil pəhlivan hücum etdi. Bir gün, bir günorta qan-tər içində bir-birini kələ kimi eşdilər. Axırda Xəlil pəhlivan oğlanın kürəyini yerə vuruf

qılıncını boğazına dirədi. Bu vaxt gördü kü, oğlan gözdərinin yaşını abi-leysan kimi tökür. Xəlil pəhlivanın ürəyi tav gətirmiyif tez ayağa qalxdı. Elə bildi ki, nə isə böyük bir günah işlədif. Oğlan ayağa qalxıf dedi:

– Ey igid, mən də gəlmişdim tilsimə düşənnəri xilas edim. Lakin özüm də tilsimə düşüf belə oldum. İndi Qara divin tafşırı-ğınnan sənnən vuruşdum. Ancax sən mənə üstün gəldin. Demək tilsimi sındırdın. İndi tez aradan çıx kı, Qara div gəlif görməsin.

Xəlil pəhlivan dedi:

– İgid, bil ki, Qara div çoxdan ölüf.

Bunu eşidən kimi bütün marallar dönüf qız oldular. Hamısı Xəlil pəhlivanın, qojanın və ceyranın ayağına düşdülər.

Xəlil pəhlivan dedi:

– İgid, bilirsənmi Tafdıx addı gözəl bir igid hansı otaxdadı?

Oğlan dedi:

– Mən də siznən gedirəm. Gedif tapmalıyıx.

Onnar bir neçə otax keçif bir qarannıx zirzəmiyə çatdılar. Gördülər ki, buradan müxtəlif heybətədi səsdər gəlir. Bir qədər də irəlilədikdən sonra örkənnən bağlanmış bir it hökm edirdi ki, bağını qırıf bunnarın üstünə atılsın.

Oğlan dedi:

– İgid, sən bil ki, burada yüzdənnən belə heyvan bağlanıfıdı.

Bunnarın hamısı tilsimə düşmüş insandı. Sən onnara bildir ki, mən sizi qurtarmağa gəlmişəm. Qara div daha yoxdu.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Ey tilsimlənmiş məxluqat, bilin və agah olun ku, sizin düşməniniz Qara div çoxdan ölmüşdü. Biz sizi azad eləməyə gəlmişik.

Qarannıxlar içində it başdadı hürməyə, qurd ulamağa, ayı manqırmağa, şir nərə çəkməyə. Birdən qeybdən yoğun bir səs eşidildi:

– Ey bəni-insan, sənin hünərin allah vergisidi, heş nədən qorxma. Bütün tilsimləri sındırıf, qarannıx dünyanı yox eliyifsən. Bu əziyyət çəkən adamları heyvan cildinnən çıxarmax üçün axırıncı tilsimi sındırmalısan. Bunun üçün qarannıx qurtarana kimi

getməlisiniz. Qurtarajaxda qayadan əridilif tökülmüş bir qapıya rast gələjəksiniz. Onu söküf dağıtmaq çox çətindi. Ancax sənin qılıncın bəlkə köməyə çatdı. İşdi-şayəddi qapıyı açə bilsən, içəri daxil olan kimi gözəl bir oğlan görəcəksiniz. Oğlanın adı Tafdıxdı. Axırıncı tilsimin sirrini sizə yalnız Tafdıx deyə bilər.

Qərəz, Tafdığın yerini örgəndiyinə ürəkdən sevinən Xəlil pəhlivan qarannığa tərəf cumdu. Yoldaşdarı da arxasınca. Bir xeyli yol getmişdilər ki, daş qapıya çatdılar. Yetişən kimi Xəlil pəhlivan var güjünnən qılıncını daş qapıya çırpdı. Qılınc göyə darandı. Xəlil pəhlivan bir-iki zərbə də endirdi. Gördü kü, yox, bu xına, o xınadan deyil. Qılıncdan kar aşmıyajax. Ceyran irəli yeriyif dedi:

– Xəlil pəhlivan, mən bilirdim ki, biz qarannıx dünyada belə çətinliklənnən qarşılaşajıyıx. Hətta belə daş qapılar olduğunu da bilirdim. Ona görə də heybəmizdə əmud götürmüşəm.

O, əmudu çıxarıf Xəlil pəhlivana verif dedi:

– Qorxma, vur. Bu elə əmuddu ki, Zəməzəm pəhlivan onunan ən böyük tilsimləri dağıdıf. Xəlil pəhlivan əmudu əlinə alıf qapıya tərəf yeridi. Dalbadal bir neçə əmud endirənnən sonra gördülər ki, qapı çatdadı. Bir azdan sonra çat böyüyüf yenə yarığa çevrildi. Xəlil pəhlivan Tapdığı yadıma salıf elə bir əmud endirdi ki, daş qapı kül-ojax oluf yerə dağıldı. Nə görsələr yaxşıdı. İçəridə bir oğlan əllərinnən dara çəkilif. Ay kimi otağa işıx salır. Yemə-içmə onun gül camalına tamaşa elə. Xəlil pəhlivan elə bil ki, təzəcə dünyaya düşmüşdü. Ancax içəri girəndə gördülər ki, bu oğlan yuxu içindədi. Onu çəkif ayıldılar. Qollarını açdılar.

Xəlil pəhlivan soruşdu:

– Ey igid, adın nədir?

İgid dedi:

– Adım Tafdıxdı.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Biz gəlmişik səni xilas eləməyə.

Tafdıx dedi:

– Mən indijə, yuxuda bunnarı gördüm. Gördüm kü, Əhməd padşahın qızı Narın xanımı mana buta göndərif.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Tafdıx, de görüm biz nə etməliyik?

Tafdıx dedi:

– Ey pəhlivan, sən bil ki, ən çətin tilsim axırıncı tilsimdi.

Çünki bu dəfə tilsim sındırmaq üçün qoçaxlıxdan çox ağılla hərəkət etmək lazımdı. Sonuncu otaxda Qara Divin yatarı saxlanır. Bu yatarı əldə edib çıxarmaq üçün gərək yatarın üstündə yuxuda olan siçovulu öldürə biləsən. Siçovulu öldürə bilməsən, nə gördüyün o adamları işıxlı dünyaya çıxara biləcəksən, nə də it, canavar, ayı donunda olanlar dönüf adam olajaxlar. Siçovulu tutuf öldürmək üçün gərək qapıyı elə açasan kı, siçovul oyanmasın. Oyandı, daha tuta bilməzsən. Qapıyı açmaq üçün saz lazımdı. Sazı çalanda qapı səssiz-küysüz açılajax, həm də sazın sehrinnən siçovul oyana bilmijəyə. İndi sazınız olmasa iş çətin olajax. Onda gərək ayların, illərnən siçovulu güdəsən.

Tafdıx sözünü tamamlayan kimi qoja balaca sazını heyvədən çıxarıf Xəlil pəhlivana verdi. Xəlil pəhlivan sazı əlinə alıf, sonuncu otağın qapısına tərəf yönəldi. Qapıya çatıf xeyli ayaq saxladı. Sonra sazı başdadı astadan dınqıldatmağa. Ancax qapı açılmadı kı, açılmadı. O biri otaxdan qulax asan qoja dedi:

– Oğul, sazı ürəyinin üstünə sıx, bir az da ürəkdən çal. Ürəyinə sıxmasan, qapıyı açma bilməzsən.

Xəlil pəhlivan qoja dediyi kimi sazı ürəyinin üstünə basıf yanğılı bir hava çaldı. Elə bir az keçməmiş qapı yerinnən qopuf aralandı. Xəlil pəhlivan tez özünü içəri saldı. Gördü kü, böyük bir sandıxdı, sandığın üstündə də iri bir siçovul yatır. Firsəti əldən vermijən Xəlil pəhlivan qılıncı sürüyüf siçovulu iki yerə böldü. Qılıncın ucu ilə götürüf bir küncə atdı. Bunu gözdüyən yoldaşları Tafdıxnan birrikdə otağa girdilər.

Tafdıx dedi:

– Sandığın ağzını aç.

Xəlil pəhlivan qılıncı salıf sandığın qıfılını qırdı. Qıfıl qırılan kimi qarannıx otaxlara elə bil gün düşdü, hər tərəf işıxlandı. Tafdıx silkinif tilsimnən çıxdı. Heyvan donunda olannarın hamısı dönüf insan oldular. Elə bil hamının canınnan asılan ağırırax yox

oldu. Xəlil pəhlivan Tafdıxnan birrikdə sandığın qapağını qaldırdı. Sandığa baxmaq mümkün döyüldü. Adamın gözdəri qamaşırdı. Elə bil ki, Qara div dünyanın bütün yatarını buraya toflamışdı. Daş-qaş divarrara işıx salırdı.

Xəlil pəhlivan yatarı qojaynan maral donunda olan oğlana tapşırıf dedi:

– Mən Tafdıx və ceyrannan birrikdə Ağ dağın üstündə sizi gözdüyəyəm. Qaş-daşı da gətirif oraya gələrsiniz. Kimə nə çatırsa, öz əllərimnən böləyəm.

Xəlil pəhlivan Tapdıxla ceyrana dedi:

– Gəlin gedək.

Onnar qarannıx dünyanın ağzına çatınca neçə-neçə adam Xəlil pəhlivanın əlinnən-ayağınnan öfdü. Hamı ona dua eliyirdi. Qapıya çatanda gördülər ki, qarannıx dünya dedikləri bir mağaraymış. Mağara özü də tilsimdən silkinif işıxlı dünyaya çıxıf.

Xəlil pəhlivan, Tapdıq və ceyran bir gün, bir günortadan sonra gəlib yoldaşlarının yanına çatdılar. Ceyran dedi:

– Xəlil pəhlivan, icazə versəniz, mən yoldaşlarımmnən birlikdə sizlə halal-hümmət eləyib balalarımızın yanına qayıdardıx.

Xəlil pəhlivan dedi:

– A dostdar, bax bu ceyran olmasaydı, qarannıx dünyadan nə Tafdığı qurtara biləcəkdik, nə də orada tilsimə düşənnəri. Əziz Ceyran, bizdən nə istiyirsən, istə. Əlimizdən gələni edirik.

Ceyran dedi:

– Xəlil pəhlivan, mən bilirəm ki, siz Əhməd padşahın yaxın adamları, qoçax pəhlivannarısınız. Bizə dünya malı, var-dövlət, heş nə lazım döyül. Sizdən təmənnamız odu ku, Əhməd padşaha deyin ovçulara tafşırınsın kı, ceyranlara dəyməsinnər.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Sənin xətrinə mən deyərəm bütün ceyranları ovçulardan azad eliyər. Buna arxayın ol.

Ceyrannar onnarmnən halal-hümmət eliyif aralandı. Bir xeyli keçənnən sonra Qoja bir neçə adamnən xəziniyi gətirif gəldi. Xəlil pəhlivan sandığın ağzını açıf orada olanlara payladı.

Qoja dedi:

– Oğul, Əhməd padşaha deyin ki, Qannı gölün adını dəyişsin. Daha Qara div yoxdu ku, o gölün üstünə qan tökülsün.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Qoja, deməyinə deyəjəm. Ancax bilmirəm əməl edərmi? Axı orada Qara div nə qədər günahsız qannar axıdıf.

Bəli, artıx ayrılmaq dəmi gəlif yetişdi. Tilsimnən azad olannar Xəlil pəhlivana, Tafdığa və onun yoldaşlarına çoxlu-çoxlu dua elədilər. Sonra da hərə öz vilayətinə getmək üçün icazə istədi. Xəlil pəhlivan onnara icazə verif uğur dilədi.

Tafdıx dedi:

– Xəlil pəhlivan, siz mana çox böyük hörmət elədiniz. Mən ömrüm boyu bu yaxşılığı unuda bilmərəm. Mən güjdü pəhlivanam. Üstümə şir gəlsə parçalayar, qavağıma köklü ağaj çıxsə, kökunnən qopararam. İstəsəniz, öz dəstənizə götürün.

Xəlil pəhlivan dedi:

– Ey igid, sən arxanca bizi Əhməd padşah göndərif. Sən onun xoşuna gəlifsən. Biz gərək səni onun yanına aparax. Sonra gedif ata-anannan görüşərsən.

Tafdıx dedi:

– Nə desəniz, əməl etməyə razıyam.

Onlar qalxıf atdarına minif yola düşdülər. Az getdilər, üz getdilər, dərə-təpə düz getdilər, axır k1, gəlif Əhməd padşahın şəhərinin qulağında düşdülər. Bunnar burada dincəlməkdə olsunnar, sizə kimnən deyim, kimnən demiyim Əhməd padşahdan deyim. Əhməd padşah Narın xanımı yola salannan sonra çox xiffət keçirirdi. Gözünün ağı-qarası bircə balasını öz əllərinən gedərgəlməzə yola salması böyük bir dərd oluf onun boğazınnan ağır qurğuşun kimi asılmışdı. Düşünürdü kü, gərək bu işə qol qoymuyaydım. Öz əlimnən öz evimi yıxdım.

Bir tərəfdən də Əhməd padşah çox böyük şaddıx keçirirdi. Ona görə ki, Qannı gölün suyunda çimib gələnnən sonra tutduğı işlərə tövbə eləmişdi. Camaat hər yerdə Əhməd padşahın səxavətindən, xalqa elədiyi yaxşılıxdan danışırdı.

Günnərin bir günü yenə Əhməd padşah taxtda əyləşif qızının səfərdən belə gej qayıtması haqqında fikir çəkirdi. Birdən

vəzir həsəhliyə-həsəhliyə özünü padşahın hüzuruna yetirif dedi:

– Padşah sağ olsun, muştuluğumu ver. Gözün aydın olsun, Narın xanım gəlif şəhərin kənarında öz yoldaşlarınnan dincəllilər.

Padşah dedi:

– Vəzir, muştuluğun məndə. Tez uşaxların qavağına qoşun göndər, təmtəraxnan qarşıla.

Vəzir baş üstə, deyib mürəxxəs oldu. Əmr verildi, şəhərin qırağına qoşun çıxarıldı. Pəhlivannar hörmət-izzətnən qarşılandı. Onnar şəhərə kimi döşənmiş gəvə üstündə gəldilər.

Padşah Tafdığı yanına çağırtdırdı. O daha da gözəlləşmişdi, boy-buxun atmışdı. Tapdıx Xəlil pəhlivanın qoçaxlığınnan Əhməd padşaha ürəkdolusu danışdı. Padşah bildi ki, Xəlil pəhlivan qızı Narınıymış. Bir azdan padşah Narın xanımı çağırtdı. Narın xanım içəri girəndə Tapdıx diksinən kimi oldu. İstədi ki, desin mən bu qızı hardasa görmüşəm. Bu vaxt padşah dilləndi:

– Tapdıx, de görüm bu qızı görüfsənmi?

Tapdıq dedi:

– Padşah sağ olsun, yuxuda görmüşəm.

Padşah hündürdən qəh-qəh çəkif güldü və dedi:

– Tafdıx, yaxşı bax. Bu qız səni tilsimnən qurtaran Xəlil pəhlivandı.

Tapdıx bu işə mat-məəttəl qaldı. Bir könüldən min könülə Narın xanıma vuruldu. Ancaq padşah qızı hara, o hara? Padşah Narın xanımı yanına çağırif alınannan öfdü və dedi:

– Halal olsun, qızım, sənə. Sən ki, tilsimləri sındırıf, pəhlivanlannan vuruşuf, əjdahalar öldürüf belə bir igid oğlanı qurtardın, bu taxtı-tajı sənə verirəm.

Narın xanım dedi:

– Yox, elə deyil, bava. Bu taxtı-tacı Tafdığa ver. O, bu səltənətə layixdi. Mən onnan neçə vaxtdı yol yoldaşı oldum. Gördüm kü, çox qoçax, igid, namuslu, hər şeyi bilən, padşahlığa layiq ağıllı bir oğlandı.

Padşah dedi:

– Əgər razı olsanız, sizin toyunuzu eləyif sonra Tafdığı taxta çıxararam.

Onnar hər ikisi başdarını aşağı saldılar. Padşah gördü kü, razıdılar. Odu ku, bir də soruşdu niyə dillənmirsiniz? Ürəyimnən keçəni sizə dedim.

Tafdıx dedi:

– Padşah sağ olsun, əgər belə olsa məni bir səfərə göndər. Mən igiddik göstərmək istiyirəm. Axı Narın xanım məni igiddiknən qurtarıf. Qoy Narın xanım görsün kü, mən də ona baravar pəhlivanam.

Padşah dedi:

– Biz səni tanıyırix. Səni indi padşahlıxda sınıyajıyix. Rəyyət səni sınıyajax.

Padşah o saat hökm elədi ki, toya başdansı. Qırx gün, qırx geję toy eliyif Narın xanımı Tapdığa verdilər. Əhməd padşah öz tacını qaldırıf Tapdığın başına qoydu. O günnən Tafdıx padşahın adı dillərə düşdü. Onnar xoşbaxt yaşadılar. Ölkə bu taxt-tajdan həmişə razılıx elədi. Tafdıx padşahnan Narın xanım yedilər, işdilər, yerə keşdilər. Siz də yeyin, için, yuxuya keçin.

YETİM BACILAR

Biri vardı, biri yoxdu, keçmiş zamannarda bir kişi ilə bir arvad vardı. Onnarın da üç qızı vardı.

Günnərin bir günü arvad naxoşluyuf öldü. Aylar, illər ötdü. Üç ildən sora bu kişi gedif ayrı bir arvad alıf gətirdi. Bu arvad çox əzazil, deyingən bir arvadıydı. O qızlara göz verif, işıx vermirdi. Onnarın gününü göy əskiyə bükmüşdü. Kişi də bir az ağıldan qıvraq idi, kişilik sifəti yoxuydu, bu murdar arvadı nə desə idi, onu yerinə yetirərdi. Bir sözünü iki eləməzdi. Bir söznən arvadın sözünnən duruf oturardı. Belələri haqqında deyillər, o kişi yaman arvadağızdı, yəni arvadının sözünnən duruf oturandı. Xülasə, bir gün də bu arvad kişinin üstünə dirənif dedi:

– Apar, bunnarı meşədə azdır, çıx gəl.

Kişi arvadın sözü ilə qızdarını başına yığıf meşiyə apardı, dedi:

– Gedəh, meşədən zoğal yığax gətirəh.

Heç nədən xəbəri olmuyan qızlar onun sözünə inandılar. Getdilər meşiyə. Kişi onnarı meşənin lap qalın yerinə aparıf azdırdı. Özü də çıxıf evinə gəldi. Kişi evinə gəlməhdə olsun, görəh bu qızların başına nə gəldi. Qızlar atalarını çox axtardılar, ancax onu tapa bilmədilər. Gördülər ki, atalarının çuxası ağacdən asılıf, elə bildilər ki, o ağaca dönüf, meşədə yolu azıf qayıda bilmədilər.

Onnar bərk acmışdılar, ancax yiməyə bir şey tapa bilmədilər. Elə bu vaxt kiçik bacı bir armud ağacı gördü. Dedi:

– Gəlin, armud dərif yeyək, bir az qüvvə topluyax.

Qızdar armuddan yiyif bir az özdərinə gəldilər. Bir az da dərif özləri ilə göturdülər. Armuddan yiyə-yiyə getməyə başladılar. Onlar gəzə-gəzə gəlif bir tövləyə çıxdılar. Sən demə, bu tövlə də padşahın atlarının tövləsi imiş. Qızdar baxıf gördülər ki, tövlədə çoxlu at var. Atların da qavaxları kişmişlə doludu. Bacılar çox sevindilər. Başladılar kişmişdən yeyif dolanmağa. Qızdar yavaş-yavaş cana-qana doldular. Atlar isə yavaş-yavaş arıxlamağa başladılar. Padşahın mehtəri tövliyə girif gördü ki,

atlar arıxlayıblar. Baş aç a bilmədi ki, bu nə işdi. Padşah bu əhvalatdan xəbər tutuf, mehtəri yanına çağırdı:

– Mehtər, deyəsən, başın bədəninə ağır rıx eliyir, bu nə işdi, atlar niyə bu kökə düşüf, yoxsa kişmiş atlara vermirsən, aparıf özün yiyirsən.

Mehtər and-aman eliyif dedi:

– Padşah sağ olsun, mən də bu işə təəccüb eliyirəm. Baş aç a bilmirəm bu nə işdi. Mənə möhlət verin, öyrənim görüm bu nə işdi?

Padşah dedi:

– Mehtər, sənə üç gün vaxt verirəm, bu üç günə mənə bir xəbər gətirməsən, boynun vurulacax.

Mehtər dedi:

– Baş üstə.

Mehtər gəlif tövlənin bir küncündə gizləndi. Atlara kişmiş töküf çıxdılar. Elə bu vaxt qızlar atların qabağındakı kişmişdən götürüf yiməyə başladılar. Bu vaxt mehtər çıxıf onları tutuf dedi:

– Burda nə eliyirsiniz?

Dedilər:

– Meşədə azmışıx, bura gəlif çıxmışıx.

Mehtər dedi:

– İndi mən sizi apararam padşahın hüzuruna. Siz də nə bilirsiniz orda söylüyərsiniz.

Mehtər qızdarı götürüf padşahın hüzuruna apardı. Padşah qızdarı görüf dedi:

– Siz kimsiniz, gəlif tövlüyə niyə girirsiniz. Kişmiş yiyif atlarımı da arıxladıfsınız, indidə mən sizi cəzalandıraram, onda bilərsiniz ki, padşahın atlarının kişmişini yiməh nə deməhdi.

Bacılar başlarına gələn əhvalatı mən sizə nağıl eliyən kimi başdan ayağa padşaha danışdılar. Padşahın onnara rəhmi gəlidi. Soruşdu:

– Əlinizdən nə iş gəlir?

Böyük bacı dedi:

– Yaxşı paltar yuyuram.

İkinci bacısı dedi:

– Mən yaxşı çörəh bişirirəm.

Hərəsi bir söz dedi. Padşah axırda kiçik bacıdan soruşdu:

– Bəs sən nə bacarırsan?

Kiçik bacı dedi:

– Padşah sağ olsun, mən də yaxşı yiyif-içməyi bacarıram, bir də qızılkəkilli oğlan doğaram.

Bacılar başdadılar sarayda yaşayıf öz bacarıqlarını göstərməyə.

Padşah qırx gün, qırx gecə toy eliyif kiçik bacını öz oğluna aldı. Vaxt gəlif tamam oldu. Kiçik bacı bir qızıl kəkilli oğlan doğdu. Böyük bacı mamaçaya yaxınnaşıf dedi:

– Bu uşağı it küçüyünnən dəyişdir, sənə qızıl verəcəm. Mamaça qızıla aldanıf böyük bacının sözünnən uşağı gizlətdi. Yerinə də it küçüyü qoydu. Padşaha xəbər çatdı ki, gəlinin qızıl kəkilli oğlan əvəzinə it küçüyü doğuf. O saat padşah qəzəblənif əmr elədi ki, gəlinini zindana salsınar. Ancax bu padşahın vəziri insaflı və ağıllı bir adamıydı. İrəli yeriyif dedi:

– Padşah sağ olsun, bu yaxşı iş deyil. Təzə doğan arvadı zindana salmax günahdı. Başqa yerdə bunu eşidif bizə güləllər. Yaxşısı budu ki, bunu qov, şəhərin bir tərəfində qalsın, bir xaraba yerdə. Gündə xörəklərin artıx-urtuğunnan ona göndərərih. Birtəhərnən dolanar.

Padşahın gəlinini şəhərdə dolandırdılar. Hamı gəlif onun üzünə tüpürür, keçif gedirdi.

Kiçik bacı burda qalsın, görəh onun qızılkəkilli oğlunun başına nə iş gəlidi?

Böyük bacı onu aparıf meşənin xəlvət bir yerinə qoyuf gəlidi. Demə, bir çoban öz qoyunlarını həmin bu yerə gətirif otarımış. Bir qarının qoyunu da hər gün uşağa süd verif gedirmiş. Bir neçə vaxt keçir. Qarı gəlif çobanla danışıf. Çoban soruşur:

– Ay qarı, mənə nə istəyirsən?

Qarı deyir:

– Sən mənim qoyunumu sağırsan.

Çoban and-aman eliyir ki, elə şey yoxdu. Gəl qoyununu güdəh, görəh hara gedir. Mən düz qırx ildi ki, çobanmıx eliyirəm,

hələ bir adamın qoyununa tamah salıf onun südünü sağmamışam, sənin kimi kasıf bir qarının südünəmi tamah salacam?

Səhərisi günü qarı gəlif qoyununu güdməyə başlayır. Baxıf görür ki, qoyun özünü verdi meşənin xəlvət bir yerinə. Əyilif bir uşağa süd əmizdirif uzaxlaşdı. Qarı gəlif bu uşağı götürüf apardı evinə.

Bir neçə vaxtdan sonra padşahın adamları gəldilər buraya. Hamını yığıf apardılar ki, padşahın gəlininin üzünə tüpürsünnər. Qarını da bu uşaxla birlikdə apardılar. Qarı da hamı kimi gəlinin üzünə tüpürdü. Sonra qızıl kəkili oğlana dedi:

– Sən də tüpür.

Oğlan dedi:

– Bu mənim anamdı, niyə tüpürürəm. Onun heç bir günahı yoxdu.

Bu uşağın dil açıf danışması hamını mat qoydu. Dedilər:

– Bu sənin anandı?

Uşax dedi:

– Hə, məni xalam aparıf meşədə gizlətdi, yerimə də it küçüyü qoydurdu.

Xəbər padşaha çatdı. Padşah öz gəlinini saraya gətirdi. Böyük bacı ilə mamaçanı isə bir dəli qatırın quyruğuna bağlıyıf buraxdılar, qatır onnarı tikə-tikə elədi.

Kiçik bacı isə qızılkəkili şahzadə oğlu ilə xoşbəxt yaşamağa başladı.

TÜLKÜYNƏN DƏYİRMANÇI

Biri vardı, biri yoxdu, bir dəyirmançı vardı. Bı dəyirmançının bir dəyirmanı varıdı, bir kürkü varıdı, bir də bir çanağı varıdı. O çanaxda şahadı alırdı, fətir eliyirdi, yeyirdi. Amma dəyirmanın qapısında bir yaxşı armıd ağajı varıdı. Dəyirmançı baxdı gördü ki, bı armıd günü-günnən azalır. Fikirrəşdi ki, kim gələ, kim neyliyə ki, bı armud belə azala? Dedi:

– Pusacem.

Pusdu, baxdı gördü kü, bir dənə tülküdü.

– Ə, köpoolun tülküsi, səni öldürəcəm. Düş aşağı.

Dedi:

– Dəyirmançı qardaş, məni öldürmə, səni evləndirəcəm.

Deyir:

– Ə, bədbaxt oğlu bədbaxt, mənim nəyim var? Maa arvat nəyə lazımıdı?

Deyir:

– Yox, səni evləndirəcəm.

Dəyirmançıynan tülkü bırdı qardaş olsun, sizə xəbər verim bir padşahdan.

Bir padşah varıdı, bı padşahın bir qızı varıdı. Bı qıza çox yer-dən müştəri gedirdi, heş kəsə vermirdilər. Tülkü bir gün getdi ot-du elçi daşının üstündə. Padşahın vəzirrəri varıdı, baxdılar, gördülər elçi daşının üsdündə bir şey oturup, gəldilər:

– Kimsən?

Dedi ki, mən tülküyəm, gəlmişəm padşahın qızına elçiliyə. Ağama alacem.

– Ağan kimdi? Adı nədir?

Dedi:

– Ağam Armıd bəydi.

Dedi ki, bir belə dövləti, bir belə malı, bir belə pulu, bir belə sanı, bir belə cah-cəlalı, qoşunu.

Patşah razı oldu. Belə maslahat elədilər ki, Armıd bəy gəlsin, patşahnan görüşsünnər.

Tülkü gəldi, dəyirmançıya dedi ki, dur, gedəcəyih qızı gör-

məyə. Dedi:

– Ə, tülkü, əvin yıxılsın sənin, mənim nəyim var, paltarım var, palazım var? Mən bir dəyirmançı adamam, paltarımda bir putunun tozu var.

Dedi:

– İşin yoxdu.

Gəldilər, bizim çay kimi qabaxlarınnan bir çay axırdı. Tülkü dedi:

– Dəyirmançı qardaş.

Dedi:

– Həə.

Dedi:

– Dəyirmançı qardaş, sən soyun paltarlarını, ver maa. Əyağın-zadın ilişər, yıxılırsan, paltarı axıdarsan.

Çayın ortasına gəldilər, qəşəh tülkü bı paltarı axıtdı çaya. Dəyirmançının paltarı axdı, lüt ana gündə qaldı. Dəyirmançı çıxdı çayın qırağına. Tülkü yüyüdü patşaha:

– Patşah, əvin yıxılsın sənin, bəs yeznən gəlirdi qızı görməyə, çayda paltarı, libası, atı, tüfəngi, tapancası– hamısı axdı.

Patşah car çəhdi, qoşun gəldi. Yığışdılar bına yaxşı at, şaşqa, paltar... Getdilər dəyirmançını geyindirdilər, düşdülər yola. Yola düşəndə bı tülkü dəyirmançıya yaxınnaşdı, dedi:

– Nəbada, nəbada üstünə baxasan, paltarına baxma!

Dəyirmançı görməmiş adamdı dana, yoxu idi, bir şalvara baxdı, bir pencəyə baxdı, bir yol belə, iki yol belə, tülkü bının yanın basdı, dedi:

– Ə, əvin yıxılsın sənin, saa nə dedim?

Bı padşah baxırdı, görür ki, yeznəsi paltara baxır. Dedi:

– Ə, tülkü, bı axı paltara çox baxır?

Dedi:

– Patşahi-aləm sağ olsun, deyir bı nə paltardı ki, mən geyinmişəm?

Deyir:

– Həə.

Yedilər, işdilər, bir neçə gün bırda qaldılar. Tülkü dedi ki,

patşahi-aləm sağ olsun, mən məsləhat eliyirəm ki, mənim ağamı əvələndirəsiniz, toyunu eliyax, aparax.

Dedi:

– Yaxşı.

Qırx gün, qırx gejë patşah toy vırdırdı. Dəyirmançı tülkünü çəhdi qırağa, dedi:

– Əvin yıxılsın, bəs mən gəlını hara aparacem?

Dedi:

– Dinmə.

Dəyirmançı bırda qalmaxda olsun, tülkü, yeddi qardaş bir dev vardı, bı devlərin də yaxşı imaratu, dövləti, filan-bəşməkanı vardı, gəldi bı devlərə dedi:

– Salammələküm.

– Əlekiməsalam, tülkü, xeyirdimi?

Dedi:

– Əviiz yıxılsın sizin, patşah cahı-calal çəkir, gəlir sizi qırmağa, durun!

– Bəs nətəər yanı? Biz indi neyliyax?

Dedi:

– Durun, başıızı götürün, hərəəz bir yana qaçın.

Bının içində bir ağ dev vardı, bı birəz mənım kimi yolu yeriyə bilmirdi.

Dedi:

– Mən hara girim?

Dedi:

– Gir ot təyəsinə.

Əvin böyründə ot təyəsi varıdı, girdi ot tayasına. Tülkü ibişqanı çaldı. Devi oddadı. Qayıtdı getdi patşahın yanına. Patşahın adamları dəyirmançını cah-calannan patşahın öz sərhədinə kimi gətdilər. Tülkü dedi ki, bağışdayın, sizə bir söz deyəjem. Ağamın nənəsi ölüp, heç özü eşitməsin, tör-töküntüdü, gəlin siz bırdan qaydın geri.

Bulları qaytardılar geri. Dəyirmançı gəldi devlərin imaratına, gördü ki, vallah, bir dəm, bir dəsgah, filan-beşməkan var ki, gəl görəsən. Başdadılar bırda yeməh-işməh. Day bı

dəyirmançı dedi ki, tülkü, varım da sənsən, yoxum da sənsən.

Bı patşahın qızı tülkünü çox istiyirdi, olduxca çox istiyirdi. Tülkü bir gün özünü vırdı ölümçüllüyə, dedi ki, görüm bı kişi, bı mənim qardaşım maa baxır, baxmır?

Bı gəlin gəldi durdu tülkünün başının üstündə:

– Can tülkü, – dedi, tülküyə dil-ağız elədi.

Dəyirmançı gəldi, gördü ki, arvad tülkünün başı üstə özün didip-tökür:

– Ə, köpəh qızı, – dedi, – ölür, cəhənnəmə ölsün, quyruğundan at, getsin əyənə.

Tülkü yerinnən qalxdı, dedi:

– Həə, dəyirmançı qardaş, mən səni tacir– patşah elədim, indi sən mənim başıma bı oyunu gətdin?

Tülkü getdi, gördü ki, devlər qəyənin dibindədi. Ajınnan hamısının boğazı üzülür. Dedi ki, bilirsiz nə var?

Dedilər:

– Nə var?

Dedi:

– Durun gedəh, sizin əvinizdə bir gəlin var, bir də bir kişi. O kişi öldürax, gəlin qalsın sizə.

Dedilər:

– Yaxşı.

Gətirdilər bir burğu qayırdılar. Bı burğunun bir üçün saldılar tülkünün başına, bir üçün də saldılar öz başdarına. Di yavaş– yavaş gəldilər, gördülər ki, dəyirmançı əvin balkonunda oturup. Dəyirmançı baxdı, gördü ki, tülkü üş devnən gəlir. Çağırdı:

– Ə, köpəhoğluun tülküsü, səən dədan maa yeddi dev boşduydu, üçün gətirirsən, bə bının dördü hanı?

Devlər bıni eşidən kimi tülkünü çırpdılar daşa, tülkü vakqıdı:

– Yalandı!

O yana çırpdılar, vakqıdı:

– Yalandı!

Bu yana çırpdılar, vakqıdı:

– Yalandı!

Tülkünü cəhənnəmə vasil elədilər.

DƏRZİ ŞAĞİRDİ ƏHMƏD

Nağıl-nuğul bilmirəm, bilsəm də söyləmirəm. Şahdan gəlmiş nökerəm, dinmə qavırğalarını sökərəm.

Biri vardı, biri yoxuydu, Allahın bəndəsi çoxuydu. Sizə kimnən xəvər verim, kimnən deyim, şah oğlu Şah Abbasdan. Şah Abbas vəzir Allahverdi xannan hər bazar günü dərvişlivas oluf şəhəri gəzirdi.

Günnərin bir günündə, allah-talanın xoş bir saatında onnar gəzə-gəzə gəlif şəhərin qırağında bir küçəyə çıxdılar. Bütün şəhər əhlinin şirin yuxuda olmasına baxmıyaraq, evlərin birinnən işıx gəlirdi.

Şah Abbas üzünü vəzir Allahverdi xana tutuf dedi:

– Vəzir Allahverdi xan, gedək görək gəjənin bu vaxtında o evin işığı niyə yanır? Burada yaqın bir sırr var.

Şah Abbasnən vəzir gəlif işıx gələn evin qapısına çatdılar.

Vəzir Allahverdi xana dedi:

– Qibleyi-ələm, sən bir ayax saxla, mən bu saat öyrənim görüm bu nə olan işdi.

Vəzir singə-singə gəlif pəncərənin altında xeyli dayandı və qayıdıf şaha dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, bura bir dərzi tükənıdı. Bir nəfər şəxs də paltar tikməknən məşğuldu.

Şah Abbas dedi:

– Vəzir, bu işi axıra çatdırımax lazımdı. Gəl gözdüyək görək bu nə sırrıdı?

Şahnan vəzir qapının ağzında duruf gözdəməkdə olsunnar, sizə xəvəri dərzi dən verim.

Keyli işdiyənnən sonra dərzi duruf yorğun-yorğun arxa tərəfə keşdi. Bir nəfəri silkəliyif durğuzmağa başdadı. Yatan adam elə bil on ilin yorğunuydu. Durmax istəmirdi ki, istəmirdi. Axır kı, qalxıf gözdərini ova-ova dərziyə dedi:

– Ustad, səni görüm beyməkan olasan. Sən niyə qoymadın mən vayğanı axıra kimi görəm.

Bunu eşidən dərzi şagirdinin üstünə düşdü kü, tez ol vayğanı

danış.

Şagird cavaf verdi:

– Ustad, mən vayğanı axıra kimi görməmişəm, ona görə də danışa bilmərəm.

Dərzi nə qədər təkid elədisə də, şagirddən bir söz qopara bilmədi. Axırda ajıxlanıf əlindəki metrə ilə şagirdi döyməyə başladı. Yenə də bir murad hasil olmadı. Bu zaman şagird dərziyə cavavında dedi:

– Usta, məni öldürsən də, tikə-tikə doğrasan da, vayğanı danışmaram.

Dərzi ilə şagird didişməkdə olsunar, sizə xəvəri Şah Abbasnan vəzirdən verək.

Şah Abbasla vəzir Allahverdi xan qapının arxasında o qədər durdular ki, bir də gördülər ki, dan yeri sökülür. Şah Abbas dedi:

– Vəzir, daha gözdəmək olmaz. Gəl içəri girif halı olax görək bu nə işdi?

Vəzir dedi:

– Şah sağ olsun, içəri girməyin heş bir xeyri yoxdu. Onnar bilillər ki, sən şahsan, mən də vəzir. Yaxşısı budu ku, gedək, bunarı da savah hüzuruna çağırtdırif hər şeyi örgənərsən.

Şah Abbas civindən möhürü çıxarıf həmin qarıya vurdu və oradan da birbaş saraya qayıtdılar.

Bəli, savah açıldı, üzünüzə belə xoş savahlar açılısın.

Şah Abbas qırmızı geyinif taxta çıxdı. Əmr eləyib iki nəfər fərraş çağırtdırdı. Fərraşlar Şah Abbasın qarşısında ikiqat təzim eləyif dedilər:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, bizə görə nə qullux?

Şah Abbas dedi:

– Gedin, şəhərin filan küçəsində hansı evin qapısında mənim möhürüm varsa, o evi axtarıf tapın. Orda yaşayan dərzi ilə şagirdi tez mənim hüzuruma gətirin.

Fərraşlar baş üstə deyif götürüldülər. Axtara-axtara gəlif şahın möhürü vurulan qapını tapdılar. Qapını döyməyə başladılar.

Usta şagirdinə dedi:

– Eşidirsənmi, qapıyı döyüllər. Get, gör kimdi? Nə istiyir?

Şagird gəlif qapını aşdı. İki nəfər dövlət məmuru görüf qorxdu və tez özünü ələ alıf dedi:

– Bizə görə nə qullux?

Fərraşlardan biri dilləndi:

– Kimdir bu evin sahibi?

Şagird dedi:

– Bura bizim dükandı. Bu dükanın sahibi isə mənim ustadı.

Mən də onun şagirdiyəm.

Fərraş dedi:

– Get, o ustanı bura çağır.

Şagird tez qaçif ustuyu çağırtdı. Usta gəlif fərraşlara baş əyif dedi:

– Bizim üçün nə qullux?

Fərraş dedi:

Tez olun, düşün qavağımıza, sizi Şah Abbas istiyir.

Bəli, usta ilə şagirdi dükanı bağlyıf fərraşların qavağına düşdülər. Fərraşlar birbaş onnarı Şah Abbasın hüzuruna gətirdilər. Dərziyə şagirdi şahın qarşısında ikiqat təzim eliyif diz çökdülər. Ədəb-ərkannan salam verif, qullux göstərdilər.

Şah Abbas başını qaldırif, heş nədən xəvəri yox kimi soruşdu:

– Deyin görüm, sizin sənətiniz nədi?

Dərzi dedi:

– Şah sağ olsun, bizim sənətimiz dərziçilikdi. Paltar tikməknən məşğul olurux.

Şah Abbas dedi:

– Bilirsinizmi sizi çağırtdırmaqda məqsədım nədi?

Usta dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, bilmirik. Biz hardan bilək. İndi buyurun bizim üçün nə qullux?

Şah Abbas dedi:

– Sizi bir məqsədə görə çağırtdırmişəm. Ancax onu bilin, düzgün cavaf verməsəniz, and olsun bavamın taxtına-tajına, sizin boynunuzu elə vurdurajam ki, bir damcı qanınız yerə düşməsin.

Qorxudan canına üşütmə düşən dərzi şahın qavağında ikiqat

təzim eliyif dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, biz nə günahın sahibiyik?

Buyurun, mətləbinizi qanax.

Şah Abbas ağır-ağır başını qaldırif dedi:

– Birinci deyin görüm, keçən gejdə bütün şəhər əhli yatdığı halda, siz nəyə görə yatmamışdınız?

Usta özünü düzəldif dedi:

– Padşah sağ olsun, bir nəfər toy eliyirdi. O gətirif gəlin üçün paltar tikdirirdi. Özü də bizə iki gün vaxt vermişdi. Biz onun qarşısında yalançı ola bilməzdik. Xalxın xeyir işini ləngitmək olmazdı. Ona görə də gejdə-gündüz işdiyif paltarı tikməliydik. Odur ki, bütün gejdəni də biz yatmayıf işləmişik.

Şah Abbas bir az da ciddi görkəm alif dedi:

– Hə, indi asta-asta gəlif mətləbə çıxdıx. İndi deyin görüm axşamnan yatan kimiydik?

Dərzi dedi:

– Şah sağ olsun, axşamnan yatan mənim şagirdimiydi.

Şah Abbas gülə-gülə dedi:

– Yaxşı, onda elə isə de görüm, sən şagirdini gejdə qaldıranda nə hadisə oldu?

Dərzi baxıf gördü kü, şah hər şeyi dəqiq bilir. Ona görə də heç nəyi gizlətmədən dedi:

– Padşah sağ olsun, mən gejdənin yarısına qədər işdədim. Gördüm yuxum gəlir, həm də yorulmuşam. Dedim, bir az gözümün çimirini alım, yenə də durar işdəm. Getdim şagirdi qaldırım bir az da o işdəsin. Mən şagirdi nə qədər səsdədim, mənə cavaf vermədi ki, vermədi. O yatırdı. Mən axırda məjbur oluf onu əlimnən qaldırmağa başladım. Qalxan kimi mana ajıxlanıf dedi:

– Səni görüm beyməkan olasan, ay usta. Nə oluf? Dünyanın axırı-zadı döyül kü? Qoymadın kı, vəyğamı axıra kimi görəm.

Mən onun cavavında dedim:

– Oğul, vəyğan xeyrə dönsün. Söylə görüm, yuxuda nə görürdün?

Şagird cavavında mana dedi:

– Usta, istiyirsən dara çək, istiyirsən də tikə-tikə doğra, mən o yuxuyu açə bilmijəyəm.

Padşah sağ olsun, mənim bildiyim, gördüyüm bu qədər. Artıx heş nə bilmirəm.

Dərziyə diqqətnən qulax asan Şah Abbas dilləndi:

– Sən çox düz dedin. Sənin heş bir günahın yoxdu. Gedə bilərsən.

Padşahın ağzından bu sözdəri eşidən dərzi sevincək ayağa qalxıf, ikiqat təzim eliyif onun qulluğunnan mürəxxəs oluf öz işinin dalınca getdi.

Dərzi çıxan kimi Şah Abbas üzünü şagirdə tutuf dedi:

– Oğul, əvvəla, de görüm, sənin adın nədi?

Şagird dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim adım Əhməddi.

Şah Abbas dedi:

– Əhməd, ustanın dediklərinə qulax asdın? O, düz dedi, yoxsa yalan?

Əhməd dedi:

– Padşah sağ olsun, ustamın dediklərində heş bir yalan yoxuydu. Nejdə olmuşdusa da, eləjdə də söylədi.

Şah Abbas dedi:

– Yaxşı, çox gözəl. Elə isə söylə görək gejdə gördüyün vəyğa nəydi? Nəyə görə ustana da söyləmədin?

Əhməd dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, mən əhd eləmişəm ki, vəyğamı heş kimə danışmıyım. Ona görə də məni öldürsən də, boğdursan da, iki şaqqa eliyif ala qarıya vurdursan da, o yuxunu açə bilmijəyəm.

Şah Abbas bildi ki, Əhmədi qorxuzmaxnan iş aşmıyjax. Ona görə də, bir az mülayimcəsinə dedi:

– Oğul, gəl uşaqlıx eləmə. İş, vəzifə, pul, nə istəsən verim, ancax bu inadkarlığın əl çək.

Əhməd dedi:

– Şah sağ olsun, mana heş nə lazım döyül. Mən ərz elədim ki, o yuxunu açə bilmijəyəm.

Şah Abbas hirsini bir az da boğuf dedi:

– Əhməd, sən heş bilirsənmi hardasan? Kimin qavağında duruf, kimlə söz güləşdirirsən! Özünü nə hesab edirsən? Gözdərini aç, yaxşı bax. Sən Şah Abbasın hüzurundasən. Onu bil ki, bir də yox desən qətlinə fərman verəjəm.

Əhməd dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, öldürsən də, boğdursan da demi-yəjəm.

Bunu eşidən Şah Abbas hirsindən tir-tir əsdi. Cəllad, cəllad deyə qışqırdı.

Cəllad o saat hazır oluf dedi:

– Padşah sağ olsun, nə buyurursan? Sənin sayəndə yaxşı yemişəm, qolum qüvvətdidi. Kimi deyirsən boynunu elə vurum ku, bir damcı qanı yerə dammasın.

Şah Abbas Əhmədi göstərif dedi:

– Apar bunun boynunu vur ku, bir də onu mənim gözüm görməsin.

Cəllad o saat siyirməqılınc cumdu Əhmədin üstünə. Yapışuf yaxasınan istədi aparsın, vəzir, vəkil irəli yeriyif arıya girdilər. Vəzir Allahverdi xan şaha baş endirif dedi:

– Padşah sağ olsun, bu cavan oğlana yenə bir möhlət ver, qoy fikirreşsin. Bəlkə dinə, imana gəlif padşahın əmrinnən çıxmağın nə olduğunu başa düşdü. Başa düşmədi, ağıllanmadı onda siz burda, cəllad burda. Nə əmriniz var, buyurarsınız yerinə yetirər.

Sonra vəzir Allahverdi xan əyilif Şah Abbasın qulağına dedi:

– İndi Əhmədi öldürməyin heş bir xeyri yoxdu. Onu öldürtməknən əlinə heş nə düşmüyəjək. Yuxunu da öyrənə bilmüyəjəyik. Gəl bunu azaddıxdan məhrum elə, göndər zindana.

Vəzirin bu ağıllı məsləhəti padşahın beyninə batdı. Cəlladı hüzurunnan azad eliyif, Əhmədə dedi:

– Ay oğul, hələlik mən sənin qanınnan keçirəm. Gəl, bu daş ətəyinnən tök, o yuxuyu aç.

Əhməd dedi:

– Padşah sağ olsun, üz vurmağın xeyri yoxdu. Sözüm sözdü. Bəli, Şah Abbasın əmrinnən Əhmədi iqamətgahın qarşısın-

da olan qırx metirik köhnə bir quyuya atdılar. Gündə bir dəfə Əhmədi şahın hüzuruna gətirif sorğu-suala tutuf, yenidən aparıf quyuya salırdılar. Bu minvalnan Əhməd on gün quyuda qaldı.

Əhmədi quyuda qoyax, sizə kimdən xəvər verək, kimnən deyək, Şah Abbasın qızı Pəri xanımnan. Pəri xanım Şah Abbasın gözünün ağı-qarası bircə balasıydı. Qız nə qız... Gözəllikdə tayı-barabarı yoxuydu. Aya deyərdi: sən çıxma, mən çıxım, günə deyərdi: sən çıxma, mən çıxım. Sinə meydan, bel nazik, dodax nazik, qaşdar kaman kimi çatılıf, canını allam deyirdi. Mirvari kimi düzülən inci dişdərinə, xumarranan ala gözdərini görəni aşiqin ürəyi çətin ki, tab gətirər.

Hər səhər olduğu kimi yenə də Pəri xanım küləfirəngidə gəzirdi. Bir də gördü kü, budu bir nəfər cavan oğlanı fərraş qavağına qatıf aparır. Pəri xanımın ona yazığı gəldi. Tez qaravaşı yanına çağırif dedi:

– Ay qız, fərraş qavağına qatıf bir nəfər cavan oğlanı apardı. Tez ol, bir öyrən görüm o kimdi, nə günahın sahididi?

Qaravaş dedi:

– Xanım, o bir dərzi şagirdidi. Adı Əhməddi. Atan onu sarayın qavağındakı qırx metirrik quyuya saldıraf. Hər gün bir dəfə gətirtirif sorğu-suala tutur. Heş bir cavaf almayıf yenidən onu quyuya atdırır.

Pəri xanım dedi:

– Ay qız, aydın de görüm, axı nə günahın sahididi? Atam onnan nə soruşur ku, o da cavaf vermir?

Qaravaş dedi:

– Xanım sağ olsun, Əhməd geje yatanda bir vayğa göruf. İndi zalım oğlu tərsdiyif ki, veyğiyi heş kimə söyləmərəm. Atan da onun üstünə düşuf kü, kimə danışmasan da mana danışmalısən. Xanım, başına dönüm, deməyə də utanıram. Amma oğlan, nə oğlan. Boylu-buxunnu, biğ yeri yenicə tərremiş növrəstə bir cavandı. Deyirsən, Yusifdi, qəvirdən qalxıf. Adam istiyir ki, ürəyini yarıf içinə qoysun.

Pəri xanım dedi:

– Ay qız, dilotu ha yeməmişən. Bəsdı, daha. Get atamın

hüzuruna. Ona çatdır kı, Pəri xanım sizi görmək istiyir.

Bəli, atasınan icazə gələn kimi Pəri xanım fürsəti föftə vermiyif onun hüzuruna varid oldu. Atasının əllərinnən öpərək, ədəb-ərkanan onu salamladı. Şah Abbas qızının üz-gözünən öpüf yanında oturtdu və dedi:

– Qızım, xeyir ola, mənim üçün nə qullux?

Pəri xanım dedi:

– Ateyi-mehriban, sənnən bir xahişim var.

Qızın tərəddüd elədiyini görən Şah Abbas dedi:

– Qızım, dünyada sənin bir sözünü iki eləməmişəm. İndi istədiyən nədi? Buyur görüm, eşidirəm səni.

Pəri xanım dedi:

– Atacan, eşitmişəm ki, bir nəfər dərzi şagirdini veyğa danışmamax üstündən dustax eləmişən. İndi səndən xahişim budu ku, mənim xatirimə onu azad elə.

Şah Abbas dedi:

– Qızım, məndən nə xahiş eliyirsən elə, amma bu işdən ötrü ağız aşma.

Pəri xanım dedi:

– Atacan, sənin sağlığına mənim heş bir şeydən, heş nədən ehtiyacım yoxdu. Bir ehtiyacım varsa, o da bu sözdü.

Şah Abbas dedi:

– Qızım, gəl daşı ətəyinnən tök. Bu işdən əl çək. Bu sana aid olan iş deyil.

Pəri xanım kor-peşiman atasının hüzurunnən çıxıf birbaşa öz mənzilinə getdi. Otaxda bir xeyli var-gəl eliyif dözə bilmiyib küləfirəngiyə çıxdı. Pəri xanım küləfirəngidə öz-özünə dərş-kors eləməkdə olsun, görək Əhmədin başına nə iş gəldi?

Şah Abbas fərraşdara əmr elədi ki, Əhmədi hüzuruma gətir-sinnər. Əmrə müntəzir olan fərraşdar bir göz qırpmında Əhmədin başının üstünü aldılar. Onu qavaxlarına qatıf şahın hüzuruna aparanda Pəri xanım Əhmədi gördü. Doğru deyiflər ki, məhəbbət insanın gözündə olar. Pəri xanım baxıf gördü kü, Əhməd qaravaş deyənnən də on qat artıx gözəldi. Boylu-buxunnu, şax qamətni, yeriş-duruşu canlar alır. Pəri xanım bir könüldən min könlə Əh-

mədə vuruldu. Öz-özünə söz verdi ki, nə yolla olursa-olsun Əhmədə kömək eliyif, ona ərə getməliidi.

Bəli, aradan bir neçə gün də keşdi. Pəri xanım baxdı kı, duruş tuta bilmir. Axırda dözmüyüf həmişə ürək sirrini aşdığı Aybəniz addı kənizini yanına çağırtdırıf dedi:

– Aybəniz, özün yaxşı bilirsən ki, sənin xətrini dünyalar qədər istiyirəm. İndiyə kimi sənnən gizdi heş nəyim olmuyuf.

Aybəniz baxdı kı, Pəri xanım sözlü adama oxşayır. Odu ku, dedi:

– Xanım sağ olsun, bir neçə ildi ki, mən sizə xidmət eliyirəm. Bu vaxt ərzində məndə pis, yarıtmar bir hərəkət görmüyüfsünüz. Mən sizin xətrinizi bircə balamdan əziz tuturam. Yenə də nə sirtiniz olsa, mana açıx ürəknən deyə bilərsiniz. Bir allah bilir ki, sizin yolunuzda ölümə getməyə hazırəm.

Pəri xanım dedi:

– Aybəniz, elə isə qulax as. Atam bir nəfər dərzi şagirdini bizim imarətin qarşısındakı quyuya saldırıf. İndi ona kömək eləmək lazımdı. Mən aşpaza tapşırmişəm. Onnan yemək-ışmək götürüf aparıf verərsən Əhmədə. Nə desə, gəlif mana deyərsən.

Bəli, Aybəniz arıyı xəlvət eliyif şər qarışanda yaxşı xəreklərdən götürüf özünü verdi quyunun başına. Başladı Əhmədi səsdəməyə... Əhməd eşidirsənmi?

Əhməd dedi:

– Axı siz kimsiniz? Nə istiyirsiniz?

Aybəniz dedi:

– Əhməd, sirt saxlamaxnan neçəsən?

Əhməd dedi:

– Sirt saxlamağı bajarmasaydım, bu qarannıx quyunun divində nə işim qalmışdı.

Aybəniz dedi:

– Elə isə qulax as. Məni şahın qızı Pəri xanım göndərif. Sana yemək gətirmişəm. Nə lazım olsa, mana de xanıma yetirim, səne kömək eləsin.

Əhməd razılığını bildirif dedi:

– Siz mana yemək gətirirsiniz. Mən isə qırx metirrik qu-

yunun divindəyəm. İndi sən o xörəkləri mana neçə verə bilərsən?

Aybəniz məəttəl qalır, bilmədi ki, neyləsin. Bir onu deyər bildi ki, gedim xanımın yanına görüm nə deyir.

Əhməd quyunun divində qalmaqda olsun, sizə xəvəri kənizdən verim. Aybəniz birbaşa özünü verdi Pəri xanımın yanına. Bütün əhvalatı danışır dedi:

– Xanım, indi məsləhət sizindi.

Pəri xanım dedi:

– Di, tez ol, durma get mənim ikinci otağımı aç. Orada mənim qırx metir uzunluğunda kəməndim var. Kəməndi götür, apardığın yeməkləri də bir yaylığa düyün, kəməndə bağlıyıf quyuya salla. Sonra yaylığı da kəməndə bağlıyıf quyuya salla.

Bəli, Aybəniz Pəri xanım deyənnəri hazırıyıf özünü verdi quyunun başına. Aranı xəlvət eliyif Əhmədi səsdədi. Pəri xanımın salamını yetirif, kəməndi quyuya salladı. Əhməd yaylığı boşaldıf, Aybənizə və xanıma minnətdarlığını bildirdi.

Aybəniz dedi:

– Əhməd, nə təmənnan var de, xanıma yetirim.

Əhməd dedi:

– Allah xanımın canını sağ eləsin, mənim heş bir təmənnam yoxdu.

Aybəniz Əhmədnən vidalaşır özünü Pəri xanımın yanına yetirdi. Gördü kü, Pəri xanım həsrət dolu gözdərini yola dikif. Aybəniz dedi:

– Xanım sağ olsun, dediklərini, göndərdiklərini cənnənbəşənə sahibinə çatdırdım. Əhməd sizə salam göndərdi və çox minnətdarlıq elədi.

Bu minvalnan xeyli müddət keşdi. Şah Abbas arabir Əhmədi gətirdirif bir cavab almıyanda yenə də əmr eliyif qırx metirriq quyunun divinə atdırırdı. Amma Əhmədi bu əziyyətdən qurtarmax, ona qovuşmax istəyi Pəri xanımı bir dəqiqə rahat buraxmırdı. Çox fikirdən, götür-qoydan sonra Aybənizi yanına çağırtdırif dedi:

– Aybəniz, gedif şəhərin ən yaxşı kənkannarının on nəfərini mənim hüzuruma gətirərsən.

Baş üstə, deyif Aybəniz götürüldü. Yerini-yatağını öyrənif şər qarışana on nəfər kənkani Pəri xanımın hüzuruna gətirdi. Kənkannar xanıma təzim edif, qullux göstərdilər.

Pəri xanım dedi:

– Əvvəla, deyin görüm sirt saxlamaxnan aranız neçədi?

Kənkannar başı irəli yeriyif, baş əyif dedi:

– Xanım sağ olsun, bizim neçə başımız var kı, sənə qarşında sirt açax.

Pəri xanım dedi:

– Elə isə mana diqqətnən qulağ asın. Mənim bu oturduğum yerdən bizim həyətdəki quyuya qədər lağım atmax lazımdı. Nə qədər tez eləseniz, haqqınız bir o qədər tez olar. Kənkannar başı dedi:

– Xanım sağ olsun, bizim nə hünərimiz var, sənə haqq-hesaf eliyək.

Pəri xanım dedi:

– Kənkannar başı, elə isə günü savahdan işə başlıya bilərsiniz.

Bəli, beş gün tamam olur, altıncı günü lağım hazır olur. Pəri xanım kənkannar başıyı çağırır ağır ənamnan onnarı yola salır.

Elə ki axşam oldu.

Pəri xanım Aybənizi yanına çağırır dedi:

– Aybəniz, artıq lağım hazırdır. Firsəti fota vermək olmaz. Tez get, axşama hazırıx gör.

Heş bir saat keşmir ki, Aybəniz hazırıradığı xörəkləri və ədviyyatları gözəl bir məcməyiyə qoyuf xanımın yanına gətirir. Pəri xanım da ayna qavağına keşif özünə yaxşıca əl gəzdirir. On dörd rəng qələmnən özünə lazım olan bəzək-düzəyi verif kənizə işarə elədi ki, arxamca gəl.

Xanımnən kəniz getməkdə olsun, sizə xəvəri Əhməddən verim. Əhməd on yeddinci günüydü kü, quyuya salınmışdı, Şah Abbas gündə bir dəfə onu çağırtdırif sorğu-suala tutur, yenə də quyuya saldırırdı. Axırncı dəfə Şah Abbas fərraşdara falaqqa, çuvux gətirdirif Əhməd bihuş olana qədər döydürdü. Yenidən aparır quyunun divinə tulladılar. Əhməd qırx çuvuğun ağrısınnan zarım-zarım zarıldıyırdı. Ufultusu, iniltisi yeri-göyü başına götürmüşdü. Bu zaman Pəri xanımnən kəniz özünü quyuya yetirdi. Baxır gör-

dülər ki, heş Əhmədin halıhal döyül. Pəri xanım kənizə işarə elədi ki, Əhmədi qurdala. Aybəniz yaxınlaşır Əhmədi sirkələdi. Əhməd asta-asta, birtəhər başını qaldırır Pəri xanımnan kənizi görür özünü itirdi. Handan-hana özünə gəldi. Əl atif gözünü silif öz-özünə dedi:

– Yəqin mənə qara basır, ya da yuxu görürəm. Bu quyuda insan nə gəzir.

Pəri xanım baxır gördü kü, Əhməd sayıxlıdır. Aybənizi yolluyub gülaf suyu və dəva-dərman gətirdi. Gülaf suyunu Əhmədin üzünə səpdilər, ağrıyan, göynüyən yerrərinə məlhəm qoydular. Handan-hana Əhməd özünə gəldi. Gözdərini dikif diqqətnən xanımlara baxırdı. Qızdar ona yaxınlaşır salam verdilər. Əhməd salama ədəbnən cavaf verdi. Pəri xanım dedi:

– Oğlan, bil və ağah ol ki, mən şahın qızıyam. Adım da Pəri xanımdı. Bu da mənim sevimli kənizim Aybənizdi. İndi de görüm, atam səni niyə bu quyunun dibində çürüdür. Səvəvi nədi?

Əhməd indi bildi ki, buna yemək-ışmək göndərən və onu gətirən indi onun qarşısında oturan bu bir cüt nazəndi. Əhməd birtəhər özünü topluyub dedi:

– Xanım, mənim adım Əhməddi. Mana elə dərzi şagirdi Əhməd deyəllər. Sənin atan mənə bir yuxu üçün bu cəzaya məhkum eliyif.

Pəri xanım dedi:

– Əhməd, sən bir dərzi şagirdi, ağır adamın birisən. Atam da böyük bir ölkənin padşahıdır. Onun sənnən nə qəsd-qərəzdiyi ola bilər ki, sənə düşmən kəsilsin. Dediyin o yuxu nədi ki, onu söyləmək istəmirsən. Bunnan ötrü də bu qədər əzaf-əziyyətə düşər olursan. Döyülüb, təhqir olunub, qırx metirrik quyunun dibində çürüyürsən.

Əhməd dedi:

– Xanım sağ olsun, yuxunu mən tam görməmişəm. Ta ki, məqsədimə yetişməmiş mən o yuxuyu heş kimə söyləmişəm.

Pəri xanım nə qədər üz vurdusa da, Əhməd öz dediyindən dönmədi ki, dönmədi. Pəri xanım dedi:

– Əhməd, adam bu qədər höjət olmaz. Vəyğanı söylə, qoy

atam sənnən əl çəksin.

Əhməd dedi:

– Xanım sağ olsun, mən sənin yolunda ölümə gedərəm, ancax vəyğanı söylüyə bilmərəm.

Pəri xanım baxır gördü kü, Əhməd dediyinnən dönən deyil. Onnan xüdafizdəşif öz otağına getdi.

Şah Abbas hər gün yenidən Əhmədi hüzuruna çağırtdırır, heş bir cavaf almıyanda yaxşıca döydürüb quyuya saldırırdı. O biri tərəfdən də Pəri xanım hər gün bir xonça düzəltirif Əhmədə yolluyurdu. Bu münvanla Əhməd xeyli müddət quyuda qalır.

Günnərin bir günü Əhməd lağımnan xanımın qəsrinə tərəf gedir. Gəlif gözəl bəzənmiş bir evə çıxır. Əhməd dayanıb o tərəfə-bu tərəfə döyükdür. Bir də baxır ki, sağ tərəfdə bir qapı var. Yavaşca qapıya tərəf gedir, qapını açaraq içəri daxil olur. Əhməd nə görsə yaxşıdı. Görür kü, taxtın üstündə gözəl bir qız yatır. Qızı görəndə az qalır Əhmədin ağı başınan çıxar. Bir az diqqət eliyəndə görür kü, bu Pəri xanımdı. Onun baş tərəfində qızıl şam, ayax tərəfində isə gümüş şam yanır. Yasəmən zülflər mərmər sinənin üstünə tökülüb. Şamın işığıda ki düşüb, elə bil ki, on dörd gejelik aydı. Oğul istiyirəm ki, bu gözəllik qarşısında tav gətirsin. Əhməd birtəhər özünü topluyub yatağa tərəf yeridi. Şamların yerini dəyişdirif, əyilif Pəri xanımın sol yanağınan bir busə aldı. Sonra yavaşca sarayı tərk eliyif qaşdı. Əhməd quyuda qalmaqda olsun, sizə xəvəri Pəri xanımnan verim. Pəri xanım səhər tezdən yuxudan oyanır. Həmişə oldduğu kimi mina gərdənə, şimşad boyuna, gül camalına baxmaq üçün ayna qavağına keçir. Görür kü, sol yanağına ləkə düşüb. Bu nə olan işdi. Qalır mat-məəttəl. Yatağına sarı qayıdanda görür kü, şamların yeri də dəyişdirilif. Pəri xanım pis vəziyyətə düşür. Ajıqlanaraq kənizdəri səsdiiyir. Kənizdəri xanımın hirsəndiyini görüb, tez özdəri yedirillər. Onnardan biri irəli çıxıf dedi:

– Xanım, bizim üçün nə qullux?

Pəri xanım dedi:

– Deyin görüm, mənim otağıma kim gəlmişdi? Kim bu şamların yerini dəyişdirif?

Kəniz dedi:

– Xanım sağ olsun, biz uzun müddətdir ki, sənə qullux eliyirik. Bizim yaxşılığımızı, pisdiyimizi sən bizdən yaxşı bilirsən. Bizdən sənə xəyanət yoxdu.

Pəri xanım baxıf gördü kü, kənizdərin suçu yoxdu. Odu ku, onnarı öz hüzurunnən azad eliyif başdadı fikirrəşməyə. Çox götür-qoy elədi, ora-bura yozdu, birdən Əhməd yadına düşdü. Barmağını dişdiyif öz-özünə dedi:

– Bu Əhmədin işi olmalıdı. Onnan başqa heç kim cürət eliyif gələ bilməz. İndi yaxşısı budur güdüm, görüm bu işin axırı nə olur.

Bəli, axşam olur. Pəri xanım şamları düzəldir. Yatmaq vaxtı gələndə yatağına uzanır. Özünə söz verir ki, yatmayıf Əhmədi güdsün.

Bunnar burada qalsın, sizə xəvəri Əhməddən verim. Əhməd geję yarıya kimi gözdədi. Arxayın olannan sonra k1, artıx əl-ayax kəsilib, duruf özünü verdi Pəri xanımın barigahına. Mənzilə daxil oluf, sağ tərəfin qapısını açıf, yavaşca içəri daxil olur. Ayaxlarının ujununda xanımın çarpayısına yaxınnaşır. Əhməd xeyli dinniyənnən sonra yaqın elədi ki, Pəri xanım yatıf. Amma Pəri xanım yatan nə gəzirdi. Yuxusuna haram qatıf Əhmədi güdüdü. Hə, Əhməd arxayın oldu ku, Pəri xanım yatır, əyildi onun üzünən öfsün. Bu zaman Pəri xanım əlini atıf Əhmədin qolunnən yapışıf dedi:

– Ədə, əbləh sən nağayırırsan? Sən keçən geję də bura gəlmişdinmi?

Əhməd dedi:

– Bəli, xanım, gəlmişdim.

Pəri xanım dedi:

– De görüm, gəlməkdə məqsədin nəydi? Gəlmişdin, bə nə elədin?

Əhməd dedi:

– Xanım sağ olsun, mənim heş bir pis niyyətim yoxuydu. Heş nə də eləməmişəm.

Pəri xanım dedi:

– Ədə, necə yanı heş nə eləməmişəm. Mənim üzünən öpən sən deyildin? Şamların yerini dəyişən sən deyildin?

Əhməd baxdı k1, daha danışmağın yeri deyil. Pəri xanım hər şeyi bilir. Odu ku, nə iş tutmuşdu hamısını açıf danışdı. Pəri xanım baxıf gördü kü, daha iş-işdən keçif. Əhməd o günən Pəri xanımın yanına gəlif-geyməyə başdadı. Gündüzdər olanda quyuda, gejęlər isə Pəri xanımın yanında yaşıyırdı. Bu minvalnan xeyli vaxt keşdi.

İndi sizə xəvəri Firəng padşahınnən verim. Pəri xanım öz ağıl-kamalı, gözəlliyi ilə bütün dünyaya səs salmışdı. Ona görə də dünyanın hər yerinnən elçilər axışıf gəlirdi. Firəng padşahı da elçi göndərif Pəri xanımı öz oğluna istədi. Şah Abbas elçilərə rədd cavabı verdi. Aradan xeyli keçmişdi ki, səhər duruf gördülər ki, İsfahan şəhərini dörd tərəfdən Firəng padşahının vəziri öz qoşunnən mühasirəyə alıf. Vəzir səhər tezdən Şah Abbasın yanına öz adamını göndərif dedi:

– Şah Abbas, bil və ağah ol ku, mən Firəng padşahının vəziriyəm. Gəl yaxşılıxnan qızını Firəng padşahının oğluna ver. Əgər verməsən, bizim üç şərtimizi yerinə yetirməlisən. Əgər o şərtləri yerinə yetirə bilməsən, sənın torpağını at torvasında daşdaram.

Şah Abbas vəziri, vəkili yığıf məşvərət keçirdi. Vəzir Allahverdi xan dedi:

– Padşah sağ olsun, əvvəla çalışmalıyık k1, Firəng padşahının qoyduğı şərtləri açə bilən bir adam tapax. Əgər bu şərtləri yerinə yetirə bilməsək, gərək ölənəcən vuruşax. Başqa yollumuz yoxdu. Çünki onların dediyi kimi Pəri xanımı öz əlimiznən gəcavəyə qoyuf yola salsax, bu bizim üçün ölümən betər olar. Belə namussuzluxdansa, ölmək daha məsləhətdi.

Hamı vəzir Allahverdi xanın təklifini bəyəndi. Şah Abbas car çəkirdi, nə qədər İsfahanda adam var idi divanxananın qavağına yığdılar. Şah Abbas dedi:

– Ey İsfahan əhli, hamınız mana diqqətnən qulağ asın. Firəng padşahının qoşunu şəhərimizi üzük qaşı kimi mühasirəyə alıf. Gördüyünüz bu sandığı da onnar gətirif. Sandığın üz hissəsində yazılıf: "Sandığın ağızını aşmadan içindəkini tafdalısan". Əgər tapa bildin, tapdın. İşdi, tapa bilməsən qızın Pəri xanımı sandıxnan baravar gəcavəyə qoyuf yeddi ilin bacı-

xəracınnan yollamalısən. Şah Abbas sandığın üstündə yazılanı oxuyannan sonra dedi:

– İndi kim bu işin öhdəsinnən gələ bilsə, bu sirri aşsa, onu dünya malınnan qəni eliyəjəm.

Camaat nə qədər elədisə, bir şey hasil olmadı. Şah Abbas axırda böyük münəccimlərini çağırtdırif bu işə bir rəml atmasını tafşırđı. Bütün bu cəhdərdə boşə çıxdı. Şah Abbas axırda qızı Pəri xanımı yanına çağırtdırif dedi:

– Qızım, işimiz lap müşkülə düşüf. Bilmirəm, neyliyim, Firəng padşahına nə cavaf verim. Camaatı qırğına verif, ölkəni viran elətmək istəmirəm.

Pəri xanım dedi:

– Ata, səbr eləmək lazımdı. Darıxma, axırı yaxşı olar.

Pəri xanım atasınnan vidalaşif öz otağına qayıtdı. Səbirsiz-diknən axşamı gözlədi. İndi isə sizə xəvəri Əhməddən verim. Əhmədin başı Pəri xanıma elə qarışmışdı ki, daha quyuda olduğı yadınnan çıxmışdı. Gündüzdər Pəri xanımın xəyalınnan yaşiyır, ge-jələr özünü onun hüzuruna çatdırırdı. Şah Abbasın arabir gətirt-dirif döydürməsi daha onun heş vejinə deyildi. Əhməd yenə də ge-jə düşəndə arıyı xəlvət eliyif özünü Pəri xanımın yanına verdi. Gördü kü, yox, bu xına, o xınadan deyil. Pəri xanımın irzi-ruhu qaçif, halı da özündə döyül. Əhməd dedi:

– Pəri xanım, olmasın azar. Bu nə vəziyyətdi? Halın heç özündə deyil.

Pəri xanım dedi:

– Əhməd, məni gücnən Firəng padşahının oğluna aparıllar. Sənnən ayrılmax mana ölümən betər olar.

Əhməd dedi:

– Pəri xanım, bir əməlli-başdı məni başə sal görüm, nə deyir-sən.

Pəri xanım dedi:

– Atama Firəng padşahınnan bir sandıx gəlif. Sandığın üstündə yazılara heş kim cavaf tapa bilmir. Atamın torpağında olan bütün bilicilər, üləmələr nə qədər baş sındırdılarsa, bir şey hasil olmadı.

Əhməd dedi:

– Xanım, bə heş demədiniz ki, sandığın üstünə nə yazılıf.

Pəri xanım dedi:

– Yazılıf kı, sandıxdə olan şeylərin adını ağzını aşmadan deməlisən. Ya da qızın Pəri xanımı sandıxnan bəravər gəcavəyə qoyuf yeddi illik bacı-xəracnan bura göndərməlisən.

Bayaxdan diqqətnən Pəri xanıma qulağ asan, ona ürək-dirək verən Əhmədin əhvalı birdən-birə yaman dəyişdi. Öz-özünə fikir-rəşdi ki, birdən Pəri xanımı zornan götürüf Firəng padşahının oğluna aparallər.

Pəri xanım baxıf gördü kü, Əhmədi fikir yaman götürüf. Əli qoynunda qalıf. Odu ki dedi:

– Əhməd, qulaxlarını aç məni yaxşı-yaxşı dinlə. Mən sana nə desəm, onu yaxşı-yaxşı yadında saxla. Atamın hər şeydən əlacı kəsilif, nə desən onu edəjək. Səhər mən atamın hüzuruna gedə-jəm. Bilirəm ki, sandıq barəsində mütləq söz açılajax. Onda mən onun yadına salajam kı, quyuda saxladığın dərzidən bir soruş-musanmı? Bu işə yalnız o əncam çəkə bilər.

Əhməd dedi:

– Xanım sağ olsun, mən nə bilirəm ki, nə də əncam çəkəm.

Pəri xanım dedi:

– Əhməd, anan səni təsadüfən yeddi aylığında dünyaya gətirməyif ki?.. Qulağ as, deyirəm də. Atam səni çağırtdıranda gedif ədəv-ərkənnan salam verif, qullux göstərərsən. Sən özünü elə apararsan kı, guya heş nədən xəvərin yoxdu. Onda o təzədən hər şeyi sana danışajax. Onnan sonra sən cavavını verif deyərsən. Padşah sağ olsun, o başı lil, bu başı lil, ortasında qızıl gül. Sandıxın içindəki qızılğüldü.

Bəli, Əhməd o ge-jəni də Pəri xanımın yanında qaldı.

Savah açılmamış çıxıf quyuya getdi. Pəri xanım da səhərin gözü açılan kimi atasının hüzuruna getdi. Şah Abbas qızını çox mehribannıxnan qarşıladi və yanında yer göstərdi. Pəri xanım dedi:

– Ateyi-mehriban, gözümə bir az birtəhər dəyirsən?

Şah Abbas dedi:

– Qızım, Firəng padşahının yolladığı sandıxın sirrini heş kim açə bilmədi. Özüm də lap məəttəl qalmışam. Bilmirəm neyliyim.

Pəri xanım dedi:

– Ata, olarmı bir söz deyim?

Şah Abbas dedi:

– Gözümün işığı, o nə sözdü danışırсан... Birini də de, ikisini də.

Pəri xanım dedi:

– Ata, yadına gəlirmi ki, sən vəyğanı söyləməmək üstündə bir dərzi şagirdini quyuya saldırmışdın. Ola bilər ki, o, bu sirri aşsın.

Şah Abbas dedi:

– Qızım, mənim bu qədər üləmalarım, başbilənnərim, dünyagörmüş qojalar yoza bilmir, ağzınnan süd qoxusu gələn gəda onu hardan yozar?

Pəri xanım dedi:

– Ata, onu düz deyillər ki, yüz bilən olsa da, yenə bir bilməzə genəş.

Şah Abbas dedi:

– Qızım, nə deyirəm, qoy sən deyən olsun.

Şah Abbas taxta çıxıf Əhmədi hüzuruna gətirdi. Əhməd şahın hüzurunda ikiqat baş əyif, ədəv-ərkannan salam verdi. Şah Abbas salamı alıf, ona oturmaq üçün yer göstərdi. Şah Abbas dedi:

– Əhməd, bilirsənmi səni nə üçün çağırtdırılmışam?!

Əhməd dedi:

– Padşah sağ olsun, hardan bilim? Yaqın yenə də huşum itənə kimi döydürəjəksən.

Şah Abbas dedi:

– Əhməd, indi səni tamam başqa bir iş üçün çağırtdırılmışam.

Şah Abbas Firəng padşahının göndərdiyi sandıxnan bağlı əhvalatı mən sizə danışdığım kimi Əhmədə nağılladı. Şah danışdıxca Əhməd də özünü heş nədən xəvəri olmuyan kimi göstərif, tez-tez heyfisdənirdi ki, bu nə işdi başımıza gəlif. Əhməd bir xeyli fikirləşənnən sonra dedi:

– Şah sağ olsun, buyur, Firəng padşahının adamları sandığı

gətirsinnər. Görək, nə eliyirik.

Bəli, şah əmr verdi. Firəng padşahının adamları sandığı gətirif ortalığa qoydular. Əhməd çox bilmiş kimi, sandığın o tərəfinə keçir, bu tərəfinə keçir, əyilif qulağını tutuf dinliyin və nəhayət ki, dillənir:

– Padşah sağ olsun, sandığın bu başında lildi, o başında lildi, ortasındakı qızılğıldür.

Firəng padşahının nümayəndələri irəli yeriyif təsdiqliyillər ki, bəli, düzdü. Onnar kor-peşman sandığı da götürüf yola düşüllər.

Firəng padşahının adamları yol getməkdə olsunnar, sizə xəvəri Şah Abbasdan verim. Şah Abas yenə də Əhmədi hüzuruna çağırtdırif dedi:

– Əhməd, bala sandığın içindəkini tafmaxnan böyük bir bəlanı İsfahan şəhərinin üstünnən rədd elədin. Bunun üçün çox sağ ol. Ancax indi, de görüm, gördüyün yuxu nəydi?

Əhməd cavaf verdi:

– Şah sağ olsun, bir dəfə demişəm, yenə də deyirəm. Məni öldürsən də, tikə-tikə doğratdırif hər şaqqamı bir alaqaqıdan asdırsan da, vəyğamı danışmıyajam.

Şah Abbas Əhmədi bir yaxşı döydürüf, yenidən quyuya saldırdı. Bunnarı qoyax İsfahanda, sizə xəvəri Firəng padşahınnan verək. Firəng padşahı artıx günnəri sayırdı. Bilirdi ki, bu günə, savaha adamları gəlməlidir. Özü də arxayınıydı kı, gəlini də gətirəjəklər.

Bəli, Firəng padşahının adamları günə bir mənzil, teyy-mənəzil, nağıllarda mənzil olmaz, axır kı, gəlif Firəngistana çıxdı. Padşaha xəvər çatdı kı, bə deməzssənmi adamların gəlir. Padşahın oğlu başda olmaxnan çaparrar onnarı qarşıladi. Gördülər ki, gəlin nədi, zad nədi. Əlləri ətəklərinənnən uzun Firəng padşahının hüzuruna gəldilər. Oğlunun halının dəyişdiyini görən padşah dedi:

– Heç fikir eləyif, eyninə də alma. Bu dəfə onnara elə bir qurğu quraram kı, özdəri də afərin desin. Şah Abbas da ələci kəsilib, yeddi ilin bacı-xəracınnan qızı Pəri xanımı bizim hüzurumuza göndərər. Sən heş darıxma...

Firəng padşahı, vəzir, vəkil və əyannarı tofluyuf yenidən İsfahana yola salmax istədiyini bildirdi. Onnar padşaha məsləhət gördülər ki, bu dəfə qırx at göndərək. Atların hamısı bir ölçüdə, bir boyda və bir rəngdə olsun. Qoy tafsınar görək atdarın neçəsi birillik, neçəsi ikiillik və neçəsi də üçillikdir.

Firəng padşasının adamları bir neçə gün dincələnnən sonra yenidən İsfahana tərəf üz tutdular. Bunnar gündüzü gejęyi qatıb, gejęyi gündüzə qatıb, gündə bir mənzil, teyyi-mənazil, axır k1, gəlif İsfahanın qırağına çatdılar. Adam yolluyuf Firəng padşahının naməsini Şah Abbasa yetirdilər. Şah Abbas naməynən tanış oluf, gördü kü, yox işdər yenidən müşkülə döndü.

İndi sizə xəvəri Şah Abbasdan verim. Şah Abbas baxdı k1, yenə də Firəng padşahının göndərdiyi sorğuya cavaf verə bilmir. Birdən qızı Pəri xanım yadına düşdü. Cariyyəni yolluyuf qızını hüzuruna çağırtdırdı. Pəri xanım atasının qarşısında təzim eliyif, əlinnən öfdü. Atasının halını pərişan görüf soruşdu:

– Ateyi-mehriban, qanın niyə belə qaralıf?

Şah Abbas dedi:

– Qızım, elə bir şey yoxdu. Firəng padşahı bizim üstümüzə qırx at yolluyuf.

Pəri xanım soruşdu:

– Ata, nə at?

Şah dedi:

– Qızım, Firəng padşahı təklif edir k1, bu atdarın birilliyini, ikiilliyini, üçilliyini müəyyən eliyək. Göndərdiyi namədə yazır k1, əgər tapmasan qızın Pəri xanımı da atdarnan göndər gəlsin.

Pəri xanım dedi:

– Ata, kefini pozma, dərziyi çağır, çox güman ki, bu işin də öhdəsinnən gələr.

Şah Abbas əmr eliyif Əhmədi quyudan gətirdi. Əhməd padşahın qarşısında ikiqat təzim eliyif dedi:

– Padşah sağ olsun, bizə görə nə qullux?

Şah Abbas dedi:

– Əhməd, bilirsənmi səni niyə çağırtdırmışam?

Əhməd dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, bilmirəm, söylə bilək.

Şah dedi:

– Oğul, keçən dəfə bizi xatadan yaxşı sovuşdurdun. Yenə də Firəng padşahı öz adamlarını üstümüzə göndərif. İndi qoyduğı şərt daha ağırdı. Qırx dənə bir boyda, bir buxunda, bir rəngdə, eyni ölçüdə at göndərif. Onnarın neçəsinin biryaşar, neçəsinin ikiyaşar, neçəsinin də üçyaşar olduğunu müəyyənəşdirmək lazımdı.

Əhməd dedi:

– Padşah sağ olsun, elə bumu? Elə isə qoy mən deyənləri tez yerinə yetirsinnər. Bir açx yerdə bir neçə yerə vedrədə süd qoymax, ikinci bir yerdə qalot qayırf içinə ot qoymax, üçüncü bir yerdə qalot qayırf içinə arpa tökmək lazımdı.

Padşah eşik ağasını çağıruf Əhməd deyənnəri ona tafşırtdı. Eşik ağası gedif görülesi işdərın hamısını görüf padşahın hüzuruna gəldi. İkiqat əyilif təzim eliyif dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, dediklərinizin hamısı hazırtdı.

Padşah, vəzir, vəkil Əhmədnən baravar həmin yerə gəldilər. Padşah göstəriş verdi Firəng padşahının nümayəndələri də gəldilər. Əhməd irəli yeriyif Firəng padşahının nümayəndələrinə müraciətnən dedi:

– İndi mən sizin tafşırığı yerinə yetirməyə hazırım. Buyurun, atdarınızı bura gətirin və açıf buraxın.

Firəng padşahının nümayəndələri atları gətirif açıf buraxdılar. Atlardan on üçü bir yaşar, on üçü iki yaşar, on dörd başı isə üç yaşar idi. Əhməd atdarı seçif müəyyənleşdirənnən sonra üzünü Firəng padşahının nümayəndələrinə tərəf tutuf soruşdu:

– Atdarı düzmü müəyyənleşdirdik?

Nümayəndələr hamısının doğru olduğunu təsdiq etdilər. Bu mərəkədən sonra Firəng padşahının adamları atdarını da götürüf yola düşdülər.

Bunnar yol getməkdə olsun, sizə xəvəri Şah Abbasnan Əhməddən verim. Şah Abbas Firəng padşahının nümayəndələrini yola salannan sonra yenidən Əhmədə vəyğıyı danışmağı təklif elədi. Əhməd təzim eliyif dedi:

– Padşah sağ olsun, mən artıq sözümlü demişəm. Buna

təkrar-təkrar qayıtmağın heş bir lüzumu yoxdu.

Padşah hirsdənif Əhmədi həməən quyunun divinə tullaıdı. Şah Abbası taxtında, Əhmədi də quyunun divində qoyax. Sizə xəvəri Firəng padşahınnan verək. Bəli, Firəng padşahının adamları gejeni gündüzə, gündüzü gejoyə qatıf yolun damarını qırıf axır k1, gəlif öz ölkələrinə çatdılar. Adamlarının əliboş qayıtması Firəng padşahının əhvalını tamam korramışdı. Çox fikirdən, götür-qoydan sonra saray əyannarını başına yığıf məsləhətdəşməyə başladı. Belə qərara gəldilər ki, bu dəfə də üç alma göndəsinlər. Almaların üstündəki kağıza yazılmışdı. “Şah oğlu Şah Abbas, taf görək bu almaların birilliyi, ikiilliyi və üçilliyi hansılardı. Tapdın almadı, tafmadın qızın Pəri xanımı da almaların buraya göndər”. Firəng padşahı öz adamlarına tafşırıdı k1, örgənin görün bizim bu sirrəri açan adam kimdi, nəçidi.

Bəli, Firəng padşahının adamları tədarük görüf İsfahana tərəf yol başladılar. Günə bir mənzil, teyyi-mənazil, nağıllarda mənzil olmaz, gejiyi gündüzə, gündüzü gejoyə qatıf, yolun damarını qırıf axır k1, gəlif İsfahana çatdılar. Şah oğlu Şah Abbasa xəvər çatdırdılar k1, evin yıxılısın, niyə durufsan?... Bə deməssənmi Firəng padşahının adamları yenə gəlif başımızın üstünü alıf.

Şah Abbas saray əhlini başına yığıf tədbir görməkdə olsun, sizə xəvəri Pəri xanımnan verim. Pəri xanım arıyı xəlvət eliyif başı alovlu özünü Əhmədin yanına yetirdi. Əhməd baxdı k1, Pəri xanım onun gözünə birtəhər dəyir. Odu ku soruşdu:

– Xanım, noluf, sözdü adama oxşuyursan?

Pəri xanım dedi:

– Nə olajax, Firəng padşahı da atamın başını xaraf eliyif. İndi də üç dənə alma göndərif. Tələb edir ki, almaların birilliyini, ikiilliyini, üçilliyini tap. Əgər tafmasan, qızın Pəri xanımı da almaların yolla gəlsin. Əhməd, bilirəm ki, yenə də əvvəl-axır atam səni çağırtdırax. Ona görə də əvvəljdən deyirəm neyləməlisən... Mizin üstündə üç kasada su dolduruf qoyarsan. Almaları bir-bir suya buraxarsan. Onda görərsən ki, bir illik alma ağırıdı, suyun divinə getdi. Suyun ortasında qalan alma iki illik almadı.

Üçüncü alma isə suyun üzündə qalajax. Onda bilərsən ki, almaların hansı birillik, hansı ikiillik, hansı üçillikdi.

Pəri xanım hər şeyi tamam-kamal Əhmədə başa salannan sonra qalxıb öz otağına getdi. Əhməd quyuda, Pəri xanım da öz iqamətgahında qalmaxda olsun, sizə xəvəri Şah Abbasdan verim.

Şah Abbas yenə də bütün İsfahan əhlinə müraciət elədi. Lakin heş kim almaları müəyyənleşdirə bilmədi. Vəzir Allahverdi xan şaha baş əyif dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, mən elə bilirəm ki, bu işin öhdəsinnən gəlsə, yenə də Əhməd gələjək.

Şah Abbas adam göndərif Əhmədi quyudan gətirtti. Əhməd gəlif padşahının qarşısında baş əyif, ədəv-ərkannan salam verdi. Şah Abbas Əhmədin salamını alıf dedi:

– Oğul, Firəng padşahı bizi yenə də imtahana çəkir. Üç alma göndərif ki, onun birilliyini, ikiilliyini və üçilliyini müəyyənleşdirək. Müəyyənleşdirə bilməsək, ya gərək Pəri xanımı almaların baravar Firəng padşahının hüzuruna göndərək, ya da k1, dava eləyif, qan tökək.

Əhməd dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, indi göstəriş verin ki, mən dediklərimi yerinə yetirsinnər. Qalan məsələlərdə sizin işiniz yoxdu.

Bəli, Əhmədin göstərişinnən üç kasa və ətrafında su gətirif taxtın üstünə qoydular. Hər şey hazır olannan sonra Əhməd dedi:

– Firəng padşahının nümayəndələrinə deyin ki, almaları gətirsinnər.

Firəng padşahının nümayəndələri almaları üstü qırmızı örtüknən örtülmüş bir məcmayıda gətirdilər. Əhməd qalxıf kasaları taxtın üstünə düzüf içərilərini suynan doldurdu. Almanın birini götürüf kasanın içinə saldı. Alma batıf tez də suyun üzünə çıxdı. Əhməd müəyyənleşdirdi ki, bu alma üçillikdi. Sonra ikinci almıyı götürüf ikinci kasıya saldı. Alma batarax suyun divinə endi. Əhməd bunu birillik alma hesab elədi. Üçüncü almıyı isə üçüncü kasıya tulladı. Bu alma suyun yarısına qədər enif batmadı. Əhməd bunun da ikiillik alma olduğunu müəyyən elədi. Beləliknən, Əhməd almaların birilliyini, ikiilliyini və üçilliyini müəyyən elədi.

Üzünü padşaha tutuf dedi:

– Padşah sağ olsun, bax, kasanın divinə düşən bu ilkidi, çünki onun suyu hələ çəkilməyib. Kasanın ortasında qalan ikillikdi. Çünki onun suyu hələ tam çəkilməyib. Suyun üzündə qalan isə üçillikdi. Çünki o quruyuf. Ona görə də suya batmır.

Firəng padşahının adamları kor-peşman öz ölkələrinə getməyin binasını qoydular. Bunnar getməkdə olsun, sizə xəvəri Şah Abbasın Əhməddən verim. Şah Abbas kor tutduğundan buraxmayan kimi Əhmədi hüzuruna çağırırdıf dedi:

– Əy, Əhməd gəl lənət şeytana de. Vəyğanı söylə, mən də səni quyudan çıxardım. And içmişəm vəyğanı söyləməsən quyudan çıxarmıyam.

Əhməd dedi:

– Şah sağ olsun, ömrüm boyu quyuda qalsam da, vəyğanı söyləmiyəm.

Şah hirsdənif yenidən Əhmədi quyuya saldırdı.

Bunnarı İsfahanda qoyuf, sizə xəvəri Firəng padşahınan verim. Firəng padşahı gördü kü, göndərdiyi adamları almaları qaytarıf, əlləri ətklərinnən uzun qayıdıflar. Firəng padşahı vəzirdən soruşdu:

– Vəzir, öyrənə bilmədinmi bizim bu sirrəri açan adam kimdi?

Vəzir dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, bu bir nəfər dərzi şagirdidi. Bir vəyğanın üstündə şah Abbas onu quyuya saldırdıf.

Firəng padşahı dedi:

– Necə yəni bir vəyğanın? O nə vəyğadı k1, danışmax istəmir.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, məsələ elə ondadı k1, o adam danışmır. Şahın hədə-qorxusu, sıxma-boğmuya salması, döyülməsi onu inadınan döndərə bilmir.

Bu məsələ Firəng padşahının marağını daha da artırdı. Götürüf Şah oğlu Şah Abbasa belə bir məzmununda məktuf yazdı:

– Hörmətli Şah oğlu Şah Abbas, əvvəla, salamlar sizin

üzündü. İkinci, bizim sirrərimizə dəqiq cavaf verdiyiniz üçün çox minnətdaram. Sağ olun. İndi isə sizdən bir iltimasım var. Xahiş eliyirəm ki, sirrərimizi açan dərzinizi bizə yolluyasan. Bir dəş paltarım var, onu tikdirmək istiyirəm. Naməni hazır eliyif üstünə də möhürünü vurdu. Onu qasidə verif yola saldı.

Nağılıların dili yüyrek olar, deyiflər. Firəng padşahının qasidi bir neçə geje-gündüz at sürüf, axır k1, İsfahana çatdı. Özünü birbaşa Şah Abbasın sarayına yetirdi. Qapıçı işdən halı oluf özünü şahın yanına yetirif dedi:

– Şah sağ olsun, Firəng padşahının qasidi bir namə gətirif. Sizin hüzurunuza gəlmək istiyir.

Padşah dedi:

– Burax gəlsin, görək indi nə lazımdı.

Qapıçı qasidi içəri buraxdı.

Qasid baş əyif şaha salam verdi. Namiyi şaha təqdim elədi. Şah Abbas açıf namiyi oxudu:

– Əvvəla, salamlarımı sizə yetirirəm. İkincisi, bizim sirrərimizi açıf dediyiniz üçün minnətdarlığımı bildirirəm. Üçüncüsü, sizdən bir iltimasım var. Eşitdiyimə görə yaxşı sənətkar olan bir dərziyə həbs etdirmisən. Xahiş eliyirəm, həmə dərziyə beş günnüyə qasidnən göndərəsən. Mənim bir dəst livasım var, onu tikdirmək istiyirəm.

Şah Abbas məktubun məzmunundan tanış olannan sonra üzünü vəzir Allahverdi xana tutuf dedi:

– Bu işə siz nə deyirsiniz?

Vəzir Allahverdi xan dedi:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, Əhmədi göndər getsin. Görək, onların sonrakı bəhanəsi nə olajax?

Şah Abbas içəri ağasını çağırıf, Əhmədin hamamlanmasını, təzə livas, bir yaxşı köhlən at verilməsini təşvirdi. Nə başınızi ağrıdım, hər şeyi hazır eliyif Əhmədi qasidnən baravar yola saldılar. Bunnar günə bir mənzil, teyyi-mənazil, nağıllarda mənzil olmaz, gejiyə gündüzə qatıf bir neçə günnən sonra gəlif Firəng padşahının ölkəsinə çatdılar. Padşaha xəvər gəldi ki, bəs deməssənmi yolunu gözdədiyiniz dərzi gəlif çıxıf. Padşah əmr eliyif Əhmədi hüzuruna

gətirdi. Əhməd şahın qarşısında ikiqat baş əyif, ədəfnən salam verdi. Padşah Əhmədi mehribannıxla qarşılıyif salamını aldı və dedi:

– Əhməd, bilirsənmi səni nədən ötrü bura gətirtmişəm?

Əhməd dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, bilmirəm.

Padşah dedi:

– Əhməd, səni bura gətirtməkdə məqsədim budu ku, mənim şahyanə bir livasım var. Gərək onu tikəsən.

Əhməd dedi:

– Padşah sağ olsun, mənim gözüm üstə, nə vaxt deyirsiniz onda da başladım.

Padşah içəri ağasını çağırif Əhmədin yeməyini və rahatlığını ona tafsırdı. Sonra üzünü Əhmədə tutuf dedi:

– Get yat dincəl, yol gəlifsən, yorulufsən.

İçəri ağası Əhmədi aparif şahın dediyi kimi rahatdadı. Bunnar burda qalsın, sizə xəvəri Firəng padşahının qızınan verim.

Firəng padşahının Pərzad adında gözəl-göyçək bir qızı vardı. Qız nə qız... Aya deyirdi, sən çıxma mən çıxım, günə deyirdi, sən çıxma, mən çıxım. Şirin dilli, incə belli bu qızın ağılı-kamalı da gözəlliyi kimi qənirsiziydi. Pərzad xanım eşitmişdi ki, atası İsfahannan öldürmək üçün gözəl bir dərzi gətirtirdiv. Pərzad xanım özünə söz vermişdi ki, neyə və nə yolla olursa-olsun, dərziyə kömək eləməlididi. Ancax heş cürə fürsət tapa bilmirdi. Gejə yarıya çatanda hərə çəkilib öz mənzilində rahatdandı. Pərzad xanım rahatdax tapa bilmirdi ki, bilmirdi. Çünki cavan bir oğlana heş bir günahı olmadan qəsd edilirdi. Əlqərəz, savah açıldı. Pərzad xanım da yerinnən qalxıf yuyundu, darandı, özünə bir yaxşı əl gəzdirif yaşadığı evin küləfirəngisinə qalxdı. Pərzad xanım küləfirəngidə Əhmədin yolunu gözdəməkdə olsun, sizə xəvəri Əhməddən verim.

Əhməd gejiyi yaxşıca rahatdanıf savahın gözü açılan kimi yerinnən qalxıf, paltarını geyinif sarayın qavağında hərənməyə başladı. Pərzad xanım küləfirəngidən tamaşa eliyirdi. Gördü kü,

sarayın qavağında nabeləd qəşəng bir oğlan var-gəl eliyir. Bildi ki, atası öldürməyə gətirdiyi oğlan olajax. Tez fırsatı fəvtə verməyif özünü içəri verdi. Dəftər qələm götürüf bu məzmununda, qısa bir kağız yazdı:

– Ey əcəm oğlu, bil və agah ol ku, padşah səni öldürmək üçün gətirdif. Yox ku, sana paltar tikdirmək üçün qavağına yenən bir qara daş qoyajax və sana deyəcəm. Bunnan mana bir dəs yaxşı livas ölç, tik. O zaman sən ona tərəddüd etmədən cavaf ver. Şah sağ olsun, biçif tikməyimə söz yox, onu sənə xatıradım kı, bu saflar onu saxlamaz. Onda o sənə deyəcəm ki, sənə nə saf lazımdı? Sən onun cavabında deyərsən, şah sağ olsun, qumnan safi çəkdir, mən sənın paltarını biçim, tikim. O zaman atam sənə deyəcəm qumdan çəkmək olarmı? Onda da sən də ona deyərsən, padşah sağ olsun, bə daşdan da paltar tikmək olarmı? Ondan sonra o sənə cavab verə bilmeyif məğlub olajax, səni öldürməyəcəm.

Pərzad xanım kağızı yazıf hazırladı, bayıra çıxdı. Küləfirəngidən bir qoz götürüf kağızı ona bükdü. Əhməd isə sarayın qabağında fikirli-fikirli hərəlnirdi. Pərzad xanım qoza bükülü kağızı ölçüf-biçif elə tulladı kı, kağız qoz qarışix Əhmədin başına dəyif qavağına düşdü. Əhməd əyilib götürdü. Baxıb gördü kü, qoza bükülmüş bir kağızdı. Kağıza isə yazılıf kı, onu oxuyannan sonra tulla.

Xülasə, Əhməd kağızın məzmunu ilə tanış oldu. İndi isə onu fikir götürdü kü, bunu görərsən kim yazmış olar. Yan-yörəsinə ha boylandı da, bir şey çıxmadı. Birdən çönüf yuxarı baxanda gördü nə görse yaxşıdı. Baxıf gördü kü, bir gözəl nazənin küləfirəngidə hərəlnir. O saat başa düşdü kü, bu məktubu həməm qız yazmış olar.

Nə başımızı ağrıdım, vaxt tamam olanda Əhmədi padşahın hüzuruna çağırıldılar. Əhməd padşahın hüzuruna gəlif ədəbnən salam verdi, qulluq göstərdi. Padşah hal-əhval tutuf dedi:

– Əhməd, bala, indi deyirəm keçək əsil mətləbə. Sonra üzünü vəzirə tutuf dedi:

– Vəzir, qoy mənım parçamı gətirsinnər.

Vəzir qalxıf yerindən gedif yekə qara bir daş gətirdi. Daşı

düz Əhmədin qabağına qoydu. Əhməd heş nədən xəvəri yox kimi, halını azacıx da olsun pozmadan dedi:

– Padşah sağ olsun, sənin bu parçan çox yaxşı parçadı. Amma bu saflar bu parçanı saxlamaz.

Padşah dedi:

– Əhməd, bəs onu nə eliyək?

Əhməd dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, burda nə var k1, bilmirsən. Sən qumnan safi çəkdirməlisən. Onnan sonra mən sənin paltarını üç-dörd günə hazır eləyirəm.

Padşah dedi:

– Ədə, sən nə danışırısan? Harda görüfşənki qumnan safi çəkərlər.

Əhməd dedi:

– Padşah sağ olsun, bə harda görünüş kü, daşdan paltar tikilər.

Firəng padşahı baxıf gördü k1, Əhməd onun düşündüyünnən də ağıllıdı. Padşah onu öldürmək fikrindən vaz keçif, hər şeyi açif ona danışdı və axırda dedi:

– Oğlum, bu ağıl, bu kamal k1 var, dünyada hər şey sənə halaldır. Mən gözümün ağı-qarası bircə qızımı da sənə verəjəm. Toyunuzu da özüm eliyəjəm.

Bəli, padşah qızını yanına çağırif onun razılığını alannan sonra əmr elədi, toy tədarükünü görsün. Carçılar hər yerdə car çəkdilər. Firəng şahı düz qırx gün, qırx geje-gündüz qızı Pərzad xanımla Əhmədə toy çaldırdı. Onlar bir-birinə qovuşdular. Toydan sonra da bir həftə öz yanında saxlayıf hörmət elədi. Vaxt tamam olanda şah əmr elədi ki, yol tədarükü görsünnər. Gəcavələr bəzəndi, yüklər tutuldu. Bütün şəhər əhlini yığıf Əhmədlə Pərzad xanım gəcavədə əyləşdirif bir dəstə qoşunla yola saldılar. Bunlar getməkdə olsunnar, sizə xəvəri Şah oğlu Şah Abbasdan verim.

Muştuluğu şaha xəvər çatdırdı k1, bəs deməzsənmi Əhməd Firəng padşahının qızı Pərzad xanımlı da alıf gətirir. Şah Abbas əmr verdi. Gəcavələr bəzəndi, qoşun atdandı, çalğıçılar qabağa düşdü, saznan-söznən, şirin dilnən Əhmədnən Pərzad xanımlı

qarşılایf gətirdilər. Şah Abbas onlara öz iqamətgahının gözəl bir guşəsində yer ayırdı. Əhmədlə Pərzad xanımlı öz keflərində olsunnar, sizə xəvəri Pəri xanımdan verim. Pəri xanımlı baxıf, gördü k1, daha iş-işdən keçif. Özü də hamilə olmuşdu. Başqa bir çıxış yolu tapmayıf başına gələnnərin hamısını anasına danışdı. Anası vaxt itirmədən şahın hüzuruna getdi. Pəri xanımlı söylüyənnərin hamısını ona nağıl elədi. Şah Abbas Əhmədi hüzuruna çağırtdırif hər şeyi dəqiqləşdirənnən sonra dedi:

– Əhməd, oğlum, bu günnən sən mənəim övladımsan. Qızımlı Pəri xanımlı da sənə verəjəm. Toyunuzu da özüm eliyəjəm.

Şah Abbas saray əhlini, yaxın adamlarını yığıf öz fikrini onlara dedi. Hamı bu işə mübarək deyif, razılıx elədilər.

Bəli, Şah Abbas düz qırx gün geje-gündüz toy çaldırif Pəri xanımlı əlini Əhmədin əlinə verdi. Nağıl dili yüyrək olar. Aradan bir il keçdi. Vaxt vədə tamam olanda Əhmədin bir oğlu Pəri xanımlı, biri də Pərzaddan oldu. Uşaxlar olannan sonra ailənin mehribanlığı daha da artdı.

İndi sizə kimdən deyim, kimdən danışım Firəng padşahının. Firəng padşahı bir gün xanımlı yanına çağırif dedi:

– Bir ildir k1, qız vermişik. Gedək görək vəziyyəti necə keçir, nə var, nə yox. Hal-əhval tutmax lazımdı.

Gəcavə bəzəndi. Şah bir dəstə də qoşun götürüf İsfahana gəldilər. Şah Abbas Firəng padşahının gəldiyini eşidif pişvazına çıxdı. Onları hörmət-izzətnən qarşılایf öz bərgahına apardı. Bir müddət qonax saxladı. Firəng padşahı nəvəsini görüf sevinci birə-beş artdı.

Xanımların hərəsinin öz yataq otaxları vardı. Pəri xanımlı öz otağına gedəndə Əhmədə dedi ki, bu axşam mənəim qonağımsan. Pəri xanımlı gedənnən sonra Pərzad xanımlı dedi, Əhməd, həmənn saatda mənəim qonağımsan. Pərzad xanımlı da ayrılıf öz otağına getdi. Yatmax vaxtı yaxınlaşanda Əhməd fikirləşdi ki, saat ikidə Pəri xanımlı qonax getsə, Pərzad onnan küsməlidı. Həmənn saatda Pərzad xanımlı qonax olsa, Pəri xanımlı onnan küsməlidir. Çox götür-qoydan sonra Əhməd yıxılıf öz otağına yatdı. Pəri xanımlı xeyli gözlədi. Baxıf gördü ki, Əhməd

gəlmədi. Öz uşağını da götürüb Əhməd yatan otağa gəldi. Gördü ki, Əhməd şirin yuxuda yatır. Onu oyatmağa qıymadı. Keçif baş tərəfdə oturdu.

Pərzad xanım da çox gözlədi. Ancaq Əhməd gəlif çıxmadı. O da uşağını götürüb Əhmədin otağına getdi. Pərzad xanım qapını açanda gördü ki, Əhməd şirin yuxuda yatır. Pəri xanım isə baş tərəfində əyləşif. O da keçif Əhmədin ayax tərəfində oturdu. Bu zaman Əhməd veyğanı görməyə başladı. Gördü ki, günəş baş tərəfdən doğuf. Ay isə ayax tərəfdən çıxıb. Ulduzlar isə qarnının üstündə oynayıb. Əhməd yuxudan ayılanda gördü ki, Pəri xanım baş tərəfində, Pərzad xanım ayax tərəfində oturub, uşaxlar isə qarnının üstündə oynayırlar.

Ertəsi gün Şah Abbas Firəng padşahı Əhmədə qonax gəldilər. Yeyib-içənnən sonra Şah Abbas üzünü Əhmədə tutub dedi:

– Əhməd, oğlum, bəlkə indi gördüyün veyğanı söylüyəsən. Əhməd dedi:

– Ateyi-mehriban, ürəyin şad olsun, çünki o yuxu ku, mən görmüşəm zahir oldu. İndən belə açif deyə bilərəm. İndiyə kimi ona görə açmırdım ki, bu günü gözdüyirdüm.

Şah Abbas, Firəng padşahı, bir də xanımlar mat-mat Əhmədə baxdılar. Hərəsi bir tərəfdən gözünü Əhmədin ağzına dikif gözdədilər.

Əhməd dedi:

– Padşah sağ olsun, bil və agah ol ki, sizin qızınız Pəri xanım keçən geje saat ikidə məni öz otağına dəvət eləmişdi. Firəng padşahının qızı Pərzad xanım da həmin vaxt öz otağına dəvət eləmişdi. Mən həmə vaxt onların heş birinin yanına getməyif öz otağımda yatdım. Əgər mən getsəydim, həmə vaxt onların mənə küsməli idilər. Mənim getmədiyimi görə Pəri xanım gəlif, uşağı ilə mənim baş tərəfində, Pərzad xanım isə ayax tərəfində oturub. Bu zaman mən veyğanı görməyə başladım. Gördüm ki, baş tərəfində gün doğuf, ayax tərəfində isə ay çıxıf. Ulduzlar isə qarnımın üstündə oynayıb. Aynan gün sizin qızdarınız, ulduzlar isə nəvələrinizdi.

Şah Abbasın Firəng padşahı Əhmədin ağlına əhsən dedi. Təzədən süfrə salındı. Yeyif-içif kef elədilər. Sizi də həmişə kefdə, damaxda olasınız. Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıl danışanın, biri də gül üzlü balaların.

SEHRLİ KÖMƏKÇİLƏR

Biri varıymış, biri yoxuymuş, keçmiş zamannarda, bir şah varıymış, bu şahın da iki oğlu varıymış.

Vaxt gəlib çatdı. Şah ölüm yatağına düşdü. Bir gün şah oğlanlarını yanına çağırıb dedi:

– Oğlanlarım, bu gün-sabah mən öləcəm. Mən bütün dövlətimi böyük oğluma vəsiyyət eliyirəm, xoruzla pişiyi isə kiçik oğluma.

Bir neçə günnən sora şah gözlərini həmişəlik qapadı. Onu ədəb-ərkanla dəfn elədilər. Böyük qardaş atasının yerinə taxta çıxdı.

Günnərin bir günü kiçik qardaş böyük qardaşının yanına gəlib dedi:

– Qardaş, gərək atamın vəsiyyətinə əməl eliyək.

Elə də eliyillər. Kiçik qardaş özünə düşən xoruzla pişiyi götürüb yola düzəldi. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi. Axırda gəlib bir kosaya rast oldu. Kosa dedi:

– Gedək, qonağım ol.

Kosa onu zorla götürüb evinə gətirdi. Bu kosa, sən demə, til-simkar imiş. O, padşah oğlunun xoruzunun qarnında nə olduğunu bilirdi. O düşünürdü ki, padşah oğlunun əlinə xoruzu necə alsın.

Kosa oğlunu bir kənara çəkib dedi:

– Oğlum, yemək yeyəndə ağlayıb deyərsən ki, qonağın xoruzunu kəssinnər.

Oğlu dedi:

– Yaxşı, ata.

Kosa arvadını çağırıb ona dedi:

– Bizə yeməyə bir şey verəydin barı. Bizim qonax uzax yoldan gəlib, acdı. Yeyər, sonra da dincini alar.

Kosanın arvadı süfrə saldı, çörək, qatıq gətirib qoydu, evdə nə vardisa, hamısını gətirib düzdü süfrəyə.

Kosanın oğlu başladı ağlamağa, kosa oğlunu döydü. Oğlan başladı daha bərkədən ağlamağa.

Atası dedi:

– Oğlum, niyə ağlayırsan?

Uşaq dedi:

– Toyux əti istiyirəm.

Atası gedib bir toyuq kəsib gətirdi. Ancax uşax yenə də səsinə kəsmədi.

İndi də atası soruşdu:

– Ay bala, niyə ağlayırsan? Toyux əti istədin, anan toyux kəsdi. Daha nə istəyirsən?

Uşaq ağlaya-ağlaya dedi:

– Xoruz əti istiyirəm. Qonağımızın xoruzunu kəsin.

Uşağın bağıra-bağıra ağlaması padşah oğlunu lap tənğə gətirdi. Odur ki, dedi:

– Xoruz mənim nəyimə lazımdı, alın kəsin onu, bəlkə, uşax səsinə kəsdi.

Kosa da elə bunu gözləyirdi. Tez padşah oğlunun xoruzunu tutub kəsdi, oğlan da sakit oldu.

Kosanın arvadı xoruzu yolub təmizdədi, başdadı onu bişirməyə. Bu vaxt kosanı qonşudan çağırıdılar. Kosa getdi.

Padşah oğlu dedi:

– Bacı, mən yola düşməliyəm, vaxtım yoxdu, tələsirəm.

Kosanın arvadı minnət elədi ki, qonax yeməh-içməhdən sora yola düşsün. Padşah oğlu razı olmadı. Dedi:

– Mən gərəh yola düşəm, yolum uzaxdı.

Kosanın arvadı dedi:

– İndi ki, gedirsən, qoy onda bişirdiyim xoruzu verim sənə, yolda yiyərsən.

Bişmiş xoruzu büküb padşah oğlu sağollaşib yola düzəldi.

Padşah oğlu getməhdə olsun, görəh Kosa nə elədi? Bir az keçmiş o qayıtdı, qonağın çıxıb getdiyini görüb dedi:

– Qonax hara getdi?

Arvadı dedi:

– Bilmirəm. Nə qədər elədimsə, qalmaqadı.

Kosa soruşdu:

– Bişmiş xoruzu nə elədin?

Arvadı dedi:

– Verdim qonağımıza, özümüzün o qədər toyuğumuz var ki, ancax o yazığın bircə xoruzu varıydı, onu tutub kəsdik.

Kosa tez qonağın arxasınca düşdü. Görəh padşah oğlunun başına nə gəldi. Padşah oğlu bir göy çəmənliyə gəlib çatdı. Bir az dincəlib sonra getmək qərarına gəldi. Süfrəsini açıb yeyib qurtardı, bir də gördü xoruzun içinnən bir üzük çıxdı.

Padşah oğlu üzüyü barmağına taxan kimi qul qabağında durdu. Dedilər:

– Ey hökmdarımız, nə əmriniz var?

Əvvəl padşah oğlu özünü itirdi, bir az keçmiş özünə gələnən sora dedi:

– Aparın məni filan yerə.

Padşah oğlu gözünü açmağa macal tapmamış bir də gördü dediği yerə çatıb. Padşah oğlu yaxınlıqda bir kənd gördü, artıx hava qaralır, axşam düşürdü. Gəlib gördü bir evin qavağında bir qoca qarı oturub. Padşah oğlu dedi:

– Salam, ay nənə.

Qarı dedi:

– Salam, oğlum. Bu vaxtı hardan gəlib, hara gedirsən?

Padşahın oğlu dedi:

– Nənəcan, bilmirəm, evim-eşiyim yoxdu. Məni oğulluğa götürərsənmi?

Qarı dedi:

– Xoş gəlıfsən, oğlum, gözüm üstə yerin var. Mən də qocalıb əldən düşmüşəm, bir kimsəm də yoxdu. Elə Allah səni mənə göndərib.

Padşah oğlu dedi:

– Mən sənə oğul olaram, sən də mənə ana.

Qarı dedi:

– Yaxşı, mənim balam.

Onnar bu günnən mehriban yaşamağa başladılar. Aradan bir xeyli vaxt keşdi. Padşah oğlu dedi:

– Nənəcan, sənə bir söz demək istiyirəm.

Qarı dedi:

– Nə istiyirsən, oğlum?

Padşah oğlu dedi:

– Get padşah qızını mənə istə, elçilik elə.

Qarı qorxub dedi:

– Oğlum, sən nə danışırsan? Heç elə şey olar. Padşah qızı bizim haramıza yaraşır. Padşahın bizə qəzəvi tutar, bizi dar ağacınnan asdırar.

Padşah oğlu dedi:

– Nənə, qorxma, get padşah qızını istə.

Qarı çox yalvardı, oğlan elə dediyini dedi. Axırda yazıx qarı əlacsız qalıb saraya tərəf yollandı. Gəlib elçi daşının üstündə oturdu. Padşahın adamları elə bildilər ki, bu qarı dilənçidi, ona yeməh-içməhdən verib yola salmax istədilər. Qarı dedi:

– Mən elçiliyə gəlmişəm, məni padşahın yanına aparın.

Gedib padşaha xəbər verdilər ki, qarı sənin yanına gəlmək istəyir.

Padşah dedi:

– Qoy gəlsin, görəh nə istəyir?

Gedib qarını padşahın yanına gətirdilər. Qarı padşaha baş əyib dedi:

– Ey padşah, sənə sözüm var.

Padşah dedi:

– Qarı, de görüm nə istiyirsən?

Qarı dedi:

– Padşahım, sənnən bir ricam var, ancax deməyə qorxuram.

Padşah dedi:

– Qorxma, de görüm, nə deyirsən?

Qarı dedi:

– Ey padşah, mənim bir oğlum var, sənin qızına aşiq olub, elə dediyinnən dönmür ki, dönmür.

Padşah fikirrəşdi ki, yəqin bu qarının özünün də, oğlunun da başına hava gəlib. Odur ki, dedi:

– O nə sözdü. Qızımı sənin oğlunna artığına verməyəcəyəm ki? Razıyam, ancax istədiyimi yerinə yetirəsiniz. Yerinə yetirsəniz qızımı sənin oğluna verərəm, yox yerinə yetirə bilməsəniz, boynunu vurduracam.

Qarının dizləri başdadı əsməyə. Qorxa-qorxa dedi:
– Razıyam.
Padşah dedi:
– Ey qarı, bir gecənin içində bir saray tikdir, qızımı da verim apar o saraya. Tikdirməsən, oğlunun da, sənin də boynun vurulacax.
Qarı padşaha baş əyib dedi:
– Baş üstə, padşahım.
Qarının ürəyi gözünün altına almışdı. Gəlib evlərinə çatdı.
Padşah oğlu soruşdu:
– Nənə, padşah nə dedi?
Qarı məyus halda dedi:
– Eh, ay oğul, padşah elə şərt kəsib ki, onu yerinə yetirmək mümkün deyil. Onun dediyini eləməsək, ikimizin də boynunu vurduracax.
Padşah oğlu qarıya ürəh-dirəh verib dedi:
– Nənə, niyə qorxursan? De görüm, padşah nə istəyir?
Qarı dedi:
– Oğlum, padşah deyir ki, bir gecəyə mənim sarayım kimi bir saray tikdirməlisən, yoxsa ikimizin də boynu vurulacax.
Padşah oğlu dedi:
– Nənə, qəm yemə, saray sabaha hazır olacax.
Qarı daha bir söz demədi. Ölümünü gözünün altına alıb yatdı. Qarı yatan kimi padşah oğlu üzüyü barmağına taxıb dedi:
– Üzük, sənnən bir saray istiyirəm. Elə bir saray istiyirəm ki, padşahın sarayı onun yanında töləyə oxşasın.
O sahat saray hazır oldu. Qarı yuxudan ayılıb nə görsə yaxşısı: gördü şahlara layiq bir yataxda uzanıb. Başa düşdü ki, bunu yəqin oğulluğu eliyib. Sevincinnən bilmədi ki, nə eləsin.
Padşah oğlu dedi:
– Nənə, necədi, xoşuna gəlirmi?
Qarı sevincək dedi:
– Xoşuma gəlir, oğlum.
Padşah oğlu dedi:
– Hə, onda get padşah qızını al gətir.

Qarı dedi:
– Oğlum, bu sahat gedirəm. İndi padşah qızını sənə verər.
Qarı bəzənib-düzəndi, toy paltarlarını geyinib birbaş saraya yollandı. Gedib padşahın elçi daşının üstündə oturdu. Padşah baxıb qarını gördü, bildi ki, elçiliyə gəlib. Padşaha xəbər də çatmışdı ki, saray hazır olub. Hər kim ona baxırsa, ağzı açıx qalır. Onun sarayı bu sarayın yanında tövləyə oxşayır.
Padşahın adamları gedib qarını onun yanına gətirdilər.
Padşah dedi:
– Oğlun gözəl saray tikdirib. Çox yaxşı, ancax bunnan da iş bitmir, mənim bir şərtim var.
Qarı soruşdu:
– Ey padşah, sənin sözün bizə əmrdir, tələbin nədi?
Padşah dedi:
– Mənə elə bir xalı toxuyun ki, bu xalı mənim sarayımnan sizin saraya kimi yerə döşənsin.
Qarı dedi:
– Başa düşdüm, qibleyi-aləm.
Qarı padşaha baş əyib saraydan çıxdı. Qayıdıb gəldi evlərinə, oğlunun gəlməyini gözlədi. Oğlu gəlib çıxdı, gördü ki, yenə anasının qanı qaradı.
Oğlu soruşdu:
– Nə olub, ana?
Qarı dedi:
– Eh, ay oğul, padşah indi elə şey istiyir ki, mümkün olan şey deyil.
Oğlu dedi:
– Nənə, padşah indi nə istiyir?
Qarı dedi:
– Oğlum, indi də padşah elə xalı-xalça istiyir ki, padşahın sarayımnan bizim saraya kimi uzansın. Eh, ay oğul, heç bu mümkün olan işdimi?
Padşah oğlu dedi:
– Qəm yimə, nənə, xalça toxunub hazır olar. İndi görəh padşah daha nə istiyəcək.

Padşah oğlu qarıya belə deyib, üzüyü taxdı barmağına, o sahat iki qul qabağında əlibağlı hazır oldu.

– Mən elə bir xalı-xalça istiyirəm ki, o xalı-xalça padşahın sarayınan bizim saraya kimi döşənsin. Oldumu?

Qulluxçular dedi:

– Baş üstə, ey bizim hökmdarımız.

Gecə oldu. Padşah oğlu ilə qarı yatdılar. Tezdən qalxanda gördülər ki, hər şey hazırdı.

Padşah da tezdən duranda gördü nə? Onun sarayınan başlayaraq yerə xalça döşənib, uzandıxca uzanır, düz gedib çıxır qarı ilə oğlunun sarayına kimi. Yolun hər iki tərəfində yaşıl söyüddər boy-boya verib. Ağajların budaxlarında quşdar səs-səsə verib bir cəhcəh salıblar ki, gəl görəsən. Hər tərəfdə gül-gülü çağırır, bülbül də bülbülü.

Padşah fikirrəşdi ki, hə, indi qarı yenə gələcək ki, qızımı alıb aparsın. İndi mən onun qarşısında elə tələb qoyam ki, bunu yerinə yetirə bilməsinnər.

Quşdarın səsi, bülbüllərin nəğməsi qarı ilə oğlunu da yuxudan oyatdı. Padşah oğlu qarını səsləyib dedi:

– Hə, nənə, xalı-xalça da hazırdı, yol da hazırdı. Get padşah qızını istə, görək padşah indi nə deyir.

Qarı sevinə-sevinə yerinnən qalxdı, pal-paltarını geyindi, özünə bəzəh-düzəh verib dedi:

– Bu saat gedirəm, a bala, görək padşah indi nə bəhanə gətirəcək?

Qarı gəlib yenə elçi daşının üstündə oturdu. Padşahın vəzir-vəkili qarını gören kimi götürüb apardılar padşahın hüzuruna. Qarı padşaha baş əydi, durub gözlədi.

Padşah soruşdu:

– Qarı, nədi, qızı aparmağa gəlmisən?

Qarı dedi:

– Bəli, qibleyi-aləm, qızı aparmağa gəlmişəm. Didiyin xalı-xalça yola döşənib, ağajdar yollara düzülüb, bülbüllər ağajdarın budaxlarında səs-səsə verib oxuyur.

Padşah dedi:

– İki dəfə mənim əmrimi yerinə yetirmisiniz, indi mənim bir istəyim də var. Onu da yerinə yetirsəniz, qızı verirəm sənin oğluna, apar get.

Qarı dedi:

– Ey padşah, söylə görüm, indi tələbin nədi?

Padşah dedi:

– Oğluna de ki, qızıma elə bir paltar hazırlasın ki, bu paltar nə iynə ilə, nə də sapla tikilmiş olsun, bu paltarı tikib-biçəndə qayçıdan da istifadə edilməsin. Paltar hazır olannan sora qızım bu paltarı geyinib nigah kəsdirməyə gedə bilsin, ordan da birbaş sizin imarətə gəlsin. Qarı, hər şey sənə aydın oldumu?

Qarı ürəyində padşaha qarğışlar yağdırıb fikirrəşdi ki, "bu padşah, diyəsən, bizi ələ salıb, ya da ki, başı xarab olub heç belə də paltar tikmək olar". Ancax gülə-gülə üzünü padşaha tutub dedi:

– Hər şey aydıdı, ey padşah, sənin sözdərin bizim üçün qanundu. Hər şey hazır olacaq.

Qarı ağır-ağır addımlıyaraq məyus halda qayıdıb gəldi evlərinə. Padşah oğlu qarını qaşqabaxlı görüb dedi:

– Hə, nənə, necə oldu, niyə qəm dəryasına batıbsan? Padşah sənə nə dedi:

Qarı dedi:

– Eh, ay oğul, mən mat qalmışam. Padşah bizdən elə şey istiyir ki, heç yatsan yuxuna da girməz. Onun ya ağı başınan çıxıb, ya da bizi ələ salıb. Vallah, padşah bu dəfə elə şey fikirrəşib tapıb ki, heç bunu adam ağına da gətirə bilmir.

Padşah oğlu dedi:

– Nənəcan, söylə görək padşah indi nə istəyir?

Qarı dedi:

– Oğlum, padşah diyir ki, qızıma elə paltar tikdirib gətirin ki, o iynə ilə, sapla tikilmiş olmasın, heç qayçı ilə kəsilməsin.

Öz-özünə söylənib qarı sora belə dedi:

– Oğlum, indi biz nə eliyək, belə paltarı hardan tapax?

Padşah oğlu dedi:

– Nənəcan, fikir eləmə, bu paltarı da hazır eliyərik, gören indi padşah nə istiyəcək.

Padşah oğlu bunu deyib üzüyü taxdı barmağına. O dəqiqə iki qul hazır oldu. Dedilər:

– Ey hökmdarımız, əmriniz nədi?

Padşah oğlu dedi:

– Gedin elə bir gəlinnik paltarı tikib gətirin ki, bu paltar nə iynə ilə, nə də sapla tikilmiş olsun. Bu paltar heç qayçı ilə də biçilməsin. Başa düşdünüz mü?

Qullar baş əyib dedilər:

– Didiyiniz paltar hazır olacaq.

Qullar belə deyib qeyb oldular.

Səhər tezdən padşah oğlu qarıya dedi:

– Nənəcan, paltar hazırdı.

Qarı soruşdu:

– Oğlum, indi nə eliyim?

Padşah oğlu dedi:

– Nənə, dur get padşahın hüzuruna.

Qarı dedi:

– Yaxşı, oğlum, gedirəm, darıxma, bu saat gedirəm.

Qarı geyinib-keçindi, saçını darayıb səliqəyə saldı. Toy örpəyini başına örtüdü, tələsih yollandı padşahın hüzuruna.

Qarı yenə gəlib elçi daşının üstündə oturdu. Padşahın xidmətçiləri onu padşahın hüzuruna gətirdilər. Qarı padşaha baş əyib bir tərəfdə dayandı.

Padşah dedi:

– Qarı, noldu, didiyim paltarı gətirdinmi?

Qarı dedi:

– Gətirmişəm, ey padşah.

Bunu deyib qarı paltarı çıxarıb padşaha göstərdi. Aparıb bu paltarı padşah qızına verdilər. Qız paltarı geyinib gəldi. Qarı baxıb gördü ki, paltar o qədər gözəldi ki, onu dillə təsvir eləməh mümkün deyil. Adam nə yemək istəyir, nə də içmək istəyir, elə hey padşah qızına, onun geydiyi bu möcüzəli paltara tamaşa eləmək istəyir. Padşah da paltara baxanda ağı başınan çıxdı. Daha bir bəhanə tapa bilməyən padşah dedi:

– Qarı, daha sözüm yoxdu, qızımı verdim sənə oğluna.

Qarı tez qayıtdı evinə. Sevincək padşahın sözdərini oğluna söylədi:

– Oğlum, padşah qızını sənə verməyə razıdı. Dur gedək.

Padşah oğlu soruşdu:

– Nənə, düzmü deyirsən?

– Qarı dedi:

– Hə, oğlum.

Qarı ilə oğlan gəldi padşahın hüzuruna. Padşah qızını verdi bu oğlana. Yeddi gün, yeddi gecə toy elədilər, yiyib-içib keyf elədilər. Onlar xoşbəxt ömür sürüb ömür-gün keçirdilər. Siz də öz murazınıza çatasınız.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağılı söylüyənin, biri də bacadan baxıb istəmirəm deyənlərin.

CANAVAR OĞLU

Biri varıymış, biri yoxuymuş, keçmiş zamanlarda bir kəstif kişi varıymış. Bir gün bu kişi dəyirmanə dən aparır. Dəni üyüdüb geri qayıdanda yolda qabağını bir dişi canavar kəsir. Kişi çox yalvarır ki, onu buraxsın, amma canavar razı olmur, bunu zornan qabağına salıb gətirir öz mağarasına. Kişiyə deyir:

– Ey bəni-insan, bunnan belə daha mənnən yaşayırsan.

Kişi yazıx daha neyniyə bilərdi. Çar-naçar razı oldu. Canavar güncüzdər ov ovlamağa gedərdi. Gedəndə mağaranın ağzını bir yekə dəyirman daşınan xarıyardı. Gecələri də qadın cilidinə düşüb kişiyənən bir yastığa baş qoyardı. Beləcə bir müddət yaşadılar. Bu kişinin canavardan bir oğlu oldu. Daha kişi mağarada tək darıxmırdı. Elə oğlunun gününü keçirdirdi. Amma uşax başqa cür uşağıydı. Elə doğrudan da qurd oğlu qurduydu. Əlini nəyə atırdısa, ufam-ufam olurdu. Oğlan ilbəl yox, günbəgün, saatbasat böyüyürdü.

Bir gün canavar genə ova getmişdi. Kişi mağaranın bir küncündə uzanıb yatırdı. Gün günortaya qaxanda mağaranın ağzındakı deşikdən içəri bir şüa düşdü. Şüa düz kişinin kürəyinə düşmüşdü. Birdən canavar oğlunun gözü kişinin kürəyinə sataşdı. Elə bildi ki, bu bir vəhşi heyvandı-nədisə, dədəsini yemək istiyir. Kişinin kürəyinə alaha bir yumruğ ilişirdi. Kişi yuxudan dik atıldı. Özünə gəlib soruşdu:

– Oğul, sən məni niyə vurdun?

Canavar oğlu dedi:

– Nədisə bir şey səni yemək istiyirdi. Odu, bax, vurdum yerə düşdü.

Kişi məsəliyi bildi. Axı canavar oğlu dünya görməmişdi. Nə bilirdi gün nədi, ay nədi? Gözünü açandan gördüyü bir bu mağaraydı, bir də anasıyan dədəsi. Kişi dedi ki, ay oğul, anan ləçər bizi bu mağarada dustaq eliyib. Eşikdə dünya var, gün var, şəhərrər, kənddər var.

Canavar oğlu soruşdu:

– Bə onda niyə biz o dünyaya çıxmırıq?

Kişi dedi:

– A bala, anan mağaranın ağzına dəyirman daşı qoyur. Ona kimin gücü çatar ki, biz də burdan çıxıb bilək.

Elə ki canavar oğlu bu sözü eşitdi, gəldi mağaranın ağzına. İkiyə barmağıynan daşı itələdi anarı. Eşiyə çıxıb dəyirman daşını bir əliynən elə tulladı ki, allah bilir hayana düşdü. Dedi:

– Dədə, bax indi harya istiyirsən, orya gedək.

Kişi dedi:

– Oğul, bizim burdan çıxmağımız indi anana agah oldu. Gəlsə, ona neyniyə biləcik, genə qaytaracax geri.

Canavar oğlu dedi:

– Onnan qorxma, mən özüm onun cavabını verərəm.

Doğrudan da onların mağaradan çıxmağı canavara agah olmuşdu. Tez özünü yetirib qabaxlarını kəsdi ki:

– Kimdi sizi buraxan, tez dönün geri.

Canavar oğlu dedi:

– Ana, sən bizi qaytara bilmiyəcən, yaxşısı budu qoy xoşduxnan gedək. Yoxsa zora qalsa, sənnən ötrü pis olar.

Canavar, oğlundakı gücü-qüvvüyü yaxşı bilirdi. Odu ki, bir söz deyə bilmədi. Bircə onu elədi ki, belinə bağladığı qayıışı açıb oğluna verdi, dedi:

– İndi ki, gedirsən, ala bu qayıışı bağla belinə, onda gücün yeddi qat artacax. İşdi, əyər bir çətinniyə düşsən, qayıışı üç dəfə yerə vur, harda olsam köməyinə çataram.

Bunu deyənnən sonra bir-biriynən halal-hümmət elədilər. Kişi canavar oğlunu da götürüb gəldi bəhərin qırağındakı köhnə daxmasına. Uçuq-çöküyünü düzəldib, oğlunun barabar burda yaşamağa başladı.

Elə sabağısı gün kişi künc-bucağı töküşdürüb köhnə baltasını tapdı. Qəzildən də bir örkən toxudu. Oğlunu yanına alıb getdi meşiyə odun qırmağa. Ancax kişinin əzəlki gücü yoxuydu, qocalıb əldən düşmüşdü. Bir odunnux üçün bir saat əlləşirdi. Canavar oğlu da öz-özünə oynuyurdu, orya-burya qaçırdı. Axırı bezdi, atasına yaxınlaşdı dedi:

– Dədə, gəl gedək evimizə.

Kişi dedi:

– Yox, oğul, axı mən gərək axşama heç olmasa, bir şələ odun qıram.

Canavar oğlu soruşdu:

– Odun qırmaq nəyə lazımdı ki?

Kişi dedi:

– Lazımdı, bala. Biz odunu aparıb bazarda satmalıyıx. Pul qazanıb çörəyə verməliyih ki, ac qalmıyax.

Canavar oğlu dedi:

– Dədə, əyər odun qırmaq belədisə, onda bir geri dur görüm.

Bunu deyib düşdü meşənin canına. Əlini hansı ağaca atdısa, köklü-köməşdi çıxartdı. Bir su içim saatda dağ boyda ağac qalaxladı. Belindən anasının qayışını açıb yığdı arasına, şələləyib atdı dalına. Bunu görən kişinin gözünə işıx gəldi. Odunları bazara gətirib yaxşı pula satdılar. Yemək-içmək alıb evlərinə döndülər. Beləliknən, gün-güzərannarı düzəlməyə başladı.

Bir dəfə də meşədə odun qırarkən qərribə bir ağaca rast gəldilər. Bunun üzü ağacıydı, özəyi dəmir. Özü də adi dəmir döyüldü, ildirimnən törənmişdi. Kişi dəmiri çuxasına büküb əvvəlcə getdi bir ustanın yanına. Ucunnan kəsdirib bir biz düzəltdirib qoydu cebinə. Sonra başqa bir ustanın yanına getdi. Dəmiri verib onnan yaxşı bir qılınc düzəltməyini istədi, qabağına da bir xışma qızıl tökdü. Usta dedi:

– Bu cür poladdan şahlara layıx qılınc çıxar. Üç günnən sonra gələrsən.

Kişi ustanın dediyi vaxt gəldi qılıncın dalıcax. Amma ustanın qılınca gözü düşmüşdü. Əvəzinə başqa bir qılınc gətirdi. Kişi cibindən bizi çıxardıb qılınca tutdu. Biz poladın bu yanınan girib, o yanınan çıxdı. Kişi dedi:

– Usta, sənə dedim qılınc gətir, demədim xəçirkət ver.

Usta gördü ki, kişiyi allada bilmıyəcək, əsil qılıncı çıxardıb verdi. Kişi bizi qılınca hər nə qədər sıxdısa, heç iz də salmadı. Qılıncı götürüb gəldi, büküb bir yanda gizlətdi.

Amma onu da deyim ki, canavar oğlu bir yerdə duran döyüldü. Küçədə-bazarda elə uşaq qalmamışdı ki, ya başını yarmasın, ya qol-qıçını sındırmasın, ya da bir xətər yetirməsin. Odu ki, bun-

nardan padşaha gündə neçə şikat gedirdi. Neçə dəfə kişiyi divana çağırtdırıb, hədə-qorxu gəlmişdilər. Di gəl, canavar oğlu xəsiyətini əldən qoymurdu ki, qoymurdu. Yaxşı deyiblər, qurd xisləti dəyişməz. Axırı iş o yerə çatdı ki, padşah fərman verib bunnarı öz torpaxlarınnan çıxartdı. Artıx canavar oğlu böyüyüb həddi-buluğa çatmışdı. Elə bir pəhlivan olmuşdu ki, dağa yapıssa, yerinnən oynadardı. Bunnar dədə-baba yola rəvan oldular. Az getdilər, üz getdilər, gəlib geniş bir çəmənliyə çıxdılar. Çəmənliyin ortasında bir bulax vardı. Kişi dedi:

– Oğul, yan-yerdən çır-çırıp yığ, ocax qalayax, burda bir az dincimizi alax.

Canavar oğlu çırıp yığanda baxıb gördü ki, yarıya qədər torpağa batmış bir dəyirman daşı var. Yaxına gələndə neçə il bunnan irəli mağaranın ağzınan götürüb tulladığı daşı tanıdı. Sevincək torpaxdan çıxardıb qoluna saldı, gəldi atasının yanına:

– Ay dədə, bax gör nə tapmışam. Qılıncım vardı, gürzüm yoxuydu, bu da mənim gürzüm.

İndi bunnar burada dincəlməkdə olsunnar, sizə deyim Qız pəhləvannan. Bütün bu həndəvər Qız pəhlivanın hökmü altındaydı. Onun qorxusunnan quş-quşduğuyun bu tərəflərə qanat sala bilməzdi. İndiyə kimi neçə pəhlivannar basmış, boyunnarını vurub kəllələrdən uca bir minarə tikdirmişdi. Tək bir baş çatmırdı ki, minarə tamam olsun. Elə əyləmişdi küləfrəngidə, bir də qoruxçular xəbər gətirdilər ki:

– Xanım, muştulux! Minarə tamamlandı. Bulağın başında bir kəlpeysər böyrünü verib yerə.

Qız pəhlivan o saat əmr etdi ki, kimdisə gedib çağırınnar. Bir nəfər itiayax daban aldı bulağın başına. Canavar oğlu böyrünü yerə verib uzanmışdı. Üzünü ona tutub hikkəynən dedi:

– Dur düş qabağıma, Qız pəhləvan sənə böyük iltifat görsə-dəcək, başını minarənin lap yuxarisına qoyacax.

Canavar oğlu dedi:

– Qulaxlarım yaxşı eşitmir, bir az yaxın gəl görüm, nə deyirsən?

Qoruxçu irəli yaxınlaşdı. Canavar oğlu əlini atıb onun

qulaxlarını, burnunu qopardıb qoydu ovcuna, dedi:

– Apar bunnarı ver dediyin pəhlivana.

Qoruxçu üz-gözü qan içində döndü geri. Qız pəhlivan əhvalatı örgənib bərk qeyzləndi. Dava libasını geyinib özünü yetirdi bulağın başına, Canavar oğluna yaxınlaşdı dedi:

– Ey anası vayına oturmuş! Qoruğuma iznsiz girdiyin bəs döyül, hələ qoruxçuma da əl qaldırırsan? Çıx meydanıma, zərbi-dəstimi sənə görsədim.

Canavar oğlu ayağa durub gürzünü keçirdi qoluna, qılıncını sıyırdı dedi:

– Mən hazır, de görüm, nə sayax vuruşacım?

Qız baxdı ki, bunun bir qılıncı var, nəyə vursa iki şaqqa eliyər, qolundakı daşı da heç yeddi pəhlivan yerdən götürə bilməz. Amma özü natarazın biridi, elə bir heç törpü görmüyüb. Fikirləşdi ki, qurşax tutsun, bəlkə fənd işlədib yıxa.

Xülasə, əsləhəni bir tərəfə atıb yapışdılar bir-birindən. Qız pəhləvanlıx elminin bütün fəndlərini işlətdi. Canavar oğlunu yerinnən tərpedə bilmədi. Axırda Canavar oğlu bir nəərə çəkib qızı vurdu yerə, qılıncı sıyırdı ki, başını kəssin. Qız bir ah çəkdi. Canavar oğlu dedi:

– Ey pəhlivan, bir qaşım qanınnanmı qorxdun?

Qız dedi,

– Yox, onnan qorxmuram. Bir əhd eləmişdim, ona çata bilmədim, odu ki, ah çəkdim.

Canavar oğlu dedi:

– Nə diləyin var, de, söz verirəm yerinə yetirəm.

Qız dedi:

– Nə əhd elədiyimi sənə deyərəm, ancax əvvəlcə gərək başımnan tuğulğanlı, sinəmnən də zirehi çıxardasan.

Canavar oğlu onun başınnan tuğulğanı çıxartdı. Qırx qulac hörük töküldü qızın çiyinnərinə. Sinəsinnən zirehi açdı: şux məmələr boy verdi. Canavar oğlu arvad-kışı nə olduğunu bilməzdi. Elə-belə duruxan kimi oldu. Bayaxdan bir tərəfdə gözləyən atası işi belə görüb soruşdu:

– Niyə duruxdun, oğul?

Canavar oğlu dedi:

– Dədə, axı bu heç bizdəyə oxşamır.

Kişi dedi:

– Bu qızdı, bala. İndi soruş gör, əhdi nə imiş?

Qız dedi:

– Mən əhd eləmişdim ki, hər kəs məni yıxsas, ona arvad olam.

Kişi dedi:

– Qılıncı sal aşağı, bala. İndi ki, söz veribsən, sözünün üstündə dur.

Canavar oğlu qızın əlinnən tutub qaldırdı. Qız onun əlinin altından keçib, sədaqət andı içdi. Burdan yığışib gəldilər Qız pəhlivanın imarətinə. Qız pəhlivan Canavar oğluna ərə getdi, qızın sarayında yaşamağa bina qoydular. Bunnar bir-biriynən çox mehriban dolanırdılar. Beləcə bir müddət yaşadılar. Bunnarın bir qızı, bir oğlannarı da oldu. Canavar oğlu gündüzləri ova gedər, axşamları qayıdardı. Qızın şəklini də, çəkdirib qoymuşdu cibinə. Darıxanda tez-tez çıxardıb baxardı. Necə oldusa, bir dəfə şəklə baxanda boğanax bunu əlinnən götürdü, bir su içim saatda gözədən itirdi. Canavar oğlu çox pərişan oldu. Kor-peşman qayıtdı, əhvalatı qıza danışdı. Qız dedi:

– Bir şəkildən ötrü kefini pozma. Bir ayrısını genə çəkdirərik.

Ancax indi gör şəkil nə oldu. Boğanax şəkli hərlifib-fırlıyıb gətirdi bir şəhərə. Padşah bağçada gəzirdi, gördü ağaca bir kağız ilişib. Götürüb baxdı. Gördü bu bir qızın şeklidi. Amma bu elə bir qızdı ki, dünyada tayı-bərabəri yoxdu. İxtiyarı əldən verdi. Şekli vəzirə verib dedi:

– Vəzir, sənə qırx gün möhlət. Axtarıb bu şəklin sahibini tapmalısən. Tapmasan, qırx birinci gün boynun fərmandı.

Vəzir padşahdan buyruq alan kimi dörd bir yana çaparrar göndərdi. Qırx günün tamamında hər şeyi yerri-yataxlı örgəndi. Padşahın hüzuruna gəlib dedi:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, şəkil Qız pəhlivanın şeklidi, əmrinə müntəzirəm.

Padşah dedi:
 – Əmrim budu ki, qoşunu hazırta, belə bir qız padşahın hə-rəmxanasında olmalıdı.
 Vəzir dedi:
 – Padşah sağ olsun, o qız bir pəhlivanın hərəmidir, adına Ca-navar oğlu deyirlər. İldırım qılıncınan yetmiş putdux gürz onun si-lahlıdı. Zora qaldısa ona bata bilməyəcik. İzin ver tədbir işlədək.
 Padşah dedi:
 – İzndi, tədbirini gör, ancax genə qırx gün vaxtın var.
 Vəzir o saat buyruş verdi, şəhərdə nə qədər küpəgirən qarı varıydı, hamısını hüzuruna yığdı. Məsəliyi olannara danışdı. Qız pəhlivanın beynini yeyib yoldan çıxardana dünyalar xələt vəd elə-di. Ancax Canavar oğlu adını eşidən qarılardan heç biri bu işi boy-nuna götürmədi. Axırda iprəmiş bir qarı dedi:
 – Mənə iki ağırım qədəri qızıl ver, bu işi düzəldim. Bir ağ-rırımı bəri başdan istiyirəm.
 Vəzir xəzinədəra əmr elədi, qarıya bir ağırıcax qızıl verdilər.
 Qarı dedi:
 – Vəzir, otuz doqquz gün keçər, qırxıncı gün məni gözdə.
 Qarı elə ordanca küpünə minib puçunu burdu, düz Canavar oğlu ilə qızın imarətinin yanında yerə endi. Küpü bir tərəfdə giz-lədidə taytıya-taytıya qəsrə yaxınnaşdı. Canavar oğlu ovdaydı. Qız isə darıxdığınnan qarıda-bacada hərrənirdi. Bir də baxdı ki, bir qarı buna sarı gəlir. Qabağına yeriyib dedi:
 – Qarı nənə, sən hara, bura hara? Hardan gəlib, harya gedir-sən?
 Qarı özünü tülkü ölüyünə vurub dedi:
 – Bıy, səni ağ gün görəsən, allah yığbalını versin! Kimsəsiz qarıyam, orda-burda sadəğa yığıb başımı dolandırırım.
 Qız dedi:
 – Qarı nənə, allah səni mənə yaxşıca yetirib. Mən də tək-cə darıxıram. Gəl bizdə qal, mənə qulax həyanı olarsan.
 Elə qarının hərrədiyi də buydu. Tezcə dedi:
 – Belə qadan düşsün qarı nənənin ürəyinə! Bıy, a qız, səni kimi gözəli tək qoymax özü böyüh günahdı. Sənin darıxmağına ra-

zı olan gərək qanmaz heyvan ola. Nişannın da varmı?
 Qız dedi:
 – Var, qarı nənə, nişannım Canavar oğludu.
 Qarı dedi:
 – Deyirəm axı, elə mən deyəndi. Yaxşı, nənə sənə qurban, qallam yanında, gəldən-getdən danışaram, qulağının pası açılar.
 Qız qarını aldı içəri. Axşam Canavar oğlu ovdan qayıtdı, gördü evdə bir qarı var. Soruşdu ki, bu kimdi, Qız dedi:
 – A Canavar oğlu, bu bir kimsəsiz qarıdı. Razı ol, yanımda qalsın, darıxanda qulax həyanım olsun.
 Canavar oğlunun qarıdan gözü su içmədi, ancax qızın könlü-nü sındırmamax üçün dedi:
 – Nə deyirəm, ürəyin istiyirsə, qoy qalsın.
 O günnən qarı qaldı onnarda. Hər allahın günü başdadı qızın beynini yeməyə ki, bəs, sən kim kimi gözəl şahların xörəyidi, Cana-var oğlu nədi axı, adam kimi qılığı yox, padşah kimi şıqqı yox, sən qədrini hardan biləcək. Arvadın ağılı topuğunda olar deyif-lər. Belə-belə bu qarı qızın saqqızını oğurradı. Qarının yağlı dilinə aldanan qız bir gün onnan soruşdu:
 – Qarı nənə, hamısını düz deyirsən, amma neynim ki, qismə-tim daha belə gəlib. İnnən belə məni nə şahlar, şahzadələr istiyər, nə də mən canımı Canavar oğlunun əlinnən qurtara bilərəm.
 Qarı sevindiyinnən mamanı oynadı, dedi:
 – Bunu çoxdan de da. Belə səni elə bir padşah istiyir ki, hök-mü məğribdən məşriqə keçir. Razı ol, səni eliyim məlikə, dünyaya hökm elə.
 Qız dedi:
 – Yaxşı, tutax ki, buna mən razı oldum, bə Canavar oğluyun neyniyəcik?
 Qarı dedi:
 – İndi qulaq as mənə. Axşam Canavar oğlu gələndə əzilib-büzülərsən, deyərsən ki, məni çox istəmirsən. Sonra darıxdığını mahna tut, elə et ki, sənənin aşiq-aşiq oynasın. Şerti də belə qoy ki, kim udsa, udzanın əl-ayağını bağlasın, gərək aç biləcəkm. Beləliknən, örgən gör, onun əllərini nəynən bağlamax olar ki, qıra

bilməsin. Elə ki, bunu örgəndin, əllərini bağlayarsan. Mən də o vaxta kimi padşahı qoşunuynan çağırıram, pusquda dururlar. Onnan sonrası hasandır.

Bunu deyib, qarı küpünə mindi, getdi xəbərə.

Hə, axşam oldu, Canavar oğlu ovdan qayıtdı. Əl-üzünü yudu, çörəkdən-zaddan yedi. Bir əz də uşaxlarını oynatdı. Amma altdan-altdan fikir verib, gördü ki, arvadının halı hal deyil. Gecə uşaxlar yatmağa gedənnən sonra Canavar oğlu soruşdu:

– Olmasın azar, xanım, niyə belə fikirrisən?

Qız dedi:

– Fikirri olmuyum neyniyim? Sənə nə var, hər gün çıxıb gədirsən, mən təkçə qalırım. Daha darıxmaqdan vərəmləmişəm. Yəqin sən məni çox istəmirsən.

Canavar oğlu dedi:

– Bilirəm, bu sözdəri ürəkdən demirsən, elə-belə acığını tökürsən. Yaxşı-yaxşı, de görüm, neyniyim ki, eynin açılınsın?

Qız dedi:

– Həyə, ay Canavar oğlu, düz deyirsən, sözüydü, ağzıma gəldi, dedim. Gəlsənə, bir aşiq-aşiq oynuyax, udan uduzanın əl-ayağını bağlasın, görək kim necə açır.

Bunnar başdadılar aşiq atmağa. Gah o udurdu, gah bu udurdu. Amma qız Canavar oğlunun əllərini ha bağladı, xeyri olmadı. Axırda yeddi qat zincirən bağladı. Canavar oğlu balaca güc verən kimi zincir parça-parça oldu. Qız hiyləyə əl atıb dedi:

– Yox, sən deyəsən, elə doğrudan məni istəmirsən, yoxsa nəyə gücün çatmadığını deyərdin.

Canavar oğlu baxdı ki, qız inciyəcək, dedi:

– Onda nə var ki, sənə demiyim. Bax, başımın bircə tükü ilə əlimi bağlasan, onu heç vaxt qıra bilmərəm. Həm də onu bircə mənim öz qılıncımnan kəsmək olar.

Qız dedi:

– Yəqin mənə zarafat eliyirsən. Yox, mən buna inana bilmərəm.

Canavar oğlu başınnan iki tel çəkib qıza verdi, dedi:

– Əyər inanmırsan, al bağla iki baş barmağımı ayaxlarımmnan,

ikisini də əlimnən.

Qıza da elə bu lazımıydı. Canavar oğlu dediyi kimi elədi. Canavar oğlu ha güc verdi, olmadı, saç əli kəsib sümüyə dayandı, ancax qırılmadı. Dedi:

– İndi inandın mən dediyimə? Gördün ki, səni çox istiyirəm? Di indi gəl qılıncı divardan endir, əllərimi aç.

Qız dedi:

– Səbr elə, bir eşiyə çıxım, gəlim, açım.

Qız eşiyə çıxdı. Sən demə, padşah artıx çoxdan qəsri halqamərəkə eliyibmiş. Qarı da yanında güdükdə durublarmış.

Canavar oğlu gözdüyüdü ki, arvadı gəlib bunun əl-qolunu açacax. Bir də gördü nə... arvadı, qarı, bir də padşah girdilər içəri. Mat-məttəl gözünü dikdi qızın üzünə. Qızın əvəzində padşah diləndi:

– Canavar oğlu, gözünü döymə, daha sənın zamanın qurtardı. Dünyaya qanmaz gəldin, qanmaz da gedəcəm. Sabax səni dara çəkdirəcəm, qılıncın da, arvadın da olacax mənim.

Canavar oğlu hər şeyi başa düşdü. Ancaq daha nəyin yerinə keçəcəydi, özü-özünü təliyə salmışdı. Kirimişcə dayandı. Padşah dedi:

– Yaxşı, hələ sən allaha şükür elə ki, sabağa kimi sağ qalacaxsan.

Padşah bir kətil qoyub, Canavar oğlunu divarın dibində əyləşdirdi. Çırağı yandırıp qoydu başına. Özü də arvadnan girdi o biri otağa, soyunub girdilər yerə.

Canavar oğlu pərişan halda oturmuşdu. Dünyanın işdəklərini düşünürdü. Birdən yan otağın qapısı açıldı. Bu, qızıydı, ayaxyoluna çıxırdı. Qız onu belə görüb soruşdu:

– Ata, niyə burda belə oturubsan?

Canavar oğlu dedi:

– Qızım, anan ləçər başıma belə-belə işlər gətirdi. Gəl bu çırağı götür, qoy yerə, çıx çiynimə, taxçadan qılıncımı endir, qollarımdakı saçı kəs.

Qız dedi:

– Baa, əllərini açım ki, anamı öldürəsən!

Canavar oğlu gördü ki, qızı südünə çəkib, dedi:
– Yaxşı-yaxşı, a qızım, yalannan deyirdim, get yat.
Qız getdi yatmağa. Aradan bir müddət keçdi. Bu dəfə oğlu çıxdı, atasını belə görüb soruşdu:
– Atacan, niyə burda belə durubsan?
Canavar oğlu dedi:
– Anan ləçər padşahnan dilbir olub, başıma bu işi gətiriblər. Gəl, çiyinmə çıx, qılıncımı endir, əllərimi aç.
Oğlu o saat çıxdı onun çiyinnərinə, qılıncı endirib, atasının əllərini açdı. Canavar oğlu dedi:
– Oğlum, bacın südünə çəkib, ancax sən özümə oxşuyubsan. İndi sən kirimişcə get yat, dalısı mənim öz işimdi.
Canavar oğlu gürzünü də götürüb sıyırma qılıncı çıxdı eşiyə. Baxdı ki, qəsrin dörd bir yanı qoşunnan çitənib. Belindən anasının qayığını açıb üç dəfə yerə vurdu. O andaca boz qurd peyda oldu, dedi:
– Qorxma, gəldim, oğul! De görüm, nə çətinniyin var?
Canavar oğlu başına gələnnəri anasına danışdı. Boz qurd bütün canavar qoşununu çağırırdı. Bir tərəfdən onnar, bir tərəfdən Canavar oğlu özdərini vurdular qoşuna. Bir su içim saatda bütün qoşunu qırıb qurtardılar. Bir nəfər də salamat qurtara bilmədi. Onnan elə Canavar oğlu qayıtdı geri, çırağı başına qoyub gözdəməyə başladı. Səhər açıldı, allah hamının üzünə xeyirri sabaxlar açsın, padşah yerinnən durdu, Canavar oğluna yaxınlaşdı dedi:
– Hə, Canavar oğlu, geciyi necə keçirdin?
Canavar oğlu dedi:
– Niyə, pis keçirtmədim, hələ gözümün açsını da aldım. Yuxumda gördüm ki, sən qoşunun dönüb sərcə sürüsünə, mənə qırğıya, ucdantutma hamısını qırıb qurtarmışam.
Padşah əlini əlinə vurub güldü, dedi:
– Nə olar, nə olar, həlbəttə, ac toyux yuxusunda darı görər. Onda Canavar oğlu çırağı yerə qoydu, qılıncını sıyırıb dedi:
– Yox, padşah, yuxuyu düzgün yozma bilmədin, indi sənənən ac qurd kimi danışacam.
Canavar oğlu padşahı, küpəgirən qarını, xain arvadınan qı-

zını burdan saldı qabağına, oğlunu da mindirdi boynuna, bunnarı gətirdi düz səhərə, padşahın sarayının qabağına. Car çəkdirib camaatı meydana topladı. Padşahın etdiklərini bəyan elədi. Xalqın iradəsiyənən xainlərin hərəsini bir xam qatırın quyruğuna bağlatdırdı, onların heç tikələri də tapılmadı. Camaat o cür zülmkar padşahdan canlarını qurtardığı üçün Canavar oğluna duva etdilər. Yığışib özdərinə təzə padşah seçdilər.

Canavar oğlu isə oğluynan barabar qəsrə döndü. Ömürlərinin sonuna kimi şad-firavan yaşadılar.

ÖLÜYƏ QİSMƏT OLAN QIZ

Biri varıydı, biri yoxuydu, bir kasıb arvadın varı-yoxu bir gözəl-göycək qızı varıydı. Bir gün bu qız bulağa gedəndə qabağına bir ilan çıxıf dedi:

– Çox da sevinmə, axırı ölüyə qismət olacaxsan.

Qız bir söz deməyif bulaxdan su götürüb evə qayıtdı. O hər gün su dalınca gedəndə ilan qabağına çıxıf eyni sözdəri söyləyirdi. Bir gün belə, beş gün belə, anası baxdı qızının halı özündə deyil. xəbər aldı:

– Ay qız, gözümə bir təhər dəyirsən, nə oluf?

Anası çox dedi, qız az eşitdi. Anasına bir söz demədi.

Bir gün qız bulağa gedəndə ilan yenə onun yolunu kəsif dedi:

– Axırı ölüyə qismət olacaxsan.

Qız daha dözmüyüf ağlaya-ağlaya evə qayıtdı. Anası gördü, qızı ağlaya-ağlaya gəldi. Üstünə yüyürüf xəbər aldı:

– Ay qız, sən gəl gizlətmə, de görüm nə olub?

Qız başına gələnə anasına nəql elədi, o dedi:

– Qızım, biz daha burda qala bilmərih, gərəh burdan bir yerə köçəh.

Axşam ana-bala yır-yığış edif yola düşdülər. Gethaget gəlib bir yolun başına çıxdılar. Gördülər bir yerdən işiğ gəlir, o biri yerdə it hürür. Qız anasının xəbər aldı:

– Ana, hara gedəh, it hürən yerə gedəh, yoxsa işix gələn tərəfə.

Anası dedi:

– Zənən xeylağıyix, işiğ gələnə gedək.

İşiğ gələn tərəfə gedib bir evə rast gəldilər. Baxdılar, işiğ elə bu evdən gəlir. İçəri girdilər. Gördülər, heç kim yoxdu, amma içəridə nə ürəyin istəsən var. Evin ortasında bir qəbir var. Qaldılar məttəl nə etsinnər. Qız anasına dedi:

– Ana, biz bu evdə qala bilmərih, yiyəsi yoxdu.

Anası dedi:

– Gəl çıxaq gedəh. Birdən evin yiyəsi gəlib bizi burda görər,

yaxşı düşməz.

Qızın anası evdən çıxan kimi qapı bağlandı. Qız içəridə qaldı. Qız nə qədər elədisə, qapı açılmadı ki, açılmadı. Anası çöldə ağladı, qız içəridə. Anası axırda əlini qızınan üzüb çıxıf getdi. Qız qaldı içəridə qəbirin yanında. Ağlayıf dedi:

– Allah, bu nə qismətdi mənə yazdın.

Bu vaxt bir göyərçin evin pəncərəsinə qonuf dedi:

– Ay qız, niyə ağlıyırın, bil və agah ol, Allah bu evi sənə qismət eliyif, gündə ye, iç, bu qəbri də milçəhlərdən qoru.

Gördüyün bu qəbrin qırx mıxı var. Gündə bu mıxlardan birini çəkərsən.

Bunu deyif göyərçin uçub getdi. Səhər qız gəlib qəbirdən bir mıx çıxardıb onun qarovulunu çəkməyə başdadı. Bu minvalla qız otuz doqquz gün qəbirin qarovulunu çəkdi. Qırxıncı günü səhər qız bir də gördü, qapı açıldı. Tez yola çıxdı. Baxıf gördü bir qaraçı köçü gedir. Köçün qabağına gəlif dedi:

– Mənə yetimnən, yesirdən bir uşax verin.

Köçdən kimsə xəbər aldı:

– Nə verərsən?

Qız dedi:

– Pul verərəm.

Qız pulu verif köçdən bir qaraçı qızı aldı. Qaraçını evə gətirdi. Qəbiri ona göstərif dedi:

– Ay qız, mən yorulmuşam yatıram, sən bu qəbirin milçəyini qov. Amma qəbirin bu qalan bircə mıxını çəkmə. Yatıf duruf özüm çəkəcəm.

Qaraçı qızı dedi:

– Xanım, arxayın ol. Sən get yat.

Qız gedib yattı. Qız yatmaxda olsun, görək qaraçı qızı nə elədi. Qaraçı qız qəbrin yan-yörəsinə fırlanıb gördü qəbrin üstündə bir mıx var. Öz-özünə dedi: "Qoy bu mıxı çıxardım". Çəkif mıxı çıxartdı. Birdən qəbrin üstü açıldı. Qəbrin içindən bir gözəl oğlan asqırıf çıxdı.

Oğlan qəbrin yanında oturmuş qızı görüb soruşur.

– Bu qırx günü mənim əziyyətimi çəkən qız sənsən?

Qaraçı qızı dedi:

– Bəli, mənəm.

Bunnar görüşüf qucaflaşdılar. Oğlan evin bir küncündə yatmaxda olan qızı qaraçı qızına göstərif xəbər aldı:

– Bəs bu qız kimdi?

Qaraçı qızı dedi:

– Mənim nökrəimdi.

Yazıx yuxudan ayılında gördü qəbrin qapağı açıxdı. Qaraçı qızı ilə də oğlan diz-dizə oturuf mehribancasına söhbət edirlər. Qız özünü oğlana nişan verməyif evin bir küncünə çəkilib başdadı ağlamağa.

Bir gün oğlan qaraçı qızına dedi:

– Ay qız, mən əhd eləmişdim, kim mənə əziyyətimi çəksə, onu özümə arvad eliyim. İndi gərək biz evlənək.

Qaraçı qızı sevinif dedi:

– Məsləhət sənindi. Mən razı.

O günnən oğlan toya hazırlıx görməyə başdadı. Bir gün oğlan dükana getdi. Qaraçı qızından xəvər aldı:

– Ay qız, dükannan sənə nə alım?

Qaraçı qızı dedi:

– Mənə iynəbatmaz, qayçıkəsməz paltar al.

Oğlan o biri qızdan xəbər aldı:

– Ay qız, bəs sənə nə alım?

Qız oğlana dedi:

– Mənə sarı bıçaq, bir də sarı daş al.

Oğlan bunnarı evdə qoyuf getdi dükana. Siftə qaraçı qızının dediyini aldı. Sonra gəlif sarı bıçaqla, sarı daşı alanda dükənçi ona dedi:

– Oğlan, bunları kimə alırsan, o adamı güd.

Oğlan gəlif paltarı qaraçı qızına, sarı bıçaqla, sarı daşı da qıza verdi. Qız sarı bıçaqla sarı daşı götürüf gedəndə oğlan da onun dalınca düşdü. Qız gəlif həyətdə bir ağacın altında oturdu. Sarı bıçaqla sarı daşı götürüf qabağına qoydu. Başına gəlennəri danışdı. Sonra istədi ki, bıçağı ürəyinə sancıf özünü öldürsün. Oğlan tez onun əlinnən yapışdı. Qoymadı ki, özünü öldürsün.

Qaraçı qızını da yanınnan qovdu. Bildi ki, onu ölümənə qurtaran bu qızdı.

Oğlan qırx gün, qırx gecə toy eləyif həmin qızı aldı. Onnar yidilər, işdilər, yerə keşdilər, siz də yiyin, için, dövrə keçin.

BƏNÖVŞƏ XANIM

Biri vardı, biri yoxıydı. Bir padşah vardı, bu padşahın da üç oğlu. Günnərin bir günü padşah öz-özünə fikirləşdi: "Artıx oğlannarım boya-başa çatıf, gərək onnarı öyləndirim".

Bu fikirən padşah vəzirini hüzuruna çağırıf dedi:

– Vəzir, bilirsənmi nə var?

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, bilmirəm.

Padşah dedi:

– Vəzir, bir fikrə düşmüşəm.

Vəzir soruşdu:

– Nə fikrə?

Padşah dedi:

– Vəzir, istiyirəm ki, oğlannarımı evləndirim, onnar artıq boya-başa çatıflar. Bir də dünya ölüm-itim dünyasıdı, istiyirəm onnarın üçünə də birdən evləndirəm.

Vəzir dedi:

– Lap yaxşı, Allah mübarək eləsin.

Padşahın əmri ilə oğlannarı hüzurunda hazır dayandı. Padşah üçünə oğlannarına tutuf dedi:

– Oğlannarım, sizi evləndirmək istiyirəm.

Oğlannarı cavab vermədilər. Padşah fikirləşdi ki, elə susmax razılıx əlamətidı.

Əmr verdi, bütün qızlar gəlif sarayın qavağınnan keçməyə başladı. Birinci böyük qardaş əlindəki almanı atdı. Onun atdığı alma gedif vəzirin qızının üstünə düşdü. Ortancıl qardaşın atdığı alma gedif vəkilin qızının üstünə düşdü. Üçüncü dəfə kiçik qardaş əlindəki almanı tulladı, onun alması gedif gölün kənarına düşdü. Padşah bunnan çox kədərləndi. Kiçik qardaş da qəm dəryasına qərq oldu. Şahzadə özü isə bir nökrə götürüf gölün qırağına gəldi.

Burda özünə bir daxma düzəldif yaşamağa başladı. Günnərin bir günü o daxmasına gələndə gözlərinə inanmadı. Gördü, burda bir səliqə-səhman var, baxanda adamın ağzı açıx qalır. Günorta yiməyi də hazırlanıf süfrənin üstündədi. Şahzadə öz-özünə fikirləşdi: "Yəqin atam qulluxçu göndərif mənə qullux eləsin". Şahzadə hər gün evə gələndə elə həmin mənzərəni gördü. Şahzadə bu iş məəttəl qaldı, çox götür-qoy eliyif nökərlərinə dedi:

– Evdə qalif göz qoy, gör, evi silif-süpürən kimdi?

Nökər dedi:

– Baş üstə.

Nökər o günü evdə qalif gözləməyə başladı. Heç bir az keçməmiş onu yuxu tutdu. Nökər bir də yuxudan qalxıf gördü ki, otax yenə silinib-süpürüluf, yimək də hazırlanıf. Şahzadə gəlif soruşdu:

– Bir adam gördünmü?

Nökər dedi:

– Ey şahzadə, bilmirəm neyə oldu yuxu məni tutdu, ayılında da gördüm ki, hər şey hazırıdı. Şahzadə gördü ki, yenə daxması silinib-süpürüluf, yimək də hazırıdı.

Şahzadə heç nə demədi. Sabah açıldı, üzünüzə xeyirli sabahlar açılsın. Şahzadə özü bir tərəfdə gizlənilif gözləməyə başladı. Birdən gördü ki, göldən bir qurbağa çıxıf tullana-tullana qazmaya sarı gəldi. Qurbağa komaya çatar-çatmaz dayandı, birdən dönüf gözəl bir qıza çevrildi. Oğlan birtəhər özünü saxlıyıf qapının dalında gizləndi. Qız hər şeydən bixəbər, həmişəki qayda üzrə komanı silif süpürdü, yimək hazırladı. Elə getmək istiyirdi ki, oğlan qapının dalından çıxıf onu tutdu. Qız nə qədər çırpındısa, əlinnən qurtara bilmədi ki, bilmədi. Axırda qız yalvarıf dedi:

– Ey şahzadə, məni burax, qoy gedim evimizə. Bil və agah ol, mən qurbağalar padşahının qızı Bənövşə xanımam. Atam-anam məni gözlüyür. Məni buraxmasan, çox bəlalara rast olajaxsan.

Şahzadə dedi:

– Ay qız, mən səni buraxan deyiləm, heç yalvarıf eləmə.

Şahzadə bunu deyif qurbağa cildini bir sandığa qoyuf sandığın ağzını bağladı. O günnən Bənövşə xanıf şahzadənin

komasında qaldı.

Günnərin bir günü gəlif padşaha dedilər:

– Padşah sağ olsun, gözüfüz aydın.

Padşah soruşdu:

– Nə olub?

Dedilər:

– Padşah sağ olsun, oğlun gözəl bir qız alıf.

Padşah vəzirini yanına çağırıf dedi:

– Vəzir, gedif oğlumu tap, de ki, arvadını götürüf yanına gəlsin.

Vəzir yollandı şahzadənin yanına, dedi:

– Ey şahzadə, padşah sizi öz hüzuruna çağırıf.

Şahzadə dedi:

– Ey vəzir, atama deyərsən ki, sabah onun hüzurunda hazırıx. Şahzadə vəzirini yola salannan sonra Bənövşə xanıfın yanına gəldi. Dedi:

– Atam bizi hüzuruna çağırıf, nə deyirsən?

Qız dedi:

– Ey şahzadə, gəl məni aparma, özün tək get, ürəyimə damıf ki, nə işə olajax.

Şahzadə gülüf dedi:

– Əzizim, atam səni də, məni də gözlüyür, vəzir xəvər aparıf, Allahın köməyi ilə heç nə olmaz.

Sabah açıldı, üzünüzə xeyirli sabahlar açılsın. Şahzadə ilə Bənövşə xanıf saraya yola düşdülər. Padşah pəncərədən baxıf oğlunu, gəlnini gözlüyürdü. Elə ki, şahzadə arvadı ilə sarayın qabağında göründü, padşah onları hörmətlə qarşıladı. Ata-oğul görüşüf-öpüşdülər. Padşah oğlunun arvadını görən kimi halı dəyişdi. Bir könlədən min könlə ona vuruldu. Padşah onları saraya aparıf bir şadyanalıx məclisi qurdu. Yeyif-içif dağılışdılar.

Şahzadə ilə Bənövşə xanıf qayıtmada olsun, görək padşah nə elədi?

Qonaxlar yığışıf gedən kimi padşah vəzirini çağırıf dedi:

– Vəzir, canıma bir od düşüf.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, nə olub?
Padşah dedi:
– Vəzir, bir tədbir tök, o an dəmirnən də olsa, yan dəmirnən də olsa, gərək oğlumun arvadını alam!
Vəzir dedi:
– Ay evi yıxılmışın oğlu, başına at təpifdi, nədi?
Padşah dedi:
– Niyə?
Vəzir dedi:
– A kişi, oğlun sağ ola-ola onun arvadını neçə ala bilərsən, camaat bizə nə deyər?
Padşah cin atına minif dedi:
– Vəzir, deyəsən, başın bədəninə ağır rıx eliyir, mən səni buraya moizə oxumağa çağırمامışam, tez ol tədbir tök.
Vəzir gördü ki, padşah dediyinnən dönməyəcək, qorxdı ki, boğazı dar ağacına keçə. Odu ki, bir az fikirləşib dedi:
– Padşah sağ olsun, sabah oğlunu qonax çağır. Onu çağırma-mışdan qavax sarayın həyətinə dərin bir quyu qazdır, üstünü də xalı ilə örtür. Oğlun gəlif keçəndə quyuya düşüf ölsün. İşdi oğlun burdan sağ-salamat keçsə, xörəyinə zəhər qat.
Padşah vəzirin fikrini bəyəndi. O saat əmr elədi ki, həyətdə dərin bir quyu qazsınlar. Padşah elə ki, gördü quyu hazır oldu, vəziri göndərdi ki, oğlunu çağırınsın.
Vəzir gəlif padşahın sözünü şahzadəyə çatdırıf dedi:
– Padşah səni sabah saraya çağırır.
Şahzadə vəziri yola salannan sonra arvadının yanına gəlif dedi:
– Atam sabah məni saraya çağırır.
Bənövşə xanım dedi:
– Ey şahzadə, ürəyimə bir şey damıf.
Şahzadə soruşdu:
– Nə?
Bənövşə xanım dedi:
– Ey şahzadə, atan çox pis fikrə düşüf.
Şahzadə dedi:

– Nə fikrə düşüf?
Bənövşə xanım dedi:
– Ey şahzadə, atan səni öldürüf məni almax istiyir.
Elə bil şahzadənin başına bir qazan qaynar su tökdülər.
Ancax şahzadə fikrinnən dönmüyüf dedi:
– Üz vurma, gedəjəm, sən də atama şər atma.
Bunu eşidəndə Bənövşə xanım dedi:
– İndi ki, gedirsən, əvvəl get gölün qırağına. Üzünü gölə tutuf de: "Ey qurbağalar padşahı, qızın Bənövşə xanım iti ilə üzüyünü istiyir".
Şahzadə dedi:
– Yaxşı.
Belə deyif şahzadə evdən çıxıf gölün qırağına gəldi. Üzünü gölə sarı tutuf dedi:
– Ey qurbağalar padşahı, qızın Bənövşə xanım iti ilə üzüyünü istiyir.
Şahzadə elə bunu deyən kimi bir də göl dalğalandı. Gölün içinnən böyük, başı taclı bir qurbağa çıxdı. Şahzadə o saat bildi, bu Bənövşə xanımın atasıdı. Qurbağalar padşahı qızının iti ilə üzüyünü ona verib yenə gölə girdi. Şahzadə iti ilə üzüyü götürüf evinə gəldi.
Səhər şahzadə atasının hüzuruna gedəndə Bənövşə xanım dedi:
– Ey şahzadə, hara getsən iti özünən qavağa burax. Qavağına nə yemək qoysalar, əvvəl üzüyü ora sal. Əyər üzük göyersə, bil ki, yeməyə zəhər qatıflar.
Bəli, şahzadə itlə üzüyü özünən götürüf saraya yola düzəldi. Sarayın həyətinə çatmamış iti özünən qavağa buraxdı. Özü də düşdü itin dalına. İt hardan keçdi, o da ordan keçdi. Padşah sarayın qapısının ağzında quyu qazdırıf üstünə də xalı dōşətmişdi. İt quyunun yanınan keçif qapının ağzında dayandı. Şahzadə də həməən yoldan keçif qapının yanında dayandı. Padşah baxıf gördü ki, oğlu burdan sağ-salamat keçdi. Qanı qaraldı. Tez baş aşpazı çağırıf dedi:
– Kiçik oğlumun yeməyinə zəhər qatıf qavağına qoyarsan.

Padşah bunu deyif oğlunu qarşılamağa getdi. O, sarayın qapısında şahzadəni qarşılایf divanxanaya gətirdi. Ata-oğul bir az ordan-burdan söhbət elədilər, sonra ortaya yimək-içmək gəldi. Süfrədə hər cür naz-nemət varıydı. Baş aşpaz şahzadəyə bir başqa qabda yimək gətirdi. Şahzadə arvadının sözünü yadına salıf, üzüyü yiməyin içinə saldı. Bir də gördü ki, üzük göm-göy göyərdi. O saat bildi yimək zəhərlidi. Padşah gördü oğlu əlini yiməkdən çəkdi. Xəvər aldı:

– Oğul, nə oldu, niyə yimirsən?

Şahzadə bir bəhanə gətirif dedi:

– Padşah sağ olsun, yimişkən varam. İştaham yoxdu, başım ağrıyır. Rüsxət versən, evə gedərdim.

Şahzadə atasının görüşüf evinə qayıtdı. Onu görən kimi Bənövşə xanım dedi:

– Sənin tədbirin olmasaydı, indi mən ölmüşdüm.

Bunnar burda qalsın, görək padşah nə elədi.

Bənövşə xanımın fikri padşahı rahat buraxmadı. Vəziri yanına çağırif dedi:

– Vəzir, gedif oğluma deyərsən ki, atan xəstədi, təbiblər onu iki dağ arasındakı qoçların quyruğunu dərman buyuruflar. İndi gərək gedif o qoçların quyruğunnan gətirəsən atan sağalsın, yoxsa öləcək.

Vəzir padşahın hüzurunnan çıxıf şahzadənin yanına yollandı. Onu çağırif dedi:

– Ey şahzadə, padşah bərk xəstədi. Qaf dağında ağ qoçla, qara qoçun quyruğunu təbiblər ona dərman buyuruflar. Odu, atan sənə əmr eliyif ki, gedif o qoçların quyruğunnan gətirəsən. Yoxsa, padşah öləcək.

Şahzadə bu xəbəri eşidəndə qamı çox qaraldı. Vəzirə dedi:

– Vəzir, padşahı xatırcam elə, mən onun üçün həmin quyruqdan gətirəcəm. Lap elə günü sabah yola düşəcəm.

Vəzir gedənnən sonra şahzadə Bənövşə xanıma dedi:

– Bənövşə xanım, atam ölüm ayağındadı, gərək gedif Qaf dağında ağ qoçla qara qoçun quyruğunnan ona gətirəm.

Bənövşə xanım bir az fikirləşib dedi:

– Ey şahzadə, atan səni bu dəfə gedər-gəlməzə göndərir. Görürəm, getmək istiyirsən. Onda sözümə qulax as. Gedərsən gölün kənarına, atamı çağırif onnan mənəim atımla, qılıncımı istiyərsən.

Şahzadə Bənövşə xanımın dediklərini yerinə yetirdi. Üzünü gölə tutuf dedi:

– Ey padşah, Bənövşə xanım indi də öz atı ilə qılıncımı istiyir.

Şahzadə baxıf gördü ki, göl yenə dalğalandı. Arvadının atası yanında at, əlində qızıl qamçı göldən çıxdı. Şahzadə qurvağalar padşahına baş əyif salamlaşdı, qamçını götürüf ata mindi. Şahzadə qurvağalar padşahına sağ ol deyif, geri qayıtdı. Sabahı günü şahzadə ata minif yola düşəndə Bənövşə xanım dedi:

– Ey şahzadə, sən gedif Qaf dağına çatacaxsan. Elə ki, dağa çatdın, atdan düşüf qızıl qamçı ilə dağa bərk bir zərbə vurarsan. Görəjəksən ki, dağ yarıldı. Bir azdan görəjəksən ağ qoç qara qoçla vuruşa-vuruşa gəldilər. O saat qara qoçun belinə atılıf quyruğunu kəs, sonra da ağ qoçu minif quyruğunu kəsərsən. Bunu edif ağ qoçun belinnən düşərsən. Nəbadə imkan verəsən ki, ağ qoç səni qara qoçun belinə ata. Yoxsa qara qoç səni qaranlıx dünyaya aparar. Qoçlar gözdən itənnən sonra atını minif geri qayıdarsan.

Şahzadə Bənövşə xanımla görüşüf yola düşdü. Az getdi, çox getdi, dərə-təpə düz getdi. Gəlif Qaf dağına çatdı. Atdan düşüf onu yançidar edif buraxdı. Dağa yaxınlaşıf var qüvvəsi ilə ona bir qamçı çəkdi. Bu vaxt dağ taqqıltı ilə iki yerə parçalandı. Şahzadə gördü ki, ağ qoçla qara qoç vuruşa-vuruşa ona tərəf gəlir. Qoçların buynuzları bir-birinə dəydikcə onlardan ətrafa qığılcımlar səpələnir. Qoçlar şahzadə Cümsüdə yaxınlaşanda o özünü qara qoçun belinə atdı. Tez onun quyruğunu kəsif sonra ağ qoçun belinə atıldı. Onun da quyruğunu kəsdi. Ağ qoç nə qədər çalışdısa şahzadəni qara qoçun belinə ata bilmədi. Firsət tapıf tez ağ qoçun belinnən yerə atıldı. Sonra ata minif geri qayıtmağa başladı.

Şahzadə gəlif atasının sarayına yetişdi. Qoçların quyruğunu götürüb padşahın hüzuruna gəldi. Baxıf gördü ki, atası eyş-işrət məclisi quruf yeyif-içməkdədi. Şahzadə heç nə demədi. Atasına

baş əyif dedi:

– Ata, əmrini yerinə yetirdim.

Padşah ürəyində qəm dəryasına qərq oldu. Amma bunu üzə vurmadı. Özünü şad göstərif dedi:

– Afərin, oğlum, igidsən.

Sonra oğlunun ona diqqətlə baxdığını görüf dedi:

– Oğlum, dünənnən bəri xəstəydim, bu gün səhərdən bir az yaxşılaşmışam. İndi də qoçların quyruğunnan yeyif lap sağalaram.

Şahzadə bir söz deməyif öz komasına yollandı. Bənövşə xanım onun sağ-salamat gəldiyini görüf sevindi. Şahzadə başına gələnnəri ona danışdı.

Şahzadə arvadı Bənövşə xanımla mehriban yaşamaxda olsun, görək padşah nə elədi. Padşah elə ki, gördü oğlu bu səfərdən də salamat qayıtdı, dərdi yenidən təzələndi. Çox fikirləşdi, çox götür-qoy elədi. Xeyli fikirləşənnən sonra vəzirini çağırif dedi:

– Vəzir, bu dəfə gərək onu elə yerə göndərək ki, bir də geri qayıtmasn.

Vəzir dedi:

– Padşah sağ olsun, bunu göndərəh qırx qulunlu at südü gətirsin. Bəlkə bunu at birtəhər eliyə.

Padşah vəzirə "afərin" deyif şahzadəni yanına çağırif dedi:

– Oğlum, mən yenə naxoşam. Təbib mənə qırx qulunlu dərya atının südünü dərman deyif. Gərək nə təhər olsa, onu gətirəsən.

Şahzadə dedi:

– Baş üstə, gətirərəm.

Qayıtdı Bənövşə xanımın yanına. Bənövşə xanım dedi:

– Ey şahzadə, çıxarsan şəhərdən kənara, bu löv oxuyarsan, gözlərini yumarsan, gözünü açanda görəjəksən ki, bir təpənin divindəsən, həmin təpənin başında bir qalaça var, gedərsən o qalaçaya. Görərsən ki, burda bir nurani qoca var. O qədər qocalıf ki, onu pambığın arasına büküf qoyuflar yüyryə. Ona qullux eliyərsən. Ayılanda dərmini ona açarsan, o sənə kömək eliyər.

Şahzadə dedi:

– Yaxşı, dediklərini yerinə yetirərəm.

Şahzadə qızın dediklərini yerinə yetirdi. Gözünü açanda gördü ki, təpənin ətəyindədi. Yavaş-yavaş təpənin başına çıxıf gördü ki, burda bir qalaça var. Qalaçaya girif gördü ki, burda bir nurani qoca var. Qocaya yimək-ıçmək hazırladı, qulluğunda durdu.

Qoca dedi:

– Oğlum, nə istiyirsən?

Dərmini qocaya söylədi.

Qoca dedi:

– Oğlum, bu çox qorxulu işdi. Padşah səni öldürmək istiyir.

Ancax qorxma, mən sənə kömək edərəm. Sənə bir alma verrəm, onu götürərsən, qarğıdan da bir tütək düzəldərsən. Bu təpənin günçıxan tərəfində bir göl var, gedərsən o gölün qırağında bir quyu qazarsan, girərsən bu quyuya. Günorta hava lap qızanda atlar gələjək bu quyudan su içməyə. Atlar suya yaxınlaşanda almanı atarsan suya. Su köpüyüf qalxacaq. Onda atlar hürküşüf qalxajaxlar. O saat sən başdıyarsan tütək çalmağa. Atlar toplanacaqlar başına. Ana at yalvarajax ki, bir də çal. Onda sən deynən ki, and iç mənə dəymiyəjəksən. Çım, çıx çölə, çalım. O nəyə and içsə də, inanma. Amma elə ki, Süleyman peyğəmbərin üzüyünün qaşına and içdi, onda çıxarsan, sonra nə desən, əməl edər.

Şahzadə qocadan aralanıf gölün qırağınnan bir quyu qazıdı. Qoca deyən kimi qarğıdan bir tütək düzəldif gətirdi, quyuya girif gözləməyə başladı. Elə ki günorta oldu şahzadə gördü ki, budu, qırx qulunlu at gəlir. Atlar gölə yaxınlaşan kimi şahzadə qocanın verdiyi almanı atdı gölə. Gölün suyu o saat köpüklənməyə başladı. Atlar bunu görən kimi geri çəkildilər. Şahzadə başladı tütək çalmağa. O saat atlar başdadılar quyunun başına yığılmağa. Şahzadə çalğımı kəsdi. At başladı yalvarmağa:

– Ey şahzadə, yenə çal.

Şahzadə dedi:

– And iç ki, mənə dəymiyəcəksən, özü də nə desəm yerinə yetirəjəksən.

At hər nəyə and içdisə, şahzadə razılaşmadı,dedi:
– Süleyman peyğəmbərin üzüyünün qaşına and içməsen, çıxmamam.

Atın əlacı kəsilif dedi:

– Süleyman peyğəmbərin üzüyünün qaşına and olsun ki, sənə dəymərəm, özü də nə istəsən yerinə yetirərəm.

Şahzadə bunu eşidən kimi çölə çıxıf başdadı tütəyi çalmağa.

Bir az çalannan sonra dedi:

– Bilirsənmi, nə var?

At dedi:

– Nə var?

Şahzadə dedi:

– Bizim padşahımız azarlıyıf, ona sənin südünü dərman deyiflər, gərək mənə südünnən verəsən.

At dedi:

– Ay oğlan, bilirsənmi nə var?

Şahzadə dedi:

– Bilmirəm.

At dedi:

– Ay oğlan, o padşah səni öldürmək istiyir, gəl sən min mənim belimə, bərk-bərk tut yalınnan, sən deynən, odu, atı gətirmişəm, gəlin özünüz sağın, qoy gəlsinnər, özləri sağsınnar. Görək sağa biləcəklərimi? Sənin işin o olsun ki, məni padşaha ver, çıx get, onnan o yanı mənim işimdi.

Şahzadə at dediyi kimi elədi. Gözlərini yumuf atın belinə mindi. Atın belinnən bərk-bərk yapışdı. At qanad açıf quş kimi uçdu. Bir az getmişdi ki, at dedi:

– Ey şahzadə, gözlərini aç.

Şahzadə gözlərini açıf gördü ki, öz şəhərlərinə çatıflar. Atı sürüf atasının sarayına qışqırdı ki, atı gətirmişəm, padşah nə qədər istiyir sağsın.

Padşah çıxıf gördü ki, oğlu, budu, atı qulunlarıynan gətirib.

Dedi:

– Atları bir möhkəm yerə salın. Axşam sağarıq.

Atı möhkəm yerə salıf, şahzadəni də buraxdılar getdi evinə.

Elə ki, şahzadə çıxıf getdi, bunnar da dalınca üz qoydular biyabana, hamı "qoymayın, qavağını kəsin" deyə, çıxırışdılar. At qavağına gələnin başını üzüf çıxıf getdi. Xəbər padşaha gəldi ki, atlar belə-belə qaçdı. Padşahın dərdi at deyildi, onun dərdi ayrı dərđ idi, dedi:

– Neyləyim qaçdı. Qaçanı saxlamax olmaz.

O biri tərəfdən padşah vəziri çağırıf dedi:

– Vəzir, get oğlumu çağırtdır.

Vəzir gedif şahzadəni çağırđı. Şahzadə gəlif atasının hüzurunda müntəzir dayandı.

Padşah dedi:

– Ay oğul, bilirsənmi, nə var?

Şahzadə dedi:

– Ata, bilmirəm.

Padşah dedi:

– Ay oğul, sənin rəhmətlik anan öləndə qızıllarının yerini mənə deməyib. Anannan bunu öyrənif gəlməlisən.

Şahzadə bir xeyli donuf qaldı. Sonra özünə gəlif atasınnan xəvər aldı:

– Ata, o dünyaya getmək olarmı?

Padşah hirsənif dedi:

– İndi getməsen boynunu vurduracağam, baxmamam oğlumsan.

Şahzadə əlacsız qalıb razılıx verdi, evinə qayıtdı. Bənövşə xanım baxdı ki, əri çox kefsizdi. Xəvər aldı:

– Niyə bikefsən?

O, məsələni Bənövşə xanıma açanda arvadı dedi:

– Get qəbiristanlığa, salam ver, oradan bir qapı açılajax.

Qapıdan içəri girif düzünə gedərsən. Gerisini özün görəjəksən.

Şahzadə yollandı qəbiristanlığa. Salam verdi, o dəyqə künbəzin birinnən bir qapı açıldı. Oğlan qapıdan içəri girif, yolla getməyə başladı. Bir az gedənnən sonra gördü ki, bir qarı təndirdə çörək bişirir, özü isə təndir torpağı yeyir. Oğlan mat qalıf soruşdu:

– Xala, sən nə üçün belə eliyirsən? Çörəyi qoyuf torpaq yeyirsən?

Həmin arvad dedi:

– Oğul, get bunun səbəbini qayıdanda deyəjəm.

Oğlan yoluna davam elədi. Bir xeyli getmişdi, bir də gördü anası qışqıra-qışqıra gəlir. O, oğluna dedi:

– Hanı ölmüş atan, niyə gəlmədi, səni göndərdi?

Oğlan bütün əhvalatı anasına söylədi. Anası oğluna dedi:

– Get evə. Sən evə gedəndə görəjəksən ki, atan yarıyacaq torpağa batıf. Sən də başınnan basıf yerə soxarsan. O ölənən sonra rahat yaşayajxsan.

Oğlan geri döndü. Yumurta yükü götürmək istiyən arvada çatanda onnan bunun səbəbini soruşdu:

Arvad dedi:

– Oğul, mən dünyada o qədər yumurta oğurluğu eləmişəm ki, yumurtalar bir yerdə durmur, düşüf qırılır.

Şahzadə onnan ayrılıf yenə də yoluna davam elədi. Gəzə-gəzə gəlif çörək bişirif, təndir torpağını yiyən arvaddan bunun səvəvini soruşdu. Arvad dedi:

– Oğul, mən o dünyada o qədər qonşulardan borc çörək almışam ki, indi nə qədər çörək bişirirəmsə, yenə aj qalırım. Ona görə təndirin torpağını yiyirəm.

Şahzadə qəbiristanlıxdan çıxıf saraya gəldi. Baxıf gördü atası boğazınacan torpağa batıf. O da atasının başınnan basıf onu torpağa basdırdı. Şahzadə ordan düz evinə gəldi.

O günnən Bənövşə xanımla xoşbəxt ömür keçirdi.

Göydən üç alma düşdü. Biri mənim, biri nağıla qulax asannarın, biri də bacadan baxıf istəmirəm deyənnərin.

TÜKLÜCƏ

Biri varıdı, biri yoxuydu, bir padşah varıydı. Bu padşahın üç oğlu varıydı. Bu oğlannar böyüdülər, həddi-buluğa çatdılar.

Bir gün bular – bu üç qardaş gedirmişdər çöldə oyun oynuymuşdər, ov eliyirmişdər öz aralarında. Məsəlçün, biz də uşax vaxtı çilingağaj oynuyardıx səhərə kimi. Yatmazdıx da. İndi onnar da gənc olduxlarına görə gedillər çölə ov-zad eliyillər, məsəlçin, kabab eliyillər, yeyillər. Sora orda başdıyıllar bir oyun oynamağa. Ox atmax oyunu. Həə, ox atıllar. Bı kiçih qardaşın oxu gedir düşür qəbirsannığa. Bı gedir oxunun dalınca, o vaxt da deyirmişdər ki, yəni bu nəhs olar, qəbirsanlığa düşən ox həmin adamçün nəhs gətirər da, yaxşı düşməz. Bı elə-belə bikef durur gedir oxunun dalınca. O biri qardaşdar da qayıdıp gəlip, bunu gözdəmillər. Bı kiçih qardaş gedir oxunu götürməyə. Gedir qəbirsannıxdə görür ki, deməli, köhnə qəbirlərin arasında belə kollux var da. Kol basıf, o vaxt keçmişdə qəbirləri düzəltmirmişlər axı. Kol-kos basarmış, itərmış qəbirlər. Oxunu götürür. Qayıdanda görür ki, bir səs gəlir arxadan. Oğlanın adı Məlik Cümşüd imiş. Görür ki, səs deyir ki, ey Məlik Cümşüd, getmə, dayan, məni də apar. Ama səs qadın səsi imiş. Dayanır, o yana baxır, bu yana baxır, görür ki, heş kəs yoxdu. Genə yoluna davam eliyir. Görür ki, genə həməən səs gəlir:

– Ey Məlik Cümşüd, dayan, ayax saxla, məni də götür.

Genə dayanır, baxır o yana, bu yana, görür heş kim yoxdu. İstiyir ki, getsin, görür üçüncü dəfə həməən səs gəlir. Axırı məcbur olur qayıdır. Deməli, oxunu götürdüyü yerdə baxır ki, bir dənə tühlücə. Necə bı kirpi fasondu, amma kirpidə tikannı tühlər olur, bunda yumuşaxdı. Ağına gəlməz ki, dillənən budu. İstiyir ki, qayıtsın, görür ki, dillənən həməən tühlücədi. Götürüp qoyur paltosunun cibinə. Çıxır gəlir. Kor-peşman fikir eliyə-eliyə qayıdıf gəlir. Bınnarın ayrı-ayrı özdərinin otaxları varmış. Girir öz otağına, üzü-quyulu yıxılır kravatının üstündə yatır. Behuş olur. Üç sutka bı geję-gündüz elə yatır. Üç gündən sora ayılır, durur geyinir, üzünü-zadını yuyur, gedip çörəh-zad yeyir. Sora görür ki, qapı döyülür. Bı Tühlücəni də cibindən çıxarıp belənçi akuşka var imiş, o vaxt

taxça deyirmişdər, çıxardıp elə qoyur ora, taxçanın üstünə. Durur qapını açır, görür ki, padşahın elçisidi. Həə, gəlir ki, ey Məlik Cümşüd, padşah buyurur ki, parça göndərip, atres deyillər, gəlinlər tiksinlər, köynəh tiksinlər, görüm hansının əl işdəri yaxşıdı. Bı istiyir ki, acıxlı cavab versin, bəs atam belə olsun, atam məni haçan evləndirip ki, mənim gəlinim də onunçun köynəh tiksin. Belə ajıxlı deyəndə elçi istiyir qayıtsın. Bı Tühlücə dillənir ki, ey Məlik Cümşüd, denən qoy get, tikərih. Məlik Cümşüd deyir ki, qoy get, tikərih, gəlip apararsan. Elçi gedənnən sora Tühlücə bir də dillənir ki, ey Məlik Cümşüd, get məni götürdüyün yerdə dayan, denən ki, Pəri qızı Pərzad xanım, Hürü qızı Hürzad xanım deyir ki, mənim dürümü-düyünümü versin, gətir. De, qayıt gəl, dayanma orda. Gedir, deyir orda, genə qayıdır gəlir. Görür, köynəh tikilip asılıp. Ama köynəh elə tikilif ki, elə-belə qoyursan şah olur, elə bilirsən ki, əl gəzmiyif orda. Həə, ta bir söz demir, qalır. Elçi gəlir köynəhləri yığanda görür, bı da verir. Padşah yoxluyur, deyir:

– Halal olsun kiçih gəlnimə mənim. Çox gözəl əl qabiliyyəti var.

Bir gün də elçi gəlir ki, bəs padşah xəbər göndərip ki, oğlanarım, gəlinnərim gəlsinnər. Onnarı qonax çağırır da. Evlənməh münasibəti ilə hamısını bir yerə yığır. Burda toy şənniyi eliyir. Yeməh-içməh verir. Genə elçi gəlir, xəbər verəndə Məlik Cümşüd istiyir ki, acıxlı cavap versin, Tühlücə dillənir ki, denən elçiyə, get, gələrih. Elçi çıxır gedir. Tühlücə dillənir ki, ey Məlik Cümşüd, get məni götürdüyün yerə, denən ki, Pəri qızı Pərzad xanım, Hürü qızı Hürzad xanım deyir ki, mənim bərimi-boxçamı versin, gətir. De, qayıt gəl. Məlik Cümşüd gedir orda deyir, qayıdır gəlir. Özü də fikir-xəyalın içində. Bı nə haqq-hesabdı, bı nə işdi mənim başıma gəlir. Gəlir görür ki, bir dənə gəlin geyinib. Bı o qəddir gözəldi ki, elə bil ki, gün doğup. Bı özündən asılı olmayarax az qalır ki, ağı başınnan çıxsın. Həə, gəlin qayıdır ki, ey Məlik Cümşüd, səbr elə, geyinim. Həə, bı dayanır, geyinir qutarır. Ama görür ki, bının sinəsində bir dənə iri qara xalı var. Bı qalır bunun yaddaşında. Geyinənnən sora deyir ki, ey Məlik Cümşüd, hazırtaş, atan bizi qonax çağırıp, gedəjəyih. Bınnar axşam gedillər qonaxlığa.

Görüllər ki, o biri qardaşlar da gəlinnəri ilə bırdadı. Padşah da oturur taxta. Bınnar oturullar, yeməh-plov gəlir. Plov yeyəndə Məlik Cümşüdü gəlini bu düyüdən yığır qollarına. O biri gəlinnər görür ki, bı həm yeyir, həm də düyüdən yığır qollarına. Deyillər ki, o yığır ki, nişanlısına aparsın. Gəl biz də yığax. Nəysə, yeməh qutarır, süfrə yığılışandan sora musiqi çalınır, oynuyullar. Gəlinnər bir oynamalıdıllar, oğlannar da bir. Durullar, oyuna girillər. Məlik Cümşüdü gəlini sağ qolunu qaldıranda qızıl tökülür, sol qolunu qaldıranda gümüş. Hamı əl vurup "əhsən" deyillər. O biri gəlinnər girir oynamağa. Sağ qolun qaldıranda düyü tökülür, sol qolun qaldıranda düyü tökülür. Bınnar pərt olur. Məjlis qutarır, hərəsi öz evlərinə gedillər. Bı iki qardaş bırdan da kiçih qardaşdan üz döndərilər. Onun paxıllığını çəkillər, deyillər, bırdan nə isə bir sırr var. Biz gərəh bunu öyrənəh.

Genə bir gün hazırtaşllar, gedillər ova. Kiçih qardaşı da aparıllar. Kabab çəkillər. Hava soyux olur da. Həmin gəlin Məlik Cümşüd geyinən vaxtı tühlüjəni Məlik Cümşüdə verir ki, elə yerdə saxlıyarsan ki, bına bir bəni-insan dəyməsən. Əgər buna bir bəni-insan gözü dəysə, əyağına dəmir çarix geyərsən, əlinə dəmir hasa alarsan, dəmir çarix bəlkə dağıla, deşilə, dəmir hasa yeyilə, qala bir qarış, onda bəlkə məni tapa biləsən. Bı da qalır bının yaddaşında. Həə, bı iki qardaş bını hər dəqiqə izdiyillər ki, görsünnər bı sırr nədi?

Məlik Cümşüd fikirrəşir ki, paltosunun varatnikində gizlətsin. Varatnikin altında cib tikir, Tühlücəni qoyur ora. Bınnar başdıyıllar ox atmağa. Məlik Cümşüdü başı qarışan vaxtı, paltonu axtarıllar. Varatnikini qaldıranda görüllər ki, bırdan bir cib var. Tühlü bir şey görürlər. Deyillər nə sırr varsa, yəqin burdadı. Bunu çəkib atıllar ojağa. Ojağa atan kimi bir dəfə cız eliyif, vsyo, yox oldu.

Həə, iyi gedir əlbəhəl gəlinin burnuna. Gəlin quş olup, uçup gedir. Məlik Cümşüd gəlip evə görür ki, gəlin yoxdu. Paltosuna baxır, görür ki, Tühlücə yerində yoxdu. Başa düşür ki, bunu qardaşdarı eliyif. Sırazı yıxılır kravatının üstünə bihal, düz bir həftə özündə olmur. Bir həftədən sora ayılır. Deyir: "O, geyinəndə axı mə-

nə belə bir söz dedi ki, dəmir çarix geyəsən, əlinə dəmir hasa alasan, dəmir çarix deşilə, dəmir hasa yeyilə, bir qarış qala, bəlkəm, onda mənə tapasan". Durup gedir dəmirçinin yanına. Bütün bunları hazırladı, hakqını verir. Düşür yola. Gözü gördühcə, ayağı getdihcə gedir. Nə bilim neçə ay gedir. Ta o yerə çatır ki, dəmir çarıxlar dağılıp deşilir, dəmir hasa yeyilip bir qarış qalır. Bir gün axşam tərəfi olur, hava da isti olur. Bir kəhrizin qırağına gəlir. Əl-üzünü yuyup oturur ki, bir az dincəlsin. Bı da yorğun olduğuna görə yuxu onu tutur. Sən demə, bu yaxınlıqda həmənlə gəlinin qalacağı olur. Gəlinin qulluqçusu gəlip kəhrizdən su aparanda görür ki, bırdan bir oğlan yatıp. Oğlan okqəddər gözəldi ki, şəkli suya düşür. Gedir hamısını xanıma xəbər verir. Gəlin əlbəhəl barmağını dişdiyir, bilir ki, o, Məlik Cümşüddü. Qulluqçuya deyir ki, apar onun başının altına bir balınc qoy, üstünə də bir ədyal ört. Əmma özün qarovulun çək onun. Nəbada, buraxarsan onu, durup gedər haa. Onu hökmən gətirərsən mənə yanına. Qulluqçu da xanımın dediyin yerinə yetirir. Oğlanı gözətdiyir. Oğlan duruf qalxır ki, getsin, qulluqçu deyir ki, ay oğlan, mənə xanıma səni yanına çağırır. Sən onun yanına dəyməmiş bırdan gedə bilmərsən. Məlik Cümşüd deyir ki, mənə yolum uzaxdı, çox gedəjəm, xanıma mənə minnətdarlığımı bildir. Siz mənə dərdimə çarə eliyə bilmərsiz. İcazə verin, mən çıxım gedim. Oğlan nə qədər deyir, əmələ gəlmir. Axırı ki, bunu məcburən xanımın yanına gətirir. Xanımın otağına girəndə görür ki, heş kəs yoxdu. Pərdənin dalından səs gəlir. Görür ki, xanım pərdənin dalından deyir:

– Ay oğlan, kimsən, hardan gəlirsən, hara gedirsən? Söhbət elə.

Deyir:

– Xanım, bı söhbət çox uzundu, xayış eliyirəm soruşmuyasız. İcazə verərsiz, mən yolumu davam eliyim, yolum çox uzundu. Siz mənə onsuz da dərdimə çarə tapa bilmərsiz.

Deyir:

– Yox, sən başına gələn əhvalatı danışmasan, bırdan heç yerə gedə bilmərsən. Yaxşısı odu, gəl danış.

Bı başdiyir mən nağıl elədiyim kimi əvvəldən bıra qədər

başına gələn əhvalatı danışır. Gəlin bilir də onsuz da. Həə, qulax asandan sora deyir ki, indi o gəlini görsən sən tanıyarsan? Deyir:

– Tanıyaram.

Deyir:

– Nədən tanıyarsan?

Deyir:

– O geyinən vaxtı onun sinəsində iri bir dənə qara xal vardı. Həə, belə deyəndə pərdəni açır, sinəsində qara xal. Oğlan istiyir özün atsın onun üstünə. Xanım deyir:

– Tələsmə.

Qulluqçuları çağırıp deyir ki, aparın bıni hamama. Sora yaxşı yedizdirin, içizdirin, qoyun dincəlsin. Üç günən sora onu gətirərsiz yanına.

Xanımın dediyi kimi eliyillər. Üç günən sora gəlir xanımın yanına.

Xanım deyir:

– Məlik Cümşüd, birinci imtahandan sən yaxşı çıxmıdın, indi mən səni bir yerə göndərəcəm, ikinci dəfə sınaqdan çıxartmayam. Əgər bından yaxşı çıxdın, çıxdın, çıxmıdın baxtınan küs.

Deyir:

– Xanım, sən mənə ölümə də göndərsən, hazırım.

Deyir:

– Gərəh sən gedif Simavar padşahının əhvalını öyrənəsən, gəlip mənə danışasan.

Deyir:

– Nə deyirəm, gedim.

Bına yol çörəyi hazırladırlar, yola düşür. Yola düşəndə gətirir ona bir üzüh verir, salır barmağına. Deyir ki, sənə bı üzüh bəlkə köməh elədi. Üzüh sehirli olur da.

Məlik Cümşüd az gedir, çox gedir, soraxlaşa-soraxlaşa gəlir Simavar padşahının vilayətinə. Oturur elçi daşının üstündə. Padşaha xəbər verillər ki, bir cavan oğlan sizi görməh istiyir. Məlik Cümşüdü padşahın yanına aparırlar. Məlik Cümşüd görür ki, padşahın otağına bir it bağlanıpdı, qancıq itdi. Bir dənə də insan kəlləsi, saçı tökülüp kürəyinə. Elə təzəcə başdiyirdilər söhbət elə-

məyə, padşaha yeməh gəlir. Qonağa da həmin xörəhdən bir qab gəlir, bir qab da həməh xörəhdən itə gəlir. Oğlan məhətdəl qalır ki, bı nə sirdi? İtə padşahın yediyi xörəhdən niyə gəlsin? Qalır fikirreşə– fikirreşə.

Padşah deyir:

– Buyur, cavan oğlan, yeməyini ye.

Deyir:

– Xeyr, padşah sağ olsun, mən yemiyəcəm.

Deyir:

– Niyə?

Deyir:

– Çünki məni bı sirdən agah eliyəsən, görüm, sən padşah ola-ola, bı it nədi sənin otağında, qabağında da bir yelbəli insan kəlləsi, özü də ki, padşah yeyən xörəhdən itə də gəlir?

Padşah gülür, deyir:

– Gözəl oğlansan, görürəm cavan oğlansan, qonağsan, başqa bir sözün-söhbətin varsa, buyura bilərsən. Ancax bı sirri sən soruşma, yeməyini ye. Sora başqa söhbətin varsa eliyərih. Yoxsa xoş gəldin! Bı sirr böyüh sirdi, bı sirr çıxmamaladı bırdan.

Deyir:

– Xeyr, mənə söhbət eləməsən, bı sirri açmasan, mən nə yeməh yeyəcəm, nə də ki, bırdan gedəcəm.

Padşah durur. Bının qolunnan tutur, yendirir padvala. Görür ki, padvalda o qədər insan kəlləsi, insan cəsədi var ki, həddinnən çox.

Deyir:

– Görürsən bınarı.

Deyir:

– Bəli.

Deyir:

– Bınar da hamısı gəliplər sənin kimi bı sirri öyrənməyə. Bırada da qalılar. Bı sirr bırdan çıxmamaladı. Ona görə xahiş eliyirəm sənnən, heyifin gəlmir bı günə düşəsən? Görürəm çox gözəl oğlansan, cavan oğlansan. Sənə mən qıymax istəmirəm, yeməyini ye, başqa işin varsa, başqa söhbətin varsa, mənə de.

Deyir:

– Xeyir, mənim qanım onnarın qanınnan qırmızı deyil, mənə də söhbət eliyərsən, mənim də boynumu vurarsan.

Deyir:

– Şərtləşdih.

Deyir:

– Onda buyur, yeməyini ye, söhbətimizi eliyəh.

Yeməhlərini yeyillər. Amma oğlan fikir verir itə. Görür ki, it yemədi. Padşah durdu, bir-iki şallax çəkdi o kəlliyə. Kəlliyə bir-iki şallax çəkənnən sora it zingildədi, başdadı yeməyə. Yeyənnən sora, süfrə yığışannan sora, padşah başdadı söhbətini eləməyə.

Dedi ki, ey Məlik Cümşüd, söhbətimizi eliyəcəyih, amma şərtimiz şərtidi.

Padşah başdadı söhbətə, dedi:

– Ey Məlik Cümşüd, bı gördüyün it, həməh bı qancıx mənim həyat yoldaşım olup, özü də əmim qızı olup. Bınnan biz uzun illərdi ki, bir həyat yoldaşı kimi bırdı yaşayırdıx. Vaxt gəldi, deyir, bir də gördüm ki, bı əmimqızı gecələr çıxır çölə, hara isə gedir, soyux, buz kimi gəlir, girir yorğan-döşəyə. Soruşdum ki, ay əmiqızı, adı da Gül idi, bəs sən bu vaxt hardan gəlirsən, soyux, qiyamat? Dedi ki, aşpaz tutan, allah evini yıxsın, o qədər xörəyi pis pişirillər, mən qarın ağrısına düşürəm, qalırım çöldə. Deyir, ta aşpaz qalmayıp, qəssab qalmadı, hamısın boynun vurdum. Ta o yerə qaldı ki, aşpaz, qəssab tapılmadı ki, gəlip mənə qullux etsin. Qorxudan gəlmirdilər. Axırı, deyir, əlacım kəsildi. Bir gün dedim bunu izləyəcəm. Şübhələndim daha doğrusu. Baş barmağımı kəsdim ki, yuxum gəlməsin, incitsin, mənim yuxum qaçsın. Sarıdım gecə, özümü vurdum yuxuluğa. Canımı dişimə tutdum, guya yatmışam. Bir də gördüm, durdu çıxdı. Geyindi çıxdı. Mən də geyindim çıxdım. Dava paltarımı, qılıncımı, qalxanımı bağladım. İzdədim, görüm, bı hansı tərəfə gedir. Gördüm, bının atı hazırdı. Mehtər atı çəkidi. Qalxdı atın belinə.

Dedim:

– Adə, mehtər, atı çəh.

Mehtər dedi ki, padşah sağ olsun, bı vaxt nə at. Belə

deyəndə mehtərin boynun vurdum. Mindim atı, bının dalınca qarabaqara-qarabaqara getdim. Sürür meşəyə sarı. Mən də bunun dalınca. Xəbəri yoxdu ki, mən gəlirəm. Məsafəmiz uzaxdı, amma görürəm. Gəldi, deyir, meşəliyin ortasında bir açıxlıx yer var, bırda uzun bir kaha var. Bırda quldurlar yaşayır. Çatan kimi bıra, quldurlar gəldi, atı tutdu. Düşdü. Atı çəkdi, tavlaları var, keçdi girdi içəri-kazarmanın içinə. Girdi içəri. Mən də, deyir, atımı kənardə bağladım. Gəldim, deyir, çıxdım bı kahanın üstündə. Bını izdiyirəm. Uzanmışam damın üstünə. Gördüm ki, bı qırq quldurlar, oturuftu cərgəynən. Başçıları başda oturuf.

Deyir, bu keşdi 40 quldurların hamısıynan görüşdü, öpüşdü. Gah onun qucağında otdu, gah bunun qucağında otdu. Cərgiynən getdi, başçılarının qucağında oturdu, ta durmadı. Durmuyanda, deyir, dişim bağıracağımı kəsir, qeyrətim qəbul eləmir. Getdim, deyir, düzü çəkəndim də, birdən birə 40 quldurun içinə necə girim? Tavladan atdarı aşdım, buraxdım. Özüm də qapının başında uzanmışdım, qılinc əlimdə hazır. Gəlirlər, indi səsi eşidirlər, atdarın səsinə gəllilər bir-bir baxmağa. Gəldihcə boyunların vururam. Axırı, deyir, şübhələndi başçıları. Özü də durup gəldi. Görür gedən qayıtmır, özü durup gələndə əmim qızı Gül də, deyəsən, başa düşdü, şübhələndi, tez çıxdı, atını mindi, düzəldi yola. Baş quldurun başını vurdum. Kəlləsini gətirdim atdım xurcuna, atın belinə mindim, bunun dalınca. Əmim qızı mənənən qabax çatdı. Bı əmim qızı tilsim bilirdi. Bilirdim ki, məni tilsimə salacax. Gəldi düşdü, atı verdi mehtərə, keçdi otağına. Mən də atı mehtərə verdim, keçdim içəri. Mən qapıdan içəri keçəndə məni tilsimə saldı.

Dedi:

– Get, itin biri it.

Mən oldum it. Simavar padşah oldu it. Buraxdılar məni, yeməh vermədilər. Getdim ac-susuz qaldım çöldə. O it məni boğdu, bı it məni boğdu. Arıxladım. Sora mənim qəssəbimin qızı həməh bı əmim qızının şəxsi quluxçusu idi. Ancax ona qullux eliyirdi. O da bilir ki, bı tilsim bilir. O da fikir verir ki, axı bı Simavar padşah yoxdu. Şübhələnir, ola bilər ki, bı arvad onu tilsimə salıp. Ama qorxudan heş kəsə demir. Nəysə, bı gedir, bir gün atasına deyir ki,

ay ata, axı padşah görükmür. Bəlkə, arvadı onu tilsimə salıp. Atası deyir ki, a bala, heç yanda bını demə. Padşah eşidər, bizim nəslimizi, kökümüzü kəsər. Deyir:

– Yox, mən, nəysə, şübhələnirəm.

Bir gün, deyir, gəlmişəm həyəətə. Bı gəldi, mənə yeməh atdı. Qulluxçu gəldi, qulağıma dedi ki, sən Simavar padşahsan? Mən başımla təsdih elədim. Qayıtdı getdi. Qayıdıp gedənnən sora, gedir əmim qızının başın yuyur, canın yuyur, orasına keçir, burasına keçir, qulluxçusudu da, bir təhər bı tilsimi bınan o cür duyur. Gətirip tilsimi oxudu, verdi mənə, dedi:

– Get, Simavar padşah.

Mən oldum həməhki adam. Özümə gəldim. Tilsimi də verdi mənə. Gəldim, deyir, elə qapıdan içəri girəndə arvad istədi tilsimə əl atsın, tez oxudum, tilsimi bına vurdum. Dedim ki, get qancıx. Bı oldu bir qancıx. Yenə də deyir, getdi öz yoluynan. Getdi qoşuldu itdərə. Genə, deyir, namusum qəbul eləmədi. Axırı məcbur oldum, tutdum, gətdim bağladım öz otağına. İndi, deyir, ay oğlan, şərtimiz şərti. Bı, mənim həyat yoldaşım, əmim qızı Gəldü. İndiki, hal-hazırda arvadım həməh qəssəbin qızıdır. O da ki, oynaşının kəlləsidi. Ona görə də mən yeyən xörəhdən gəlir ona da bir qab. Yeməyi o, hikkəsinnən yemədi. Durdum bir-iki şallax çəkənnən sora başdadı yeməyə. Mənim sirmim bıdır. İndiyə kimi bı sirm heş yana çıxmıyır ki, mənim adım biyabır olmasın. İndi də gərəh çıxmasın. Şərtimiz şərti, gərəh boynun vurulsun.

Oğlan deyir:

– Şərtimiz şərti, padşah sağ olsun, icazə ver ayaxyoluna dəyim, gəlim. Beş dəyqə mənə vaxt ver. Sora qanım halaldı.

Deyir:

– Buyura bilərsən. Ancax belinə gərəh ip bağlıyım.

Deyir:

– Bağla.

Belinə ip bağlıyır. Aftafa götürür, gedir əyaxyoluna, girir içəri. İpi açır belinnən, bağlayır aftafanın boğazına. Üzüyü də barmağından çıxarır, salır aftafanın lileyinə. Özü çıxır qaçır. Qaç ki, qaçasan. Deyir, asta qaçan namərddi, götürülür. On dəyqə keçir,

on beş dəyqə keçir, Məlik Cümşüd qayıtmır.

Padşah səsləyir:

– Ey Məlik Cümşüd.

Üzüh səs verir:

– Bəli.

– Gəl də, nə oldun?

– Baş üstə,– üzüh səs verdi. Yarım saat, bir saat keçdi, Məlik Cümşüd gəlmədi. Axırı padşah məcbur olur, durup gedir. Görür ki, Məlik Cümşüd nə gəzir. Üzüh də bağlanıp aftafanın boğazına.

Deyir ki, köpəyoğlu, apardın sirrimi. Məlik Cümşüd qaçır, gəlir öz xanımının yanına. Padşahın əhvalatını öz xanımına nağıl edir. Sora bınar gedillər kəbin kəsdirillər, qırx gün, qırx gecə toy vurdurullar. Məlik Cümşüd qalır bırda, öz arzularına çatıllar. Siz də öz arzunuzu çatasız.

İFRİTƏYƏ RAST GƏLƏN PADŞAHIN NAĞILI

Biri varıydı, biri yoxuydu, keçmiş zamannarda bir padşah varıydı. Bu padşahın var-dövləti çox, özü də cavan və gümrəhiydi. Onun üç arvadı, hər arvaddan da bir oğlu varıydı.

Padşah öz həyatının çox razıydı. Allah heş bir xoşbəxtliyi onnan əsirgəməmişdi. Özü də tez-tez deyirdi:

– Yəqin mən xoşbəxt ulduz altında doğulmuşam, mənə yaradanda Tanrının keyfinin yaxşı vaxtına düşüb.

Bu padşahın ən çox sevdiyi məşğuliyət ova getmək idi. Tez-tez ova gedər, ovladıları ovun ətinnən ləzzətli yeməklər hazırladıb keyf edərdilər. Bir dəstə saray igidləri də həmişə onu müşayət edərdilər. Onlar bir gün də xan yaylağına çatdılar. Padşah üzünü nökr-naibə tutub dedi:

– Mən bir az yatım, siz də keşiyimi çəkin.

Bunu deyib padşah yuxuya getdi. Nökr-naib də bir yerə yığışib olannardan, keçənnərdən danışmağa başladılar. Onnarın başı söhbətə necə qarışdısa, padşaha doğru yaxınnaşan böyük və əcayib ilan görmədilər. İlan sürünə-sürünə padşahın düz başının üstünə gəldi və diqqətlə ona baxmağa başladı. Padşah o biri böyrü üstə çevriləndə üzünə ilanın soyuq bədəninə toxundu. İlan sakitcə durub baxırdı. Birdən padşah gözünü açdı, ilanı görüb dəhşətə gəldi. İlan padşahın ayıldığını görüb ağzını geniş açdı. Padşah ilanın zəhərri dişlərini gördü. İlahi, bu ki cəhənnəm əjdahasıdır. Padşah ölümünü gözdərinin qarşısına gətirdi. Elə bu vaxt Cahan pəhləvan şahı gözdəyən təhlükəni gördü. Tez qılıncını sıyırıp ilanın üstünə şığıdı. İlan dərhal yerə soxuldu. Quyruğu hələ çöldə qaldığınnan Cahan pəhləvan kəsdi. Padşah özünə gələrək dedi:

– Cahan pəhləvan, sən mənə həyatımı xilas elədin. Nə arzun var, de.

Cahan pəhləvan:

– Qibleyi-aləm, icazə verin o ilanı tapıb öldürüm, yaralı ilan daha qəzəbli olur.

Padşah Cahan pəhlivanla razılaşdı.

Cahan pəhləvan gəldi şəhərə, anası ilə sağollaşıb yola

düşdü, sizə kimdən deyim, padşahdan. Bir neçə gün sonra onnar saraya döndülər. Hələ meşədən çıxmamış qarşılılarına kiçik bir koma çıxdı. Komanın kiçik akoşkasının gözəllər gözəli baxırdı. Gözəli görəndə padşahın ağı başınınan çıxdı. Əmr elədi ki, onu atın tərkinə atsınar.

Nəhayət, gəlib saraya çatdılar. Padşahın arvaddarı, oğlanları padşahı pişvaza çıxdılar.

Gözəllər gözəlini bəzəndirif geyindirdilər, padşahın hüzuruna gətirdilər. Padşah onnan soruşdu:

– Ay qız, kimsən?

Qız dedi:

– Kasıb bir qızam, heş kimim yoxdur. Komada yalnız, kimsəsiz yaşayıram.

Padşah dedi:

– İndən belə sarayda yaşıyacaxsan.

Qız çox şad oldu, bu gözəl tezliklə sarayda hörmət qazandı. Padşah artıq o biri arvaddarını unutmuşdu. Bu gözəldən ayrılmaq ona çətin gəlirdi.

Bir gün səhər səs düşdü ki, padşahın böyük hərəminnən olan oğlunu ilan çalıb öldürdü. Padşah bunu eşidib bərk kədərləndi. O, qırx gün qara geyinib yas saxladı. Sonra ikinci hərəminnən olan oğlunu ilan çalıb öldürdü. Padşah bərk qəzəbləndi. Vəziri çağırıb dedi:

– Vəzir, burda düşmən əli var. Sarayda ilan nə gəzir? Kimsə bu işi təşkil edir. Nə tədbir tökürsən?

Vəzir:

– Qibleyi-aləm, balaca şahzadəni xüsusi otaxda, xüsusi nəzarətdə saxlamaq lazımdır.

Belə də etdilər. Bir müddət sakitlik yarandı. Gözəllər gözəli artıx hamilə idi. Padşah səbirsizliklə övladının dünyaya gələcəyini gözləyirdi. Lakin bir səhər eşitdi ki, kiçik oğlunu da ilan çalıb. Padşahın qəzəbi yerə-göyə sığmırdı. Əmr etdi ki, bütün xidmətçiləri qılıncdan keçirsinnər. Əmr yerinə yetirildi.

Padşah bütün günü öz gözəl arvadı ilə bir yerdə olur və o biri arvadları yadına düşmürdü. Ancax axır vaxtlar yuxusu da qaçmışdı.

Bir gün gecə yarısı yuxudan ayıldı ki, arvadı yanında yoxdur. Bu vaxt qapı çırpıldı. Kimsə otaxdan çıxdı.

Padşahı marax götürdü. Bu nə işdir? Bu qız hara getdi? Tez paltarını geyinib bayıra çıxdı. Budur arvadı saray hərətinə düşdü. Atlar saxlanan tövləyə doğru getdi. Padşahın atını minib saraydan çıxdı. Onun çıxmasını keşikçilər heş hiss də etmədilər. Padşah da tez bir ata minif çıxdı. Qarabaqara arvadını izlədi. Onnar bir qalaçaya çıxdılar. Arvad həmin qalaçanın qarşısında dayandı. Fit verdi. Onun fiti çaqqal ulaşmasına oxşuyurdu. Qapı açıldı. Bir bədheybət, insanabənzər bir şey orada göründü. O, padşahın gözəl arvadını görüf soruşdu:

– Ay murdarların murdarı, bir həftədir hardasan? Bilmirsən ki, mənə aldatsan, səni külə döndərəm.

Arvad yalvardı:

– Qurban olum, sevgilim. Mən səni aldatmıram. Amma başı batmış, köpək padşah yatmaq bilmir ki, mən də gəlim. O qədər bihuşdarı içirtmişəm, yəqin səhərə kimi durmaz.

– Yaxşı, gəl.

Hər ikisi qalaçaya girdi. Padşah qalaçanı dörd dolansa da, içəri keçməyə yer tapmadı. Saraya qayıtdı. Padşah başa düşdü ki, arvadı əməli-saleh deyil. Nə isə murdar niyyəti var. Çox fikirşədi. Səhərə yaxın ayax səsləri eşidib gözlərini yumdu. Arvadı usdubca otağa girdi. Yoxladı görsün padşah neynəyir. Gördü ki, kişi elə yatır ki, xorultusu otağı titrədir. Sevindi, öz-özünə dedi:

– Sənnən də çox qalmayıb. Tezliklə canını cəhənnəmə vasil eliyib, taxt-tacı ələ keçirərik.

Beləliklə, hər gün padşah bihuşdarını yalannan içib yatır, arvadı da gecə gedib səhərə yaxın gəlirdi. Bir neçə gün beləcə keçdi. Padşah onu nə qədər izləsə də, heş bir şey öyrənə bilmədi. Əhvalatı vəzirə açdı. Vəzir dedi:

– Qibleyi-aləm, sən arvadına de ki, biz ova gedirik. Yalannan saraydan çıxaq. Sonra izləyəh, görək bu nə haqq-hesabdır?

Elə də edillər. Padşah arvadına deyir:

– Qız, mən özümü pis hiss edirəm. Bir az havamı dəyişmək

istiyirəm. Biz sabah ova gedəcəyih:

– Şahım, mən bir həftəni darıxacam, – deyər arvadı əzilif büzülə-büzülə şahın əlinnən öpdü. Şah da özünü o yerə qoymadı. Zorla gülümsündü və arvadının başını sıgalladı. Padşah qoşun-ləşkərilə yola düşdü. Elə şəhərdən təzəcə çıxmışdılar ki, vəzir padşaha dedi:

– Qibleyi-aləm, bu axşam biz paltarımızı dəyişib həmin qalaçaya gedək.

Şəhər kənarında çadır qurub gecəni qalmaq əmri verildi. Şahın qızıl çadırı quruldu. Vəzirlə padşah çadırdə libaslarını dəyişdirif aradan xəlvəti çıxarax atlarına minib qalaçaya doğru çapdılar.

Padşahla vəzir qalaçaya getməkdə olsunnar, sizə kimdən deyim, Cahan pəhləvannan.

Cahan pəhləvan düz ilanın yaralandığı yerə gəldi. Sağa-sola çox vurnuxdu. Hava isti idi. Birdən ağacın kölgəsində dincələn ağ, gözəl bir ilan gördü. Qılıncını çıxarıb onu öldürmək istəyəndə ağ ilan dil açıb dedi:

– İgid, məni öldürmə.

Onnar birlikdə meşəyə getdilər. Meşədə ilannar padşahı öz qoşunu ilə onnarın qarşısına çıxdı. İlannar padşahı qara, yoğun ilan idi. O, qızını görüb qışqırdı:

– Qızım, məni qorxutdun. Sənə deməmişəm, tək heş hara getmə. Bu bəni-insan kimdi?

Ağ ilan dedi:

– Ateyi-mehriban, bu bəni-insan nə istəsə, ver. Mən bir də sənəin sözünnən çıxmıyacam.

İlannar padşahı dedi:

– Nə istəyirsən de, mən verəcəm.

Cahan pəhləvan ilannar padşahına baş əydi:

– Ey ilannar padşahı, mənim heş bir diləyim yoxdur. Lakin bir neçə gün bunnar qabax bir eybəcər ilanla rastlaşib onu yaralamışam. Mümkünsə, həmin ilan tapmaqda mənə kömək eliyin. Biz onunla ya barışax, ya da ki, vuruşax.

İlannar padşahı onu məmləkətinə apardı. Əmr etdi, bütün

ilannar saraya düzüldü, ancaq Cahan pəhləvan hamısına baxdı, yaraladığı əcaib ilan tapmadı. Dedi:

– Yoxdur, daha başqa ilan qalmadı?

– Var,– deyər ilannar padşahı cavab verdi, lakin onu məmləkətdən qovmuşux. Bəlkə sən axtardığın ilan odur. Bu yaxınnarda onu şəhər kənarında ifritə Əmənin qalaçasının ətrafında görüblər. O, çox qəddar ilandı. Bu yaxınnarda qızımı qaçırmaq istədiyinnən tutuluf sürgün edilib.

– Ola bilsin ki, həmin ilandır.

İlannar padşahı dedi:

– O çox dəşhətli və qəddardır. Sən onu çətin öldürə biləcəksən. Gəl sənə iki köməhçi verim.

Onnar razılaşdılar. Cahan pəhləvan və iki ilan yola düşdülər. İlanın biri sürünüb hasarın üstünə çıxdı. Özlərini kəndir kimi tarımlayib Cahan pəhləvanı da çıxartdılar, hasarı aşdılar. Gəlib evin qapısına çatanda gördülər ki, həmin əcaib ilan orada yatır.

Onnar ilanın üstünə atıldılar. Bərk vuruşma başdadı. Nəhayət, əjdaha ilannarın birini uddu. O biri ilan da bərk yaralanmışdı. Cahan pəhləvan qılıncı çəkib onun başını bədəninə ayırdı. Ancax baş dil açdı:

– Sən məni öldürə bilməyəcəksən. Ona görə ki, mənim sırım var.

İlanın başı ilə bədəni birləşdi. Bu hadisə bir neçə dəfə təkrar olundu. Cahan pəhləvan artıq yorulmuşdu. İlan isə özünü qətiyyəyən yorğun hiss etmirdi. Bu vaxt Cahan pəhləvan səs eşitdi.

– Başını əz, onun canı başındadır.

Bu ağ ilan idi. Ağ ilan onun sırımını özündən eşitmişdi. Cahan pəhləvan axır ki, onun başını əzib öldürdü. Ağ ilanla yaralı ilan onu qalaçadan çıxartmax istədilər ki, birdən evin qapısı açıldı. Oradan bədheybət bir məxlux çıxdı. Cahan pəhləvan gizləndi. Yaxşı ki, əjhada ilanın leşi kənardə idi. Bədheybət gedib qapını aşdı. Gözəl bir qız içəri girdi.

Bədheybət ona deyirdi:

– Daha vaxta az qalıb. Sən uşağı doğan günü padşah ölməliidi. Padşahı mən çalmalıyam. İblislərin başçısı mənə sifariş

göndərib. Bu gecə padşahı ilan çalmalıdır. Sonra biz evlənərik və mən padşah, sən də mənim arvadım olacaqsan.

Gözəl nazlandı:

– Sevgilim, mən o günü səbirsizliklə gözləyirəm.

Onnar qol-boyun oluf evə getdilər. Cahan pəhləvan mat qaldı:

– Bu nədir?

Ağ ilan dedi:

– Bura ifritə Əmənin qalaçasıdır. Onnar sizin məmləkəti məhv etmək istəyirlər. Padşahınız öldürüləcəh, bu İblis padşah olacax. Sonra ilannarı məhv edib oranı İblis məmləkətinə çevirəcəklər.

Cahan pəhləvan öz hökmdarına sədaqətli idi. Qərara aldı ki, bunnarı öldürsün. İlannar ona köməh edəcəklərinə söz verdilər. Cahan pəhləvanla evi dörd dolandırdılar, görsünnər haradan içəri keçə biləllər. Ağ ilan kiçih bir deşih tapdı. Ev çox gözəl bəzənmişdi. Əşyalar qızıl və daş-qaşdan hazırranmışdı. Lakin otaqda heş kim yox idi. İkinci qapını açdılar, bura da gözəl, ancax kimsəsiz idi. Üçüncü qapının açanda saçlarınınan asılmış bayax içəri girən gözəli gördülər. Gözəl onnarı görəni kimi dedi:

– Sən ifritəsən, öldürəcəm səni.

– İgid, əl saxla, – deyə gözəl qız yalvardı. Mən şah qızıyam. Bunnar məni oğurlayıblar. İfritə mənim cildimə düşmək üçün bunu edib. Sabah məni öldürəcəklər. Məni bunnarın əlindən qurtar.

Cahan pəhləvan qızı azad elədi. Onnar bir könüldən min könüle bir-birinə aşiq oldular. Gənclər əhd-peyman bağladılar. Bunnan sonra gözəl dedi:

– Ey pəhləvan, bunnarı yalnız çiraxla qorxuzmaq olar. Onnar işıxda gücsüz olurlar. Qaranlıxda isə elə güclü olurlar ki, heş kim onnara üstün gələ bilməz. İndi onnar eyş-işrətlə məşğuldurlar. İfritə Əməni öz cildindədir. Sən indi bir çirax tapmalısən.

Onnar qalaçadan çıxdılar. Cahan pəhləvan əhvalatı danışdı. Padşah özü ilə çirax götürmüşdü. Cahan pəhləvan onnarı orda qoyuf geri qayıtdı. Ağ ilan da onunla getdi. Onnar otağa girəndə İblislə İfritə artıx yatmışdılar. Cahan pəhləvan onnarın ayağını qı-

dıqladı. Onnar qalxıb oturdular. Qəfildən Cahan pəhləvan çırağı irəli tutdu. Gözləri qamaşan İblis qışqırdı.

– Nə istiyirsən?

Pəhləvan dedi:

– Səni öldürməyə gəlmişəm.

– Bizi öldürmə, sən nə istəsən edərəm.

– Yox, siz ölməlisiniz.

İfritə qəfildən bağırdı. Ağ ilan onun boğazına sarıllarax onu boğub öldürdü. Cahan pəhləvan isə İblisin boğazını qılıncı ilə kəsib atdı.

Padşah Cahan pəhləvanla 40 gün, 40 gecə toy elədi. Onnar yeyib-içib xoşbəxt oldular, sizi də xoşbəxt olasınız.

Göydən üç alma düşdü, biri mənim, biri nağıla qulax asannarın biri də bacadan baxıb istəmirəm deyənnərin.

SƏNUBƏRİN NAĞILI

Biri varıymış, biri yoxuymuş, bir kasıf kişi, onun da bir arvadı varıymış. Bunnarın var-yoxu, gözdərinin ağı-qarası bir gözəl qızdarı varıymış. Bu kişi bir gün evə gələndə yolda iki oğruya rast olur. Qorxusunnan başını qaldırır baxmır. Kirişəcə evinə gəlir. Savahı günü onu şahın hüzuruna gətirirlər. Kişi ikiqat oluf baş əyir.

– Qibleyi-aləm nə buyurur? – deyif şahın ayaxlarına çökür.

Şah kişini itəliyif deyir:

– Özünə görə deyilsən? İndi də oğurrux qalmışdı, hə?

Kişi mat-məəttəl qalır:

– Nə oğurrux, şahım? Mənim heş nədən xəvərim yoxdu.

Şah deyir:

– Özünü bilməməzliyə vurma. Dünən gejë bəzirğanın evini sən talıyıfsan.

Kişi deyir:

– Şahım, gedin baxın. Mənim evimdə bir dənə saman çöpü də yoxdu. Oğurramışam, bə hanı? And bu, qəsəm bu, şər eləyillər.

Şah lap qəzəflənir:

– Aparın, bunun boynunu vurun.

Vəzirin kişiyə yazığı gəlir. Şaha yalvarır deyir:

– Şah sağ olsun, yaxşısı budu bunu məmləkətinən çıxart. Boynunu vurdurma.

Şah vəzirin sözünnən sonra mərhəmətə gəlir. Kişini evli-əşikli məmləkətdən çıxarıllar.

Kişi, arvadı, bir də qızı Sənubər xeyli yol gedif bir bulağın başına çatırlar. Oturuf dincəlmək istiyəndə, üç atdı özdərinə bunnara yetirir. Salamsız-kalamsız Sənubəri zornan ata mindirirlər.

Kişiynən arvadı qorxudan tir-tir əsif ürək-kövəklərini yeyillər. Qarğış tökür, ağılyıllar, amma haraylarına çatan olmur.

Bir göz qırpımında atlılar qızı götürüf aparıllar. Yolun yarısına çatanda qızın gözdərinə möhkəm-möhkəm bağlayıllar. Gəlif bir mağaraya çıxıllar. Qızı mağaranın içinə salıf ona işgəncə

verillər. Bir neçə gün əzab-əziyyət verdikdən sonra onun gözdərinə çıxarıf yanına qoyuf gedillər. Qız burada zariya-zariya tək-tənha qalır. Bunun zarılısına bir quş içəri girir. Qıza yazığı gəlir. Yerdən gözdərinə qaldırır dilinin altına qoyur. Sonra adam kimi dilə gəlif deyir:

– Ay qız, sana nə oluf, niyə belə zariyırsan?

Sənubər deyir:

– Sən kimsən, mana bir kömək eliyə bilərsənmi? Əgər kömək eliyən deyilsən, səni and verirəm o yaradana, yolunna çıx get, mana əziyyət vermə.

Quş deyir:

– İşdi, bəlkə köməyim dəydi, de görüm, səni kim bu hala salıf?

Qız başına gələnnəri, mən nejë sizə nağıl eləmişdim, quşa danışıf. Quş deyir:

– Sənubər, indi sana nə kömək lazımdı.

Sənubər deyir:

– Dədəmnən anamın əllərini əllərimə çatdır. Çatdırı bilməsən, yenə sağ ol. Arabir gəl-get, mənim qəlbim darıxmasın. Quş uçuf gedir. Hər yeri dolanır. Sənubərin dədəsiynən anasını tapa bilmir ki, bilmir. Geri dönəndə bir bulax başında ikisinin də ölüsünü görür. Quş kor-peşman geri gəlir. Sənubəri tapa bilmir.

İndi görək yazıx Sənubərin başına nə iş gəlir. Quş mağardan gedənnən sonra qızın gözdəri ona çox əziyyət verir. Ağrıdan zarılısı-iniltisi mağaranı başına götürür. Burdan keçən bir şir səsə mağaraya girir. İstiyir atılıf onu parça-parça eləsin. Gözdərinə görəndə yazığı gəlir. Qıza yaxınlaşır, onu sürüyüf meşənin dərin-niyindəki mağarasına aparır. Şir mehrini ona salır. Meşədən ov ovluyur, quş quşluyur, əlinə keçəni gətirif qıza yedirif-içirdir. Axşamlar da qucağına alıf yatır. Günnər, aylar keçir, qızı möhkəm bir ağrı tutur. Qız uşağa yatır. Şir uşağa qulluq eliyir. Bükür, anasına verif əmizdirir.

Uşax iki yaşına çatır. Meşədə yekəldiyinnən o, şir kimi yeriyir, şir kimi səsə çıxarır. Haraya gedirsə, şir uşağı da özünən aparır. Şir elə bilirmiş ki, uşax onundu. Ancax quldurrar qızı

qaçılanda qız onlardan uşağa qalılmış.

Bir gün şir meşiyə gedəndə uşağı aparmır. Uşax onun dalınca gedir. Gəlif bir uçuruma çıxır. Ayağı sürüşüf üzüqoylu yellənir. Gəlif suyun qırağında qalır.

Axşam bir çovanın yolu burdan düşür. Uşağı görüf sevinir. Onu götürüf evə gətirir. Çovanın övladı olmurdu. Arvad uşağı köynəyinin yaxasından keçirif özünə uşax eliyir. Uşağın adını Fatma qoyullar. Qız burda yekələnməkdə olsun, görək kor qızın axırı nə olur?

Qız nə qədər gözlüyürsə, uşax gəlif çıxmır. Zağadan çıxır, dəvdənə-dəvdənə uşağı gəzir. Gəzə-gəzə gəlif meşənin axırına çıxır.

Sən demə, şahın oğlu ova çıxıfmış. Qaraltıya girəndə yolunu burdan salır. Kor bir qızın ağılya-ağılya gəzdiyini görüf ona yazı-ğı gəlir. Bir az da irəli gələndə görür kü, bu qız bir qənirsiz gözəldi ki, dünyada misli-baravarı yoxdu.

Şahın oğlu deyir:

– Ay qız, sən kimsən, nəçisən, burda nə axtarırsan?

Sənubər qorxa-qorxa deyir:

– Ay oğlan, kimsən, bilmirəm? Səni and verirəm Allaha bircə, məni bu zülümnən qurtar.

Qız sızıldıya-sızıldıya başına gələni oğlana danışır. Oğlanın ürəyi şan-şan olur. Qıza deyir:

– Ayağa dur, min atın tərkinə!

Əlini atıf qızı atın tərkinə alıf aparır. Xəvər çatır k1, bə deməzsənmi oğlun bir kor qız gətirif. Şah qəzibinnən dodaxlarını gəmirir. Əmr eləyir ki, ikisini də məmləkətdən çıxarsınlar. Ağıllı adamlar yığılıf şaha minnətə gəlillər:

– Varın-yoxun bir züryətin var, onu da qovalayırsan, bu Allaha xoş getməz.

Şah deyir:

– Belə züryətdən olmasa yaxşıdı. Bu saat bunnarı çıxarın burdan.

Naçar qalif şahzadəni kor qıznan baravar məmləkətdən çıxarıf qovullar. Hər ikisi baş alıf gedir bir çöllü-biyavana. Sənubər

deyir:

– Şahzadə, gəl sən mənən ötrü çöllərə düşmə. Qayıt get evinizə. Qoy mən burada qalım qurda-quşa yem olum. Onsuz da mənim baxtım yoxdu.

Şahzadə deyir:

– Sənubər, baxtınan gileylənmə. Çöllərdə ölək, bir yerdə ölək. Yaşısax da bir yerdə yaşıyax. Mən səni qoyuf heş yana getməmə.

Bunnar, burda düzün ortasında qaldılar. Şahzadə ağaşdan, çır-çırpıdan yığıf gətirif bir alaçix düzəldir. Sənubərnən burada qalif yaman-yaxşı gün keçirir. Bunnar burada qalmaxda olsun, görək şir neylədi?

Şir axşam evə bir az gej gəldi. Ayağınan yaralanmış zağasına girir. İçəridə heş kimi görmür. Görür lələ köçüf yurdu qalif. Nə qızı var, nə də arvadı. Bir neçə gün ağzıüstə yatır. Ayaxlarının yarası bir az yaxşılaşır. Bir gün tezdən duruf zağasından çıxır. Öz-özünə inaddaşır k1, harda olsa, gərək kor qızı tapa.

Şir bütün meşəni gəzir, heş yerdə kor qızı gördüm deyən olmur. Axır yoruluf bir ağaşın altında yatır. Bu ağaşda da bir quş oturuf dərddi-dərddi oxuyurmuş. Quşun səsinə şir yuxudan ayılır. Quşun oxuduğunu eşidif lap hirsdənir. Altdan yuxarı nərilliyir.

Quş deyir:

– Ay meşənin ağası, niyə hirsdənirsən? Dərdim çoxdu, oxuyuram.

Şir deyir:

– Sənin nə dərdin var? Azad quşsan, hara istəsən, ora uçursan. Mənim başıma gələni bilsən, bilərsən ki, dərd belə olar, dərddi kimdi?

Quş deyir:

– Azad olsam da, mənim də ürəyim var. Mən bir neçə il bunnan əvvəl bir kor qız görmüşəm. İndi nə vaxtdı k1, onu axtarıram.

Şir deyir:

– Sən onu neyləyirsən?

Quş deyir:

– Quldurrar onun gözdərini çıxarıf yanına qoymuşdular. Mən onun gözdərini götürüf saxlamışam. İndi qojalmışam. Birdən ölüf eliyərəm, onun gözdəri mənnən gedər. Birjə tapıf qızın gözdərini versəydim, öləndə də rahat ölərdim.

Şir quşun danışdıxlarını eşidif çox sevinir. Deyir:

– Ay quş, mən də sən dərdəyəm. Mən də kor qızı gəzirəm. Gəl baravar axtarax, bəlkə bir yerdən sorağı gəldi.

Quşnan şir yoldaş oluf yola düşüllər. Bu dağ mənim, o dağ sənin, gəlif bir çöllü biyavana çıxıllar. Bir bulax tapıf başında dincəldilər. Bu vaxt pəri qızdarı suya enillərmiş. Quşu görüf, oğurruyuf aparıllar. Şir yuxudan oyanır kı, quş yoxdu. Quşu axtara-axtara gəlif kor qızın komasına çıxır. Görür kü, bir gözəl oğlan atdan düşüf komaya girdi. Şir qarannıx düşənnən sonra komaya yaxınnaşır. Gözdərinə inanmır. Gəzdiyi kor qız burdaymış. Bir az keçir. Görür kü, bu gözəl oğlan kor qızı da qucağına alıf yatdı. Onnar yuxuya gedən kimi şir hücum eliyif oğlanı öldürmək istiyir. Pəncəsinnən vuruf qapıyı qırır. At kişniyif oğlanı yuxudan oyadır. Oğlannan şir əlbəyaxa olur. Oğlan şiri öldürmək istiyəndə qız oğlanın biləyinnən tutuf qoymur. Oğlana deyir:

– Şahzadə, bu şir mana çox kömək eliyif. Məni görəndə məni öz qoltuğu altında saxlıyif. Sən də kişilik elə, onu burax.

Şahzadənin qolları boşalıf. Şiri buraxır. Şir çəkiliş öz yerinə gedir. Amma şir gejë-gündüz qıznan oğlanı öldürməkdən ötrü yollar axtarır.

Şahzadənin kor qızdan bir oğlu olur. Adını İbrahim qoyullar. Çox keçmir şir yenə hücum çəkir. Balaca İbrahim də nənnidə yatırmış. Bu dəfə də hər şey yaxşı qurtarır. İşi belə görə Şahzadə arvad-uşağını da götürüf burdan köçür.

Az gedillər, çox gedillər dəre-təpə düz gedillər, gəlif bir məmləkətə çıxıllar. Şahzadə gedif şahın elçi daşının üstündə oturur. Şaha xəvər çatır kı, deməzsənmi sənin elçi daşında bığıburma bir iyid oğlan oturuf. Gəlif gedənə meydan oxuyur.

Şah əmr eləyir:

– Hər kimdisə, onu tez buraya gətirin.

Oğlanı padşahın yanına gətirillər. Oğlan içəri girif şaha baş

əyir. Şah oğlanın salamını alıf oğlana deyir:

– De görüm, kimsən, nəçisən, mənnən nə istiyirsən?

Oğlan deyir:

– Qibleyi-ələm sağ olsun, mən uzaxdan, qərif ölkədən gəlmişəm. Burda sığınacağım yoxdu. Uşağım da körpədi, arvadımın gözdəri kordu. Bu günnən savaha umudum yoxdu. Mərhəmətinizi bizim üstümüzdən əsirgəmiyin.

Şah oğlana deyir:

– İlxıya baxa bilərsənmi?

Oğlan deyir:

– Baxaram.

Şah onnara daldalanmağa bir koma verir. Özünə də böyük bir at ilxısı tapşırır. Bunnar burda qalmaxda olsun, eşit quşdan.

Pəri qızdarı quşu oğurluyuf aparıllar. Quş ayılında görür kü, hər tərəfdə gül gülü, bülbül bülbülü çağırır. Elə bil cənnətdi. Başının üstündə pəri qızdarı oturuf nağıl danışılar. Pəri qızdarı quşun ayıldığını görüf deyillər:

– Sən innən belə biznən qalajaxsan. Bizim çarhovuzun yanında qarovul çəkərsən ki, biz çimməyə gedəndə paltarrarımızı oğurramasınnar.

Quş deyir:

– Mən sizin qulunuz da olaram. Amma mana bir yaxşılıx eliyin.

Pəri qızdarı deyir:

– Nə yaxşılıx istiyirsən?

Quş deyir:

– Kor qızı gərək tapasınız.

Quş bildiklərini, başına gələnnəri pəri qızdara danışır.

Pəri qızdar söz verir ki, yerin deşiyində də olsa, kor qızı tapıf gətirəjəklər. Pəri qızdarı çox axtarır, axır kı, kor qızı tapıf bihuş eliyib gətirillər. Quşdan qızın gözlərini alıf yerinə qoyullar. Üstünnən tüpürüf dillərilə silillər. Qız asqıruf ayılır. Elə bil anadan təzə oluf. Sənubər bu işdəre mat qalır. Hər şey ona yuxu kimi gəlir. Qızdardan soruşur:

– Mən hardayam? Məni buraya kim gətirif? Gözdərimi kim

sağaldıf?

Pəri qızdarı deyir:

– Sən bu quşu tanıyırsamı?

Qız deyir:

– Mən neçə ildi ki, koram. Heş kimi tanımıram.

Quş deyir:

– Sənubər, sən məni tanımırısan?

Sənubər quşun səsinən onu tanıyır deyir:

– Hə, indi tanıdım. Bə sən getmişdin mənim dədəmnən-anamnan xəvər gətirəsən. Amma gəlif çıxmadın.

Quş deyir:

– Mən getdim gördüm bir bulağın başında dədənnən ananı öldürüflər! Qayıdanda səni tapa bilmədim. O vaxtdan da səni axtarıram.

Sənubər dədəsinin anasının öldüyünü eşidif ağılır. Sonra başına gələnnəri yerri-yataxlı ona danışır. Quşun buna yazdığı gəlif deyir:

– Mən sənin gözdərini sağaltmaxdan ötrü buraya gətirdim. İndi sən də bir az dözməlisən, bunnarın sirrərini öyrənək. Sonra səni azad eliyərəm.

Bunnarı burada qoyax, görək balaca İbrahimmən şahzadənin başına nə iş gəlir? Şahzadə axşam işdən evinə gəlir. Qapını açıf içəri girəndə onu dəhşət bürüyür. Tükləri başında biz-biz olur. Uşağın nənnisinin başında bir dənə nəhəng ilan, yerdə də bir şir ölüsü. Eşiyə, içəriyə ha vurnuxur. Sənubəri tapa bilmir. Gəlif şirə bir tək vurur. Görür kü, şir ölüfdü. Özü də bunnara hücum eləyən həməni şirdi. Bə onda şiri kim öldürüf?

Birdən ilan adam kimi dil açıf deyir:

– Şahzadə, şiri mən öldürmüşəm. Uşağı öldürmək istiyirdi, mən qoymadım, öldürdüm onu.

Şahzadə ilana razılıx eliyif Sənubərin yerini soruşur.

İlan deyir:

– Sənubər pəri qızdarının yanındadı. Oraya getmək çox çətindi.

Şahzadə deyir:

– Bəs mən neçə gedim, nə edim?

İlan deyir:

– Mən uşağa baxaram. Sən gedərsən ağ divlərin məskəninə. Yol ayrıcında bir nurani qoja kişi var. O sənə hər şeyi deyəcəkdir.

Şahzadə uşağını ilana, ilanı da allaha tapşırır, halal-hümmət eliyif getməyin binasını qoyur. Az gedir, üz gedir, dərə-təpə düz gedir, axır k1, ilan dediyi yerə gəlif çıxır. İlanın dediyi kimi yol ayrıcında bir nurani qojuya rast gəlir. Ədəb-ərkannan qojaynan görüşür, başına gələn əhvalatı ona nağıl eliyir. Qoja deyir:

– Səni pərilərin yanına ancaq ağ div apara bilər. Ağ divin mağarasına isə bircə su altınnan keçmək mümkündür. Mağaraya girəndə açıx qapıları örtər, örtülü qapıları açarsan. Sonra qatdanmış xalçaları açar, açılmış xalçaları yığarsan. Altı otax keçif, yeddinci otağa girərsən. Divin canı şüşədədi. Şüşəni xəlvətcə götürüf yerə vurmax istiyəndə div oyanıf sana yalvarax. Sən ona yalnız anasının südünə and içənnən sonra inanarsan. Hələ mağaraya təzə girəndə bir küpəgirən qarı çıxax. O, sana deyəcəkdir: "Gəl əlimdəki tikanı çıxart". Nəbadə, nəbadə, ona yaxın gedəsən.

Şahzadə qojaynan halallaşif yola rəvan olur. Bu yolunda olsun, görək Sənubərin başına nə gəldi?

Quş pəri qızdarın bütün sirrərini öyrənir. Bir gün Sənubəri yanına çağırır deyir:

– Sənubər, sən pusquda durarsan. Pəri qızdarı suya girif çiməndə gedif onnarın otağına girərsən. Otaxda bir sandıxça var. Onu açıf sehirlə çıxararsan. Bütün dərdini ona deyərsən. Çırax sana desə ki, bəxtinnən razısanmı? Sən deyərsən, hə. Sonrasınan işin yoxdu.

Sənubər quşun dediyi kimi eliyir. Ayların pəri qızdarını güdür. Bir gün onnarın çimdiyini görür. Tez gəlir onnarın otağına. Sandığı açıf. Sandıxdan çıraqçı çıxarır deyir:

– Ey şamlı çırax, mənə bu dardan qurtar.

O başına gələnnəri də çıraqçı danışır.

Çırax soruşur:

– Bəxtinnən razısanmı?

Sənubər deyir:

– Hə, razıyam. Buna bəxt neyləsin? Qəzadı düşmüşəm.

Çırax deyir:

– Qırxıncı yükün altında bir xalça var, bir də livas. Xalçıyı sərərsən yerə, livası əyninə geyərsən. Xalçaya deyərsən: "Xalça, məni filan yerə apar!" O, səni istədiyini yerə aparajax. Livası geyinəndə heş kim səni görmür.

Qız quşnan razılaşır. Bir dəfə yenə qızlar çarhovuzda çiməndə Sənubərnən quş gəlir onların otağına. Yükün altınan xalçanı, livası çıxarıllar. Sonra oturlar xalçanın üstündə. Qız livası geyinif xalçıya deyir:

– Xalça, Süleyman peyğəmbərin eşqinə bizi apar Firəng padşahının ölkəsinə.

Xalça göyə qalxıf gedəndə pəri qızdarı bunu görür. Çox hoppanıf-düşüllər, amma bir şey eliyə bilmillər.

Quşnan qız gəlif evlərinin yanında düşüllər. Sənubər xalını yığıf, içəri gətirir. İçəri girəndə mat-məəttəl qalır. İri bir ilan uşağınan oynuyur. Sənubər ilannan, uşağınan görüşür. Uşağını bağına basıf duz kimi yalır.

Quş ağılyıf deyir:

– Budu, mən aydın görürəm, şahzadə dardadı.

Qız qara kəlağayısının ujunnan baxıf görür kü, doğrudan da şahzadə dardadı.

İlan deyir:

– Dayanmax olmaz. Gedif onu dardan qurtarmax lazımdı.

Qız İbrahimi ilana tapşırıf, ilanı da allaha tafşırıf yola çıxır. İlan haraya, neyə getməyi onnara söylüyür. Qız quşnan xalçanın üstündə oturuf deyir:

– Xalça, Süleyman peyğəmbərin eşqinə bizi ağ divin məmləkətinə gedən yolun ayrıcındakı nurani qocanın yanına apar.

Xalça göyə qalxıf onnarı aparmaxda olsun, görək şahzadənin başına nə işdər gəldi.

Şahzadə xeyli yol gedif nurani qojanın dediyi çaya çatır. Görür kü, bir adam balıx tutur. Gedif onun yanında dinməzcə duruf baxır. Birdən bir iri balıx onun toruna düşür. O adam sevinə-

sevinə balığı çıxarıf torvasına salır. Şahzadənin balıxdan xoşu gəlir. Torvuyu əlinə alıf balığı çaya atır. Həməən adam geriye çönür. Şahzadəynən dalaşır kı, balığı niyə çaya atdın. Şahzadə ordan uzaxlaşır yoluna davam edir. Çay boyu bir az aşağı enir. Birdən bir səs gəlir.

Şahzadə başını qaldıranda görür kü, xilas elədiyi balıx başını sudan çıxarıf adam kimi dil açıf danışır:

– Şahzadə, sən mana böyük yaxşılıx elədin. Onun əvəzində sana nə verim?

– Heş nə istəmirəm, bajarırsan məni suyun altınan ağ divin mağarasına keçirt.

Balıx deyir:

– Gəl belimə min, mənə bərk-bərk tut.

Balıx şahzadəni belinə alıf suyun altına cumur. Bir də onu mağaranın yanında sudan çıxardır.

Balıx oğlana deyir:

– Nə vaxt dara düşsən, məni səsdə. Mən balıxlar şahıyam.

Şahzadə balıxnan görüşüf üz tutur mağarıya tərəf. Nurani kişinin dediyi haman mağarayı tapır. İçəri girəndə qapının ağzında bir küpəgirən qarınan rastdaşır. Qarı onu görən kimi açır söz dağarcığının ağzını, başdıyır cana sarı yağ kimi yayılan şirin-şirin sözdərdən üyüdüf tökməyə.

– Bıy, bala, xoş gəlif, səfa gətirifsən. Bura nə məqsədnən gəlifsənsə, sana mən kömək eliyəjəm. Gəl bu əlimdəki tikanı çıxart, nənə sənə qurvan.

Qarı elə dillər tökür, elə dillər tökür kü, şahzadənin saqqızını oğurruyur. Şahzadə əlini atıf tikanı çıxarmax istiyəndə tilsimə düşüf orada qalır. Arvad onu süpürgə eliyif qapının dalına qoyur.

İndi eşit Sənubərdən. Sənubər gəlif qojanın yanında yerə düşür. Salam verif əleyk alannan sonra əhvalatı danışır. Qoja deyir:

– Mağaraya çatanda geriye baxma, tilsimə düşərsən. Şahzadə qapının dalında süpürgüyə dönüf. Onu ancax və ancax küpəgirən qarı tilsimnən çıxara bilər. Küpəgirən qarı saçınan çox qorxur. Onun saçınan tutsan, elə bil hər şey sənə əlindədi.

Qoja dediyini deyif yox olur. Sənubər çoxlu fikirdən, götür-qoydan sonra livasını geyinif quşnan baravvar xalçıya minif deyir:

– Xalça, bizi ağ divin mağarasının yanına apar.

Xalça uça-uça gəlif mağaranın yanına çatır. Qız quşa deyir:

– Ay, etivarrı quş, sən küpəgirən qarının başını qat, mən onun saçını əlimə alım.

Onnar ikisi də içəri girir. Küpəgirən qarı quşu görür, qızı görmür. Quş küpəgirənin gözü qavağında oynnar açıf firranır. Küpəgirən acıxlanır, quşu tutmaq istiyir. Qız fürsəti fəvtə vermiyif, əlini atıf onun saçınnan yapışır. Küpəgirən qarı bar-bar bağırır:

– Saçımı burax, nə istiyirsən verim.

Qız deyir:

– Süpürgəni adam elə, səni buraxım. Yoxsa saçına od vurajam.

Küpəgirən qorxusunnan süpürgüyü ovsunnuyuf, oxuyuf, üfürür, onu adam şəklinə salır.

Qız deyir:

– Şahzadə, eşiyə çıx.

Şahzadəynən quş eşiyə çıxır. Qarı deyir:

– Qapılar örtülün, qoymuyun qız çıxsın.

Qapılar örtülür. Sənubər içəridə qalır.

Xeyli keçir. Sənubər bir də görür nə, göy guruldadı, ildırım çaxdı. O, tez gəlif qarının ağzında durur. Küpəgirən qarıyı açanda qız onun saçınnan yapışif deyir:

– Məni eşiyə çıxart. Yoxsa, səni öldürəjəm.

Küpəgirən qarı əlaşsız qalif qızı eşiyə çıxarır. Sənubər eşiyə çıxan kimi şahzadəyə deyir:

– Şahzadə, tez bir od qala!

Şahzadə od qalır. Qız odu götürüf küpəgirənin saçını od-duyur. Saçı od tutan kimi küpəgirən yıxılıf ölür. Qız livası əyninnən çıxarif şahzadəyə dedi:

– Məni tanıdın?

Şahzadə gözdərinə inanmır. Sənubər sağ-salamat qarşısında dayandı. Qucaxlaşif öpüşüf, görüşüllər. Başdarına gələnnəri bir-

birinə nağıl eliyif, xalçaya minillər. Xalça onnarı gətirif məmlə-kətdərinə çatdırır. Şahzadə ilanın üzünən-gözünən öpüf ona razılıx eləyir. İlan getmək istiyəndə şahzadə qoymur, onu yanında saxlayır. Xəvər gedif çatır şaha deməzsənmi, ilxıçının arvadı bir uçan xalça gətirif şahın tamahı güj gəlir. Şahzadəynən arvadını yanına çağırtdırif deyir:

– Eşitmişəm, sizdə uçan xalça var. Bu neyə olar kı, mən padşah ola-ola bu xalça məndə olmasın, bir ilxıçıda olsun.

Ər-arvad qalır məttəl. Sənubər deyir:

– Qibleyi-aləm sağ olsun, rüsxət ver, gedək xalçıyı gətirək.

Şah onnarı buraxır. Bir də xəvər gəlir ki, xalça göyə qalxıf.

Şahzadəynən arvadı, İbrahim, quş və ilan da onun üstündə uçullar. Şah başına-gözünə döyə-döyə qalır.

Onnar gəlif çıxıllar şahzadənin dədəsinin yurduna. Şah xəvər tutuf oğlunun, gəlininin pişvazına çıxır, öpüşüf-görüşüllər. Şah tutduğı işdən peşman olur. Taxtınnan əl çəkif oğlunu yerində oturdur. Bunnar burda şad-xürrəm ömür sürüllər. İndi görək Sənubərin quldurrardan olan qızının axırı nə oldu.

Fatma çovanın evində böyüyüf həddi-buluğa çatır. Bir gün çöldə yemlik yığıdığı yerdə əlini bıçax kəsir. Oturuf ağlıyır. Bu zaman daldan bir səs eşidir:

– Fatma, niyə ağlıyırsan?

Fatma qorxa-qorxa səs gələn tərəfə baxır. Otdarın arasınnan bir ağ ilan başını qaldırif ona baxır. Fatma qorxuf qaçmaq istiyir.

İlan deyir:

– Ay qız, mənə qorxuf eləmə, sana dəymərəm. De görüm, niyə ağlıyırsan? Yoxsa anan yadına düşüf?

Qız deyir:

– Nə ana?

İlan deyir:

– Nəyə yəni nə ana? Eşit, bil və agah ol ku, sənə anan Sənubər xanımdı.

İlan bildiklərini qıza danışır.

Qız deyir:

– Mən nə təhər anamın yanına gedə bilərəm?

İlan deyir:

– Get evdən razılıx alif gəl, mən səni aparım.

Qız ağıly-ağıly evə gəlir. Anasının üstünü kəsif deyir:

– De görüm, sən məni hardan alıfsan?

Anası görür kü, qız hardansa işi bilir. Başdarına gələni qıza danışıır.

Qız deyir:

– Mən gedirəm anamı axtarmağa.

Arvad deyir:

– İndi k1, gedirsən, get, allah amanatında. Bu qolvağını da özünən apar. Dara düşsən, xərşdiyərsən.

Çovannan arvadı qıznan qujaxlaşır halal-hümmət eliyif, ona xeyir-dua verillər.

Qız heybəsini çiyinə asıf ilanın yanına gəlir. Onnar yola düşüllər.

Az gedillər, çox gedillər, dərələr aşır, dağlar keçillər. Xülasə, gəlif anasıgilin məkanına çatıllar.

İlan qıza deyir:

– Elçi daşının üstündə oturax. Bizi içəri aparanda hər şeyi açıf söylüyərsən.

Onnar burada oturullar. Şaha xəbər çatır k1, elçi daşında bir qıznan bir ilan oturuf. Şah qıznan ilanı yanına çağırtdırır.

Qız gəlif şaha baş əyir.

Şah deyir:

– Ay qız, sən kimsən, elçi daşında otumaxda məqsədin nədi?

Qız bildiklərini danışıır. Şah inanmır. Sənubəri yanına çağırır. Sənubər qızı görəndə elə bil ona quşu qonur. Ona qanı qaynıyır. Əhvalatdan hali olannan sonra qıza sarılıf ağılyır. Anabala bir-birini duz kimi yalıyır. Qızı saxlayan çovannan arvadını da gətirillər. Şah onnara bəxşiş verif yola salır. Sonra ilana deyir:

– Yaxşılığına görə sana nə qullux?

İlan deyir:

– Maa heş nə lazım deyil. Rüsxət ver gedim balalarımın yanına.

AĞOĞLAN

Biri var idi, biri yox idi, qoca bir qarı var idi. Qoca qarının Məhəmməd adlı bir oğlu var idi. Məhəmməd üç yaşında olarkən atası ölmüş, anası bir qarına ac, bir qarına tox Məhəmmədi on səkkiz yaşına çatdırmışdı. Yoxsulluq Məhəmmədə həddindən artıq təsir edir. Günnərin bir günü Məhəmməd anasına deyir:

– Ana, mənə icazə ver gedim işləyim, pul qazanım, bəlkə bizim də güzəranımız yaxşılaşdı. Görürsən ki, bu vilayətdə çörək pulu da qazanmaq çətindir.

Anası yeganə oğlunna ayrılmaq istəməsə də, Məhəmmədin arzusunu nəzərə alıb ona razılıq verdi. Məhəmməd anasının halallaşib yola düşdü. Az getdi, üz getdi, dərə-təpə düz getdi, gəlib gözəl bir şəhərə çıxdı. Məhəmməd ömründə şəhər görməmişdi. Onnan-bunnan xəbərleşib öyrəndi ki, bu şəhər padşahın şəhəridir. Bu şəhərdən də keçib, başqa bir şəhərə gəlib çatdı. Bu bağlı-bağatlı gözəl şəhərdə qoca bir bağban yaşayırdı. Məhəmməd birinci dəfə həmin bağbana rast gəlir. Bağban soruşur:

– Oğul, kimsən, nəçisən?

Məhəmməd cavab verir:

– Əmi, qərib adamam, özüm də iş axtarıram.

Bağban görür ki, Məhəmməd çox ağıllı, fərasətli oğlana oxşayıır. Deyir:

– Oğul, görürəm yaxşı oğlana oxşayırsan, gəlsənə səni bağbanlığa götürəm.

Məhəmməd razılaşıır. Ayda on manat əmək haqqı almaqla Məhəmməd düz bir il bağban olur. Bağbanın göstərişlərini və məsləhətlərini kamil öyrənməklə Məhəmməd gözəl bağban olur. Günnərin bir günündə qoca bağban Məhəmmədin yanına gəlib bağa diqqətlə fikir verir. Görür ki, Məhəmmədin saldığı ağaclar, onun vurduğu calaqlar özününkündən yaxşıdır. Deyir:

– Oğul, sən gözəl, işgüzar, təcrübəli bir bağban olduğun üçün və hər şeyə canı-dilnən yanaşdığın üçün mən səndən əl çəkəsi deyiləm. Bu gündən isə maaşını artırıb iyirmi manat edirəm.

Anası Məhəmmədin yadına düşdüyü üçün ürəyi yaman kövrəlmişdi. Dedi:

– Əmi, bir ildir ki, sənə qulluq edirəm. Mən səndən çox razıyam. Ona görə ki, sən mənə gözəl bir sənət öyrətdin və mənə ata kimi hörmət etdin. Axı mənim var-yox, gözü yolda qalan qoca bir anam var, puldan-paradan nə verirsən ver, mən getməliyəm.

Bağban nə qədər yalvardısa da Məhəmməd razı olmadı. Nəəlac bağban ayda on üç manat hesabı ilə Məhəmmədin bir illik pulunu verib, onu hörmətlə yola saldı. O, iki gün, iki gecə yol getdikdən sonra padşah olan şəhərə gəlib çıxdı. Artıq gecə idi, gördü ki, şəhərin böyük bir küçəsinin baş tərəfində şəhərin qəbiristanlığı var. qəbiristanlıqda iri bir günbüz var idi. Məhəmməd fikirləşdi ki, bu vaxtı onun-bunun qarısını döyməkdənsə, elə bu aylı gecədə bu günbüzdə səhəri açmaq daha yaxşıdır. Məhəmməd elə də etdi. Günbüzdə heç kim yox idi. Bir qədər mürgüləmişdi ki, elə bil onu yuxudan oyatdılar. Ay buluda girdiyi üçün hər tərəf zülmət qaranlıq idi. Günbəzin qarısından şəhərin küçəsi və evlərdə yanan fənərlərin işığı seçilirdi. Ayrı-ayrı evlərdən zəif fənər işığı gəlirdi. Amma böyük bir imarətdə bir neçə fənər işığı yanırdı. Demə bu, padşahın imarəti imiş. Məhəmməd yanan işıqları diqqətlə seyr edirdi, elə bu zaman ay buluddan çıxdı. Məhəmməd gördü ki, bir neçə adam həmin imarətdən çıxıb, qucaqlarında nə isə hövlnak ona tərəf gəlirlər. Məhəmmədə elə gəldi ki, yəqin onu qara-qura basır. Amma gözlərini silib gördü ki, adamlar köməkli nə isə ona tərəf gətirib gəlirlər. Adamlar darvazadan qəbiristanlığa keçdilər. Məhəmməd onları diqqətlə izləyirdi. Gördü ki, onlar tələsik yeri qazıb, gətirdikləri şeyi basdırıb çıxıb getdilər. Məhəmmədin ürəyi həyəcənnan nağara kimi guppuldayırdı. Adamlar gözdən itəndən sonra Məhəmməd fikirləşdi ki, gedim baxım. Məhəmməd bir az da gözlədi, artıq dan yeri ağarırdı. O, yavaş-yavaş qazılmış yerə yaxınlaşıb, əlləri ilə oranı tez-tez eşməyə başladı. Bu zaman onun əllərinə saç dolaşdı. Əvvəlcə, Məhəmmədin əti ürپəşdi, lakin özünü ələ alaraq yenə eşib torpağı kənara atdı. Məhəmməd gördü ki, basdırılan bir gözəl qız meyitidir. Meyiti bir qədər dikəltdi.

Sustalmış qızın üzünə səhər mehi, təmiz hava dəydiyinə görə qız ayıldı və soruşdu:

– Oğlan, sən kimsən və bura haradır?

Məhəmməd cavab verdi:

– Qız, mən qərrib bir oğlanam, gecələmək üçün bu günbüzdə qalmışam. Səni bir neçə adam köməkli bura, yəni qəbiristanlığa gətirib basdırdılar. Bura qəbiristanlıqdır, mən də səni ölümdən xilas etdim.

Qız dedi:

– Oğlan, mənə axıra qədər kömək et, mən sənə böyük yaxşılıq edərim.

Məhəmməd qızı həmin günbüzə gətirdi. Qızla xeyli söhbət etdilər. Qız öz ürəyində fikirləşdi ki, vəzirin oğlunu sevmədiyim üçün qisas məqsədilə atamdan xəlvət məni öldürüb basdırmışdır. Mənim qismətim elə məni ölümdən xilas edən Məhəmməddir ki, Məhəmməd. İndi mən nə etməliyəm? Atam böyük bir padşah, Məhəmməd isə yoxsul, kasıb bir kəndli, əlbəttə ki, atam məni ona verməyəcəkdir. Onu da deyim ki, qız bir könüldən min könülə vurulmuşdu. Qız öz fikrini Məhəmmədə bildirmək istəmirdi. Dedi:

– Məhəmməd, bilirsən nə var?

Məhəmməd dedi:

– Eşidirəm, xanım.

Qız dedi:

– Sən məni ölümdən xilas etdiyən üçün minnətdaram. Məni eşit, bu yaxında mehmanxana var, get iki nəfərlik otaq tut, məni ora apar. Dalısın, orada fikirləşərik. Məhəmməd, heç pulun-zadın var, yoxsa elə anadangəlmə kasıbsan?

Məhəmməd dedi:

– Xanım, bu gündən sonra səni bacı gözündə görməliyəm, hələlik pulum da var, nə desən, mən sənə kömək etməyə hazırım.

Məhəmməd qızın göstərişi ilə mehmanxanada iki nəfərlik yer alıb, qızı da həmin otağa apardı. Məhəmməd bazarlıq edər, qız bişirib-düşürər, yeyib-içib, söhbət edərdilər. Məhəmməd qıza bacı gözü ilə baxardı. Artıq Məhəmmədin axırıncı qəpiyi də qurtardı.

Nə qızı qoyub gedə bilir, nə də pulunun qurtardığını deyə bilirdi. Məhəmmədin çox sıxıldığını görən qız işin nə yerdə olduğunu anladı. Məhəmmədi yanına çağıraraq dedi:

– Məhəmməd, al bunu, – qız ona bir ləli-cavahir verdi və bir də bir məktub yazdı, – gedərsən şəhərin günbatan səmtində zərgər var. Bu ləli-cavahiri və bu məktubu onlara verərsən. Onlar əmanəti götürüb sənə pul verəcəklər. Pulu götür, tez gəl bura, arxasını sonra fikirləşərik.

Məhəmməd əmanəti, kağızı və iri bir zənbil də götürüb qız deyən səmtə yollandı. Axtara-axtara həmin zərgəri tapdı. Zərgər ləli-cavahiri sevincək götürüb zənbili ağzına qədər pulla doldurdu. Məhəmmədin gözü bərələ qalmışdı. Fikirləşdi ki, bu balacalıqda şeyə zərgər bu qədər pulu nə üçün verdi? Məhəmmədin sevinci yerə-göyə sıçışmırdı. Öz-özünə deyirdi ki, bunu ömrü boyu xərc-ləsək qurtaran deyil, nə yaxşı ki, bu gözəl bacı mənə rast gəldi. Məhəmməd hıqqana-hıqqana pulu gətirdi. Qız dedi:

– Məhəmməd, sən indi bazara getməlisən, bir cüt yaxşı, yaraşlıq, yəhəri bərli-bəzəkli at almalısən. Bu rəngdə kişi paltarı həm mənə, həm də özünə, hərəməzə bir yapıncı, yolumuza isə yemək şeyləri alıb gətirməlisən. Atları karvansaraya ver, qalan şeyləri gətir bura.

Məhəmməd bir qədər qızdan pul götürüb bazara yollandı, qız dediyi şeylərin hamısını yerbəyer eləyib qızın yanına gəldi. Qız dedi:

– Məhəmməd, hazırlaş, qaranlıq düşəndə şəhərdən çıxmalıyıq. Heç darıxma, səni anana çatdıracam.

Qız Məhəmmədin xarici gözəlliyindən də çox xasiyyətinə vurulmuşdu. Qız nə desəydi, Məhəmməd: "Bacı, bu işi belə edimmi, bacı, bu yaxşıdırımı?". Elə sözünün hər başı "bacı" olardı. Qızın bu sözdən dişi bağıracağını kəsirdi. Qız dedi:

– Məhəmməd, sən mənə bacı yox, adımla desən yaxşıdır. Adım Pəri Soltandır.

Məhəmməd dedi:

– Baş üstə, Pəri Soltan bacı.

Qız gördü ki, Məhəmməd elə öz bildiyi yolla gedir, dedi:

– Məhəmməd, sən elə mənə sadəcə adımla de, ya da xanım deyə çağır.

Məhəmməd dedi:

– Baş üstə, Pəri Soltan xanım bacı.

Qız bərkdən qəhqəhə çəkib güldü. Sonra dedi:

– Yola düşmək vaxtıdır, get atları yəhərlə gətir.

Məhəmməd gedib atları yəhərlədi, hər ikisi təzə tikilmiş eyni rəngli paltarı geyindilər, yapıncılarını salıb ata mindilər. Gecə-gündüz yol gəlib böyük bir düzənliyə çıxdılar. Pəri Soltan gördü ki, ətraf gül-çiçəkdir. Gül bülbülü, bülbül gülü çağırır. Güllərin, çiçəklərin ətrindən doymaq olmur. Qız dedi:

– Məhəmməd, atını sür o bulağın başına, atları hörüklə, qoy onlar gözəl biçənəkdə doyunca otlasınlar. Özümüz isə həm xörək yeyək, həm də qəşəng rahatlınaq. Artıq bizim dünyada heç bir dərdimiz-sərimiz yoxdu. Bilirəm, anan üçün sən çox darıxırsan, sağlıq olsun, tez çatırıq.

Məhəmməd dedi:

– Düz deyirsən, elədir, Pəri Soltan bacı.

Pəri Soltan dedi:

– Mən sənə demədimmi yalnız xanım de?

Məhəmməd dedi:

– Baş üstə, xanım, baş üstə.

Qız dedi:

– Məhəmməd, yeməyimizi gətir.

Məhəmməd yeməyi bulağın başına gətirdi. Şirin söhbət edə-edə yeməyi yedilər, sərin sudan içdilər, yaxşı yuyundular. Qız dedi:

– Məhəmməd, indi gəl sən başını qoy dizimin üstünə bir az mürgülə. Sən ayılannan sonra bir az mən yatım.

Məhəmməd başını qızın dizini üstünə qoydu. Qız Məhəmmədin saçını tumarlaya-tumarlaya, alınına öpə-öpə şirin yuxuya saldı. Məhəmməd iki-üç saat möhkəm yatdı, ayıldı ki, gün əyilib. Dedi ki, xanım, indi də sən yat. O, Pəri Soltanın başını dizini üstə aldı. Pəri Soltan yorulmuşdu, tez yuxuya getdi. Məhəmməd Pəri Soltanın gözəlliyinə və qulac hörüklərinə valeh olmuşdu.

Başdadı qızın saçı ilə məzələnəməyə. Birdən hörüyün altınnan bir kisənin bağlandığını gördü. O, kisəni açdı ki, görünüm bu nədir, gördü ki, kisənin içində zərgərə aparıb dəyişdiyi səkkiz dənə ləli-cavahir. Məhəmmədin sevincindən az qaldı ürəyi yata. Dedi ki, ey dili-qafil, bu mənə rast gələn ən gözəl bacıdır. Hələ bunun birini satmışıq, ömrümüz boyu yesək qurtarmaz, bu səkkiz dənəni də satsaq biz padşahdan varlı olarıq ki. Məhəmməd sevincindən kisəni əlində atıb-tuturdu. Bir də göyə atanda bir ley quşu kisəni göydəcə qapdı. O uçub bir ağaca qondu. Məhəmməd qızın başını ehmalca dizinin üstündən pulla dolu heybənin üstünə qoydu. Yavaşca qalxıb quş qonan ağaca sarı getdi. Yerdən bir daş götürüb quşa tərəf atdı ki, bəlkə quş dimdiyindən kisəni sala. Quş pırıldayıb başqa ağaca qondu. Məhəmməd quşu bu ağacdən o ağaca, o ağacdən o təpəyə qova-qova apardısı da, quş kisəni salmadı ki, salmadı. Məhəmməd lap əldən düşmüşdü. Qan-tərin içində boğulurdu. Xəcalətindən yer yarılsa, yerə girərdi. Fikirləşdi ki, bəs qıza nə cavab verəcək. Məhəmməd çox fikirləşdi, axırda belə qərara gəldi ki, heç qızın yanına qayıtmasın. Məhəmməd elə də etdi.

Məhəmməd xəcalətindən baş götürüb başqa səmtə getməkdə olsun, sənə kimdən xəbər verim, qızdan. Qız bir qədərdən sonra ayıldı ki, Məhəmməd yoxdur. Hər tərəfə baxdı, "Məhəmməd", "Məhəmməd" deyə səsləndi, hay verən olmadı. Gördü ki, pul heybəsi burada, atlar hörükdə, amma Məhəmməddən əsər-əlamət yoxdu. Çox fikirləşdi ki, əyər oğru gəlibsə, niyə pulları, atları aparmayıb, yox, əgər düşmən gəlibsə, bəs mənə niyə öldürməyib? Pəri Soltan birdən hörüyün altındaki kisəni yoxladı. Kisənin yox olduğunu gördükdə dərindən bir ah çəkib, öz-özünə deyindi: "Doğrudan da, insanları seçmək çox çətin olarmış. İnsan tamahı hər şeydən üstündür. Ay namərd oğlu namərd, axı bu pul, bu ləli-cavahir, üstəlik mən də sənə idim. Adam da namərdlik edib, piyada çöllərə düşərmi?" Qız belə qərara gəldi ki, mən onun əlindən apardığı var-dövləti alası deyiləm, amma o, mənə ölümdən qurtardığı üçün mən son nəfəsimə qədər onu axtarıb tapmalıyam. Qız öz atını minib,

Məhəmmədin atını yedəyinə aldı. Qız başqa yolla getdi. Məhəmməd isə başqa yolla.

Qız Məhəmmədi axtarmaqda olsun, sənə Məhəmməddən xəbər verim. Məhəmməd günə bir mənzil gəlib şəhərə çıxdı. Fikirləşdi ki, əlindən bir bağbanlıq sənəti gəlir. Cibində isə bir qəpik pulu yoxdur. Məhəmməd şəhərdə nurani bir bağban tapdı. Ayda on manata bağbanın yanında işləməli oldu. Məhəmməd az vaxt içərisində bağbanın yanında böyük hörmət sahibi oldu.

İndi sizə kimdən xəbər verim, qızdan. Qız bir at altında, bir at yedəyində başqa bir şəhərə gedib çıxdı. Şəhərdə karvansaranın yerini öyrəndi, atları ora bağlatdı. Özü isə mehmanxanaya gəlib, təkadamlıq bir mənzil tutdu. Yeyib-içib bir müddət burada yatdı. Bir gün eşitdi ki, mehmanxana sahibi mehmanxanayı satır. Qızın bir xurcun pulu var idi. O, mehmanxana sahibi ilə razılışdı, mehmanxanayı pulla aldı. Pəri Soltan həmişə yaraşlıq oğlan paltarı geyinər, saçlarını isə dəstələyib buxara papağının altına qoyardı. Qənirsiz gözəl və ağ olduğunna hamı onu "Ağoğlan" deyə çağırardı. Ağoğlan az müddət içərisində mehmanxanada elə səliqə-sahman, elə gözəl qayda-qanun yaratmışdı ki, bir dəfə həmin mehmanxanada qonaq qalan, yenə də qalmaq arzusunda olardı. Ağoğlanın mehmanxanası bütün dillərdə gəzirdi. Pəri Soltan xanım mehmanxananın nömrəsini də özü qonaqlara verirdi. Bunu da ona görə eləmişdi ki, bəlkə işi demək olmaz. Məhəmmədin yolu bu mehmanxanaya düşdü, özü onu görüb, tanıyıb tapa bilsin. Ağoğlanın gəliri aşırıb-daşırdı, ancaq xərcləyib, yeyib-içmək üçün adam lazımdı. Ağoğlan mehmanxanada bir otağı özü üçün ayırmışdı. Otağı elə bəzəmişdi ki, adam baxanda ağzi açılı qalırdı. Elə ki, axşam oldu, iş qurtardı, o, öz otağına girib qapını da daldan qıfıllayıb təkcə yatardı. Amma Məhəmməd yadınnan çıxmırdı ki, çıxmırdı.

Ağoğlanı mehmanxanada qoyaq, sizə kimdən xəbər verim, Məhəmməddən. Məhəmməd adlı-sanlı bağban olmuşdu. Artıq iki il düzəlmişdi ki, Məhəmməd bağbanlıq edirdi. O, bağı gəzərkən gördü ki, yaxşı bar gətirən bir ağac yavaş-yavaş saralmağa başlayır. O, ağacın yanına gəlib diqqətlə ağaca baxdı. Bu zaman həmin ağacda yuva qurmuş bir ley yuvasınnan pırlıltı ilə uçdu. Mə-

həmməd ləli-cavahir torbasını aparən leyi yadına saldı. Elə bil ley həmin ley idi. Məhəmməd quşun dalısı ilə bir xeyli pis-pis baxdı. Öz-özünə dedi ki, bu ley nəslə mənə ömürlük pislik etdiyi üçün mən də onun yuvasını gərək dağıdam. Məhəmməd leyin yuvasını qoparıb yerə atdı. O, ağacla yuvanı qurdalayır, öz gözlərinə inanmadı. Sonra diqqətlə baxıb gördü ki, ləli-cavahir torbası yuvanın içindədir. Məhəmmədin sevincindən az qaldı ürəyi partlasın. İlan vuran ala çatıdan qorxar deyiblər, torbanı tez cibində gizlətdi ki, ley birdən yenə əlindən alıb, qarıb aparar. Məhəmməd quşun əmanəti etibarlı fikirləşib, o da quşa yaxşılıq etmək üçün ağaca çıxıb yuvanı öz yerinə bərkitdi. Məhəmməd dedi ki, gərək ayağıma dəmir çarıq, əlimə də dəmir əsa alıb, harda olsa qızı tapıb əmanətini özünə qaytarmalıyam. O, bu fikirlə bağbanın yanına gəldi, dedi:

– Əmi, yuxumu yaman qarışdırmışam, anam yadıma düşüb, mənə icazə ver, gedim.

Bağban nə qədər yalvardısa, Məhəmməd öz fikrindən dönmədi ki, dönmədi. Bağban Məhəmmədə dedi:

– Məhəmməd, indi ki, gedirsən, axşama filan şəhərə ancaq çatarsan. Həmin şəhərdə Ağoğlan mehmanxanası var, orada qalıb gecələyər, səhəri öz vətəninə yola düşərsən.

Məhəmməd axşama yaxın Ağoğlan mehmanxanası olan şəhərə çatdı. Axtara-axtara gəlib mehmanxananı tapdı. Qız Məhəmmədi görə kimə tanıdı. Elə sevindi ki az qaldı qışqıraraq "Məhəmməd" desin. Özünü saxlayıb, üzə vurmadi. Gördü ki, Məhəmmədin pal-paltarları köhnəlib. Qız öz yaraşlıq otağının açarını Məhəmmədə verdi. Məhəmməd qapını açıb içəri girmək istəyəndə otağın ətri, gözəlliyi onu valeh etdi. Əvvəl utandığınan içəri girmək istəmədi. Sonra ürəklənib keçdi.

Məhəmməd dincəlməkdə olsun, sizə kimdən xəbər verim, Pəri Soltanın atasınan. Qızının yoxa çıxmasının şah dəli-divanə olmuşdu. Qızı itəndən dərviş geyimində vəzirə birlikdə kəndbəkənd, şəhərbəşəhər qızını axtarırdı. Vəzir isə qızın öldürüldüyünü bilirdi. Elə Məhəmməddən bir az sonra onlar da Ağoğlanın mehmanxanasına çatdılar. Onlar yer alanda qız diqqətlə baxıb atasını

da, vəziri də tanıdı. Üzə vurmada onları da Məhəmməd olan otağa göndərdi. Şahla vəzir içəri girəndə otağın gözəlliyinə, səliqəsinə baxıb heyran oldular. Məhəmmədi böyük mənəsb sahibi bilib səmimi görüşdülər. Məhəmməd bunların dərviş olduğunu bilib, o qədər də əhəmiyyət vermədi. Qız axşam yeməyi vaxtı başqa otaqda elə bir süfrə düzəltdi ki, belə süfrə, belə yemək ancaq şahın evində düzülərdi. Qulluqçular hər üçünü yemək otağına dəvət etdi. Şah içəri girəndə süfrənin açılışına, özünə tanış olan xörəkləri görəndə heyrəti bir az da artdı. Şah qulluqçulardan soruşdu:

– Bu mehmanxananın sahibi kimdir?

Cavab verdilər:

– Ağoğlan adlı cavan bir oğlandır.

Şah dedi:

– Biz xahiş edirik oğlan bura gəlsin.

Ağoğlan içəri daxil olub ehtiramla baş əydi və dedi:

– Hörmətli şah, mən sizi eşidirəm.

Şahın heyrəti bir az da artdı, dedi:

– Oğlan sən nədən bildin ki, mən şaham?

Oğlan gülə-gülə cavab verdi ki:

– Mən sizi hərəkətlərinizdən və üzünüzə baxan kimi bildim ki, siz ancaq şah ola bilərsiniz. Mən hələ sizin ürəyinizdən keçənləri də bilirəm. İstəyirsiniz deyim.

Şah dedi:

– De.

Ağoğlan cavab verdi:

– Şah sağ olsun, siz özünüzə ən yaxın bir adam itirmisiniz, elə deyilmi?

Şah dedi:

– Oğlan, Allahdan gizlin deyil, səndən nə gizlədim. Mən öz qızımı itirmişəm, onu axtarıram.

– Əgər siz öz qızınızı tapsanız mənə müştuluğum nə ola bilər?

Şah az qaldı sevincindən dik atılsın, dedi:

– Oğlan, mən səni dünya malınan qəni edəyəm, yalvarıram de.

Oğlan dedi:
– Əgər qızınız sevdiyi bir adama getmək istəsə, ona razılıq verərsinizmi?
Şah dedi:
– Təki qızım tapılsın, lap naxırçıya da getmək istəsə, mən ona razı.
Ağoğlan öz otağına qayıdıb, qız paltarını geydi, daranıb-düzəndi, öz atası evindəki libası ilə içəri daxil oldu. Şah yerindən tullanaraq:
– Pəri Soltan! – deyib, qızını bağına basdı. – Mənim əziz balam, sən haralarda idin?
Vəzir yerindəcə donub qalmışdı.
Məhəmməd torbanı çıxarıb dedi:
– Pəri Soltan bacı, əmanəti sizə çatdırmaq üçün sizi axtarırdım.
Qız ona göz vurdu ki, dinmə.
Qız otaqdan çıxıb yenə Ağoğlan paltarını geyib yenidən şahın yanına gəldi, dedi:
– Hörmətli şah, siz qızınızı tanıdınız mı?
Şah dedi:
– Çox sağ ol, oğul, mən sənənin muştuluğunu verəcəyəm, bəs hara getdi?
– İcazə ver, qızın əvəzinə mən danışım, gör sizin qızınızın başına nə müsibətlər gəlib.
Ağoğlan olan əhvalatı olduğu kimi şahı danışdı. Məhəmməd də öz başına gələnləri danışib qurtardı. Qız dedi:
– Şah sağ olsun, sizin qızınız bu mehmanxananın sahibi Ağoğlandır. Bu da mən, – deyib, papağı başından çıxartdı, qulac hörükləri gərdənə töküldü.
Şah vəziri vəzirlikdən kənar etdi. Məhəmmədi həmin şəhərin böyüyü qoydu, öz imarətindən də gözəl bir imarət tikdirib, Məhəmmədin anasını da həmin şəhərə gətirdi. Pəri Soltanı Məhəmmədə verib qırx gün, qırx gecə toy çaldırdı.

YOLÇUYLA ÜÇ HEYVAN

Günlərin bir günündə bir kişi Reydən çıxıb Misir ölkəsinə gedirmiş. Yolda bir kişiylə rast gəlir. Salam-ələyk edir. Kişi onun salamını alandan sonra soruşur:
– A kişi, hara gedirsən?
Kişi deyir:
– Misirə gedirəm, ağrın alım, iş gəzirəm.
Yolçu deyir:
– A kişi, mənim də yolum Misir tərəfədi. Elə yaxşı oldu. Bir yerdə gedərik. Yolumuz da qısalır.
Kişi dedi:
– Onda düş atdan bir az dincimizi alağ. Mən piyadayam. Gün çıxandan da yol gəlirəm.
Atlı dedi:
– Gəl yolumuzdan qalmayaq. Mən neçə gündü atla gəlirəm. Sən yorulubsan, min atıma, mən də bir az piyada gedərəm.
Kişi razılaşdı. Yolçu atdan düşüb atını kişiylə verdi. Kişi də tez ata mindi. Başdadılar yollarına davam etməyə. Bir az getmişdilər ki, Rey tərəfdən gələn gördü, atını verdiyi kişi sürətini artırır. Dedi:
– A kişi, bir az yavaş sür, dalınca çata bilmirəm.
Kişi dedi:
– Eyib eləməz. Sən yavaş-yavaş gəl, mən səni qabaqdakı kəndlərin birində gözləyərəm. Yavaş getməyə öyrəşməmişəm.
Bunu deyib ata bir qamçı vurdu. Yolçu gördü bunun fikri özgədir, dalınca qışqırdı:
– A kişi, insafın olsun, heç olmasa atın tərəfindəki xurcunda dörd çörək var, ikisi sənənin, ikisini yerə tulla, götürüm. Acından ölərəm.
Atlı dedi:
– Əy, başına atını təpib, nə çörək? Özümün bəyəm ağzım yoxdu? Mənə at lazım idi, Allah yetirdi.
Bunu deyib ata möhkəm bir qamçı ilişdirdi. Tozu dumana döndü.

Göz qırpımında gözdən uzaqlaşdı. Yolçu başına-gözünə döyə-döyə yola düzəldi. Şər qarışa-qarış idi. Gecələməyə yer axtarırdı. Gördü yan tərəfdə, balaca bir təpəliyin döşündə mağara var. Düşündü ki, elə yaxşı oldu. Gecəni bu mağarada keçirərəm. Girdi mağaraya. Yerini təzəcə isitmişdi ki, səs eşitdi. Nəsə donquldana-donquldana içəri girdi. Yolçu bir az da küncə qısılib nəfəsini belə çəkmədi. Mağaraya girən ayı idi. Bunun dalınca da bir tülkü və bir canavar gəldi. Onlar baş-başa verdilər. Ayı onlardan soruşdu:

– Nə var, nə yox, qardaşlar, nə gördünüz, nə eşitdiniz?

Tülkü dedi:

– Nə olacaq, ayı qardaş. Bu yaxınlıqda bir siçan var. Bir xeyli də qızılı var, hər gün çıxardıb qurudur, axşamlar da yuvasına daşıyır. Toyux-cücə deyil ki, əlindən alıb yeyəsən.

Tülkü belə deyəndə canavar dedi:

– Eh, ay tülkü qağa, min sirr bilirəm. Bir çoban tapammıram ki, o sirri deyəm, əvəzində qoyun-quzudan alıb qarnımı doyuram.

Tülkü dedi:

– Canavar qardaş, o nə sirdir ki, əvəzində qoyun-quzu almaq istəyirsən?

Canavar dedi:

– Burdan bir xeyli uzaxda bir padşahlıq var. O padşahın torpağında da bir dağ var. O dağın döşündəki qayanı qaldırsalar, altınan yeddi dəyirmanı bəs edəcək su çıxar. Padşahlığın da adamları su deyir can verir.

Ayı dilləndi:

– Canavar qardaş, o padşahlığa mən də bələdəm. Padşahın da qızı anadangəlmə laldı. Nə qədər həkim çağırıblarsa, əlac edən olmayıb. Amma padşah bilmir ki, onun torpağında, filan yerdə bir ağac var. Yarpaqları dərmandı. Onun yarpaqlarından bir neçəsini əzib suyunu qıza içirtsələr, olar anadangəlmə. Dili açılar.

Yolçu bir küncdə bu deyilənlərin hamısını eşitdi. Amma sabaha qədər qorxusundan gözünü yummadı. Elə ki, səhər açıldı, heyvanlar dağılıdılar, bu da mağaradan çıxıb tülkünün dediyi yoldan getməyə başladı. Bir az getməmiş gördü tülkü düz deyir.

Burada bir balaca siçan var. Deşiyindən bir-bir qızilları çıxarıb günün altına sərir. Yolçu gözlədi. Elə ki siçan qızilları hamısını çıxardı, bu da bir balaca daş götürüb siçana tərəf atdı. Siçan qaçıb deşiyə girdi. Yolçu da qızilları yığıb padşahın torpağına tərəf yol aldı. Gedib ayı dediyi ağacın yanına çatdı. Tez onun yarpaqlarından bir az yığıb qoltuğunda gizlətdi. Düz oradan birbaşa padşahın sarayına gəldi. Keşikçilərə dedi ki, bəs padşahınıza xəbər verin ki, həkim gəlib, onun qızını sağaltmaq istəyir. Keşikçilər tez bu xəbəri padşaha çatdırdılar. Padşah hökm elədi, yolçunu onun hüzuruna apardılar. Padşah dedi:

– Yolçu, belə deyirlər ki, sən həkimsən, düzdümü?

Yolçu dedi:

– Padşah sağ olsun, düz deyirlər, həkiməm.

Padşah dedi:

– Mənim qızım anadangəlmə laldır. Neçə illərdi ki, neçə-neçə həkim gətirmişəm, ancaq heç kim onun dərfinə əlac eliyə bilməyib. İndi gəl şərt kəsək, əgər sən mənim gözümün ağı-qarası bircə qızımın dilini açsan, öz əlimlə qızımı sənə verib toyunu edə-cəyəm. Yox əgər sağalda bilməsən, qanın halaldı, boynunu vurdu-racağam. Razısanmı?

Yolçu dedi:

– Padşah sağ olsun, razıyam. Sənin qızını elə sağaldacağam ki, tamam anadangəlmə olacaq. Onnan sonra söz sənindir, istəsən şərtə əməl edərsən, istəməsən etməzsən. Mən nə karəyəm ki, padşahın qabağında şərt kəsəm.

Bunnan sonra əlavə etdi ki, gərək ayrıca bir otaq ayıralar. Qıznan onnan başqa heç kim o otağa qədəm basmaya. Padşah razılıq verdi, hökm elədi ki, həkimi ayrıca otağa aparsınlar, qızını da ora gətirsinlər. Padşahın əmrinə əməl elədilər. Yolçunu ayrıca, gözəl bir otağa apardılar. Bir azdan qızı da gətirdilər. Hamı dağılışdı. Yolçu qanrılıb baxanda nə görsə yaxşıdı? Qız nə qız, elə bil Allah-taala onu kefinin ən xoş zamanında yaratmışdı. Adam baxanda deyir, bir də baxım. Baxanda da bu dünyadan əl üzür. Nə başınızı ağrıdım, bir könlüdən min könlü qıza vurulur. Amma vurulduğunu biruzə vermir. Qoltuğundakı yarpaqlardan əzib sonra

onu bir piyaləyə töküb qıza uzadır. Qız piyaləni başına çəkir. Görür sinəsi alışıb-yanır. Yanğı yavaş-yavaş artmağa başlayanda qız dözə bilməyib qışqırır. Səsinə özü diksinir, həm də sevincindən bilmir ki, nə etsin. Hiss edir ki, ağrılar azaldıqca boğazında nəsə geyiştir. Gözünü həkimə zilləyəndə həkim deyir:

– Hə, indi de görüm, mənə gələrsənmi?

Qız "bəli" deyib özünü yolçunun üstünə salır. Onu başdan ayağa duz kimi yalayır. Xəbər padşaha çatır ki, bəs deməzsənmi, qızının dili açılıb. Padşah taxtından düşüb özü qızının pişvazına gəlir. Qızının dilinin açıldığını görüb üzünü yolçuya tutur:

– Həkim, doğurdan da sən dünyanın ən yaxşı həkimisən. Mən səni dünya malından qəni etsəm də yenə azdır. İndi de görüm məndən nə diləy diləyirsən?

Yolçu dedi:

– Padşah sağ olsun, sən böyük bir ölkənin padşahısan, mən isə qərrib bir həkiməm. Mən cürət edib səndən nə dilək diləyə bilərəm? Sözümlü də demişəm. İstəyirsən şərtinə əməl et, istəyirsən etmə.

Padşah dedi:

– Həkim, mənim gözümün ağrı-qarası bircə qızım var. Onu səndən yaxşısına verməyəcəyəm ki?! İndi de görüm, toyunu nə vaxt edim?

Yolçu dedi:

– Padşah sağ olsun, hökm sizindir.

Bunnan sonra padşah hökm elədi. Toy məclisi quruldu. Hər yerdə şadyanalıq başdadı. Padşah yolçuya bir toy elədi, bir toy elədi, hələ ruzgarın gözü belə toy görməmişdi. Qırx gün, qırx gecə toydan sonra padşah təzə kürəkəni hüzuruna çağırırdı. Dedi:

– Kürəkən, indi məndən daha nə dilək diləyirsən?

Yolçu dedi:

– Padşah sağ olsun, neçə gündür ki, burdayam, görürəm adamların sudan çox korluq çəkirlər. Sən mənə bir xeyli adam ver, əyalətinə su çəkim.

Yolçu belə deyəndə padşahı təəccüb bürüdü. Dedi:

– Kürəkən, mənim əyalətimdə su çox qıtdı. Neçə vaxtdı

axtarırıq, su gördüm deyən olmur. Sən suyu haradan çəkdirəcəksən?

Yolçu dedi:

– Padşah sağ olsun, şəhərimizin yaxınlığındakı dağın döşündə böyük bir qayalıq var. Onun altından çay axır. O qayalıq dağıtsaq, yeddi dəyirman suyu gələr.

Padşah kürəkənin ağına heyran qalmışdı. Düzdü, inanmasa da, xətrinə dəymək istəmədi. Tez hökm elədi ki, filan dağın döşündəki qayalıq dağıtmaq lazımdır. Kim işləmək istəyirsə, buyursun.

Padşahın buyruğunu eşidən kimi çoxlu işçi toplandı. Yolçu gördü ki, işləməyə gələnlərin arasında onun atını qaçıran da var. Day üzə vurmadı. Adamları dəstələrə bölüb qayalığın dörd tərəfinə düzdürdü. Başdadılar külünglə qayalıq dağıtmağa. İşləyənlərin əmək haqqını isə axşamlar verdirirdi. Bir gün haqq verənlərə dedi ki, filan adamın haqqını verməyin, onu özüm razı yola salaram. Elə də elədilər. Elə ki axşam oldu, işləyənlər işlərini dayandıraraq haqlarını almağa topladılar. Yolçu deyən adama isə bildirdilər ki, sən haqqını padşahın kürəkəni özü verəcək. O da gəldi padşahın kürəkəninə yanına. Padşahın kürəkəni üzünü ona çevirib dedi:

– A kişi, mənə tanıyırsanmı?

Kişi zənn edib dedi:

– Yox, ağrın alım, mən bir kasıb adamam, sən kimi dəyanətli adamı necə tanıya bilərəm?

Padşahın kürəkəni dedi:

– Bir yaxşı-yaxşı bax!

Kişi bir az da zənd edib dedi:

– Başına dönüm, tanıya bilmədim.

Onda padşahın kürəkəni dedi:

– Filan faxtı Misirə gedəndə heç atlıya rast gəlməmişən?

Kişi dedi:

– Gəlmişəm, başına dönüm.

Padşahın kürəkəni dedi:

– İndi de görüm, o adamın başına nə oyun gətirdin?

Kişi padşahın kürəkənini tanımasa da, içində ağrı çəkdi.

Bildi ki, bu kimdisə, əhvalatı tamam-kamal bilir. Dedi:

– Başına dönüm, bir qələtdi eləmişəm, atına minib aradan çıxmışam. Kasıb adam idim. Dedim atı satıb birtəhər gün keçirərəm. İndi atı da satıb pulunu yemişəm. Bu iş də olmasaydı, lap acınnan ölənün biri idim.

Padşahın kürəkəni dedi:

– Qorxma a kişi, həmin atlı mən özüməm. Sənə heç bir şey etmərəm. Çünki sənün pisdiyinə görə bu mənsəbə çatmışam. Sənin cəzanı isə Allah özü verər.

Padşahın kürəkəni sonra başına gələn əhvalatı biz sizə nağıl elədiyimiz kimi ona danışdı. Kişi bu sözləri eşidəndə yenə də tamahı ona güc gəldi. Öz-özünə fikirləşdi ki, gedim mağaraya, heyvanlara qulaq asım. Bəlkə yenə də xəzinədən-zaddan bir yer dedilər. Gedim tapım, kasıblığın daşımı atım.

Kişi bu fikirlə də özünü mağaraya yetirdi. Bir küncə çəkilib heyvanların gəlməsini gözlədi. Şər qarışan kimi əvvəlcə ayı, sonra tülkü, axırda da canavar gəlib çıxdı. Ayı bərk hirsli idi. Üzünü tülküyə tutub dedi:

– Tülkü qardaş, nə var, nə yox?

Tülkü dedi:

– Nə olacaq. Yazıq siçanın dərisini soyublar. Kimsə xəzinəsini daşıyıb aparıb.

Tülkü belə deyəndə cavanar da yanıqlı-yanıqlı dilləndi:

– Ay qardaş, hələ tülkünün dediyi bir yana dursun. O su ki, deyirdim ha, onun yerini məndən başqa kimsə bilmirdi. İndi həmin qayalığı dağıdırlar. Mən yazığın əli bir-iki qoyun-quzudan çıxdı.

Bu əsnada ayı bərkdən donquldandı, dedi:

– Qardaşlar, indi siçandı, biri yolnan gedəndə siçanı görər, qızıklarını da apara bilər. Qayalıqda çobanın biri eşələyər, suyun yerini tapa bilər. Amma bu ağac məsələsi məni bir az çaşdırır. Məndən başqa heç kim bilmirdi ki, onun yarpaqları hər bir dərdin dərmanıdır. O ağacın yarpaqlarınnan qopardıblar. Hələ qoparmaq bir yana, padşahın qızının da dilini sağaldıblar. Qız olub anadan-gəlmə. Toy da edib veriblər birinə.

Tülkü dedi:

– Qardaşlar, nə deyirsiniz deyün, mən şübhələnmirəm. Necə oldu ki, az vaxtda nə ki, sirr bilirdik, onun hamısı açılib. Xəzinəni də aparıblar, qayalığı da dağıdırlar, yarpaqları da dərib padşahın qızını sağaldıblar. Siz bunnan bir şey anlamırsınız mı?

Canavar dedi:

– Tülkü, sənün deməyindən belə çıxır ki, bizdən başqa bu sirri bilən var? Axı kim, hardan bilə bilər?

Tülkü dedi:

– Vallah-billah, ya kimsə bizdən başqa bu sirləri bilən var, ya da kimsə bizim sözlərimizi eşidib.

Ayı dedi:

– Burda nə çətin iş var? Durun mağaranı axtaraq. Bəlkə doğrudan da bizim sözlərimizi gizləyib eşidirlər.

Ayı belə deyəndə heyvanlar yerlərindən durub mağaranı axtarmağa başladılar. Axtarıb bir küncə çəkilmiş kişini tapdılar. Acıqlanmış heyvanlar kişinin üstünə cumdular. Ayı pəncəsilə vurub onun belini qırdı. Tülkü ilə canavar hərəsi bir tərəfindən tutub parçaladılar.

İndi sizə xəbəri kimdən verim-padşahın kürəkənindən. Aradan bir neçə gün keçdi, padşahın kürəkəni gördü kişidən səs-soraq yoxdu, hər yana adam saldı, soraq verən tapılmadı. O saat barmağını dişlədi. Bildi ki, özünü mağaraya salıb. Yəqin başında bir işi var. Adamlardan bir neçəsini götürüb mağaraya gəldi. Axtarıb yalnız sür-sümüklərini tapdı. Öz-özünə dedi:

– Bəs mən sənə demədimmi ki, Allah sənün cəzanı özü verəcək.

NAĞILLARI SÖYLƏYƏNLƏR VƏ TOPLAYANLAR HAQQINDA MƏLUMAT

Tapdıq. Qubadlı rayonu Əliquluşağı kənd sakini, 75 yaşlı, Müslüm Əhməd oğlundan yazıya alınıb, 1943. Beş cildlik "Azərbaycan nağılları" toplusunun III cildində çap olunub. B., 2004, s. 37-68.

Cinlər padşahının qızı. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-371. Qazax rayonu Xanlıqlar kənd sakini, 1923-cü il təvəllüdü, Əliyeva Tükəzban Oruc qızından yazıya alınıb. Toplayanı Oruc Əliyev.

Daşa dönmüş şahzadə. Ağstafa rayonu Poylu stansiyası sakini, Ocaqverdiyeva Güləbatın Mustafa qızından yazıya alınıb. "Müdrilik çələngi" toplusunda çap olunub. B., 2002, s. 97-106.

İlan arvad. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-343. Gədəbəy rayonu Düzsənullu kənd sakini Quliyev Xanlar Sarı oğlundan yazıya alınıb.

Məhəmmədin nağılı. Qəbələ rayonu Mirzəbəyli kənd sakini, 1908-ci il təvəllüdü, Ramzanova Fatmadan yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının XIII cildində (Şəki-Zaqatala folkloru). B., 2005, s. 263-272.

Pərilər padşahının əhdi. Dərbənd şəhər sakini, 71 yaşlı, Məmmədov Sədulla Əsədulla oğlundan yazıya alınıb, 1989. Toplayanı Rza Xəlilov.

Qızıl saçlı gözəl. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-98. Qazax rayonu Xanlıqlar kənd sakini Əsgərova Sarabəyim Əbdül qızından yazıya alınıb.

Qızıl lələk. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-113. Qazax rayon sakini Şahvələdova Güləndamdan yazıya alınıb.

Bəstinin nağılı. Folklor şöbəsinin arxivi, qovluq №-18. Göyçə mahal sakini 80 yaşlı, Əhmədov Xalıqdan yazıya alınıb.

Tənbəlin tədbiri. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-371. Qazax rayon sakini, 1904-cü il təvəllüdü Bayramova Firuzədən yazıya alınıb.

Qismətdən artıq yemək olmaz. Azərbaycan folkloru antologiyasının V cildində (Qarabağ folkloru) çap olunub. B., 2001, s. 246-247.

Əməmxiyar qızı. Qazax rayonu Yuxarı Salahlı kənd sakini 70 yaşlı, Vəkilova Salatın İsgəndər qızından yazıya alınıb, 1989, Toplayanı Rza Xəlilov.

Paxıl qardaş. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-371. Qazax rayon sakini, 1904-cü il təvəllüdü Bayramova Firuzədən yazıya alınıb.

Əlinin nağılı. Göyçə mahalı, Ağbulaq kənd sakini, 84 yaşlı, Nəsibov Cəmil Musa oğlundan yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının III cildində (Göyçə folkloru) çap olunub. B., 200, s. 332-345.

Dad ilə Bidad. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-19. Gəncə şəhər sakini, 85 yaşlı, Əliyev Səftərdən yazıya alınıb. Toplayanı Rza Xəlilov.

İlanın məsləhəti. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-104.

Naxırçı qızının nağılı. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-115. Göyçə mahal sakini, 84 yaşlı Nəsibov Cəmil Musa oğlundan yazıya alınıb.

Tacir qızı. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-338.

Tacir Qəmər. Folklor İnstitutunun arxivi.

Padşah qızlarının qisməti. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq, №-427.

Qaraqaşın nağılı. 1935-ci il təvəllüdü Bakı şəhər sakini, Mələknisə Kazım qızından yazıya alınıb. Beş cildlik "Azərbaycan nağılları" toplusunun I cildində çap olunub. B., 1960, s.17-31.

Qıra qız. Şahbuz rayonu, Biçənək kənd sakini, Quliyeva Süsəndən yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının I cildində (Naxçıvan folkloru) çap olunub. B., 1994, s. 137-140.

Yeddi qardaş, yeddi bacı. Ağbaba bölgəsi, Güllücə kənd sakini, Güllücə kənd sakini Məcnun Ağbabalıdan yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının VIII kitabında (Ağbaba folkloru) çap olunub, s.184-189.

Yuxu. Folklor şöbəsinin arxivi, qovluq №19. Göyçə mahal sakini 65 yaşlı Məmmədəliyev Sultanəlidən yazıya alınıb.

Narın xanımın nağılı. Göyçə mahalı, Ağbulaq kənd sakini, 64 yaşlı Abbasəliyev Məmmədəli Musa oğlundan yazıya alınıb.

Azərbaycan folkloru antologiyasının III cildində (Göyçə folkloru) çap olunub. B., 2000, s. 309-322.

Yetim bacılar. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-338.

Tülküynən dəyirmançı. Zəngilan rayonu Gilətağ kənd sakini Cəbrayılın Xuduş Həsən oğlundan yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının XII cildində (Zəngəzur folkloru) çap olunub. 2005, s.166-169.

Dərzi şagirdi Əhməd. Şorca kənd sakini İsmayılov Hüseyn Rəhim oğlundan yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının III cildində (Göyçə folkloru) çap olunub. B., 2000, s. 345-372.

Sehrli köməkçilər. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-59. Kəlbəcər rayon sakini Zalov Şahlardan yazıya alınıb.

Canavar oğlu. Ağbaba bölgəsi, Mağaracıq kənd sakini, 75 yaşlı, Səltənətdən yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının VIII cildində (Ağbaba folkloru) çap olunub. B., 2003, s. 162-172.

Ölüyə qismət olan qız. Şamaxı şəhər sakini, 83 yaşlı, İbadov İbadulla Əhməd oğlundan yazıya alınıb. 1989. Toplayan Oruc Əliyev

Bənövşə xanım. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-351. Göyçə mahal sakini Həsənov Mehmandan yazıya alınıb.

Tüklüçə. Azərbaycan folkloru antologiyasının XII cildində (Zəngəzur folkloru) çap olunub. B., 2005, s. 121-130.

İfritəyə rast gələn padşahın nağılı. Folklor İnstitutunun arxivi, qovluq №-113. Qazax rayon sakini Bayramova Firuzədən yazıya alınıb.

Sənubərin nağılı. Göyçə mahalı, Ağbulaq kənd sakini, 84 yaşlı, Nəsimov Cəlil Musa oğlundan yazıya alınıb. Azərbaycan folkloru antologiyasının III cildində (Göyçə folkloru) çap olunub. B., 2000, s. 285-296.

Ağoğlan. Göyçə mahalı, Ağbulaq kənd sakini 65 yaşlı, Aşıq Abbasəlidən yazıya alınıb (1975-ci il). "Qaravəllilər, nağıllar" toplusunda çap olunub. B., 1988, s.78-79.

Yolçuyla üç heyvan. Azərbaycan folkloru antologiyasının IX cildində (Gəncəbasar folkloru) çap olunub. B., 2004, s. 125-131.

NAĞİLLARIN SÜJET GÖSTƏRİCİSİ

Göstəricini Aarne-Andreyev və şərq slavyan xalqlarının müqayisəli süjet göstəriciləri əsasında tərtib etmişik. Süjetlərin həmin kataloqlarda qarşılığını tapmadığımız zaman onları mötərizə içərisində şərti rəqəmlər altında vermişik. Eyni süjet adı çəkilən kataloqlarda müxtəlif nömrələr altında verilibsə, bu zaman nömrənin qarşısında = (bərabərlik) işarəsi qoymaqla digər kataloqdakı nömrəni göstərmişik. Kontaminasiyaları göstərmək üçün isə + (üstəgəl) işarəsindən istifadə etmişik. Göstəricidə aşağıdakı şərti ixtisarlardan istifadə olunub:

AA - Андреев Н.П. Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне, Л.: 1929

SUS - Сравнительный указатель сюжетов: Восточно-славянская сказка (тərtib edənlər: М.Г.Бараз, И.П.Березовский, К.П.Кабашников, Н.В.Новиков) Л.: Наука, 1979

Tapdıq. Qarşılığı yoxdur.

Cinlər padşahının qızı. AA 516

Daşa dönmüş şahzadə. AA 516 + (869*) (Əyninə qız paltar geyinmiş keçəl şahzadəyə ərə gedir)

İlan arvad. (409*)

Məhəmmədin nağılı. AA *313 II=SUS 313J*

Pərilər padşahının əhdi. (Qanına qəltan edilmiş qız) + (böyük qardaşlar atalarından qalmış mirasa sahib olurlar, kiçik qardaşı evdən qovurlar; kiçik qardaş varlanır; böyük qardaşlarının borcunu qaytarıb onları xilas edir; bu yaxşılığının qarşılığında qadaşları yenə ona pislilik edirlər) + SUS 612 (Ər ölən arvadı ilə eyni qəbrdə dəfn olunur)

Qızıl saçlı gözəl. AA 315*B=SUS 318

Qızıl lələk. AA 531 (Qəhrəman atın köməyi ilə qeyri adi quşu, onun sahibi pəri xanımı gətirir; qızın nığah tapşırıqlarını yerinə yetirir)

Bəstinin nağılı. AA 959*B=SUS 958 (Quldurlar çobana son nəfəsdə tütək çalmağa imkan verirlər; qız tütəyin səsini eşidib onun köməyinə gəlir)

Tənbəlin tədbiri. AA 1641 (Yalançı falçı)

Qismətdən artıq yemək olmaz. (834D*) (Qəhrəman yığıdığı pulların ona qismət olmayacağını öyrənir, onları yaxtana yığıb başqa məmləkətə gedir; yolda gəmi tufana düşür, yaxtan da içində batır; oğlan xilas olur, padşahın qızı ilə evlənir; dənizdə batan yaxtanı onun otağında tapır.)

Əməmxiyar qızı. AA 408

Paxıl qardaş. AA 735A

Əlinin nağılı. AA 304 (Qardaşlar növbə ilə atalarının qəbri üstündə keşik çəkir, padşahın qızını oğurlamaq istəyən divləri öldürür; padşah yeddi yolayrıcında karvansara tikdirir, orda gecəliyənlərdən başına gələn əhvalatı soruşur; bu yolla qəhrəman üzə çıxır və padşahın qızı ilə evlənir) + (ilan qəhrəmanı Ağ divin bağında bitən almanı gətirməyə göndərir; Zümrüd quşu onu Ağ divin yaşadığı məkana gətirir; pəri qızın cildini oğurlayır, ondan Ağ divin canının yerini öyrənir; onun canını əldə edib ağ divi öldürür və almanı əldə edib geri qayıdır)

Dad ilə Bidad. AA 960 (Öldürülən şəxs dağları-daşları onun ölümünə şahid olmağa çağırır)

İlanın məsləhəti. (763***) (Kasıb ilanın köməyi ilə padşahın yuxusun yozur.)

Naxıçı qızının nağılı. (875***) (qız ona elçi düşən padşahdan iyirmi quzu, otuz qoç, qırx ayğır, əlli insan, altmış axta, yetmiş noxta, səksən torba cehiz istəyir)

Tacir qızı. AA 882A (Qəhrəman arvadının sədaqətli olması üstündə tacir dostu ilə mübahisə edir)

Tacir Qəmbər. AA 882A

Padşah qızlarının qisməti. AA *922 I=SUS 922A + 465C (O dünyadan xəbər gətirmə)

Qaraqaşın nağılı. Qarşılığı yoxdur.

Qıra qız. AA 408

Yeddi qardaş, yeddi bacı. Qarşılığı yoxdur.

Yuxu. AA 465C (O dünyadan xəbər gətirmə)

Narın xanımın nağılı. Qarşılığı yoxdur.

Yetim bacılar. AA 707 (Uşaqların dəyişdirilməsi)

Tülküynən dəyirmançı. AA 545B

Dərzi şagirdi Əhməd. AA *922 I=SUS 922A

Sehrli köməkçilər. AA560 (Sehrli üzük)

Canavar oğlu. Bu süjet Aarne-Tompson göstəricisində 302B nömrəsi ilə verilib. Amma Aarne-Andreyev və SUS kataloqlarında ona təsadüf olunmur.

Ölüyə qismət olan qız. AA 533**=SUS 533B*

Bənövşə xanım. AA 465C (O dünyadan xəbər gətirmə) + AA761 (Qəhrəman atasından gizlətdiyi qızılların yerini öyrənmək üçün o dünyaya gedir)

Tüklücə. AA 402 (Qurbağa qız) + AA 400 (Ər itmiş arvadını axtarır) + AA *449A (Gül Sənavərə neylədi)

İfritəyə rast gələn padşahın nağılı. Qarşılığı yoxdur.

Sənubərin nağılı. Qarşılığı yoxdur.

Ağoğlan. (581*)

Yolçuyla üç heyvan. AA 613 (qəhrəman heyvanların danışığını eşidir, filan ağacın yarpağının padşahın xəstə qızının dərmanı olduğunu öyrənir; həmin yarpağa əldə edib padşahın qızını sağaldır, onunla evlənir.)

*Nağılların süjet göstəricisinin
tərtibçisi İ.Rüstəmzadə*

MÜNDƏRİCAT

Tapdıq.....	3
Cinlər padşahının qızı.....	40
Daşa dönmüş şahzadə.....	46
İlan arvad.....	56
Məhəmmədin nağılı.....	68
Pərilər padşahının əhdi.....	78
Qızıl saçlı gözəl.....	110
Qızıl lələk.....	120
Bəstinin nağılı.....	125
Tənbəlin tədbiri.....	130
Qismətdən artıq yemək olmaz.....	136
Əməmxiyar qızı.....	138
Paxıl qardaş.....	148
Əlinin nağılı.....	150
Dad ilə Bidad.....	165
İlanın məsləhəti.....	169
Naxırçı qızının nağılı.....	171
Tacir qızı.....	175
Tacir Qəmər.....	187
Padşah qızlarının qisməti.....	197
Qaraqaşın nağılı.....	223
Qıra qız.....	240
Yeddi qardaş, yeddi bacı.....	244
Yuxu.....	250
Narın xanımın nağılı.....	256
Yetim bacılar.....	271
Tülküynən dəyirmançı.....	275
Dərzi şagirdi Əhməd.....	279
Sehrli köməkçilər.....	309
Canavar oğlu.....	319
Ölüyə qismət olan qız.....	330
Bənövşə xanım.....	333

Tüklüçə.....	345
İfritəyə rast gələn padşahın nağılı.....	355
Sənubərin nağılı.....	362
Ağoğlan.....	375
Yolçuyla üç heyvan.....	385

Nağılları söyləyənlər və toplayanlar

<i>haqqında məlumat.....</i>	<i>392</i>
<i>Nağılların süjet göstəricisi.....</i>	<i>395</i>

**Azərbaycan folkloru külliyyatı, II cild,
Nağıllar (II kitab),
Bakı, “Səda” nəşriyyatı, 2006.**

**Nəşriyyat direktoru:
*Elşən Hətənzadə***

**Kompüterdə yığdı:
*Aytən Cəfərova
Ləman Qafarova***

**Korrektorları:
*Ləman Süleymanova
Səbinə İsayeva***

**Kompüter tərtibçisi və
texniki redaktoru:
*fiz.-riy. elmləri namizədi
Baxşəli Süleymanov***

Kağız formatı: 60/84 1/16
Mətbəə kağızı: №1
Həcmi: 25 ç/v
Tirajı: 500
Qiyməti müqavilə ilə.

Kitab AMEA Folklor İnstitutunun
Redaksiya-Nəşriyyat şöbəsində yığılmış, səhifələnmiş,
“Səda” nəşriyyatında hazır diapozitivlərdən
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.